

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Kupecski Nóra

**A személyi szabadság elvonásának büntetőeljárásjogi
aspektusai alapjogi megközelítésben**

PhD értekezés

Témavezető: Dr. habil. Fantoly Zsanett

Szeged

2016.

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke.....	6
1. rész. Bevezetés	8
1.1. Az értekezés tárgya és célkitűzései.....	8
1.2. A jogintézmény vizsgálatának relevanciája.....	10
1.3. Az értekezés módszertana.....	13
1.4. Az értekezés felépítése.....	14
2. rész. A személyi szabadság korlátozásának büntető eljárási megítélése a nemzetközi és az európai jog tükrében	16
2.1. Bevezetés	16
2.2. Nemzetközi dokumentumok	17
2.2.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye	18
2.2.1.1. A szabadságelvonás speciális okai	20
2.2.1.2. Hatóságok tájékoztatási kötelezettsége az 5. cikk (2) bekezdése alapján	23
2.2.1.3. Az 5. cikk (3) bekezdésben biztosított többletgaranciák	24
2.2.1.4. A <i>habeas corpus</i> eljárás	29
2.2.2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya	31
2.2.3. Személyi szabadságjogok megjelenése az Európa Tanács keretei között	32
2.3. A személyi szabadság védelme az Európai Unióban.....	34
2.3.1. Európai Unió Alapjogi Chartája	37
2.3.2. Az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozat (2009/829/IB Kerethatározat).....	38
2.3.3. Zöld könyv az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról	44
2.3.4. Az Unió legújabb büntető eljárásjogi irányelvei	50
3. rész. A személyi szabadsághoz való jog és a büntetőeljárás	53
3.1. A személyi szabadsághoz való jog jellege és tartalma	53
3.2. A személyi szabadsághoz való jog korlátozhatósága	60
3.2.1. Általános formai követelmények	62
3.2.2. Szükségesség-arányosság elve.....	65
3.3.2.1. Bírói döntéshez kötöttség.....	69
3.3.2.2. Bíróság elé állítás.....	70
3.3.2.3. Tájékoztatáshoz való jog	73
3.3.2.4. A kár megtérítéshez való jog	74
4. rész. A személyi szabadság korlátozásával és elvonásával járó kényszerintézkedések rendszere és az őrizetbe vétel	77
4.1. A büntetőeljárási kényszerintézkedések rendszere és csoportosítása.....	77

4.2. rész. A személyi szabadság átmeneti elvonása: az őrizetbe vétel.....	83
4.2.1. Elrendelési feltételei	83
4.2.1.1. Meghatározott gyanúfok	83
4.2.1.2. Arányosság követelménye	86
4.3. Elrendelésre jogosultak, elrendelés formái	88
4.4. Őrizetbe vétel okai	92
4.4.1. A tettenérés	92
4.4.2. Tárgyalási őrizet	94
4.4.3. Speciális őrizetbe vételi okok a német és osztrák jogban.....	98
4.5. Az őrizetbe vétel időtartama	100
4.6. Az őrizetbe vett jogai	108
4.6.1. A védői jelenlét problematikája	108
4.6.2. Iratbetekintési jog	115
4.7. Jogorvoslat az őrizetbe vétel ellen	119
4.8. Összegzés.....	121
5. rész. Az előzetes letartóztatás	123
5.1. Az előzetes letartóztatás fogalma	123
5.2. Az előzetes letartóztatás során érvényesülő alkotmányos elvek.....	124
5.2.1. Az arányosság elve (<i>Verhältnismäßigkeitsgrundsatz</i>).....	125
5.2.2. Az ártatlanság vélelme (<i>Unschuldvermutung</i>).....	130
5.2.3. Soronkívüliség elve (<i>Beschleunigungsgrundsatz</i>).....	133
5.2.4. A kontradiktórium és a fegyverek egyenlőségének elve (<i>Waffengleichheit</i>)	137
5.3. Az előzetes letartóztatás elrendelésének formai feltételei	140
5.3.1. A büntetőeljárás megindítása.....	140
5.3.2. A bírói döntés.....	142
5.3.3. Az ügyészi indítvány	147
5.3.4. A terhelt meghallgatása	149
5.3.5. Indokolt határozat	153
5.4. Az előzetes letartóztatás materiális feltételei.....	156
5.4.1. Általános konjunktív feltételek	156
5.4.1.1. Megalapozott gyanú.....	157
5.4.1.2. Szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény gyanúja	161
5.5. Materiális pozitív feltételek, az előzetes letartóztatás okai.....	163
5.5.1. A konkrét tényeken alapuló letartóztatási okok.....	164
5.5.1.1. A terhelt szökésének, elrejtőzésének ténye – Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjának I. fordulata.....	164

5.5.1.2. Újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatti büntetőeljárás megindulása – Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjának II. fordulata	166
5.5.1.3. A bűncselekmény tárgyi súlya („Schwere der Tat”)	169
5.5.2. Prognosztizálható különös letartóztatási okok.....	172
5.5.2.1. A jelenlét biztosítására szolgáló letartóztatás – Be. 129. § (2) bekezdés b) szökés, elrejtőzés veszélye (<i>Fluchtgefahr</i>).....	173
5.5.2.2. Az eljárás akadályozása és annak veszélye – Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja kollúzió veszélye („ <i>Verdunkelungsgefahr</i> ”)	182
5.5.2.3. A terhelt bűnismétlés veszélyére alapozott letartóztatás – Be. 129. § (2) bekezdés d) pont (<i>Wiederholungsgefahr</i>).....	187
5.5.2.4. Apokrif letartóztatási okok („ <i>Apokryphe Haftgründe</i> ”).....	196
5.5.2.5. Különös negatív feltételek – a letartóztatást kizáró okok	200
5.6. Az előzetes letartóztatás időtartama	202
5.6.1. Az előzetes letartóztatás meghosszabbításának, felülvizsgálatának szabályai	204
5.6.2. Az előzetes letartóztatás maximális határideje	217
5.6.3. Az előzetes letartóztatás megszűnése és megszüntetése.....	225
5.7. Az előzetes letartóztatással szembeni jogorvoslati lehetőségek	228
5.7.1. Jogorvoslati lehetőségek a büntetőeljárás törvényben.....	228
5.7.2. Alkotmányjogi panasz, mint a magyar jogorvoslati rendszer hiányossága	236
6. rész. A szabadságelvonás alternatívái a büntetőeljárásban.....	244
6.1. Problémafelvetések	244
6.2. Letartóztatási alternatívákra vonatkozó általános szabályok Németországban .	248
6.3. Lakhelyelhagyási tilalom.....	252
6.4. Házi őrizet.....	256
6.5. Elektronikus felügyelet, avagy a lábbilincs alkalmazása a házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom végrehajtása során („ <i>elektronische Fußfessel</i> ”)	260
6.6. Óvadék.....	266
6.7. Távoltartás	274
6.8. Egyéb alternatív kényszerintézkedések	278
7. rész Összegzés.....	283
Irodalomjegyzék.....	291
Esetgyűjtemény	316
A Magyarország Alkotmánybíróságának határozatai.....	316
A német Szövetségi Alkotmánybíróság határozatai	317
Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései	318
A magyar rendes bíróságok döntései	320
Anonim határozatok közül közvetlenül hivatkozott döntések:.....	321

A német és osztrák rendes bíróságok döntései	321
Hivatkozott magyar jogszabályok.....	322
Hivatkozott német és osztrák jogszabályok.....	323

Rövidítések jegyzéke

<i>Jelölés</i>	<i>Megnevezés, értelmezés</i>
AB	Alkotmánybíróság
AB hat.	Alkotmánybírósági határozat
Alkotmány	1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 11.)
Bp.	az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi Perrendtartásról
I. Be.	A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
II. Be.	A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
BGBI.	Bundesgesetzblatt
BH	Bírósági Határozatokban közzé tett eseti döntés
BKv.	A Kúria Büntető Kollégiumának véleménye
I. Bp.	A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk
II. Bp.	A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
Btk.	A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
BverfG	Bundesverfassungsgericht
EJEB/Bíróság	Emberi Jogok Európai Bírósága
Egyezmény	Emberi Jogok Európai Egyezménye az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény (kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény)
Egyezségokmány	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (kihirdette a 1976. évi 8. törvényerejű rendelet)
EgStPO	Einführungsgesetz zur Strafprozessordnung vom 1. Februar 1877.
GG/Grundgesetz	Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Ausfertigungsdatum: 23.05.1949) "Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014 (BGBl. I S. 2438) geändert worden ist"
JA	Juristische Arbeitsblätter

NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
OLG	Oberlandesgericht
oStPO	österreichische Strafprozeßordnung 1975 (StPO) StF: BGBl. Nr. 631/1975 (WV)
PersFrSchG	Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit; BGBl Nr. 684/1988.
Rn.	Randnummer
StPO	deutsche Strafprozeßordnung (Ausfertigungsdatum: 12.09.1950). Vollzitat: „Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I. S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. Dezember 2015 (BGBl. I. S. 2525) geändert worden ist“
ZIS	Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik
ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik

1. rész. Bevezetés

1.1. Az értekezés tárgya és célkitűzései

A személyi szabadsághoz való jog egyike a legrégebbi alapjogoknak, minél szélesebb körű biztosítására irányuló törekvés pedig szorosan összefügg az emberi jogok fejlődésének történetével. Kiemelt szerepét jelzi az a tény is, hogy a nemzetközi emberi jogi deklarációk elsőik között említik a személyi szabadsághoz való jog védelmét. Ezt támasztja alá az is, hogy a személyi szabadság védelme mellett, annak korlátozásának részletszabályai is megjelennek a nemzeti alkotmányokban. Ennek megfelelően a szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedések fontos garanciái megtalálhatóak a magyar Alaptörvény, valamint a német Grundgesetz és az osztrák Szövetségi Alkotmányban is. Ennek indokául az szolgál, hogy a büntetőeljárás jelenti a legsúlyosabb beavatkozást az eljárásban részt vevő személyek, főképpen a terhelt alkotmányos alapjogaiba. Ugyanis az ártatlanság vélelméből következik, hogy egy még ártatlannak tekintendő, jogerősen el nem ítélt személy szabadságának elvonására csak indokolt esetben és csak a szükséges mértékben kerülhet sor. A büntetőeljárás alapvető feladata a személyi szabadság biztosítása, amely jogállamban a terheltet mindenki mással azonos módon illet meg.¹

A büntetőeljárás kényszerintézkedések a büntetőeljárás sikere érdekében korlátozzák a terhelt alapvető jogait, amelyek alkalmazása esetén két alapvető érdek áll egymással szemben. Egyrészt az emberi jogok biztosításának követelménye; másrészt pedig a büntetőjogi felelősségre vonás eredményességének követelménye,² amely a büntetőeljárás „régii kettős szorításaként” definiálható.³ Ezért is nevezik a büntető eljárásjogot „alkalmazott alkotmányjognak”, mivel az visszatükrözi az egyén és a hatalom viszonyát.⁴ Ezen alapjogi pozíciók egymással szemben állását és az abból levezethető alkotmányjogi követelményeket már a jogalkotónak az eljárási kódex megszövegezése során figyelembe kell vennie.⁵ Ezért szükséges azoknak a garanciáknak a megteremtése, amelyek a terhelt, valamint az eljárásban részt vevő egyéb személyek

¹ FARKAS – RÓTH (2007) 20.

² HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 80.

³ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) 301.

⁴ TÓTH (2006) 213.

⁵ LÖWE – ROSENBERG (2004) Vor 112.§ (11)

jogainak biztosítását szolgálják. Ugyanis az alkotmányos garanciáknak közvetlenül tükröződniük és érvényesülniük kell a büntetőeljárás törvény egyes jogintézményeire vonatkozó rendelkezéseiben.⁶

Főszabály szerint a terheltet teljesen felkészületlenül érinti a letartóztatása, amely állítás igaz arra az esetre is, amennyiben már tisztában van az ellene folyó büntetőeljárással. Ellentétben a szabadságvesztés végrehajtásával, az előzetes letartóztatásba vett személy nem tud felkészülni a fogságára, azaz nincs lehetősége a munkahelyi körülményeit elrendezni, sem a családi-vagyoni helyzetét megfelelően biztosítani.⁷ A börtönügyi szakirodalom a negatív hatásokat, amelyeket az előzetes letartóztatás okoz az egyén számára összefoglaló néven börtönártalmaknak⁸ nevezi (kiszolgáltatottság, degradáció, letartóztatási sokk, kilátástalanság). Éppen emiatt is a német szakirodalomban érvényesülő uralkodó nézet⁹ szerint az előzetes letartóztatással érintett terhelt az eljárás különös áldozatának (*Sonderopfer*) tekinthető különösen, ha az eljárás végén nem kerül sor a bűnösségének megállapítására.

Dolgozatom kizárólag a személyi szabadság korlátozásával és elvonásával járó magyar, német és osztrák kényszerintézkedések bemutatására koncentrál, azon belül is elsősorban a legsúlyosabb alapjogkorlátozást jelentő előzetes letartóztatás és annak alternatíváit jelentő kényszerintézkedésekre, illetve az átmenti szabadságelvonással járó őrizetbe vétel intézményére. Az értekezés főként terjedelmi korlátok miatt nem tárgyalja az egyéb büntetőeljáráson belüli és kívüli, más szabadságelvonással járó jogintézményeket és az egyes végrehajtási kérdéseket.¹⁰

A vizsgált három jogrendszer közös történeti hagyományokra vezethető vissza, a német és osztrák jog hatása a magyar jogra vitathatatlan. Ugyanis a XIX. században a magyar büntetőeljárás jog alapját az osztrák büntetőperrendtartás képezte, amely magában hordozta a német hatásokat.¹¹ Így a német jog hazánk jogrendszerére közvetett

⁶ 20/2005 (V.26.) AB határozat, ABH 2005, 202, 217.

⁷ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 1-2.

⁸ LEBUJOS (2006) 67.

⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Vor 112.§ (14); SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 205.; MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) 71.

¹⁰ Az értekezés nem tárgyalja a büntetőeljárásjogon belül sem az elfogatóparancs, európai elfogatóparancs, illetve elővezetés intézményét, mivel azok nem feltétlenül kapcsolódnak szorosan a letartóztatás intézményéhez. A büntetőeljárásjogon kívül a szabadság elvonására több példát is találhatunk az idegenrendészet, szabálysértés, egészségügyi és rendészeti igazgatás területén is, amelyek a dolgozatban nem kerülnek tárgyalásra. Jóllehet a letartóztatás végrehajtása során számos probléma merül fel a terhelt alapjogainak korlátozása kapcsán, a disszertációban ezek mégsem kerülnek kifejtésre terjedelmi korlátok miatt, hiszen e téma önálló értekezés tárgya lehet.

¹¹ Már a magyar Bűnvádi perrendtartás megalkotásához mintaként szolgált mind a német mind pedig az osztrák eljárásjog, megőrizve a magyar közjog alapelveit. FINKEY (1916) 39.

hatást gyakorolt. Emellett közös vonás mindhárom vizsgált jogban a kontinentális hagyományok, amelynek köszönhetően dogmatikailag számos hasonlóság mellett eltérések is felfedezhetőek, amelyekre a dolgozat a megfelelő helyen rávilágít.

Az értekezésben elsősorban azt vizsgálom, hogy a büntetőeljárás során érvényesülő alapelvek és a terheltet megillető eljárási jogok milyen mértékben érvényesülnek a magyar büntetőeljárás törvényben, tekintettel a nemzetközi és európai uniós elvárásokra is. Emellett a dolgozat célja annak bemutatása, hogy a három azonos kontinentális hagyományokra épülő jogrendszer milyen megoldásokat alkalmaz a terhelt alapjogainak védelme érdekében, illetve azok közül mely országban alkalmazott módszer tekinthető alkotmányossági szempontból a legmegfelelőbbnek. Így az egyes jogintézmények elméleti bemutatása mellett kísérletet teszek a külföldi jogrendszerek vonatkozó szabályainak ismertetésére, azok alapján javaslatok megfogalmazására, amelyek a büntetőeljárás törvény jelenleg is zajló kodifikációja során megfontolandók lehetnek a jogalkotás számára. Ugyanis a magyar jogi szabályozás és a hazai joggyakorlatban jelentkező ellentmondások feloldására sok esetben megfelelő példaként szolgálhatnak a német illetve az osztrák megoldások, amelyek bemutatására vállalkozom az értekezésben.

1.2. A jogintézmény vizsgálatának relevanciája

Az értekezés központi témája tehát a személyi szabadság korlátozásával és elvonásával járó kényszerintézkedések, különös tekintettel az előzetes letartóztatás intézményére. E témakörben jöhetnek több tanulmány és cikk jelent meg, mégis kiemelt jelentőségű HERKE¹² és RÓTH¹³ monográfiája, amelyek teljes körűen bemutatták a jogintézményt és annak gyakorlati problémáit, az akkor érvényesülő nemzetközi elvárások tükrében. Így felvetődhet a kérdés, hogy mi szükség van a téma tárgyalására két ilyen részletes és alapos monográfia birtokában. Véleményem szerint az említett művek megírása óta eltelt 15 év és az azóta történt jogszabályi változások indokoltá teszik annak vizsgálatát, hogy az értekezés tárgyaként megjelölt jogintézmények szabályozásában illetve a joggyakorlatban milyen pozitív illetve negatív irányú változások következtek be. Emellett az értekezés témaválasztásának indokául jelölném meg, hogy az említett monográfiák óta

¹² Herke (2002a)

¹³ Róth (2000)

is több problémát fedezhetünk fel a szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedések hazai joggyakorlatában, amelyek megoldásra várnak.

Erre tekintettel az alábbi hipotézist állítom fel: *A személyi szabadság elvonásának hatályos büntetőeljárásjogi szabályai és annak joggyakorlata nem biztosít megfelelő alapjogi védelmet a terhelt számára és nem felel meg maradéktalanul a nemzetközi és uniós elvárásoknak.* Ezt azzal a ténnyel támasztanám alá, hogy csak a közelmúltban számos alkalommal marasztalta el hazánkat az Emberi Jogok Európai Bírósága.

A Bíróság döntéseiben rávilágított szinte minden, a hazai joggyakorlatban jelentkező problémára, amelyek rendszerszintű problémára utalnak. Így kijelenthető, hogy még mindösszesen 4 hónap és 9 napig tartó előzetes letartóztatás is egyezményesértőnek tekinthető, amennyiben a nemzeti hatóságok nem tudják azt konkrét tényekkel alátámasztani.¹⁴ Ezek az *okok pedig nem lehetnek sem általánosak, sem elvontak.* Ugyanis a folyamatos fogva tartás csak akkor igazolható, ha van olyan speciális körülmény, kellően nyomós közérdek, amely az ártatlanság vélelme ellenére, felülírja az egyéni szabadság tiszteletben tartásának szabályát. Azaz a tartósan fennálló alapos gyanú csupán a *sine qua non* feltétele a jogszerű folyamatos fogva tartásnak, de egy bizonyos idő elteltével már nem elegendő.¹⁵ A Bíróság hangsúlyozta továbbá, hogy *bármilyen időtartamú letartóztatás – nem számít, milyen rövid idejű is – azt meggyőzően kell a hatóságoknak bizonyítani.*¹⁶

Emellett általános jelenség a gyakorlatban, hogy az előzetes letartóztatásba helyezéséről szóló bírósági döntés *egy standard formulán* alapul és *sztereotíp jellegűek,*¹⁷ tehát az eljáró bíróságok nem veszik figyelembe az ügy egyedi körülményeit.¹⁸ Visszatérő problémaként jelentkezik továbbá, hogy a *kevésbé szigorú intézkedések alkalmazását* nem fontolják meg a magyar hatóságok, pedig a Bíróság szerint ilyen esetben lehetőség lett volna akár óvadék, akár házi őrizet alkalmazására, ezeket ugyanis kifejezetten biztosítja a magyar jog.²⁰

További probléma emellett, hogy *a terheltnek nincs lehetősége részt venni abban az eljárásban,* ami fogva tartásának meghosszabbításáról döntött, ráadásul az erre

¹⁴ Nagy Gábor vs. Hungary (Application no. 33529/11.) Judgement of 11. 02. 2014.

¹⁵ Hunvald vs. Hungary (Application no. 68435/10.) Judgement of 10.12. 2013.

¹⁶ X.Y. vs. Hungary (Application no. 43888/08.) Judgement of 19.03. 2013.

¹⁷ Süveges vs. Hungary (Application no. 50255/12) Judgement of 5.01.2016.

¹⁸ Baksza vs. Hungary (Application no. 59196/08.) Judgement of 23.04. 2013.

¹⁹ A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.) Judgement of 16.04. 2013.

²⁰ Gál vs. Hungary (Application no. 62631/11.) Judgement of 11. 03. 2014., Bandur vs. Hungary (Application no. 50130/12.) Judgement of 5.07.2016.

irányuló ügyészi indítványt sem kézbesítették képviselőjének vagy csak késedelmesen. A Bíróság ezzel kapcsolatban kimondta, hogy az eljárás sajátos jellegére tekintettel a hatóságok kötelesek gyorsan lefolytatni a személy további fogva tartásának szükségességére vonatkozó felülvizsgálatot.²¹ A meghallgatás követelményének érvényesülése ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a hatóságoknak minden alkalommal meghallgatást kell tartaniuk, amikor kifogást nyújtanak be, de akkor, amikor a különleges körülmények meghallgatást igényelnek, a meghallgatás elkerülhetetlen. A bíróságnak a meghallgatás jogának gyakorlását az előzetes letartóztatás megszüntetése iránti indítvány elbírálása során ésszerű időközönként biztosítani kell.

A konkrét ügyben a kérelmezőt letartóztatásának teljes ideje alatt – ami több mint négy hónap volt – mindösszesen egyszer hallgatták meg. A letartóztatás rendszeres felülvizsgálatát, csakúgy, mint a szabadlábra helyezés iránti kérelmét kizárólag írásbeli eljárásban bírálták el. A Bíróságot álláspontja szerint ez a körülbelül négy hónap nem tekinthető ésszerű időnek, különösen figyelembe véve, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése eredetileg kirendelt védő részvétele nélkül történt valamint, hogy az írásos eljárás során a hazai bíróságok figyelmen kívül hagyták a szabadlábra helyezése alátámasztására benyújtott kérelmezői érveket. A Bíróság szintén sérelmesnek találta a kérelmező ügyvédjének nem megfelelő időben történő tájékoztatását.²²

Összegzésképpen a letartóztatást érintő kritikai észrevételek indokai abban le lehetők fel, hogy az egyes magyar büntetőjogi tárgyú törvénymódosítások – Btk. szabályainak szigorítása, előzetes letartóztatás maximális időtartamának kitolása – és a jogalkalmazási gyakorlat (előzetes letartóztatás elrendelésének és fenntartásának sztereotíp indokolásai, felülvizsgálatának automatizmusa) több esetben nem felelnek meg maradéktalanul a nemzetközi és az Európai Unió dokumentumaiban megfogalmazott követelményeknek és alkotmányos elvárásoknak és ezen ellentmondások jelennek meg a strasbourgi bíróság magyar vonatkozású ítéleteiben is. Mindezek miatt indokoltnak tartom a jogintézmény hatályos hazai szabályainak mélyreható vizsgálatát, összevetve a német és osztrák jogi megoldásokkal, amelyek adott esetben mintául szolgálhatnak a hazai jogalkotók és jogalkalmazók számára a felvetett problémák megoldására.

Végül egyetértve Kovács Péter alkotmánybíró szavaival „...ameddig a hazai jogalkalmazói gyakorlat nem változik meg, ha kell, a magyar jogalkotó megfelelő lépése nyomán, félő, hogy a magyarországi előzetes letartóztatások ügyében, az Emberi Jogok

²¹ Nagy Gábor vs. Hungary (Application no. 33529/11.) Judgement of 11. 02. 2014.

²² Nagy Gábor vs. Hungary (Application no. 33529/11.) Judgement of 11. 02. 2014. Ítélet 48. pontja

*Európai Bírósága részéről a Hagyó kontra Magyarország (52624/10) ügyben 2013. április 23-án hozott ítéletben, a Baksza kontra Magyarország (59196/08) ügyben 2013. április 23-án hozott ítéletben, és a Hunvald kontra Magyarország (68435/10) ügyben 2013. december 10-én hozott ítéletekben kimondottak mechanikus ismétlésére lehet számítani.*²³

1.3. Az értekezés módszertana

Az értekezés módszertanát tekintve a *jogösszehasonlító módszer* dominanciája figyelhető meg. Kiinduló pontnak a magyar jogi szabályozást tekintettem, amely során felvázolom annak előnyeit és hátrányait. Majd ehhez viszonyítva bemutatom a német és az osztrák jogban megtalálható azonosítható jogintézményt. Ezt követően külön kiemelem azokat a külföldi módszereket, amelyek átültethetők lehetnek a hazai jogrendszerbe is, ezáltal megoldási javaslatot képezve a magyar jogban felmerült problémákra. A közös jogi hagyományok ellenére felfedezhetünk eltéréseket a különböző országok jogszabályaiban, amelyek miatt több esetben szükség van fogalommeghatározásra és *leíró részek* beiktatására. A dolgozatban egységesen használom az előzetes letartóztatás, illetve letartóztatás kifejezést a magyar jogban található előzetes letartóztatásra, illetve a német és osztrák jogban a szó szerinti fordítás alapján „vizsgálati fogság”-ként definiálható jogintézményre. Álláspontom szerint nincs szükség az eltérő megnevezés használatára, ugyanis mindhárom országban megegyezik az intézmény célja, főbb lényegi tartalma. Jóllehet jelenleg is folyik az új büntetőeljárás törvény közigazgatási egyeztetése, azt mégsem vizsgáltam a dolgozatban, mivel még nincs hivatalosan elérhető és végleges törvénytöveg.²⁴

Az értekezés mindemellett alapvetően *szakirodalmi feldolgozáson* alapul, amely elsősorban a magyar, német és osztrák jogirodalom legfontosabb monográfiáira és tanulmányaira épül. Mivel a személyi szabadság védelmének kiemelt jelentősége jelenik meg *nemzetközi és uniós dokumentumokban* és a *Bíróság joggyakorlatában*, így azokat a dolgozatban felhasználtam annak érdekében, hogy a téma szempontjából fontos

²³ Kovács Péter alkotmánybíró különvéleménye 3002/2014. (I. 24.) AB végzés

²⁴ A kodifikációs ütemterv szerint az egyeztetési szakasz után a törvényjavaslat a 2016 őszi ülészakban kerül benyújtásra az Országgyűlés elé, elfogadása 2016. decemberében várható és 2018-ban lépne hatályba az új törvény. Forrás : <http://birosag.hu/media/aktualis/be-kodifikacio-allasa>

jogintézményekre vonatkozó követelményeket bemutassam. Az irodalom ismertetésén túl a vonatkozó hazai és nemzetközi joggyakorlat felhasználásával tettem kísérletet a gyakorlatban fellelhető problémák bemutatására. Mindemellett számos *hazai és külföldi alkotmánybírósági döntés* ismertetésével hangsúlyozom a személyi szabadság védelmének fontosságát és korlátozhatóságának kivételes jellegét. Továbbá az értekezés *dogmatikai módszert* is alkalmaz, különösen a letartóztatást helyettesítő alternatív kényszerintézkedések eltérő megjelenésének bemutatása során az egyes jogrendszerekben.

1.4. Az értekezés felépítése

A disszertáció öt érdemi részből tevődik össze. A dolgozat első része a személyi szabadsághoz való jog és korlátozásának nemzetközi és európai követelményeinek bemutatása. Ennek során a személyi szabadság védelmére vonatkozó legfontosabb dokumentumok kerülnek ismertetésre. Mindez fontos kiindulási alapot ad az értekezésnek, hiszen egyik vizsgált ország sem kerülheti meg e fejezetben tárgyalt nemzetközi elvárásoknak történő megfelelést. Ezt követően részletesen elemzem a személyi szabadsághoz való jogot a magyar Alaptörvény, a német Grundgesetz és az osztrák Szövetségi Alkotmány rendelkezéseinek és kapcsolódó alkotmánybírósági határozatok tükrében. Hiszen minden jogállamban az Alaptörvényben található alkotmányos garanciáknak meg kell felelnie a büntetőeljárás törvény szabályainak és a vonatkozó joggyakorlatnak. Emiatt megkerülhetetlen a főbb alkotmányos követelmények bemutatása az értekezésben.

Majd a büntetőeljárás kényszerintézkedések fogalmi meghatározását követően bemutatom a legfontosabb szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedéseket. Így elsőként az őrizetbe vételt, mint a személyi szabadság átmeneti elvonását jelentő kényszerintézkedést, annak főbb eljárási szabályait, kiemelve a terheltet megillető eljárási jogosultságokat. Ezt követően az értekezés fő részét képező letartóztatás intézményének ismertetése következik, azon belül fogalmának meghatározása, legfontosabb alapelvei, elrendelési feltételei, időtartama, megszűnése és a jogorvoslati lehetőségek. Végül az értekezés utolsó részét a szabadságelvonás alternatíváinak bemutatása képezi. Ez a fejezet azért is bír különös jelentőséggel, mivel a letartóztatással kapcsolatos problémák miatt felerősödtek azon törekvések, hogy a személyi szabadság teljes elvonása helyett más jellegű, enyhébb korlátozással járó megoldásokat, minél szélesebb körben alkalmazzanak

a büntetőeljárás során. Az értekezés során minden jogintézmény során külön vizsgálom a hazai szabályok mellett a vonatkozó német és osztrák szabályokat is, kiemelve a jogrendszerek hasonlóságait és különbségeit.

2. rész. A személyi szabadság korlátozásának büntető eljárási megítélése a nemzetközi és az európai jog tükrében

2.1. Bevezetés

Az emberi jogok nemzetközi jogi védelme ebben a formájában a második világháborút követően indult fejlődésnek és mára már széleskörű intézményrendszer jött létre védelmére.²⁵ Az egyén és állam konfliktusát lényegében az alapjogok és a közösségi érdekek ellentétéként jellemezhetjük, amely során bizonyos hierarchia alakult ki az alapvető jogok és állami érdekek között. E hierarchia meghatározásának fontos szempontja, hogy mely jogok korlátozását teszik lehetővé az egyes alkotmányok. A különböző emberi jogi egyezményekben²⁶ fellelhetőek olyan alapjogok, amelyektől még háború idején sem lehet eltérni, mint például a kínzás és rabszolgaság tilalma,²⁷ ellenben a tisztességes eljáráshoz való jog egyes elemeitől való eltérés szükségállapotban sem engedélyezett. Ugyanakkor a személyi szabadság garanciáinak (pl. törvénytelenül fogva tartott személy kártérítési jogosultsága) szintén minden esetben érvényesülniük kell.²⁸

Ezzel szemben léteznek olyan emberi jogok is, amelyek szigorúan meghatározott feltételek mellett korlátozásnak lehet alávethetőek, ezek közé tartozik a személyi szabadság alkotmányos alapjoga is. A személyi szabadság korlátozásának számos formája ismert a magyar jogrendszerben, ezek jórészt a büntetőeljárás lefolytatásához kötődnek, egyrészt büntető anyagi jogi szankcióként, másrészt pedig büntetőeljárási kényszerintézkedésként jelennek meg. A kényszerintézkedések szabályozása során két alapkövetelmény összeütközése figyelhető meg: emberi jogok biztosításának követelménye: (1); a büntetőjogi felelősségre vonás eredményességének követelménye (2),²⁹ amelyet a büntetőeljárás „régikettős szorításaként” definiálhatunk.³⁰ Az ezek közötti egyensúly megteremtésére törekszik az állampolgári jogokat korlátozó büntetőeljárási kényszerintézkedéseket megállapító szabályozás minden alkotmányos államban. Jelen értekezés a személyi szabadság korlátozására vonatkozó nemzetközi

²⁵ KOVÁCS (2011) 314.; HOFFMANN (2014) 111.

²⁶ Emberi Jogok Európai Egyezményének 2., 3., 4. cikk (1) bekezdés; 7. cikk; Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 4. cikke

²⁷ SHAW (2008) 246.

²⁸ BÁRD (2007) 37.

²⁹ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 80.

³⁰ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) 301.

követelmények bemutatását célozza meg, mivel az a legintenzívebb beavatkozást jelenti az ember alapvető jogaiba a büntetőeljárás során, így különösen fontos a megfelelő jogvédelem biztosítása.

A személyi szabadsághoz való jog a legrégebben ismert alapjogok közé tartozik, ún. első generációs alapjog.³¹ Egyes nemzetközi dokumentumok meghatározták a személyes szabadságtól való megfosztás okait, továbbá rendelkeznek azokról a biztosítékokról, amelyek alkalmazásával a személyi szabadság jogszerűen korlátozható.³² Mivel az egyes büntetőeljárás kényszerintézkedések olyan alapvető emberi jogokat korlátoznak, amelyek védelmét nemzetközi jogi egyezmények és az egyes tagállamok alkotmányai is kötelezővé tesznek, így nem hagyhatóak figyelmen kívül a nemzeti jogalkotás során.

Magyarország Alaptörvénye IV. cikkében nevezi meg minden ember alapvető jogát a szabadságra és a személyi biztonságra. A (2) bekezdés meghatározza a jogkorlátozás feltételeit, azaz csak *törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján lehet valakit a szabadságától megfosztani*. Tehát a személyi szabadsághoz való jog nem abszolút jog, mivel az állam korlátozhatja azt.³³ A személyi szabadság korlátozására vonatkozó szabályozásnak – az Alaptörvény rendelkezéseiből fakadóan³⁴ – tartalmaznia kell tehát a korlátozás okát, továbbá meg kell határoznia az adott korlátozási formának megfelelő eljárást. Meghatározó jelentőséggel bír mindemellett a szabadságelvonás időtartamának mértéke, annak indokoltsága és a jogtalan szabadságelvonás esetére biztosított jogorvoslati jog.³⁵ Az Alaptörvény nem tartalmazza a szabadságtól való megfosztás lehetséges okait, jóllehet ez garanciális szempontból indokolt lenne. Ebből kifolyólag vizsgálat alá kell vonni azokat a nemzetközi kötelezettségvállalásból eredő szabályozásokat, amelyek befolyással bírnak a belső jogalkotásunkra.

2.2. Nemzetközi dokumentumok

³¹ KOVÁCS (2011) 314-315.

³² KARDOS (2014) 461-462.

³³ 66/1991. (XII.21.) AB határozat, 1991,342,347.

³⁴ Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdés

³⁵ 65/2003. (XII.18.) AB határozat, ABH 2003, 707, 716.

A személyi szabadság védelmének alkotmányjogi szabályozás vizsgálata során elsőként meg kell említeni azokat az emberi jogi tárgyú nemzetközi egyezményeket, amelyek a magyar jogrendszer részét képezik.³⁶ Jelentős nemzetközi egyezmény az 1948. dec. 10-én az ENSZ keretében kiadott *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, amelynek 3., 9. és 13. cikke védelemben részesíti az ember élethez, személyes szabadsághoz való jogát és deklarálta az önkényes letartóztatás tilalmát és a szabad mozgáshoz való jogot. Az ezt követő nemzetközi emberi jogi dokumentumok már nemcsak deklarálták az alapvető emberi jogokat, hanem részletesen kidolgozták azok tartalmát és a jogkorlátozhatóság szigorú feltételeit. Ezt követően megalkotott nemzetközi dokumentum az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én kelt római Egyezmény³⁷ (röviden *Emberi Jogok Európai Egyezménye*, a továbbiakban Egyezmény), amely az 5. cikkében rendelkezik a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jogról – jóval részletesebben, mint hatályos Alaptörvényünk. Továbbá a másik olyan dokumentum, amely alapvető fontosságú követelményeket állít fel a tagállamok számára a fogva tartásra vonatkozóan: az ENSZ Közgyűlése által 1966. december 16-án elfogadott *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*³⁸ (a továbbiakban Egyezségokmány).

Mindeközben Európa országai sorra csatlakoztak az emberi jogokat védő nemzetközi egyezményekhez, amely rendelkezéseket belső jogrendszerükbe is beépítették. Az európai demokráciák szorosabb együttműködését jelentette az Európai Unió létrehozása. Az Unió emberi jogi szabályozása a már meghozott nemzetközi dokumentumokat vette alapul, de önálló jogvédelmi tevékenységet is végez, mint például – a később kifejtésre kerülő – számos alapjogi tárgyú irányelve és ajánlása, illetve az Alapjogi Charta megalkotása.

2.2.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezménye 1953-ban lépett hatályba és alapvetően az 1948-as Egyetemes Nyilatkozat volt az egyik ihlető forrása. A Nyilatkozattól eltérően, amely még csak deklarálja a személyi szabadság

³⁶ Alaptörvény Q cikk (2) bekezdés

³⁷ Kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény

³⁸ Kihirdette az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet

széleskörű elvét, az Egyezmény már részletes és átfogó szabályokat tartalmaz. A főként polgári és politikai jogokról rendelkező dokumentumhoz napjainkig 14 kiegészítő jegyzőkönyvet csatoltak. Az Egyezmény egyik legfontosabb vívmánya, hogy létrehozta az alapjogok védelmének az addigi leghatékonyabb rendszerét. Ugyanis két intézményt is felállított, egyrészt az Emberi Jogok Európai Bizottságát, másrészt az Emberi Jogok Európai Bíróságát (a továbbiakban: Bíróság), amely ma már állandó bíróságként ítélkezik.

Az Egyezmény általánosságban védi az egyén személyes szabadságát az állami beavatkozásoktól és garantálja a szabad mozgás lehetőségét, illetve mindenki számára biztosítja a szabadsághoz és személyes biztonsághoz való jogot. Nem határozza meg ugyan a szabadságelvonás fogalmát, viszont a Bíróság esetjogában kialakította, hogy az egyes esetekben mi tekinthető jogszerűtlen szabadságelvonásnak.³⁹ Az Egyezmény alapján büntetőeljáráshoz köthető szabadságelvonásnak minősül a magyar jogban az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás és a kényszergyógykezelés.

Ennek megfelelően az 5. cikk (1) bekezdése a szabadságtól való megfosztással kapcsolatban alapvető feltételként írja elő a *törvényben szabályozott eljárás követelményét*.⁴⁰ E rendelkezésből következik, hogy a szabadságelvonásnak mind a belső jogban szabályozott eljárásnak, mind pedig az Egyezményben foglaltaknak meg kell felelnie.⁴¹ Mivel a jogszerű szabadságelvonáshoz a törvényes eljárás általános feltétele mellett szükséges, hogy az Egyezményben felsorolt speciális fogva tartási okok valamelyike fennálljon és arról a belső jog is tartalmazzon rendelkezést.⁴² Ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Bírósága nem tekinti feladatának az egyes nemzeti szabályozás felülvizsgálatát, az a nemzeti hatóságok körébe tartozik. Amennyiben a terhelt fogva tartása törvényes határozaton alapul, akkor azt a bíróság törvényesnek tekinti. Az előzetes letartóztatás magyar szabályozása alapvetően megfelel az Egyezmény által a „törvényesség” érdekében támasztott tartalmi követelményeknek (átláthatóság,

³⁹ Például: nem tartozik az 5. cikk hatálya alá egy katonának a büntetőalakulathoz történő áthelyezése vagy a katonai életmódot folytató személyek esetében az enyhébb fokú további korlátozás. [Engel and Others vs. the Netherlands (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) Judgement of 8 June 1976]. in: GRÁD – WELLER (2011) 177.; továbbá megállapítható az 5. cikk sérelme, ha az érintettet a fogva tartást elrendelő határozatban foglalt időn túl tartják fogva, lásd: Laumont vs. France (Application no. 43626/98) Judgement of 8 November 2001; Baranowski vs. Poland (Application no. 28358/95) Judgement of 28 March 2000.

⁴⁰ E követelménynek maximálisan megfelel a hazai szabályozás, ugyanis az Alaptörvény IV. cikk 2. bekezdése kimondja, hogy „Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.”

⁴¹ KONDOROSI (2008) 770.

⁴² GRÁD – WELLER (2011) 182.

kiszámíthatóság), mégis a *Kovács Ferencné kontra Magyarország*⁴³ ügyben a Bíróság azért marasztalta el a magyar államot, mert az előzetes letartóztatás elrendelése nem felelt meg a magyar jogszabályoknak.

Tehát összességében megállapíthatjuk, hogy szabadságelvonásra csak az egyes államok nemzeti törvényében meghatározott eljárás alapján és az Egyezménynek megfelelően a belső jogban szabályozott okokból kerülhet sor.

2.2.1.1. A szabadságelvonás speciális okai

Az Egyezmény 5. cikk (1) bekezdése felsorolja a szabadságelvonás törvényes eljárás alapján megengedhető eseteit. Az itt meghatározott okok csak minimumstandardként értelmezhetőek, ugyanis az egyes államok szigorúbb feltételeket határozhatnak meg saját belső jogukban. Mindemellett hangsúlyozandó, hogy csak akkor jogszerű a szabadságelvonás elrendelése, amennyiben annak okáról a belső jog kifejezetten rendelkezik.

Az 5. cikk (1) bekezdés a) pontja alapján elrendelhető a letartóztatás a bíróság által *jogerősen elítélt személy őrizetben tartása* a határozat kihirdetését követően a büntetés végrehajtása céljából. A b) pont szerint a törvényes rendelkezéseknek, illetve kötelezettségeknek a nem teljesítése is megalapozza a szabadságelvonást. E két pont megengedi a szabadságelvonást a bíróság általi elítélést követően, a bírósági eljárás alatt az eljárás biztosítása céljából. A Bíróság elutasítja a kötelezettség tág értelmezését, annak speciálisnak és meghatározottnak kell lennie, továbbá fontos kritérium, hogy az egyén számára előzetesen lehetőséget adjanak a teljesítésre.⁴⁴ A törvényes kötelezettség nem teljesítésének tekinthető a tanú indokolatlan távolmaradása, de ide tartoznak még az eljárásban résztvevő személyek hatósági intézkedésekre vonatkozó együttműködési, tűrési kötelezettségei.⁴⁵

⁴³ *Ferencné Kovács vs. Hungary* (Application no. 19325/09) Judgement of 20 December 2011. A Be. 281. § (6) bekezdése eredetileg megengedte a meg nem jelenő terhelt távollétében elrendelt előzetes letartóztatást. Viszont az Alkotmánybíróság e rendelkezést 2007. március 7-i hatállyal eltávolította e rendelkezést, a szóbeli meghallgatás biztosításának alkotmányos követelményére figyelemmel. Így a Bíróság megállapította, hogy a Be. szóban forgó időszakban hatályos 281. § (6) bekezdése nem adott jogalapot az előzetes letartóztatás elrendelésére a kérelmező távollétében. Ennek következtében megállapították az Egyezmény 5. cikk (1) bekezdésének a sérelmét.

⁴⁴ SZABO – NAGY (1999) 50.

⁴⁵ Például: vérvizsgálat lebonyolítása céljából, írásbeli nyilatkozat megszerzésére, elmeszakértői vélemény beszerzésére, ha az érintett ezek önkéntes teljesítését visszautasítja. A büntetőeljárás alanyainak kötelezettségeiről részletesebben in: FANTOLY – GÁCSI (2013) 123-151.

A c) pont alapján a *bűncselekmény* elkövetésének *alapos gyanúja*⁴⁶ miatt, az illetékes hatóság elé állítás céljából, és *bűncselekmény* elkövetésének *megakadályozása* vagy annak elkövetése után a *szökés megelőzésére* szintén korlátozható a személyi szabadság. Ennek a rendelkezésnek a célja értelemszerűen a büntetőeljárás eredményességének biztosítása. Ez a pont egyike a legvitatottabb egyezményi rendelkezéseknek, ugyanis több értelmezése is született. Az uralkodó nézet szerint – amelyet a strasbourgi Bíróság is elfogad – a c) pont nem három különböző fogva tartási esetet sorol fel, hanem az alapos gyanú megléte mellett – amelynek az eljárás során végig megállapíthatónak kell lennie – szükséges még egy további ok megállapíthatósága az e pontban felsorolt okok közül, azaz a szökés vagy bűnismétlés veszélyének az alapos gyanúval egyszerre kell fennállnia.⁴⁷ A Bíróság ugyanis a *Lawless kontra Írország*⁴⁸ ügyben elutasította a kormány azon álláspontját, miszerint alapos gyanú nélkül is jogszerű lehet a letartóztatás. A Bíróság ugyanis kifejtette, hogy egy ilyen értelmezés ahhoz vezetne, hogy bárkit előzetes letartóztatásba lehetne helyezni, akivel kapcsolatba lehet állítani a bűncselekmény elkövetését. Ezzel a felfogással ugyanakkor ellentétben áll a Bíróság egy 2009-ben hozott döntése, ahol egy fiatalkorú sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény esetén a bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúját önmagában is elegendő oknak tekintette a fogva tartás elrendelésére és 10 hónapon át történő fenntartására.⁴⁹

A letartóztatás megalapozottsága önmagában nem elegendő a szabadságelvonás jogszerűségének megállapításához. A Bíróság a *Zirovnicky ügyben*⁵⁰ megállapította, hogy az előzetes letartóztatás jogszerűségéhez a hazai eljárási szabályok betartásán és az alapos gyanú meglétén túl az is szükséges, hogy a letartóztatással elérni kívánt cél legitim és az azt követő fogva tartás megfelelően igazolható legyen. Ha fennáll az alapos gyanú, de az ügy körülményeiből nyilvánvalóan szükségtelen a terhelt szabadságának elvonása az eljárás zavartalan lefolytatásához, akkor szintén megállapítható az előzetes

⁴⁶ Az alapos gyanú egyezményes fogalmát a Fox, Campbell és Hartley vs. United Kingdom[12244/86, 12245/86, (1990) 13 EHRR 157, (1990) ECHR 18, 12383/86 Judgement of 30 AUG 1990.] ügyben határozta meg a Bíróság: az alapos gyanú megállapításának feltétele olyan tények vagy információk léte, amelyek egy objektív külső szemlélőt meggyőznek arról, hogy a gyanúsított elkövethette a cselekményt.

⁴⁷ KONDOROSI (2008) 771.

⁴⁸ Lawless vs. Ireland (Application no 332/57) Judgement of 1 July 1961.

⁴⁹ Shannon vs. Latvia (Application no. 32214/03) Judgment of 24 of November 2009. in: GRÁD – WELLER (2011) 191.

⁵⁰ Žirovnický vs. The Czech Republic (Application no. 23661/03) Judgement of 30 September 2010 Final 21/02/2011.

letartóztatás jogszerűtlensége.⁵¹ Az eljárás alapjául szolgáló gyanú vonatkozásában a Bíróság elegendőnek tartja a vádemeléshez szükségesnél alacsonyabb gyanúfokot is, viszont mindig konkrét bűncselekményre vonatkozóan követeli meg az alapos gyanú meglétét. Ellenben a gyanú nagy mértéke indokolhatja a letartóztatás elrendelését, de a letartóztatás hosszabb időtartamát már nem igazolhatja.⁵² Nem tekinthető egyezménykonformnak továbbá az olyan fogva tartás, amelyet kizárólag az egyén általános társadalomra veszélyességére hivatkozással rendelnek el. (pl. terrorizmus, szervezett bűnözés elleni harc nevében). Továbbá csupán a bűncselekmény súlyossága sem alapozhatja meg önmagában a letartóztatást.⁵³ Ehhez kapcsolódva a Bíróság kimondta, hogy a szökés veszélyének megállapítását sem indokolhatja csak a bűncselekmény súlyossága miatti várható büntetés nagy mértéke, hanem figyelembe kell venni a letartóztatott személy személyiségét, szociális körülményeit.⁵⁴

Külön csoportot képeznek az 5. cikk (1) bekezdés d) pontja alapján a *kiskorúakra vonatkozó szabadságkorlátozási esetek*, amelynek elsődleges célja a kiskorú nevelési felügyelete, illetve illetékes hatóság elé állítása. E célok érvényesülését a bíróság szigorúan megköveteli, kiterjesztő értelmezés nem lehetséges. Emellett az e) pont foglalkozik a speciális fogva tartási esetkörökkel: a *közegészséget veszélyeztető*, illetőleg a *deviáns magatartást* tanúsító, szociális illeszkedési zavarokkal küzdő személyek elkülönítése zárt intézményben. Az Egyezmény e szakasza engedélyezi a pszichiátriai betegséggel küzdő személyek letartóztatását, amennyiben az szükséges. A Bíróság a tagállamok számára széles mérlegelési jogot enged abban a tekintetben, hogy kit tekintenek olyan kóros elmeállapotúnak, amikor szükségesnek tekintik a jogkorlátozást. Ugyanakkor megállapított három olyan minimumkövetelményt,⁵⁵ amelyeknek minden esetben fenn kell állniuk a szabadságkorlátozás jogszerűségéhez. E feltételek megtartása mellett akkor sem tekinthető a fogva tartás egyezményesértőnek, ha évekig tartják letartóztatásban az érintettet.

Az utolsó esetkört az 5. cikk (1) bekezdés f) pontja tartalmazza, amely a *külföldiekre* (hontalanokra) *vonatkozó speciális szabadságkorlátozási esetekről*

⁵¹ Ambruszkiewicz vs. Poland (Application no 38797/03) Judgment of 4 May 2006.

⁵² BLUTMAN (1993b) 23.

⁵³ Tomasi vs. France (Series A, No 241-A, Application No 12850/87) (1993) 15 Ehrr 1, 27 August 1992.

⁵⁴ Matznetter vs. Austria (Application No. 2178/64) Judgement of 10 November 1969. ; Neumeister vs. Austria (Application No 1936/63) Judgement of 27 June 1968.

⁵⁵ Az alábbi három feltételnek egyidejűleg kell fennállnia : 1. intézkedés alanyának bizonyíthatóan értelmi sérültnek kell lennie, 2. olyan súlyosnak kell a betegségnek lennie, amely indokolja a jogkorlátozást, illetve 3. a fogva tartás fenntartása a betegség fennállásának folytonosságát feltételezi. in: GRÁD – WELLER (2011) 202.

rendelkezik. Ezekben az esetekben a letartóztatás elrendelésekor elegendő, ha az idegenrendészeti eljárás folyamatban van, nem szükséges jogerős határozat megléte. Alapvető követelményként érvényesül az f) pont esetében is a törvényesség követelményének megtartása mind a belső jog mind pedig az ország kiadatási egyezményei szerint.

2.2.1.2. Hatóságok tájékoztatási kötelezettsége az 5. cikk (2) bekezdése alapján

A szabadságelvonás jogszerű okainak meghatározása mellett az Egyezmény további garanciákat is biztosít a büntetőeljárás során. Ebből kifolyólag a hatóságok számára kötelezettségként határozza meg, hogy a letartóztatott személyt a lehető legrövidebb időn belül az általa értett nyelven tájékoztassa a letartóztatás okairól és az ellene felhozott vádakról. A rendelkezés célja, hogy a hatóság a szabadságától megfosztott személyt ne tarthassa bizonytalanságban és ezáltal biztosítva legyen a fair eljárás követelménye és a fegyverek egyenlőségének elve. Továbbá a Bíróság kimondta, hogy akkor minősül haladéktalannak a tájékoztatás, ha az alkalmas arra, hogy az érintett az 5. cikk (4) bekezdésében biztosított jogorvoslati lehetőségeket igénybe vegye.⁵⁶

A hatóságoknak minden esetben ténylegesen közölniük kell a letartóztatás okait és a tényállás körülményeit, csupán a jogalap megnevezése nem elegendő. A tájékoztatás történhet szóban és írásban is, de a legfontosabb követelmény, hogy azt az érintett számára érthető módon kell végrehajtani. Ehhez kapcsolódóan a hatóságok kötelezettsége, hogy amennyiben szükséges tolmácsot biztosítsanak az eljárás nyelvét nem értő személy számára. A tájékoztatás részletessége eltérő lehet az alapján, hogy mely ok miatt került sor a szabadságelvonásra. Ugyanis ha az f) pont szerinti kiadatás során a tájékoztatásnak nem szükséges olyan részletesnek lennie, mint a c) pontos esetkörben.⁵⁷ Jóllehet az 5. cikk (2) bekezdése hasonlóságot mutat a 6. cikkben megfogalmazott tisztességes eljáráshoz való joghoz kapcsolódó tájékoztatási joggal, viszont ez utóbbi szélesebb körű jogosultságokat foglal magába.⁵⁸A magyar eljárási szabályok eleget

⁵⁶ Conka vs. Belgium (Application no. 51564/99.) Judgement of 5 February 2002. CZINE – SZABÓ – VILLÁNYI (2008) 258.

⁵⁷ GRAD – WELLER (2011) 210.

⁵⁸ Ugyanis az 5. cikk (2) bekezdésébe már a vád alapjául szolgáló valamennyi körülmény nem tartozik bele, illetve nem kötelező a vallomástétel megtagadásának jogáról való tájékoztatás, mivel ez a 6. cikkben foglalt kitanítási kötelezettséghez kapcsolódik.

tesznek az Egyezményben előírt kötelezettségnek, ugyanis a Be. 179. § (1)-(4) bekezdése előírja, hogy amennyiben egy adott személy bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható a nyomozó hatóság kihallgatja, amelynek kezdetén közölni kell a *gyanúsítás lényegét*, az erre vonatkozó *jogszabályok megjelölésével*. Emellett a törvény további jogosultságként határozza meg az anyanyelvhasználat jogát.

2.2.1.3. Az 5. cikk (3) bekezdésben biztosított többletgaranciák

Az Egyezmény (3) bekezdése visszautal az (1) bekezdésre és olyan garanciákat tartalmaz, amelyek az ott megjelölt személyekre vonatkoznak. Az itt megjelölt garanciák közé tartozik a bíróság elé állítás követelménye és az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog. Az 1 és a 3. bekezdés azért bír különös jelentőséggel, mivel ezek alapján alakult ki az a strasbourgi joggyakorlat, amely a tagállami letartóztatások egyezmény-komformnak elfogadásához szigorú követelményrendszert támasztott és pótolta a taxatív letartóztatási okok felsorolásának egyezménybeli hiányát.

A bíróság elé állítás követelményéhez kapcsolódóan bővebb magyarázatra szorul egyrészt a haladéktalan kitétel pontos tartalma, másrészt pedig a *bírói minőség* meghatározása. Ez utóbbi azért is kérdéses lehet, mivel az Egyezmény szövege sem kizárólag bíróról szól. A strasbourgi joggyakorlat szerint olyan személy tekinthető bírói hatáskört gyakorló személynek, aki független a felektől, törvényi felhatalmazással rendelkezik az eljárás lefolytatására és a döntéshozatalra. Az Emberi Jogok Európai Bírósága több esetben⁵⁹ is kifejtette, hogy ki minősül törvény által bírói hatáskörrel felruházott tisztségviselőnek.⁶⁰ Ezek alapján, ahhoz hogy bíróról vagy egyéb bírónak minősülő tisztségviselőről beszélhessünk, négy kritériumnak kell fennállnia: törvényes felhatalmazással kell rendelkeznie az adott személynek az eljárás tekintetében (1); függetlennek kell lennie a felektől (2); személyesen kell meghallgatnia a gyanúsítottat (3) és döntési hatáskörrel kell rendelkeznie a fogva tartással kapcsolatban (4).⁶¹ Azaz az

⁵⁹ Assenov and Others vs. Bulgaria T (Application no. 90/1997/874/1086) Judgement of 28 October 1998. ; Trzaska vs. Poland. (Application no. 25792/94) Judgement of 11 July 2000.; Schiesser vs. Switzerland (Application no. 7710/76) Judgement of 4. December 1979.; Pauwels v Belgium (Application no. 10208/82) Judgement of 26 May 1988.; Huber vs. Switzerland (Application no. 12794/87) Judgement of 23 October 1990. In: Berger (1999) 73-78.; Sarban vs. Moldova (Application no. 3456/05) Judgement of 4 October 2005.; Belchev vs. Bulgaria (Application no. 39270/98) Judgement of 8 April 2004.; Bülbül vs. Turkey (Application no. 47297/99.) Judgement of 22 May 2007.

⁶⁰ ROTH (2008) 680.

⁶¹ GRAD – WELLER (2011) 212., 216.

Egyezményben foglaltak alapján az ügyész nem minősülhet bírónak, mivel nem tekinthető független félnek, így nem jogosult a letartóztatás elrendelésére. A magyar Alkotmánybíróság már 1999-ben a Büntetőeljárás Törvény egy módosításával⁶² kapcsolatban kimondta, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése vagy fenntartása kérdésében kizárólag csak a bíróság dönthet, nem pedig az első fokú eljárásban addig vádképviselőt ellátó ügyész.⁶³

A Bíróság nem határozza meg teljes pontossággal a „*haladéktalanság*” fogalmát, ugyanis az mindig csak a konkrét ügy egyedi körülményei alapján megítélhető, de minden esetben fontos, hogy a letartóztatott személyt késedelem nélkül állítsák bíróság elé. A strasbourgi esetjog alapján 4 nap tekinthető a terhelt bíróság elé állításának a felső határának, amely esetben még nem állapítható meg az Egyezményesértés.⁶⁴ A letartóztatott személy bíróság elé állítása elsődleges célja, hogy független bíróság rövid időn belül vizsgálja ki az ügy körülményeit és mérlegelje, hogy szükséges a személyi szabadság elvonása vagy elegendő valamely letartóztatás alternatíváját jelentő kényszerintézkedés elrendelése. A haladéktalanságot szó szoros értelemben kell venni, nem születhet döntés a fogvatartott távollétében.

Az *ésszerű időtartam* meghatározásának célja annak biztosítása, hogy a hatóságok ne hosszabbíthassák meg indokolatlanul az őrizetet és ténylegesen különös gondossággal járjanak el. Az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog arra vonatkozik, hogy nemcsak a fogva tartás elrendeléséről, hanem az ügy érdemében is bírónak kell döntenie. Kérdéses lehet azonban, hogy mire vonatkozik az ésszerű időtartam. Különbséget kell tenni ugyanis az 5. cikk (3) bekezdésében és a 6. cikk (1) bekezdésében szabályozott ésszerű időtartam között. A Bíróság az 5. cikket az előzetes letartóztatásra vonatkoztatta, akik számára különösen fontos, hogy a hatóságok gyorsan járjanak el ügyükben.⁶⁵ Ezzel ellentétben a 6. cikkben található ésszerű időtartam követelménye az egész büntetőeljárásra vonatkozik annak elősegítése érdekében, hogy az érintett ne álljon

⁶² 1998. évi LXXXVIII. törvény 45. §-a

⁶³ 19/1999. (VI.25.) AB határozat : „a bírói döntés követelménye nem kerülhető meg azzal a megoldással, hogy a szándékos bűncselekmény miatt legalább három évi végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása esetén formálisan ugyan a bíróság rendeli el vagy tartja fenn az előzetes letartóztatást, azonban ilyen döntésre az ügyész indítványa alapján köteles. Ez a szabály a törvényhozó részéről a bírói hatáskör teljes kiüresítése, annak teljes mértékű elvonása”

⁶⁴ A Bíróság számára a határvonal jelenleg 4 nap, mivel egy személy 3 és fél napig tartó őrizetét nem tekintették egyezményesértőnek, viszont a négy napnál további fogságot már igen. Brogan and Others vs. the United Kingdom (Series A no. 145-B) Judgement of 29 November 1988.; Mironenko and Martenko vs. Ukraine (Application no. 4785/02) Judgement of 10 December 2009. in: SZABÓ – NAGY (1999) 59.

⁶⁵ Stögmüller vs. Austria (Application No 1602/62) Judgement Of 10 November 1969.

indokolatlanul hosszú ideig az eljárás hatálya alatt. Tehát az 5. cikkben szabályozott időtartam értelemszerűen rövidebb, mint a 6. cikk szerinti követelmény.⁶⁶

A letartóztatás ideje alatt végig fenn kell állnia az azt megalapozó speciális okoknak, illetve fontos követelmény, hogy a hatóságoknak különös gondossággal kell eljárniuk annak érdekében, hogy az eljárás mihamarabb befejeződjön. Azaz egy, a letartóztatás során mindvégig fennálló tényleges letartóztatási ok meglétével sem kerülhető el az egyezményesértés, amennyiben a hatóságok nem tartják be az ésszerű határidő követelményét. A strasbourgi Bíróság a letartóztatás megalapozottságát mindig időtartamának figyelembe vételével vizsgálja, ami azt jelenti, hogy minél hosszabb ideig tart a letartóztatás, annál komolyabb indokokkal kell igazolni a szabadságelvonást.⁶⁷ A Bíróság általános szabályok kialakítását mellőzve kimondta, hogy a letartóztatás időtartamának arányosságát mindig a konkrét ügy körülményeit figyelembe véve kell megvizsgálni.⁶⁸ Tehát ezek alapján a Bíróság az alábbi tényezőket veszi figyelembe: egyrészt az *ügy bonyolultságát*, másrészt pedig az *érintett eljárás során tanúsított magatartását* és a *hatóságok késedelmének indokoltságát*.

Ugyanakkor a döntő tényező az arányosság vizsgálata során, hogy a hatóságok megalapozott indokok alapján rendelték-e el a letartóztatást, mivel e nélkül nem kerül sor a további szempontok vizsgálatára. Nem tekinthető megfelelő indokolásnak, ha a hatóságok mindig visszatérő módon megismétlik ugyanazokat az állítólagos okokat, anélkül hogy bármilyen konkrét tényt jelölnének meg. Továbbá a Bíróság döntései alapján meghatározott fogvatartási okok az idő múlásával nem tekinthetők elfogadottnak a letartóztatás kizárólagos indokolására, illetve önmagában csak a vádak súlyosságára való ismételt utalás is elmarasztaláshoz vezet.⁶⁹ A strasbourgi esetjogból látható, hogy a letartóztatás hosszú időtartama önmagában nem elegendő a jogszerűtlenség megállapításához, mivel az ügyek elbírálásakor számos tényezőt figyelembe kell venni, mint például a terhelt jelleme, szociális körülményei és egészségi állapota. Az ügy bonyolultsága vagy a terhelt eljárást akadályozó magatartása miatti eljárás elhúzódása sem tekinthető feltétlenül az Egyezmény megsértésének, ha ezáltal nem mutatható ki indokolatlan késedelem a hatóságok oldalán. Ennek következtében egyes esetekben még

⁶⁶ RÓTH (2008) 684.

⁶⁷ BLUTMAN (1993b) 18-20.

⁶⁸ RÓTH (1997) 226.

⁶⁹ Muller vs. France (Application no. 21802/93) Judgment of 17 March 1997. ; Kalashnikov vs. Russia (Application no. 47095/99) Judgment of 15 July 2002. ; Boicenco vs. Moldova (Application no. 41088/05) Judgment of 11 June 2006.; Bochev vs. Bulgaria (Application no. 73481/01) Judgment of 13 November 2008.; Szeloch vs. Poland (Application no. 33079/96) Judgment of 22 February 2001.

a négy éves előzetes letartóztatást sem ítélte egyezményesértőnek a Bíróság, ugyanakkor más esetben a 2 éves időtartamot már nem fogadta el.⁷⁰ Mindemellett nagy jelentőséggel bír a hatóságok eljárásban tanúsított gondossága. A tagállami szervek nem hivatkozhatnak létszámhiányra, leterheltségre vagy adminisztrációs nehézségekre az elmarasztalás elkerülése érdekében. A Bíróság ugyanis az ilyen indokokat közömbösnek találja, mivel minden államnak úgy kell megszerveznie igazságszolgáltatási rendszerét, hogy az eljárás során letartóztatásban lévő terhelt ügyében a lehető leghamarabb döntést tudjon hozni.⁷¹

További kérdésként merülhet fel a letartóztatás időtartamával kapcsolatban, hogy mikor ér véget az előzetes letartóztatás és mikor kezdődik az elítélés ideje. A Bíróság értelmezése szerint az előzetes fogva tartás az elsőfokú ítélet meghozatalával véget ér, és ettől kezdődően már az 5. cikk (1) bekezdésének a) pontja vonatkozik a fogva tartottra.⁷² Ezzel szemben a magyar jogrendszer szerint az előzetes letartóztatás az eljárás jogerős befejezéséig tart, így az 5. cikk (3) bekezdés alapján biztosított többletgaranciák – mint a letartóztatás időtartamának minimalizálásának követelménye – az eljárás végéig érvényesülnek.⁷³

A magyar Be. az Egyezményben támasztott követelményeknek megfelelően rendelkezik a soronkívüliség elvének érvényesüléséről.⁷⁴ Emellett az előzetes letartóztatás időtartamára vonatkozó 2009. évi LXXXIII. törvénnyel kialakított differenciált szabályozás is az Egyezményben található elvárásokhoz igazodva jött létre.⁷⁵ Ellenben, tekintettel arra, hogy e maximális határidők csak az elsőfokú ügydöntő határozat kihirdetéséig érvényesek, célszerű lenne ezeket az időtartamokat csökkenteni. Ezzel ellentétben a 2013-as Büntetőeljárás Törvény módosítása⁷⁶ a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények esetén eltörölte a maximális időhatárt az előzetes letartóztatás

⁷⁰ Kornakovs vs. Latvia (Application no. 61005/00) Judgement of 15 June 2006. ; Van der Tang vs. Spain (Application no. 19382/92) Judgement of 13 July 1995.; Ringeisen vs. Austria Judgement of 16 July 1971. Series A no. 13.; Ananyin vs. Russia (Application no. 13659/06.) Judgement of 30 July 2009.; Maloum vs. France (Application no. 35471/06.) Judgement of 8 October 2009.; Bykov vs. Russia (Application no. 4378/02.) Judgement of 10 March 2009.; Gosselin vs. France (Application no. 66224/01.) Judgement of 13 September 2005.

⁷¹ GRAD – WELLER (2011) 225.; Toth vs Austria (Application no. 11894/85) Judgement of 12 December 1991.

⁷² ARSLAN (2011) 109.

⁷³ GRAD – WELLER (2011) 195.

⁷⁴ 1998. évi XIX. törvény 136. § (1) bekezdés: „A bíróságnak, az ügyésznek, illetve a nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a *lehető legrövidebb ideig* tartson.”

⁷⁵ Be. 132. § (3) bekezdés

⁷⁶ 2013. évi CLXXXVI. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról

vonatkozásában. E szabályozási mód nem áll összhangban azokkal a nemzetközi elvárásokkal, miszerint mindent meg kell tenni a letartóztatás idejének minimális tartamra csökkentésére és e követelmény érvényesülése érdekében törvényben rögzített időbeli felső határ kialakítására.⁷⁷ Ugyanis az időtartam törvényi maximalizálása az alapjogkorlátozás arányosságának kiemelkedő jelentőségű biztosítékának tekinthető, mivel a gyakorlatilag korlátlan idejű előzetes letartóztatás lehetőséget adhat a hatóságoknak arra, hogy az eljárást szükségtelenül elhúzzák. E kijelentést megalapozza, hogy a strasbourgi Bíróság 2013-ban négy Magyarország elleni ügyben⁷⁸ is kimondta, hogy az előzetes letartóztatás ésszerűtlenül hosszú ideig tartott, holott ezekben az esetekben még nem volt hatályban az említett módosítás. Ennek fényében további marasztaló strasbourgi döntések várhatóak a letartóztatás időtartamával kapcsolatban.

A Bíróság hazánkat a legtöbb esetben⁷⁹ amiatt marasztalja el, mert a hatóságok nem tesznek eleget megfelelően az indokolási kötelezettségük teljesítésének. A *Maglódi v Magyarország* elleni ügyben a terheltet több mint 4 évig tartották előzetes letartóztatásban specifikus indokolás nélkül, csupán a szökés veszélyének mechanikus ismétlésével. Egy további esetben a 2 év 9 hónapos előzetes fogva tartást is egyezményesértőnek nyilvánították, ugyanis a magyar hatóságok az kollúzió veszélyének elmúltával nem tudtak konkrét indokokat felmutatni a letartóztatás fenntartására.⁸⁰ Egy szegedi vonatkozású ügyben a terheltet kezdetben szökés és összejátszás veszélye miatt tartották fogva 2 év 3 hónapig annak ellenére, hogy már a nyomozást fél évvel a letartóztatást követően befejezték és a szökésben lévő büntársat is elfogták. A Bíróság ebben az ügyben kimondta, hogy az összejátszás veszélyének megállapítása a magyar hatóságok részéről a letartóztatás másfél évében indokolatlan volt, és a szökés veszélyére vonatkozóan sem szolgáltak megfelelő magyarázattal.⁸¹

Összegzésképpen megállapítható, hogy az 5. cikk 3. bekezdésében szereplő „ésszerűség” követelménye kifejezetten összetett fogalom és annak tartalmát, pontos határidejét nem állapíthatjuk meg egyértelműen, ellentétben a „haladéktalansággal”,

⁷⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 11. (65.) számú határozatának 1. pontja, ill. a Miniszteri Bizottság R (80.) 11. számú ajánlásának 16. pontja; Miniszteri Bizottság 1245/1994. számú Ajánlása

⁷⁸ A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.); Hagyó vs. Hungary (Application no. 52624/10.); Baksza vs. Hungary (Application no. 59196/08.); X.Y. vs. Hungary (Application no. 43888/08.)

⁷⁹ Darvas vs. Hungary (Application no. 19547/07.) 2011. január 11. 29. pont; Szepesi vs. Hungary (Application no. 7983/06.) 2010. december 21. 25. pont; Csáky vs. Hungary (Application no. 32768/03.) 2006. március 28.36. pont.

⁸⁰ Imre vs. Hungary (Application no. 53129/99.) Judgement of 2 December 2003; Maglódi vs. Hungary, (Application no. 30103/02.) Judgement of 9 November 2004.

⁸¹ Bárkányi vs. Hungary (Application no. 37214/05.) Judgement of 30 June 2009.

amely relatív pontossággal 3-4 napban határozható meg. Ugyanakkor a Bíróság esetjoga alapján látható, hogy minden esetben a letartóztatás megfelelő indokolása a legfontosabb tényező, amelynek megállapíthatósága mellett lehet csak megvizsgálni a szabadságelvonás idejének arányosságát és a hatóságok gondossági kötelezettségének betartását.

2.2.1.4. A *habeas corpus* eljárás

Az Egyezmény 5. cikkének 4. bekezdése biztosítja, hogy minden fogva tartott jogosult, hogy a fogva tartásáról, annak törvényességéről és fenntartásának indokairól bíróság döntsön.⁸² A döntést független és pártatlan bíróságnak kell meghoznia, az államnak biztosítani kell a bírósági eljárás garanciáit, így például a bírósághoz fordulás jogát. A bírói ellenőrzés két formáját részletező (3) és (4) bekezdés közötti fő különbség az, hogy a (3) bekezdés csak az előzetes fogva tartásban lévő személyekre vonatkozik, míg a (4) bekezdés ennél szélesebb kört foglal magába, hiszen a fogva tartás bármely formájára érvényes (pl. alkoholisták, elmebetegek őrizete, kiadatási őrizet). További különbség, hogy míg a (3) bekezdés a hatóságok kötelezettségét írja elő, addig a (4) bekezdés az érintett jogosultságát a felülvizsgálati kérelem benyújtására.⁸³

E rendelkezés tulajdonképpen a fogva tartott személy alanyi jogát jelenti arra, hogy a fogva tartásának felülvizsgálatát annak kezdetétől fogva kezdeményezze. A tagállamoknak a kérelem felülvizsgálatának jogát ésszerű időközönként kell biztosítaniuk, amely időtartam ésszerűségét mindig az adott körülmények alapján kell megítélni.⁸⁴ Továbbá a Bíróság hangsúlyozza annak a követelménynek a fontosságát, hogy az eljáró hatóságok lehetőleg rövid időn belül döntsenek a letartóztatás kérdésében. Nem szolgálhat kimentési okként a bíróságok túlzott munkaterhe vagy, hogy az ügy érdemi elbírálása már folyamatban van.⁸⁵ A kifogást megengedő jogorvoslatnak hatékonynak és kielégítőnek kell lennie, illetve megfelelő eljárási biztosítékokat kell

⁸² E rendelkezés eredete az angol-amerikai jogelvekben a *habeas corpus*, vagyis a szabadságától megfosztott személy bíróság elé állításának kötelezettsége – jogorvoslatra vezethető vissza. A témáról részletesebben ld. in: SZABÓ – NAGY (1999) 67.

⁸³ BLUTMAN (1993a) 310.

⁸⁴ NAGY (1999) 69.

⁸⁵ *Kolanis vs. the United Kingdom* (Application no. 517/02.) Judgement of 21 June 2005.; *Matznetter vs. Austria* (Application No. 2178/64) Judgement of 10 November 1969.; *Neumeister vs. Austria* (Application No 1936/63) Judgement of 27 June 1968. in : BERGER (1999) 99-104.

nyújtania a kérelmező számára. A felülvizsgálat során az eljáró hatóságoknak vizsgálniuk kell, hogy a letartóztatást megalapozó körülmények továbbra is fennállnak-e. A hatályos magyar törvényben a szabadlábra helyezési kérelem biztosítja a terhelt számára a bírósághoz fordulás jogát, mindemellett hivatalból történő felülvizsgálat során is bíróság dönt a letartóztatásról.⁸⁶

Tehát e szabály lényege nem más, mint hogy a szabadságától megfosztott személynek joga van olyan megfelelő eljáráshoz, amelynek során a bíróság ésszerű időn belül dönt fogva tartásának törvényességéről, illetve szabadlábra helyezéséről. Ugyanakkor 2005-ben, az *Osváth kontra Magyarország*⁸⁷ ügyben a strasbourgi Bíróság az Egyezmény „*habeas corpus*” szabályainak megsértését állapította meg. A Bíróság kimondta, hogy még ha az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírósági meghallgatáson a kérelmező személyesen vagy képviselője útján meg is jelenhetett, ez a lehetőség nem volt elegendő, mivel nem biztosított megfelelő alkalmat a kérelmező számára arra, hogy észrevételezze az ügyész indítványait. Továbbá a Bíróság kimondta: azáltal, hogy a kérelmező nem jelenhetett meg a Legfelsőbb Bíróság előtt, amely tanácsülésein hozott határozattal hosszabbította meg a kérelmező előzetes letartóztatását, a kérelmezőt megfosztották a valódi kontradiktórius eljárás előnyeitől. Ennek következtében a magyar hatóságok által alkalmazott eljárás nem felelt meg az Egyezmény 5. cikk 4. bekezdésében foglalt garanciáknak, így megállapította az Egyezmény megsértését.

Összességében elmondható, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének jelentősége vitathatatlan. Olyan személyi szabadság védelmét biztosító minimumkövetelményeket állít fel, amelyeket a tagállamoknak figyelembe kell venniük nemzeti jogalkotásuk során, és amely rendelkezésektől nem térhetnek el, illetve azoknál csak szigorúbb szabályozást alakíthatnak ki. Emellett a strasbourgi Bíróság joggyakorlatában további garanciákat biztosít a személyek szabadságának védelmére, továbbá az Egyezményt értelmező ítéleteivel elősegítette a tagállamok Büntető Kódexeinek alapjogvédő szabályozásának kialakítását. Ugyanis az Egyezmény kimondja, hogy a büntetőeljárás során biztosítani kell a letartóztatott személy emberi méltóságát és fokozottan érvényre kell jutnia az ártatlanság vélelmének. Az eljárás során az érintett személy alapvető jogai pedig csak a büntetőeljárás eredményessége érdekében és törvényben meghatározott feltételek mellett korlátozhatóak.

⁸⁶ Be. 132. § és 133. §

⁸⁷ *Osváth vs. Hungary* (Application no. 20723/02) Judgment of 5 July 2005.

2.2.2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az Egyezségokmány az Egyezményhez hasonlóan biztosítja mindenki számára a szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jogot és kimondja, hogy csak törvényben meghatározott okokból és eljárás alapján kerülhet sor a letartóztatásra. Ugyanakkor az Egyezménytől eltérően deklarálja az önkényes szabadságelvonás tilalmát. További különbség, hogy az Egyezségokmány nem sorolja fel taxatíván a szabadságelvonás okait, csupán törvényi szabályozási kötelezettséget ír elő.

Az Alaptörvény az Egyezségokmány szabályozási módszerét követi, ugyanis az alkotmányozók nem az Egyezményt tekintették mintának, amely tételesen felsorolja a szabadságelvonás megengedett eseteit. Az AB álláspontja szerint az Egyezmény megengedett esetein kívül is vannak olyan okok, amelyek elfogadhatóak, amennyiben azok alkotmányos célra irányulnak. Emellett a szabadságkorlátozás törvénybeli indoka akkor tekinthető alkotmányosnak, ha a korlátozásra mások alapvető jogainak védelmében vagy alkotmányos közcélok érvényesülése érdekében kerül sor. Ez tulajdonképpen az alapjog-korlátozás szükségességének vizsgálatát jelenti.⁸⁸

Az Egyezségokmány szintén biztosítja az őrizetbe vett vagy letartóztatott személy számára az olyan *eljáráshoz* való jogot, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, továbbá kimondja, hogy amennyiben az őrizetbe vételre törvényellenesen került sor, a terhelt szabadlábra helyezését kell elrendelni.⁸⁹ Az Egyezségokmány szintén biztosítja az érintett számára a *tájékoztathoz való jogot*, illetve már kifejezetten rendelkezik a fogva tartás alternatíváiról és a törvénytelen letartóztatás vagy fogva tartás esetén adandó *kártalanításról*.⁹⁰

Az Alaptörvény jelenleg hatályos szövege 1989-ben alakult ki, amelyen új Alaptörvényünk sem változtatott. A megszövegezés miszerint „*mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz*” teljes mértékben megegyezik az Egyezségokmány 9. cikkében és az Egyezmény 5. cikkében található követelménnyel. E rendelkezések összhangban állnak a német alaptörvény szabályaival is, amely ugyanabban a bekezdésben ismeri el az élethez való jogot és a személyi szabadság

⁸⁸ TÓTH (2009) 2007.

⁸⁹ PPJNE 9. cikk 3.- 4.pont;

⁹⁰ CHRONOWSKI (2002) 23.

sérthetlenségét.⁹¹ Ugyanakkor az őrizetbe vett személy bíró elé állításának határidejét az Alaptörvény továbbra sem határozza meg, csak a „*lehető legrövidebb időn belül*” kifejezést használja, bár talán szükséges lenne egy maximális határidőt előíró rendelkezés.⁹² Az Egyezségokmány külön cikkben foglalkozik a fogvatartottakkal való bánásmóddal, illetve hangsúlyozza az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak elkülönítésének fontosságát.⁹³

2.2.3. Személyi szabadságjogok megjelenése az Európa Tanács keretei között

Több Európa Tanácsi dokumentum is tartalmaz követelményeket és iránymutatásokat az előzetes fogva tartás tagállami szabályozására vonatkozóan, ugyanis a Tanács munkájában kiemelt hangsúlyt kap a személyes szabadság védelme. Az alábbiakban említésre kerülő dokumentumoknak jelentős hatása van a letartóztatás állami szabályozásának alakulására, mivel több alapkövetelményt is megfogalmazott az elítélés előtti fogva tartáshoz kapcsolódóan. Egyrészt arra csak meghatározott bűncselekmény miatt és törvényben meghatározott esetekben kerülhet sor, továbbá hogy minden esetben az kisebb alapjogkorlátozással járó intézkedést kell alkalmazni.⁹⁴

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága először *1965-ben elfogadott 11. számú határozatában*⁹⁵ tett kísérletet az előzetes letartóztatás szabályozási problémáinak kiküszöbölésére, A határozat célja elsődlegesen az volt, hogy az Egyezmény követelményeit értelmezze és segítsen a tagállamoknak azok betartásában. A fogva tartás időtartamára vonatkozóan több garanciális követelményt is megfogalmazott, amelyek betartására minden államnak törekednie kell. Ilyen garanciaként jelöli meg, hogy a letartóztatás időtartama törvényileg kerüljön korlátozásra, a hatóságok biztosítsák a fellebbezéshez való jogot és meghatározott időtartamon belül hivatalból vizsgálják felül a fogva tartás szükségességét.⁹⁶ A határozat rendelkezik a letartóztatást helyettesítő intézkedések alkalmazásáról, ilyen alternatív kényszerintézkedésként jelöli meg például

⁹¹ Grundgesetz 2. cikk (2) bek: „*Mindenkinek joga van az életre és a testi épségre. A személyi szabadság sérthetetlen. E jogokba csak törvény alapján lehet beavatkozni.*”

⁹² TÓTH (2009) 1997.

⁹³ Egyezségokmány 10. cikk 2. pont a)

⁹⁴ RÓTH (1997) 217.

⁹⁵ Resolution (65) 11 on remand in custody (Adopted by the Ministers' Deputies on 9 April 1965)

⁹⁶ TÓTH (2001) 195.

a házi őrizetet, a hatóságok előtti rendszeres megjelenési kötelezettséget, illetve a biztosíték nyújtását.

Ezt követően az *1980-ban a 11. sz. ajánlás*⁹⁷ foglalkozott ismételten e kérdéskörrel. Az ajánlás is lényegében arra ösztöni az egyes államokat, hogy az előzetes letartóztatás felső határa törvényileg kerüljön rögzítésre, ezáltal biztosítva a személyi szabadságelvönás minimálisra csökkentését. Továbbá feltételként írja elő, hogy a letartóztatásnak mindig konkrét indokoláson kell alapulnia és minden esetben arányban kell állnia az alapjául szolgáló bűncselekménnyel. Általános elvként fogalmazza meg, hogy a bűnösség bizonyításáig ártatlannak vélelmezett, bűncselekménnyel vádolt személy is csak akkor kerülhet előzetes letartóztatásba, amennyiben az feltétlenül szükséges, illetve felhívja a figyelmet az arányosság követelményének fontosságára. Mindemellett széleskörűen sorolja fel a letartóztatás helyettesítésére alkalmas kényszerintézkedéseket, és az ilyen eszközök minél gyakoribb alkalmazására hívja fel a figyelmet.⁹⁸ Mindkét dokumentumban megfogalmazásra került a letartóztatás *ultima ratio* jellegének követelménye, azaz mindig kivételes jelleggel kell érvényesülnie és sosem alkalmazható büntetési céllal.

Majd a Tanács Parlamenti Közgyűlése az *1245/1994. számú Ajánlásában*⁹⁹ fogalmazott meg az ítéletet megelőző fogva tartással kapcsolatban irányadó mércéket a Miniszteri Bizottság számára a korábbi 1980-as ajánlás megújítása céljából, amelyre ennek ellenére végül csak 2006-ban került sor. Mégis olyan fontos megállapításokat tett a Parlamenti Közgyűlés, amelyek ismertetése megkerülhetetlen. Ugyanis deklarálták, hogy a letartóztatás „*kényszerítő és károsító*” intézmény, mégis az ítéletet megelőző fogva tartás bizonyos ügyekben elengedhetetlen. Kiemelte a letartóztatás érintettre gyakorolt káros hatásait, mint például a jó hírnév elvesztése és a családi kapcsolatok megromlása. Mindebből kifolyólag a hatóságoknak törekedniük kell, hogy csak a ténylegesen indokolt esetekben rendeljék el az ítélet előtti fogva tartást. Továbbá az ajánlás hangsúlyozza, hogy a *letartóztatásnak mindig választhatónak és kivételesnek kell lennie* és csak akkor rendelhető el, ha a kiszabható minimális büntetés mértéke jelentős.¹⁰⁰ Tehát kényszerintézkedések alkalmazása csak *megfelelő törvényi garanciák* biztosítása mellett

⁹⁷ Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to Member States concerning custody pending trial (Adopted by the Committee of Ministers on 27 June 1980 at the 321st meeting of the Ministers' Deputies)

⁹⁸ RÓTH (2008) 687. p.

⁹⁹ Recommendation 1245 (1994) on the detention of persons pending trial. Assembly debate on 30 June 1994 (22nd Sitting)

¹⁰⁰ TÓTH (2001) 196. p.

lehetséges. Az ajánlás talán legfontosabb rendelkezése a letartóztatás időtartamára vonatkozó iránymutatása, amely az egyes tagállamokban *törvényi felső határ szabályozásának* kialakítását célozta meg. Ugyanis a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén hat, a súlyosabb esetekben pedig tizennyolc hónapban jelölte meg az ajánlott maximális fogvatartási időtartamot. Ehhez viszonyítva a magyar szabályok alapján a letartóztatás törvényileg megengedett generális maximuma három év, amely lényegesen több, mint az ajánlásban található határidő. Továbbá a törvényünk egy kivételt is tartalmaz, amely szerint a tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén nincs időbeli korlátja a letartóztatásnak.¹⁰¹ Vagyis megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi szabályozás ezzel a nemzetközi törekvéssel nem áll összhangban.

Az 1965-ös és 1980-as dokumentumokat váltotta fel 2006-ban az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által elfogadott *Rec (2006) 13. számú ajánlása*,¹⁰² amely összefoglalta és korszerűsítette a korábbi szabályokat. Az ajánlás szorgalmazza, hogy az előzetes letartóztatás *csak a szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményt* elkövetők esetében kerüljön alkalmazásra és csak akkor, ha ésszerű gyanú áll fenn arra vonatkozóan, hogy a terhelt bűncselekményt követett el. További indokként szolgálhat a letartóztatásra, ha alapos okkal feltehető, hogy szabadlábra helyezése esetén megszökne, vagy további bűncselekményt követne el, illetve befolyásolná az igazságszolgáltatást vagy fenyegetést jelentene a közrendre. Fontos feltétele a letartóztatás elrendelésének, hogy ne lehessen helyettesítő intézkedéssel a szabadságelvontást elkerülni, illetve a letartóztatásnak mindig valamely alkotmányos büntetőeljárás célját kell szolgálnia. A letartóztatás feltételei mellett az ajánlás hangsúlyozza annak kivételes jellegét, és további garanciális szabályokat fogalmaz meg. Deklarálja a rendszeres felülvizsgálat követelményét és hangsúlyozza a jogorvoslati lehetőségek biztosítását. A fogva tartás időtartamával kapcsolatban akként rendelkezik, hogy az nem haladhatja meg a várható büntetés idejét. Központi elemként jelenik meg a terhelt számára biztosított jogvédelmi lehetőségek, valamint a jogi képviselővel való konzultáció.

2.3. A személyi szabadság védelme az Európai Unióban

¹⁰¹ Be. 132.§ (3a) bek.

¹⁰² Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to Member States on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse

Az Európai Közösség eredendően elsősorban gazdasági szervezetként alakult, majd az európai Unió megalakulásával és pilléres szerkezetének lefektetésével az integráció területeit kiszélesítették. Az elmúlt években, tekintettel a terrorista akciók számának jelentős megnövekedésére is, egyre inkább felerősödött a hatékony, közös fellépés az Unión belül mind a büntető anyagi jog és mind a büntető eljárásjog területén. Elsősorban a kölcsönös elismerés elvének¹⁰³ deklarálásával kívánta az Unió a tagállamok közötti bűnügyi együttműködést még szorosabbá tenni, illetve a bűnözés nemzetközivé válása eredményeképpen egyre intenzívebbé váltak a külföldi ítéletek elismerésére és végrehajtására irányuló törekvések. Mindemellett az évek során előtérbe került az uniós jog jogharmonizációs tevékenysége, amely fokozatosan a nemzeti jogok egységesítését vette célul.¹⁰⁴ Ennek eredményeképpen több kerethatározat is született büntetőjogi területen, többek között a szabadságelvonnással járó szankciókra vonatkozóan fogadtak el közös szabályokat.¹⁰⁵

E folyamat magyarázatául szolgál, hogy az Európai Unióban alapvető követelményként érvényesül, hogy a tagállamok jogrendszerei összeegyeztethetők legyenek az uniós joggal, vagyis ez utóbbinak be kell épülnie a részes országok jogrendjébe. A tagállamok megsértik a szerződésekből¹⁰⁶ eredő kötelezettségeiket, ha elmulasztják megtenni azokat a szükséges jogalkotási lépéseket, amelyek az uniós irányelvek nemzeti jogba való átültetéséhez szükségesek. Ehhez kapcsolódik az egyik legfontosabb alapelv tiszteletben tartása: a bírósági határozatok kölcsönös elismerése valamennyi uniós tagállamban.¹⁰⁷ Az uniós jogharmonizációs folyamat eredménye, hogy a korábbi „harmadik pillér” (büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés) eltörlésével a jogalkotási aktusokat is harmonizálták. Ennek következtében a kerethatározatok, mint uniós jogi aktusok a továbbiakban nem kerülnek kibocsátásra. Ugyanakkor az eddig megalkotott kerethatározatok érvényben maradnak, de folyamatban van irányelvekké történő átalakításuk, amely még fontosabbá teszi azok

¹⁰³ a témáról ld. részletesebben : KARSAI (2008) 149-157. ; ill. FARKAS (2011) 62-77.; FARKAS (2010) 45-57.

¹⁰⁴ HOLÉ (2008) 25.

¹⁰⁵ A Tanács 2005/214/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének a pénzbüntetésekre való alkalmazásáról, HL L 76., 2005.3.22. 16-30.; A Tanács 2008/909/IB Kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonnással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról, HL L 327, 2008. 12. 5; 27.

¹⁰⁶ Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződés HL C 326., 2012.10.26.

¹⁰⁷ A témáról lásd részletesebben: KARSAI (2008) 149-157.; ill. FARKAS (2011) 62-77.

tagállami figyelembevételét és betartását.¹⁰⁸ Ezáltal kívánja az EU erősíteni a részes államok közötti bűnügyi együttműködést büntetőügyekben és a tagállamokat arra készíteni, hogy az ehhez szükséges uniós jogharmonizációs lépéseket a lehető legnagyobb mértékben segítsék elő.¹⁰⁹

Az Európai Unió Bírósága már a *Pupino* ügyben¹¹⁰ kimondta, hogy a kerethatározatokban foglalt rendelkezések elsőbbséget élveznek a nemzeti büntetőeljárás szabályaival szemben, még akkor is, ha azokat még nem ültették át az adott tagállam nemzeti jogába. A Bíróság döntésében az uniós jogból vezette le az uniókonform jogértelmezési és átültetési kötelezettséget a kerethatározatok vonatkozásában is.¹¹¹ A Lisszaboni szerződéssel bekövetkezett módosítások miatt a kerethatározatokban foglaltak átültetése és a gyakorlati alkalmazása napjainkban egyre inkább központi kérdéssé válik. Emellett a terhelti alapjogok védelmének felerősödésével egyidejűleg megjelentek a szabadságelvönással nem járó intézkedések alkalmazását célzó törekvések a büntetés-végrehajtáson kívül a büntető eljárásjog területén is. Az Európai Unió már a Lisszaboni szerződést megelőzően is számos kezdeményezéssel élt a terhelti jogok erősítése vonatkozásában. Ugyanakkor sokáig az uniós jogharmonizáció a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség kialakítása során mindinkább a biztonságra, mintsem a jogok erősítésére helyezett nagyobb hangsúlyt.¹¹² E helyzet kiküszöbölése érdekében a tagállamok közötti kölcsönös elismerés és hatékony európai igazságszolgáltatási térség kialakítása érdekében 2008-2009 között három bűnügyi együttműködést elősegítő, egymást kiegészítő kerethatározatot¹¹³ alkotott, amelyek a későbbiekben részletezésre kerülnek.

A bűnözés elleni hatékony fellépés mellett sem szabad megfeledkezni arról, hogy bármilyen súlyos bűncselekményről legyen is szó, sosem hagyhatóak figyelmen kívül az alapvető emberi jogok, ilyen esetekben is biztosítani kell a megfelelő törvényi garanciákat az eljárás résztvevői számára. Az emberi jogok védelme érdekében sok esetben foglalkozott az Unió a terhelt joghelyzetével, és az egységes ítélkezés eredményeképpen olyan standardok kerültek megfogalmazásra, amelyek megkerülhetetlenek a tagállamok

¹⁰⁸ HECKER (2012) 350-351.

¹⁰⁹ ESSER (2014) 6.

¹¹⁰ C-105/03. sz. ügy Maria Pupino elleni büntetőeljárás 2005. június 16. EBTH-5285

¹¹¹ Lásd bővebben: STREINZ (2005) 1025-26.; WEIBER (2006) 562-575.

¹¹² SIEBER – SATZGER – HEINTSCHEL-HEINEGG (2014) 965.

¹¹³ A Tanács 2008/909/IB Kerethatározata (2008. November 27.) A Fogvatartottak Átszállításáról Szóló Kerethatározat; A Tanács 2008/947/IB Kerethatározata (2008. November 27.) a próbaidőről és az alternatív Szankciókról Szóló Kerethatározat; A Tanács 2009/829/IB Kerethatározata (2009. Október 23.) Az Igazságügyi Felügyeletet Elrendelő Európai Határozat

számára.¹¹⁴ A 2004-es Uniós tagságának elnyerése óta hazánk nem hagyhatja figyelmen kívül ezt a folyamatot, a belső jogalkotás során tekintetbe kell vennie az uniós döntéseket. Ezek közül a legjelentősebb, személyi szabadsájjal foglalkozó dokumentumok kerülnek bemutatásra.

2.3.1. Európai Unió Alapjogi Chartája

Az Európai Unióban az emberi jogok kérdése csak évtizedek fejlődésének eredményeképpen, fokozatosan vált a közösségi jog részévé. Az Unió hosszú ideig az alapjogok védelmében csupán a korábban kifejtett nemzetközi emberi jogi egyezményekre (elsősorban az Egyezményre) támaszkodott, emiatt az Európai Unió Bíróságának¹¹⁵ joggyakorlatában kellett kialakítania azokat az elveket, amelyek az alapjogok védelmére vonatkoznak az előtte folyó eljárásokban. Ennek következtében európai szinten kettős nemzetközi emberi jogi ítélkezés alakult ki, nemzetközi szinten a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságán és uniós szinten Luxemburgban.¹¹⁶ Ugyanakkor a legújabb irányvonalként jelent meg az Európai Unió Bíróságának esetjogában, hogy ítéleteiben figyelemmel van a strasbourgi bíróság gyakorlatára és az általa adott értelmezéseket is elismeri.¹¹⁷

Mivel az Unió – ellentétben az Európa Tanáccsal – nem rendelkezett átfogó alapjogi katalógussal, e helyzet megoldásának eredményeképpen született meg az Alapjogi Charta, melyet 2000. december 7-én a nizzai szerződéssel fogadtak el és hirdettek ki, mint nem kötelező politikai dokumentumot. Végül az Alapjogi Charta jogi státuszát a 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni szerződés¹¹⁸ alapvetően megváltoztatta, mivel az a Szerződésekkel azonos jogi kötőerővel ruházta fel és ezáltal beemelte az elsődleges uniós jogforrások közé.¹¹⁹

Az *Európai Unió Alapjogi Chartája*¹²⁰ preambulumból és 54 cikkből áll. A 6. cikkében rendelkezik a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jogról, amelyet a

¹¹⁴ KARSAI (2004) 30-37.

¹¹⁵ az Európai Unió legfelsőbb igazságszolgáltatási szerve, székhelye: Luxembourg.

¹¹⁶ Id. részletesebben: SULYOK (2005) 30-56.

¹¹⁷ GOMBOS (2013) 29.

¹¹⁸ A 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni szerződés egy az uniós szerződéseit általánosan módosító szerződés, amely megszüntette az uniós hárompilléres szerkezetét és átfogóan egységesítette a jogalkotást és a döntéshozatalt.

¹¹⁹ lásd bővebben: FAZEKAS (2012) 241-254.

¹²⁰ HL C 83.; 2010.3.30. 389.Kihirdette: 2007. évi CLXVIII. törvény a lisszaboni szerződés kihirdetéséről.

Charta indokolása alapján az Egyezmény 5. cikke tölt meg tartalommal.¹²¹ Mivel az Alapjogi Charta eredendően ünnepélyes nyilatkozatnak készült, nem alkalmazandó szerződésnek, így az alapvető jogokat felsorolja, ugyanakkor nem határozza meg e jogok tartalmát, mint ahogyan azt sem, hogy azok milyen feltételek mellett korlátozhatóak, ezzel kapcsolatban is az Egyezmény rendelkezései az irányadóak.¹²² Azáltal, hogy a Lisszaboni Szerződésben az Unió csatlakozott az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, megerősödik a két alapjogvédelmi rendszer közötti viszony.¹²³

2.3.2. Az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozat (2009/829/IB Kerethatározat)

A kerethatározat előzményének tekinthető a nem őrizetes előzetes felügyeleti intézkedéseket tartalmazó *Zöld könyv*¹²⁴, amely elsődleges problémaként fogalmazta meg a börtönök túlzásfoltóságát, amelyre megoldásként alternatív intézkedések szélesebb körű alkalmazását javasolja. Emellett felhívta a figyelmet arra a gyakorlatban gyakran előforduló esetre, hogy az államok a külföldi terhelttel szemben gyakrabban alkalmaznak szabadságelvonást, mint a saját állampolgáraik ellen. A Bizottság egy hatásvizsgálata¹²⁵ szerint ennek hátterében az áll, hogy a bíróságok szerint nagyobb a szökés veszélye, ha a gyanúsítottat olyan országban vádolják bűncselekmény elkövetésével, amelyhez nem fűzik szociális kapcsolatok, illetve a fogvatartási idő hosszabb lehet, ha a terhelt nem a lakóhelye szerinti országban gyanúsított.¹²⁶ Éppen e problémák miatt lenne fontos, hogy a szabadságelvonással nem járó intézkedéseket a tagállamok kölcsönösen elismerjék és így a terhelttel szemben a lakóhelye szerinti államban is végre lehetne hajtani az alkalmazott intézkedést.

A hatásvizsgálat elsődleges célja az volt, hogy megoldási lehetőséget nyújtson az előzetes letartóztatással kapcsolatban felmerülő problémákra, amelyhez uniós szintű beavatkozást tart szükségesnek. A hatásvizsgálat szerint az előzetes alternatív felügyeleti

4. §

¹²¹ BLUTMAN (2010) 478-479.

¹²² BIEBER – EPINEY (2009) 58-59.

¹²³ ESSER (2014) 115.

¹²⁴ COM(2004) 562. Zöld könyv a nem őrizetes előzetes felügyeleti intézkedésekről, 2004.08.17.

¹²⁵ Comission Staff Working Paper, Annex to the Green Paper on mutual recognition of non-custodial pre-trial supervision measures, Brussels, 17.08.2004. ; SEC(2004) 1046., továbbiakban : hatásvizsgálat

¹²⁶ A hatásvizsgálat 30-37. oldal

intézkedések tagállamok közötti kölcsönös elismerése nagy valószínűséggel biztosítaná, hogy a külföldi állampolgárok ilyen hátrányos megkülönböztetése ne forduljon elő, és hogy a bíróság előtti egyenlőség a határokon átnyúlóan is biztosítva legyen. Továbbá a letartóztatás alternatíváinak kölcsönös elismerése hozzájárulna a költségek csökkentéséhez valamint a tagállami hatóságok együttműködését is szorosabbá tenné.

E kitűzött célok elérése érdekében az Európai Unió Tanácsa 2009. október 23-án meghozta a *2009/829/IB Kerethatározatot* a kölcsönös elismerés elvének Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról.¹²⁷ A kerethatározat célkitűzéseként fogalmazza meg a szabadsághoz való jog és az ártatlanság védelmének erősítését az Európai Unióban, illetve az olyan intézkedések alkalmazásának előmozdítását, amelyek nem járnak szabadságelvonással, de kötelezettségeket írnak elő vagy felügyeleti intézkedést rendelnek el.¹²⁸ Így fontos előrelépésként értékelhető, hogy a kerethatározatban szabályozásra került, hogy a tagállamok vállalják egymás között a valamely tagállamban kibocsátott, az előzetes letartóztatás alternatívájának minősülő felügyeleti intézkedést elrendelő határozat elismerését. Továbbá a szabályozás lehetővé teszi, hogy a gyanúsított személyt – előzetes letartóztatás foganatosítása helyett – a lakóhelye szerinti tagállamban helyezték felügyeleti intézkedés hatálya alá a másik tagállamban zajló tárgyalás lefolytatásáig. Ez alapján például egy spanyol bíró elrendelheti, hogy egy Spanyolországban elkövetett bűncselekménnyel gyanúsított svéd állampolgár – Spanyolország helyett – a svédországi helyi rendőri szervnél jelentkezzen havonta kétszer. A kerethatározat rendelkezéseinek érvényesülése jelentős anyagi megtakarítást jelentene, és az egész Európai Unióban elősegítené az előzetes letartóztatásban lévők számának minimalizálását. Emellett csökkentené az olyan gyanúsítottakkal szemben tanúsított egyenlőtlen bánásmód kockázatát, akiknek lakóhelye nem abban az országban van, ahol őket bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják.

A kerethatározat egyik legfontosabb rendelkezése továbbá, hogy kimondja az előzetes letartóztatás helyettesítésére szolgáló, alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának szükségességét, adott esetben elektronikus ellenőrzés alkalmazásával. A kerethatározat számos felügyeleti intézkedésről¹²⁹ rendelkezik: ilyen például az a

¹²⁷ HL L 294., 2009.11.11. 20-40.

¹²⁸ A kerethatározat preambuluma HL L 294., 2009.11.11. 20-22.

¹²⁹ HL L 294., 2009.11.11. 22. p. 4. cikk b) felügyeleti intézkedések: valamely természetes személy

kötelezettség, hogy az érintett értesítse a végrehajtó állam hatáskörrel rendelkező hatóságát lakóhelye megváltoztatásáról (1); az arra vonatkozó tilalom, hogy az érintett személy a kibocsátó vagy végrehajtó államban belépjen bizonyos helyekre (2); az érintett személy kötelezése arra, hogy meghatározott időpontokban meghatározott helyen tartózkodjon (3); a végrehajtó állam területének elhagyásával kapcsolatos korlátozás (4); meghatározott időközönkénti jelentkezési kötelezettség valamely meghatározott hatóságnál (5); pénzösszeg letétbe helyezésének kötelezettsége (6); valamilyen másfajta garancia biztosításának kötelezettsége (7); vagy elvonókúrán történő részvétel kötelezettsége (8).¹³⁰

A *kerethatározat* megfelelő tagállami végrehajtása lehetőséget nyújtana arra, hogy az európai elfogatóparancs hatálya alá tartozó gyanúsítottak mihamarabb visszatérjenek a lakóhelyük szerinti országba, miközben a másik tagállamban sorra kerülő tárgyalásra várakoznak. Mindez elkerülhetővé tenné, hogy az európai elfogatóparancs végrehajtása és a tárgyalás tényleges lefolytatása között huzamos idejű előzetes letartóztatásra kerüljön sor egy idegen országban. A 2009/829/IB tanácsi kerethatározatot 2012. december 1-ig kellett végrehajtani. 2014-ben a Bizottság jelentést¹³¹ készített a kerethatározat tagállami végrehajtásáról, amelyben megállapítja, hogy a jelentés összeállításának időpontjában több tagállam egyáltalán nem, vagy csak a határidőt követően ültette át a határozatot (a vizsgált országok közül csupán Ausztria¹³² tett eleget határidőn belül kötelezettségének, Magyarország késedelemmel,¹³³ Németország pedig egyáltalán nem).¹³⁴

Az igazságügyi felügyeletet elrendelő határozat rendelkezéseinek hazai jogba történő átültetését az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvény V. Fejezete tartalmazza. Ugyanakkor a törvényt megvizsgálva láthatóvá válik, hogy nem teljes mértékben felel meg a magyar szabályozás a kerethatározatban

vonatkozásában – a kibocsátó állam nemzeti jogával és eljárás rendjével összhangban – meghatározott kötelezettségek és utasítások. 8. cikk

¹³⁰ 2009/829/IB kerethatározat 8. cikk

¹³¹ Brüsszel, 2014.2.5. COM(2014) 57 végleges a Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéletek, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók, valamint az előzetes letartóztatás alternatíváját jelentő felügyeleti intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló 2008/909/IB, 2008/947/IB és 2009/829/IB kerethatározatok tagállami végrehajtásáról

¹³² Az ausztriai szabályokról lásd bővebben : MORGENSTERN (2014) 216-235.

¹³³ Magyarország – habár késve – eleget tett az implementációs kötelezettségének azzal, hogy 2013. január 1-jével az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvénnyel (továbbiakban: Ebemtv.) jogrendszerünkbe illesztette az igazságügyi felügyeletet elrendelő 2009/829/IB kerethatározatot.

¹³⁴ A Bizottság 2014.2.5. COM(2014) 57 végleges jelentésének 5. oldala

foglaltaknak. Ugyanis az uniós aktus a 8. cikk (1) bekezdésében meghatározza azokat a felügyeleti intézkedéseket, amelyeket az egyes tagállamoknak kötelezően biztosítaniuk kell. Az Ebemtv. e kötelezettségnek eleget is tesz, hiszen a 75. §-ban szinte változatlan tartalommal sorolja fel a kerethatározat által meghatározott felügyeleti intézkedéseket. Ennek ellenére, ahogyan az Európai Bizottság jelentésében is kiemeli, Magyarország mégis hiányosan teljesítette e követelményt, hiszen a kötelező hat felügyeleti intézkedés helyett pusztán három végrehajtásának továbbítását teszi lehetővé azzal, hogy az említett felsorolást követően a továbbiakban pusztán a lakhelyelhagyási tilalmat, a házi őrizetet valamint a távoltartást nevesíti. Mindemellett a kerethatározat rendelkezik arról, hogy mennyi idő állhat maximálisan a végrehajtó állam rendelkezésére, hogy a kibocsátó állam által elrendelt felügyeleti intézkedés végrehajtásának kérdésében döntést hozzon. Ezt az időtartamot a kerethatározat 20 munkanapban maximalizálja (12. cikk), amíg az Ebemtv. 30 napos határidőt biztosít (76. §) a végrehajtó tagállam hatáskörrel rendelkező hatósága számára. Jóllehet a két időtartam – az egyik napban, a másik pedig munkanapban szabályozott – nem tér el egymástól lényegesen, ennek ellenére negatívumként értékelhetjük ezt az eltérést.

Németország a Bizottság jelentése alapján azon tagállamok közé tartozik, amelyek nem küldtek visszajelzést a kérdéssel kapcsolatban. Ennek háttérében az áll, hogy a Német Szövetségi Kormány nem gondoskodott határidőben az átültetéséről, de még a 2014. december 1-es határidőn belül sem. E mulasztás pótlása érdekében a Szövetségi Kormány 2015 márciusában két törvénytervezetet¹³⁵ készített el, amely módosítaná a Nemzetközi Jogsegély Büntetőügyekben szóló törvényt.¹³⁶ Ez pedig lehetővé tenné az Európai Unió azon előírásának teljesítését az átültetésre vonatkozóan, ennek ellenére a módosítások a mai napig nem léptek hatályba.¹³⁷

Németország mulasztásának egyik oka, hogy a kerethatározat pozitív célkitűzései ellenére már a kerethatározat megalkotását megelőzően is fenntartásai voltak egy határokon túlnyúló jogintézmény szükségességét illetően, amely az előzetes letartóztatásra, illetve helyettesítésére vonatkozik.¹³⁸ A legfőbb ellenérv egy uniós

¹³⁵BT-Drs. 18/4347: amelyben a 2008/909/IB és a 2008/947/IB kerethatározat német jogba történő beillesztéséről rendelkeznek, illetve a BT-Drs. 18/4894: a 2009/829/IB kerethatározatot átültető törvénytervezet

¹³⁶Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG)

¹³⁷ Ugyanis a törvény utolsó módosítására 2014. 07. 08-án került sor. Forrás:

<http://www.buzer.de/gesetz/242/index.htm>

¹³⁸Unterrichtung durch die Bundesregierung. Vorschlag für einen Rahmenbeschluss des Rates über die Europäische Überwachungsanordnung in Ermittlungsverfahren innerhalb der Europäischen Union KOM(2006) 468 endg.; Ratsdok. 12367/06. (röviden: BR-Drs. 654/1/06.)

szabályozás létrehozása ellen az volt, hogy minden tagállamban eltérők az előzetes letartóztatásra vonatkozó szabályok, amelyek pedig a végrehajtás során több problémát is felvetnek. Emellett már a kerethatózat tervezetével kapcsolatban jelezték, hogy az abban foglalt intézmények elsődlegesen a kölcsönös elismerés elvének tagállamok közötti erősítését célozza, ugyanakkor szabályai túl bonyolultak és az ésszerű gyakorlati megvalósításuk nehézkes lenne.¹³⁹ Ugyanakkor nem tagadható a kerethatózat által felvetett probléma létjogosultsága Németországban, hiszen több tanulmány is arról ad jelentést, hogy évről évre nő a külföldi állampolgárságú letartóztatottak száma az országban.¹⁴⁰

A felhozott ellenérvek ellenére a német parlament 2015. március 13-án végül elkészítette a kerethatózatot átültető törvénymódosítást.¹⁴¹ A törvénytervezetet a Szövetségi Tanács állásfoglalásában éles kritikával illette a 18/4347. sz. tervezethez hasonlóan, mivel ez esetben megvonták a szövetségi és tartományi kormányok döntési jogosultságát a megkeresések engedélyezésével kapcsolatban.¹⁴² De a Szövetségi Tanács mellett több ellenvetést fogalmazott meg a Német Ügyvédszövetség¹⁴³ és a Német Szövetségi Ügyvédi Kamara.¹⁴⁴ A legfőbb kritikai érv az irányelvvel kapcsolatban, hogy az egyes tagállamokban eltérő az előzetes letartóztatás elrendelési küszöbe. Ugyanis vannak olyan országok, ahol az alternatív intézkedéseket az előzetes letartóztatás elrendelése helyett, az arányosság követelményének érvényesülése érdekében rendelik el (*Substitutionsmodell*), mint például Németországban is. Ellenben más országokban (Egyesült Királyság, Olaszország, Lengyelország) alternatív kényszerintézkedések alkalmazásához nem szükséges az előzetes letartóztatás elrendelési feltételeinek megállapíthatósága – azaz nem szükséges elérnie a letartóztatás elrendelési küszöbét, hanem azok kizárólag az eljárás biztosítására szolgálnak (*Stufenmodell*).¹⁴⁵ Azaz a német jog alapján akkor lehetséges csak alternatív kényszerintézkedés végrehajtása, ha az

¹³⁹BR-Drs. 654/1/06. 4.

¹⁴⁰MORGENSTERN (2014) 217-218. Lásd a témáról bővebben: FREUND (2010); MÜNCHHALFFEN – GATZWEILE (2009) 59-66.

¹⁴¹BT-Drs. 18/4894 Entwurfeines...Gesetzes zur Änderung des Gesetzes über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (13.05.2015.) <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/048/1804894.pdf> (Letöltés ideje: 2015.07.02.)

¹⁴²BT-Drs. 18/4894. sz. tervezet 4. melléklete: Stellungnahme des Bundesrates 69-70.

¹⁴³Stellungnahme des Deutschen Anwaltvereins durch den Strafrechtsausschuss zum Vorschlag für einen Rahmenbeschluss über die Europäische Überwachungsanordnung in Ermittlungsverfahren innerhalb der Europäischen Union KOM [2006] 468 endgültig, 2007.

¹⁴⁴Stellungnahme Nr. 10/2015. April 2015. Zum Regierungsentwurf eines Gesetzes zur Verbesserung der internationalen Rechtshilfe bei der Vollstreckung von freiheitsentziehenden Sanktionen und bei der Überwachung von Bewährungsmaßnahmen (BR-Drucks. 24/15)

¹⁴⁵ A Német Szövetségi Ügyvédi Kamara állásfoglalása (Nr. 10/2015) 3.

elfogatóparancs kibocsátásának feltételei fennállnak, de az eljárás célja más kényszerintézkedés alkalmazásával is biztosítható.¹⁴⁶ Amennyiben olyan tagállam él felügyeleti intézkedés végrehajtására vonatkozó megkereséssel, amelyek kevésbé szigorú feltételek mellett is elrendelhetnek szabadságkorlátozást, akkor a német szabályok szerint nem hajtható végre szabadságkorlátozó intézkedés, mivel hiányzik a szükséges törvényi felhatalmazási klauzula.¹⁴⁷

Ezen tagállami eltérésből következik egy további esetkör, amely a gyakorlatban problémát okozhat. Ha a felügyeleti intézkedést végrehajtó tagállamban a terhelt megszegi a felügyelet szabályait, akkor a tagállam jogosult-e a terhelt őrizetbe vételére, mivel a kerethatározatból nem következik ilyen jogosultság.¹⁴⁸ A német büntetőeljárás törvény (StPO) alapján az őrizetbe vételi jogosultsághoz a 127. § szakasz szerint a tettenéréstől eltekintve az elfogatóparancs (*Haftbefehl*) kibocsátásának feltételei szükségesek, amely egy másik tagállam által elrendelt felügyeleti intézkedés esetén nem szükségszerűen állnak fenn.¹⁴⁹

A Szövetségi Tanács mindezekon túlmenően 2006-os állásfoglalásában felhívta a figyelmet,¹⁵⁰ hogy a kerethatározat által felvetett probléma a külföldi állampolgárok előzetes letartóztatására vonatkozóan, a német jog már több megoldási alternatívát is biztosít. Ilyen lehetőség például a gyorsított eljárás elrendelésének vagy az eljárás megszüntetésének lehetősége kisebb és közepes tárgyi súlyú bűncselekmények esetén.¹⁵¹ Kifejezetten a külföldi személyek által elkövetett bűncselekmények kezelésére került bevezetésre Németországban a tárgyalási letartóztatás (*Hauptverhandlungshaft*).¹⁵² Ugyanakkor megjegyzendő, hogy e jogintézmény létjogosultsága Németországban meglehetősen vitatott.¹⁵³ A legfőbb érv ellene ugyanis, hogy a szabályozás a preventív bűnüldözési politika megjelenése, illetve a gyorsított eljárás alkalmazásának elősegítése. A tárgyalási letartóztatás főképpen az utazó bűnözők, illetve külföldi elkövetők ellen

¹⁴⁶Strafprozessordnung (StPO) 116.§

¹⁴⁷MORGENSTERN (2014) 227.

¹⁴⁸SIEBER – SATZGER – HEINTSCHEL-HEINEGG (2014) 973.

¹⁴⁹MORGENSTERN (2014) 231.

¹⁵⁰BR-Drs. 654/1/06. 3.

¹⁵¹StPO417.§ Beschleunigtes Verfahren; StPO153.§ és 153a § Absehen von Verfolgung wegen Geringfügigkeit. ENGLANDER (2015) 38.p., 109.

¹⁵²StPO 127b § A tárgyalási letartóztatás 1997-ben került be a német büntetőeljárás törvénybe, amely rendelkezést azóta is számos kritikával illetik. Lásd bővebben: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 62-63.

¹⁵³KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 257.

került bele a német törvénybe.¹⁵⁴ Mindemellett a német büntetőeljárás törvény biztosítja a külföldiek számára a biztosítékadás ellenében történő szabadon bocsátást is.¹⁵⁵

A számos kritika ellenére a kerethatározatok célkitűzései, azaz az ártatlanság vélelmének erősítése és az indokolatlan szabadságelvonó kényszerintézkedések elkerülése a külföldi állampolgárok esetében, a jövőben is támogatandó törekvések. A kerethatározatok átültetése által a külföldi állampolgárok a felügyeleti intézkedések más tagállamban történő végrehajtásával lehetőséget kaphatnak a családi és gazdasági kapcsolataik, munkahelyük hazájukban történő fenntartására és ezáltal az előzetes letartóztatás elkerülésére.¹⁵⁶

Összegezve a kerethatározatot ért német bírálatok és az átültetési késelem az egyes tagállamok különböző szabályozási mechanizmusának összehangolási nehézségeire és a kerethatározat rendelkezéseinek bonyolultságára vezethetőek vissza. A Szövetségi Tanács mindemellett a német hatóságok esetleges többletfeladatait is problémaként említették meg. A lehetséges túlterheltség mellett az átültetés pozitív hatásaként említhető meg a határokon túlnyúló bűnügyi együttműködés további erősödése. Németország, amely földrajzilag Európa szívében fekszik, fokozottan a nemzetközi bűnözés negatív hatásaival érintett országnak tekinthető.¹⁵⁷ Ebből kifolyólag különösen érdekelt a különböző tagállamok bűnüldöző hatóságai között a kommunikáció és közös munka a lehető leghatékonyabban működjön. Ehhez pedig szükséges a kerethatározatok megfelelő és időben történő átültetése.

2.3.3. Zöld könyv az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról

Mindeközben az Európai Tanács 2010-ben alkotta meg a Stockholmi Programot – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európáról¹⁵⁸, amely még csak érintőlegesen szól az őrizet, az előzetes letartóztatás kérdéseiről a következők szerint: „Az Európai Tanács úgy véli, hogy a fogvatartás terén erőfeszítéseket kell tenni a kölcsönös bizalom erősítése és a kölcsönös elismerés elvének a hatékonyabb érvényesítése

¹⁵⁴ SK- STPO KOMMENTAR BANT II. (2010) 1078.

¹⁵⁵ StPO132. §

¹⁵⁶ MORGENSTERN (2014) 234.

¹⁵⁷ BT-Drs. 18/4894. sz. tervezet indokolásának 39. oldala

¹⁵⁸ HL C 115., 2010.5.4. 14.

érdekében ... foglalkozni kell az olyan kérdésekkel, mint a szabadságvesztés alternatívái, a fogvatartással kapcsolatos kísérleti projektek és a büntetés-végrehajtás legjobb gyakorlatai. A Bizottság felkérést kap arra, hogy a Lisszaboni Szerződés adta lehetőségeket kihasználva tovább foglalkozzon ezzel a kérdéskörrel.”

A Stockholmi Program a 2010–2014-es időszakra célként tűzte ki olyan jogszabályok kidolgozását, amelyek révén a büntetőeljárás valamennyi szakaszában érvényesül a kölcsönös elismerés elve; illetve közös minimumkövetelmények megalkotását az eljárások tisztességes jellegének biztosítása érdekében. E célkitűzésekre tekintettel 2011. június 16-án az Európai Bizottság közzétette a fogva tartás kérdéseivel foglalkozó *Zöld Könyvet*,¹⁵⁹ amely már célul tűzte ki a tagállamok közötti igazságügyi együttműködést és a kölcsönös elismerést a büntetés-végrehajtás és az európai elfogatóparancs végrehajtásának kérdésében, továbbá kitért az előzetes letartóztatással kapcsolatos problémákra, és széleskörű konzultációt indított tíz kérdés alapján. A Zöld Könyv több kérdéskört is érintett az őrizettel kapcsolatban. Az európai elfogatóparancs vonatkozásában kimondja, hogy az mind az előzetes letartóztatás, mind a tárgyalás utáni fogva tartás esetén fontos szerepet játszik. Megerősíti azt a követelményt, amelyet már az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat¹⁶⁰ is kimondott, miszerint a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az alapvető jogokat és jogelveket.¹⁶¹ Az európai elfogatóparanccsal kapcsolatos problémák megoldását pedig a 2009/829/IB Kerethatározat megfelelő tagállami végrehajtásától várja. A problémák sajnálatos módon nem oldódtak meg maradéktalanul, mint ahogyan a Bizottság a 2014-es, korábban említett jelentésében is kimutatta.

A Bizottság zöld könyvében fontos megállapításokat tesz az előzetes letartóztatással kapcsolatban: deklarálja, hogy az valamennyi tagállam igazságszolgáltatásában csupán rendkívüli jellegű intézkedésnek tekinthető. Az előzetes letartóztatás ezek szerint csak korlátozott körülmények között alkalmazható, meghatározva az alkalmazására vonatkozó speciális kritériumokat és eljárásokat. Mindemellett fontos alapelvként rögzíti a soronkívüliség elvét, a rendszeres felülvizsgálat

¹⁵⁹ COM(2011) 327 végleges „A kölcsönös bizalom megerősítése a jog érvényesülésén alapuló európai térségben –Zöld könyv az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról.” (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0327:FIN:HU:PDF> – letöltés: 2014.06.02.) –

továbbiakban Zöld könyv

¹⁶⁰ HL L 190., 2002.7.18., 1.

¹⁶¹ Zöld könyv 3.1. és 3.4. pontja

követelményét és az arányosságot.¹⁶² A Zöld Könyv az előzetes letartóztatáson belül a két legtöbb problémát okozó kérdést emeli ki: az időtartamot és felülvizsgálatot. Az időtartammal¹⁶³ kapcsolatban a nemzeti hatóságok feladataként jelöli meg, hogy biztosítsák az előzetes letartóztatás időtartamának ésszerű időkereten belül tartását, illetve hogy a garantálják az ártatlanság vélelmének és a szabadsághoz fűződő jog elvének érvényesülését. A Bizottság kritikaként fogalmazza meg, hogy néhány ország egyáltalán nem szabályozza az előzetes letartóztatás maximális tartamát, illetve hogy vannak olyan országok, ahol akár négy évig is tarthat az előzetes fogva tartás. E rendelkezést akár a magyar szabályozás kritikájaként is felfoghatjuk. Következtetésképp levonható, hogy az elmúlt időszakban lezajlott törvénymódosítással az előzetes letartóztatás idejének korlátlanra tétele semmiképpen sem felel meg az uniós irányelveknek és célkitűzéseknek. Fontos elvárásaként rögzíti a Zöld könyv továbbá, hogy szökés vagy bűnisméltés esetén az igazságügyi hatóságok a legenyhébb alapjogkorlátozással járó kényszerintézkedést alkalmazzák, és bocsássák szabadon az érintett személyt (külföldi állampolgár esetén pedig engedjék vissza hazájukba, majd elfogatóparancsot bocsássanak ki a tárgyalási jelenlét biztosítására). Ezáltal a bírók szabadlábba helyezhetnék az államuk területén állandó lakóhellyel nem rendelkező vádlottakat és ezzel csökkenthetik az előzetes letartóztatások számát. E javaslat megfontolásra érdemes a magyar hatóságok számára is, amely alapján az érintett személy esetleges külföldi kötődése/kapcsolata nem vonná maga után automatikusan a szökés veszélyének megállapítását.

Az előzetes letartóztatás felülvizsgálatával kapcsolatban kijelenti, hogy fontos a gyors tárgyaláshoz és a letartóztatás megszüntetéséhez való jog érvényesülésének biztosítása és az EJEE 5. cikkébe foglalt kötelező bírósági felülvizsgálatot úgy kell értelmezni, hogy a hatóságok kötelesek rendszeresen megindokolni az előzetes letartóztatás meghosszabbítását.¹⁶⁴

A Bizottság a könyvben megfogalmazott célok elérése érdekében nyilvános konzultációt hirdetett meg, amelyben tíz olyan kérdést fogalmazott meg, amelyek alkalmasak a tagállamok gyakorlatának megismerésére. Egyes kérdések a tagállamok saját, nemzeti joga szerinti megoldási javaslatokat vár a gyakorló jogászoktól, más kérdések pedig általános javító jellegű ajánlásokat az Unió feladatához tartozó területeken (pl. börtönkörülmények, gyermekekre vonatkozó speciális szabályok, fogvatartási

¹⁶² Zöld könyv 4. pontja

¹⁶³ Zöld könyv 4.1. pontja

¹⁶⁴ Zöld könyv 4.2. pontja

normák) A kérdésekre több tagállamból érkezett válasz minisztériumokból, illetve szakmai- és civil szervezetektől, amelynek határideje 2011. november 30. volt.¹⁶⁵

Az Európai Bizottság elsősorban azt kívánta felderíteni, hogy mely fogva tartási kérdések vannak hatással a tagállamok közötti kölcsönös bizalomra, illetve a kölcsönös elismerésre és jogi kooperációra az Európai Unión belül. A Biztossághoz összesen 81 válasz érkezett a Zöld Könyvre, főképp a nemzeti kormányoktól, jogalkalmazóktól, nemzetközi szervezetektől és akadémikusoktól. A kiértékelésben hangsúlyozták, hogy a gyanúsított személyek előzetes fogva tartásának inkább kivételesnek kell lennie mintsem főszabálynak és arra ösztökélték a tagállamokat, hogy explicit rögzítsék a jogban, hogy az előzetes fogva tartást csak olyan esetekben lehet alkalmazni, ahol annak céljai más eszközökkel nem érhetőek el. Néhány szervezet kiemelte az előzetes fogva tartási alternatívák értékét és kezdeményezte az ilyen intézkedések gyakoribb alkalmazását. Ezek az intézkedések segíthetnének a börtönök túlszűfoltóságának csökkentésében és következésképp fejleszthetnék a fogva tartási körülményeket. Ezen felül ezek a szervezetek azzal érveltek, hogy a fogva tartással nem járó intézkedések olcsóbbak lehetnek, mint a fogva tartással járó intézkedések.

Néhány válaszadó kritizálta az előzetes fogva tartás gyakorlatát a tagállamokban. Habár valamennyi tagállam elismeri, hogy az előzetes fogva tartásnak kivételesnek kellene lennie, a nemzetközi szervezetek¹⁶⁶ aggodalmukat fejezték ki az előzetes fogva tartás nemzeti bíróságok általi túlzott alkalmazásával kapcsolatban és fájtlalták a fogva tartással nem járó intézkedések korlátozott használatát a tagállamokban. Ez a helyzet összeegyeztethetetlen az ártatlanság vélelmének érvényesülésével. Kifejtették továbbá, hogy az előzetes fogva tartás gyakran automatikus és hogy sok bíró nem hajlandó alternatív intézkedést alkalmazni. Ezen kívül kritikaként merült fel, hogy a letartóztatás felülvizsgálata, amely szinte az összes hazai rendszer követelménye, gyakran csak sokkal inkább egyszerű formalitás, mintsem hatékony biztosíték a jogtalan előzetes fogva tartással szemben. Ezen felül néhány szervezet felhívta a figyelmet a külföldiek helyzetére, akikre gyakran tekintenek úgy, hogy esetükben nagy a menekülés kockázata és elzárják őket tekintet nélkül a bűncselekményre, amelynek elkövetésével gyanúsítják

¹⁶⁵ Analysis of the replies to the Green Paper on the application of EU Criminal Justice legislation in the field of detention
http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/summary_gpreplies_ms_ongs_en.pdf
(továbbiakban: Kiértékelés)

¹⁶⁶ Kiértékelés 3. oldala : AEDH, QUAKER COUNCIL FOR EUROPEAN AFFAIRS, GENEPI, FTI, COE, OPEN SOCIETY, SECOURS CATHOLIQUE, ECBA, ORAK

őket.¹⁶⁷ Ezen szervezetek szerint az előzetes fogva tartás túlzott használata lehet az oka a tagállami börtönök túlnépesedésének.

Több szervezet szintén kiemelte az előzetes fogva tartás súlyos hatását azon személyek tekintetében, akik feltehetően ártatlanok.¹⁶⁸ Kihangsúlyozták az öngyilkosság kockázatát, a fogva tartott egészségére és családi életére vonatkozó következményeket, a keresőképtelenség által fellépő pénzügyi hatásokat és a megvádolt személy védelmének előkészítése során tapasztalt nehézségeket. A konzultációval érintett szervezetek szerint a rendőrségen, ügyészségen és bíróságon belül szükséges lenne az ilyen negatív hatásokkal kapcsolatos oktatás tartása.¹⁶⁹

A fenn említett problémák megoldására maguk a válaszadók fogalmaztak meg több javaslatot. A tagállamok azt javasolták, hogy olyan hatékony, fogva tartással nem járó alternatív intézkedéseket kellene kifejleszteni és alkalmazni olyan esetekben, ahol az ideiglenes fogva tartása nem feltétlenül szükséges, mint például elektronikus eszköz alkalmazásával történő megfigyelés. Továbbá kiemelték, hogy a 2009/829. sz. Kerethatározatba foglalt követelményeket megfelelően kellene implementálni és alkalmazni minden tagállamnak. Ez esetleg csökkentené az olyan előzetes fogva tartás iránti kérelmeket, ahol a terhelt nem az eljáró ország lakosa. Emellett fejleszteni kellene a nemzeti hatóságok közötti információk és a joggyakorlat cseréjét a más tagállamok előzetes fogva tartási szabályainak tekintetében.¹⁷⁰

A Bizottság kiértékelése alapján néhány tagállam¹⁷¹ úgy véli, hogy a fogva tartás okainak *kötelező és rendszeres felülvizsgálatára* vonatkozó közös minimum sztenderdek meghatározása erősíthetné a tagállamok közötti bizalmat és ez egy hatékonyabb jogi együttműködést eredményezne. Az ilyen szabályok lehetővé tennék azt, hogy a hosszabb időtartamú fogva tartást csak olyan esetekre tartalékolják, ahol erre valóban szükség van. Továbbá kötelezhetnék a nemzeti hatóságokat, hogy bizonyos időközönként igazolják, hogy a fogva tartás feltételei továbbra is fennállnak-e, továbbá, hogy a fogva tartásról szóló döntést felülvizsgálják bármikor, ha a körülményekben változás következik be, illetve, hogy kiértékeljék, hogy a fogva tartás-e a megfelelő preventív intézkedés. Ezen tagállamok szerint a rendszeres felülvizsgálatra vonatkozó EU-sztenderdek sokkal

¹⁶⁷ Kiértékelés 3. oldala : JUSTICE AND INTERNATIONAL COMMISSION of Jurists

¹⁶⁸ Kiértékelés 3. oldala : FTI, AEDH, JUSTICE AND INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, COE, SECOURS CATHOLIQUE, BAN PUBLIC, GENERAL COUNCIL OF SPANISH LAWYERS

¹⁶⁹ Kiértékelés 2-3. oldal

¹⁷⁰ Kiértékelés 11. oldal

¹⁷¹ Kiértékelés 10 oldal : FI, SP, EE, AT, BU, SE, BE, IT, NL

hatékonyabb korlátot jelentené az előzetes fogva tartásnak, mint a fogva tartás maximum határidejének meghatározása. Hangsúlyozták, hogy az előzetes fogva tartás maximum időtartamának európai kikötése nem garantálna rövid fogva tartási időtartamokat. Épp ellenkezőleg, a hatóságok esetleg úgy döntenének, hogy kihasználják a rendelkezésre álló maximum időtartamot, amely növelné az előzetes fogva tartási időtartamokat.

A nemzetközi szervezetek szintén tettek néhány javaslatot az előzetes fogva tartás csökkentését célzó intézkedésekre vonatkozóan. Támogatnának *európai sztenderdek* bevezetését a tagállamok előzetes fogva tartásra vonatkozó összehasonlítható adatok gyűjtése céljából. A jogalkalmazás problémáinak kiküszöbölésére *csereprogramok / tanulmányi látogatások* finanszírozását tartják célszerűnek annak érdekében, hogy a jogalkalmazók eltölthessenek némi időt egy másik tagállamban, amely implementált hatékony alternatívát az előzetes fogva tartással szemben. Továbbá *akadémiai tanulmányok és kutatási projektek* szervezése lenne indokolt a tagállamokban, az alkalmazott alternatív intézkedések hasznosságának és hatékonyságának értékelésére. Elsődlegesen az Uniónak kellene tanulmányoznia és összehasonlítania a tagállamokban alkalmazott különböző alternatív intézkedéseket. A tagállamok részére támogatás nyújtását szorgalmazzák a 2009/829 Tanácsi Kerethatározat implementálásához és ezen új mechanizmus hatékony használatának biztosításához. A rendes működés biztosításának érdekében néhány szervezet¹⁷² felkérte az Uniót *tréningek* tartására, *információk* biztosítására és/vagy *ismertető* kiadására a kerethatározat alkalmazásáról a jogalkalmazók számára.¹⁷³

A számos reakció értékelése azt igazolta, hogy feltétlen elsőbbséget kell biztosítani a kerethatározatok megfelelő és kellő időben történő átültetésének. Mindemellett figyelemmel a jelentős számú megoldási javaslatokra, látható, hogy az egyes államok és nemzetközi szervezetek tudatában vannak a letartóztatás szabályozási és gyakorlati problémáival és erre tekintettel európai szintű konzultációt és egyes esetekben európai sztenderdek kialakítását is lehetségesnek tartanának.

¹⁷² Kiértékelés 3. oldal : FAIR TRIAL INTERNATIONAL, ECBA, CCBE

¹⁷³ Kiértékelés 3-4. oldal

2.3.4. Az Unió legújabb büntető eljárásjogi irányelvei

2013. november 27-én az Európai Bizottság új intézkedéscsomagot tett közzé a büntetőeljárások során alkalmazott eljárási biztosítékokról, amelyet a tagállamok közötti kölcsönös bizalom előmozdítása és a büntető igazságszolgáltatás területén irányadó eljárási jogok megerősítése érdekében dolgozott ki. E dokumentumok elősegítik a létfontosságú alapvető jogok tiszteletben tartását és a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség kialakítását az EU-ban. Ez a csomag annak a büntetőeljárások során alkalmazott eljárási biztosítékokra vonatkozó jogalkotási programnak a folytatása, amelynek keretében kidolgozták a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU irányelvet,¹⁷⁴ a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelvet¹⁷⁵ és az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról szóló 2013/48/EU irányelvet.¹⁷⁶ A 2010/64/EU irányelvnek megfelelően a büntetőeljárás nyelvét nem beszélő, vagy értő személynek biztosítani kell a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogot, amely jogosultság már az eljárásról való tudomásszerzéstől kezdődően megilleti az érintettet, egészen az eljárás befejezéséig. A tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy a terheltek ésszerű időn belül megkapják a szabadságelvonásról szóló határozat fordítását. A részes államoknak a büntetőeljárás kimenetelétől függetlenül fedezniük kell a tolmácsolás és fordítás költségeit.¹⁷⁷ A tájékoztatási joggal kapcsolatos 2012-es irányelv biztosítja a fogvatartott terheltek számára a teljes iratbetekintési jogot azon iratok tekintetében, amelyek megismerése nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűségének felülvizsgálatához. Az írásbeli tájékoztatásnak az általános tájékoztatáson túlmenően tehát az alábbiakra is ki kell térnie: az ügy anyagaiba való betekintés joga, sürgős orvosi ellátáshoz való jog, illetve arról is tájékoztatást kell adni, hogy a terheltet szabadságától legfeljebb hány óráig, napig foszthatják meg, mielőtt igazságügyi hatóság elé állítják.¹⁷⁸ Különösen jelentős szabály, miszerint az irányelv nem engedi a fogvatartottak esetében az iratmegismerési jog korlátozását, az csak a szabadlábban lévő terheltek esetében

¹⁷⁴ 2010/64/EU irányelv a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról; HL L 280. 2010.10.26.

¹⁷⁵ 2012/13 EU irányelv a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról ; HL L 142. 2012.6.1.

¹⁷⁶ 2013/48/EU irányelv a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról; HL L 294. 2013.11.6.

¹⁷⁷ 2010/64/EU irányelv 3-4. cikk

¹⁷⁸ FANTOLY (2014) 79.

lehetséges és csak meghatározott esetekben. További követelményként határozza meg az irányelv, hogy az iratokba való betekintés jogát kellő időben kell biztosítani a védelem számára, hogy elegendő idő álljon rendelkezésére a panasztételhez vagy a fogva tartásának felülvizsgálatának kezdeményezésére.¹⁷⁹

Ez a 2013-ban előterjesztett büntetőeljárást érintő javaslatok három irányelvet¹⁸⁰ tartalmaztak (az ártatlanság véelmére, a büntetőeljárás során a gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokra és az ideiglenes költségmentességhez való jogra vonatkoznak). Az ártatlanság véelméről szóló irányelv kimondja, hogy a gyanúsítottakat vagy vádlottakat a büntetőeljárás során mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségüket a törvénynek megfelelően meg nem állapították. Az irányelvjavaslat célja, hogy biztosítható legyen az ártatlanság véelmének tényleges alkalmazása az Európai Unióban. Ennek érdekében az irányelvben szabályozott legfontosabb rendelkezések a következők: a közhatóságok számára megtiltja, hogy az általuk közzétett nyilatkozatokban és hivatalos döntésekben úgy utaljanak a még el nem ítélt vádlottakra, mintha azok már el lennének ítélve. Amellett, hogy rendelkezik az önvádra kötelezés tilalmáról és a hallgatáshoz való jogról, kimondja, hogy a bűnösség megállapításához szükséges bizonyítékok beszerzése a vádhatóságot terheli; illetve deklarálja a vádlott jogát a saját tárgyalásán való jelenléthez.¹⁸¹

Mindemellett a gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogaira vonatkozó irányelv¹⁸² kimondja, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak az eljárás korai szakaszaiban különösen kiszolgáltatott helyzetben van (kiváltképp, ha megfosztják a szabadságától), így már az őrizetbe vételük vagy letartóztatásuk időpontjától biztosítani kell a jogi segítségnyújtás és ideiglenes költségmentességet. Továbbá az ideiglenes költségmentességhez való jogról rendelkező irányelv felszólítja a tagállamokat, hogy magas színvonalú jogsegély-

¹⁷⁹ 2012/13/EU irányelv 7.§ (1)-(4) bekezdés

¹⁸⁰ Az európai parlamenti és tanácsi irányelve a büntetőeljárás során az ártatlanság véelme joga egyes vonatkozásainak és a saját tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről COM(2013) 821 végleges; Az európai parlamenti és tanácsi irányelve a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről COM(2013) 824 végleges ; Az európai parlamenti és tanácsi irányelve a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról COM(2013) 822 végleges

¹⁸¹ COM(2013) 821 final 3-8. cikk

¹⁸² Az európai parlamenti és tanácsi irányelve a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről COM(2013) 824 végleges

szolgáltatásokat alakítsanak ki, illetve hangsúlyozza a jogsegély-szolgálati szakemberek szakmai továbbképzésének fontosságát.¹⁸³

Összegezve elmondható, hogy a nemzetközi és uniós szabályok elvei és célkitűzései minden dokumentumban arra irányulnak, hogy a lehető legnagyobb jogvédelmet biztosítsák a büntetőeljárás résztvevőik számára, különösen a gyanúsított és a vádlott számára a jogerős ítélet meghozatala előtt. Megállapíthatjuk, hogy mindezen követelményeknek a magyar jogszabályi háttér, illetve alaptörvényi szabályozás elviekben megfelel, ennek ellenére több ítéletben elmarasztalta Magyarországot az Emberi Jogok Európai Bírósága, mint ahogyan a bevezetőben is utaltam rá.

¹⁸³ FANTOLY (2014) 85.

3. rész. A személyi szabadsághoz való jog és a büntetőeljárás

3.1. A személyi szabadsághoz való jog jellege és tartalma

A személyi szabadsághoz való jog¹⁸⁴ az egyik legrégebbi múlttal rendelkező alapjogok közé tartozik, védelme már a feudális jogrendszerekben is felmerült.¹⁸⁵ A nemzetközi dokumentumok mellett természetesen az egyes nemzeti alkotmányok is meghatározzák azokat a legfontosabb követelményeket, amelyek tiszteletben tartásával indokoltnak tekinthető a szabadságkorlátozás. Mindemellett megtalálhatjuk az egyes országok hazai jogszabályaiban azokat az eljárásjogi előírásokat is, amelyek alkalmazása elkerülhetetlen a szabadságjogokba történő beavatkozás során.

A személy szabadságának és biztonságának joga az általános személyiségi jog önállósult eleme, amelynek külön alkotmányos védelmét az indokolja, hogy ezáltal teremthető meg az egyén integritásának alapja.¹⁸⁶ A nemzetközi egyezmények és Alaptörvényünk is együtt említi a szabadságot és a személyi biztonságot, amely abból a jogállami elvből eredeztethető, hogy a személyes szabadságától senkit sem lehet önkényesen megfosztani.¹⁸⁷ A *személyek biztonsága* tehát egy fizikai biztosítékot jelent az önkényes letartóztatással, illetve őrizetbe vétellel szemben.¹⁸⁸ A *szabadság* ezzel szemben az egyén olyan autonóm állapota, amelyben az egyén bármit megtehet, amelyet a jog nem tilt (általános szabadság-klauzula).¹⁸⁹

Tehát e két jogilag védett érték nem tekinthetőek egymás szinonimáinak, annak ellenére, hogy a két állapot garanciái valóban hasonlóak, mégsem jelenti azt, hogy

¹⁸⁴ A személyi szabadsághoz való jog nem a teljes cselekvési autonómia értelmében használandó, hanem a szűk értelemben vett fizikai, testi szabadságot, a fogva tartástól való mentességet biztosítja, a mozgás szabadságát. A személyi szabadsághoz való jog tartalma alapján szabadságjog, azon belül pedig a személyes szabadságjogok csoportjába tartozik. A személyes szabadságjogok a magánszférába történő beavatkozás legfőbb korlátjai. Közvetlenül e joghoz kapcsolódik a mozgásszabadsághoz való jog, a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, törvény előtti egyenlőség és a tisztességes eljáráshoz való jog is. In: BAYER – KÁLLAI (2010) 240.

¹⁸⁵ Az Aranybulla második pontjában (1222. évi II. tc.) az uralkodó biztosította a szerviensek személyi szabadságát, amely a nemesi kiváltságok része volt. Majd Werbőczy Tripartituma a nemesség négy privilégiuma közül első helyen szolt a személyi szabadságról. In: MEZEY (2000) 120. A személyes szabadság védelme Angliában is hamar elismerésre került, ugyanis a Magna Charta 39. cikke az egyéni szabadságot és az önkényes letartóztatás ellen védelmet biztosított a szabad emberek számára. Ezt követően a Petition of Rights, a Habeas Corpus Act és a Petition of Rights foglalta össze a személyes szabadság legfontosabb biztosítékait.

¹⁸⁶ CHRONOWSKI (2002) 23.

¹⁸⁷ BARD (1992) 40.

¹⁸⁸ SARI – SOMODI (2008) 109.

¹⁸⁹ CHRONOWSKI (2002) 24.

valamelyik része lenne a másoknak, avagy egymástól elválaszthatatlan értékek lennének.¹⁹⁰ A személyi szabadságot ugyanis főként az állam és a közhatalom be nem avatkozása biztosítja, a személyi biztonság megteremtése viszont az állam részéről aktivitást is magában foglalhat. A magyar közjogi tradícióban is kimutatható és a strasbourgi ítélezést meghatározó felfogás szerint a személyi szabadsághoz és a biztonsághoz való jog együtt kezelendő, ám az utóbbinak nincs független, elkülönült jelentése.¹⁹¹

A szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog szoros összefüggésben áll az emberi méltósághoz való joggal, mivel tulajdonképpen a szabadságtól való megfosztás végső határa az emberi méltósághoz való jog. A következő, lényeges szempont, hogy a személyi szabadságtól való megfosztás mindig csak részleges lehet, sohasem teljes. Ez azt jelenti, hogy a fogvatartott nem válik az „állam szolgájává”, vagyis az állam hatalma a személyi szabadságtól való megfosztás legsúlyosabb eseteiben is korlátozott. Az Alkotmánybíróság ugyanis kimondta, hogy a személyi szabadsághoz való jog „*érinthatetlen lényege*” a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma.¹⁹² A szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog mindenkit megillető emberi jog, amely egyénileg gyakorolható, ellenben nem általános szabadságjog, hanem lényegét tekintve a fogva tartástól való mentességet jelenti.¹⁹³

A letartóztatás során több alapjog is sérül,¹⁹⁴ elsősorban a személyes szabadságjogok, egyes személyiségi jogok,¹⁹⁵ magánélet sérthetlenségéhez való jog, illetve a választójog. A személyes szabadságjogok közé tartozik az élethez és méltósághoz való jog (Alaptörvény II. cikk), amely az emberi személyiség egészét védelmező, egységes és korlátozhatatlan emberi jog, az általános személyiségi jogok közé tartozik.¹⁹⁶ Emellett ide tartozik még a személyi sérthetlenséghez és testi épséghez való jog (III. cikk); amelynek a szabadságelvonás során történő egészségügyi vizsgálat

¹⁹⁰ A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog nem tekinthető a szabadságjogok anyajogának, hanem csak az egyén fizikai értelemben vett szabadságának és biztonságának védelmére irányul, és arra, hogy a szabadság korlátozására vagy elvonására önkényesen és törvényes alap nélkül semmiképpen ne kerüljön sor. Röviden annyit jelent, hogy mindenkinek joga van biztonságban lenni az önkényes szabadságkorlátozástól.

¹⁹¹ CHRONOWSKI – DRINOCZI – PETRETEI – TILK – ZELLER (2006) 159-160.

¹⁹² 36/2000. (X.27.) AB határozat, ABH 2000. 241, 273.

¹⁹³ TOTH (2009) 1951-1954.

¹⁹⁴ HERKE (2002a) 27.

¹⁹⁵ Ide sorolható például a magánszférához való jog, azon belül a jó hírnévhez való jog, a magánlakás sérthetlenségének joga és a magántitok védelme; továbbá az információs önrendelkezéshez való jog. vö. CHRONOWSKI – DRINOCZI – PETRETEI – TILK – ZELLER (2006)

¹⁹⁶ Vö. 8/1990. (IV. 23.) AB határozat; 1990, 42.; 23/1990. (X.31.) AB határozat, ABH 1990, 80. Lásd bővebben: HALMAI – TOTH (2008) 306.

során lehet jelentősége. Az Alkotmánybíróság a testi integritáshoz fűződő jogot védelemben részesítette az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben.¹⁹⁷ A testület egy másik döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog alapján a betegek önrendelkezési jogához tartozik az egészségügyi beavatkozásokba történő beleegyezés.¹⁹⁸ A szabad mozgás joga (V. cikk) és a személyi szabadsághoz való jog az Alkotmánybíróság álláspontja alapján együtt értelmezendő.¹⁹⁹ A letartóztatás természetesen együtt jár a mozgásszabadság jogának nagyfokú korlátozásával, amely nem csak a tartózkodási hely szabad megváltozásának jogát jelenti, hanem a lakóhely szabad megválasztását is.²⁰⁰ Az Alaptörvény biztosítja továbbá a házassághoz és családhoz való jogot (VI. cikk) és a lelkiismereti és vallásszabadságot (VII. cikk), amelyek a letartóztatás során szintén korlátozottan gyakorolhatóak. E felsorolt alapjogok közül a személyi szabadsághoz való joggal foglalkozom részletesebben, mivel az teljes akarati és cselekvési szabadságot feltételez, amely az előzetes letartóztatással jelentősen leszűkül.

Alaptörvényünk IV. cikke nevezi meg minden ember alapvető jogát a szabadságra és a személyi biztonságra, majd a (2) bekezdésben meghatározza a jogkorlátozás feltételeit, azaz csak *törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján lehet valakit a szabadságától megfosztani*. E megfogalmazás elsősorban az állami büntetőhatalom gyakorlásának törvényhez kötöttségére utal, de tágabb értelemben vonatkozik a magánszemélyek és azok szervezeteire is. A (3) bekezdés lényeges, a büntetőeljárásra vonatkozó garanciaként biztosítja, hogy a *bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül vagy szabadon kell bocsátani, vagy bíró elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönten*i. Ez a bekezdés a személyes szabadságtól való megfosztás alapvető feltételeként nevesíti a bíróság elé állítást. Végül ezen alapvető jog megsértése esetén a kártérítéshez való jogosultságot biztosítja a személyi szabadságától jogtalanul megfosztott személy számára, mint az alapjog

¹⁹⁷ 75/1995. (XII.21.) AB határozat, ABH 1995, 376, 380.

¹⁹⁸ 36/2000. (X.27.) AB határozat, ABH 2000, 241. ; HUFEN (2011) 220. vö. 1 BvR 253/68, Beschluss vom 14.11.1969. BVerfGE 27, 211, 219.

¹⁹⁹ 36/2000. (X.27.) AB határozat, ABH 2000, 241, 272.; 53/2009. (V.6.) AB határozat, ABH 2009. 410. A német Szövetségi Alkotmánybíróság ellenben külön kezeli a két alapjogot. Elhatárolási szempontként pedig azt adta meg, hogy a lakóhely szabad megválasztásának joga a német állampolgárokat illeti meg, míg a mozgásszabadság minden embert megillető alapjog. in: HÖMIG (2010) 161-163.

²⁰⁰ 3/1998. (II. 11.) AB határozat; 1998, 61.

megsértésekor alkalmazandó jogkövetkezményt.²⁰¹ E rendelkezések egyértelműen utalnak tehát a büntetőeljárásról szóló törvény egyes szabályaira. A „lehető legrövidebb idő” és a „haladéktalanul” kifejezések tilalmat állapítanak meg a bűnüldöző szervek számára a határidők kitolására vonatkozóan.²⁰²

Az Alaptörvényünk hatályos szövege 1989-ben alakult ki, az 1989. évi XXXI. törvénnyel, amely ezt követően sem került változtatásra. A IV. cikk (1) bekezdése szerint „mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz” teljes mértékben megegyezik a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 9. cikkében és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikkében található követelménnyel. Ugyanakkor hazánk Alaptörvénye meglehetősen tömören szabályozza a szabadsághoz való jogot, mivel csak korlátozásának formai kereteit tartalmazza, de okainak meghatározását és a szabadságtól való megfosztás konkrét eljárási szabályait már törvényi szintre utalja. Kizárólag a habeas corpus főbb elemei találhatók meg a IV. cikkben, de nem olyan részletesen, mint az Egyezményben vagy az Egyezségokmányban.²⁰³ Jelenleg hatályos Alaptörvényünk előírásai a személyi szabadság vonatkozásában nagyban hasonlítanak a korábbi Alkotmányunkhoz. Két lényeges különbséget fedezhetünk fel azonban, egyrészt deklarációra került a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetősége.²⁰⁴ Másrészt az Alaptörvény nemcsak a törvénysértő, hanem az alaptalan szabadságkorlátozás esetén is lehetővé teszi a kártérítést.

A német alaptörvény (*Grundgesetz*) szintén rendelkezik a személyes szabadság alapjogáról és korlátozhatóságáról, ellenben kifejezve az alapjog kiemelkedő fontosságát, ugyanabban a bekezdésben ismeri el az élethez való jogot és a személyi szabadság sérthetetlenségét.²⁰⁵ A Grundgesetz 2. cikke több alapjogot is biztosít, így a személyiség

²⁰¹ A régi Alkotmány hiányosságként említhető, hogy az csak a törvénytelen letartóztatást foganatosító hatóságok által okozott jogsértésről rendelkezett, azaz nem általánosságban biztosította a személyi szabadság megsértőivel szemben a kártérítést, amely szabályozáson az Alaptörvény változtatott. In: ÁRVA (2013) 96.

²⁰² 26/1999. (IX.8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 270-272.; 36/2000. (X.27.) AB határozat, ABH 2000, 241.

²⁰³ A magyar habeas corpus hiányosságairól lásd bővebben: CHRONOWSKI (2002); BLUTMAN (1993a) 309-317.

²⁰⁴ E téma részletes kifejtése és alkotmányossági problematikája a dolgozatban nem kerül kifejtésre, mivel e tulajdonképpeni végleges szabadságelvonás már a jogerős ítélet meghozatala után következik, és a disszertáció csak a jogerős ítélet előtti szabadságelvonó és korlátozó kényszerintézkedéseket és hatósági cselekményeket vizsgálja.

²⁰⁵ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland 2. cikk (2) bek.

szabad kibontakozásának jogát, az élethez és fizikai sérthetlenséghez való jogot, illetve a személyi szabadsághoz való jogot.

A német alaptörvény alapján mindenkit megillet a *személyiség szabad kibontakozásának joga* mindaddig, amíg az más jogát, az alkotmányos rendet vagy a morális törvényeket nem sérti.” E rendelkezés lényegében az általános személyiségi jogot és cselekvési szabadságot foglalja magába, amely szubszidiáriusan érvényesül más alapjogokhoz képest, azaz csak akkor kerül előtérbe, amennyiben más jogra nem lehet hivatkozni.²⁰⁶ A GG. 2. cikk (1) bekezdése a szűkebb értelemben vett szabad élettér kialakítását jelenti, amely nem korlátozódik kizárólag a szellemi és erkölcsi kibontakozásra.²⁰⁷ E cikk védelme alá tartozik továbbá az általános önrendelkezési jog, szerződéses szabadság joga, vállalkozás és verseny szabadsága és házasságszerű életközösség választásának joga, de az információs önrendelkezési jog vagy a reszocializációhoz való jog is.²⁰⁸

A személyiség szabad kibontakozásának három alkotmányos korlátja van: az alkotmányos rend,²⁰⁹ mások joga²¹⁰ és a morális törvények.²¹¹ Ez utóbbi két fogalom funkciója lényegében kizárólag abban áll, hogy az emberi jogi tradíciókat fenntartja és az emberi jogok sérthetlenségét és elidegeníthetetlen mivoltát juttatja kifejezésre.²¹² Mindezen korlátok mellett is érvényesülnie kell az arányosság követelményének, miszerint az embert megillető alapvető jog korlátozására csak törvényes cél eléréséhez szükséges cél érdekében és arra alkalmas, szükséges és arányos módon kerülhet sor. Ugyanis minél inkább korlátozásnak veti alá egy törvényi rendelkezés az alapvető emberi szabadságjogot, annál inkább elővigyázatosan és kellő gondossággal kell mérlegelni a

²⁰⁶ SODAN (2009) 38-39.

²⁰⁷ SACHS (2007) 131-132.

²⁰⁸ SCHADE (2012) 26-27.

²⁰⁹ Az alkotmányos rend (*verfassungsmäßige Ordnung*) tulajdonképpen a jogi normák összességét jelenti, formális és materiális értelemben, beleértve az elsődleges és másodlagos uniós jogforrásokat és a nemzeti jog minden normáját. Azaz a jogi normáknak összhangban kell állniuk a Grundgesetz előírásaival, nem lehetnek ellentétesek a jogállamiság alapelvével és az arányosság követelményével. Vö. Elfes-Urteil. 1 BvR 253/56. Urteil vom 16. Januar 1957.; in: GALLWAS (1995.) 56-63.

²¹⁰ Ez a kifejezés eredetileg az 1789-es francia Emberi és polgári jogok nyilatkozatából ered, amely deklarálta, hogy „a szabadság annyit jelent, hogy mindent szabad, ami másnak nem árt.” A szabadság e korlátozása tehát az emberi jogok őskövének számít, amely természetszerűen vonatkozik mind a polgári mind pedig a büntetőjogra is és amelynek biztosítása a törvényhozó kötelessége. In: VON MANGOLD – KLEIN – STARCK (1999) 206.

²¹¹ A morális törvények (*Sittengesetz*) fogalma alatt pedig nem az éppen uralkodó morális elképzeléseket értik, hanem olyan örökérvényű etikai normákat, amelyek jogállamban a hatályos pozitív jog felett álló általános jogelvek. In: SACHS (2007) 132. vö: 1 BvR 550/52 Urteil vom 10. Mai 1957. BVerfGE 6, 389, 434. (*Homosexuellen-Urteil*) A döntésben foglaltak szerint a morális törvény fogalma a törvényalkotónak nyújt segítséget egy nem megengedett vagy jogszerűségében kétséges szabadságkorlátozó intézkedés legitímálásban.

²¹² VON MANGOLD – KLEIN – STARCK (1999) 208.

szabadságkorlátozással szemben felhozott indokokat.²¹³ Természetesen az előzetes letartóztatás alatt is érvényesül a GG. 2. cikke, jóllehet a szabadságjogok ebben az esetben csak korlátozottan gyakorolhatóak, de mégsem ellentétesek az ártatlanság véelmével (a fogva tartottak levelezhetnek, csomagot kaphatnak és látogatót fogadhatnak). Ugyanis az ártatlanság véelme nincs befolyással a büntetőeljárás kényszerintézkedések legitimitására, ellenben azok hatása sohasem lehet büntetéssel megegyező.²¹⁴ Mindemellett a fogva tartottakat a büntetés-végrehajtási intézetben is megilleti az általános személyiségi jog, amelyből a német Szövetségi Alkotmánybíróság a reszocializációhoz való jogot levezette, mivel biztosítani kell a lehetőséget a társadalomba történő visszailleszkedésre.²¹⁵ Tehát ebből következően általános követelmény, hogy az állam a büntetés-végrehajtási szabályok kialakítása során olyan lehetőségeket teremtsenek, amely által elkerülhető a fogva tartott társadalmi elszeparálódása.²¹⁶

A Grundgesetz 2. cikk (2) bekezdése három különböző alapjogot biztosít: az *élethez való jogot, a fizikai sérthetlenséghez való jogot* és a *személyes szabadsághoz való jogot*, amely jogosultságok alanyai a természetes személyek. E bekezdésben deklarált jogok összefüggenek egymással, ugyanis mind az emberi létezés védelméhez kötődik, mindemellett védelmet biztosítanak az egyének számára az állami büntetőhatalommal és más személyek jogtalan támadásával szemben. Mindemellett kifejezett kötelezettséget teremt az állam számára az emberi élet védelmének és testi sérthetlenségének biztosítására és szabadságának védelmére, amelyek vitathatatlanul az ember elidegeníthetetlen jogai közé tartoznak. Minél erősebb ugyanis a jogilag védett érdek, annál nagyobb védelmet és garanciát kell az államnak biztosítania a jogtalan beavatkozásokkal szemben, például tilalmakkal, jogvédő garanciák alkotásával.²¹⁷

A GG. 2. bekezdésben deklarált alapjogok közös pontja, hogy mindegyik különös jelentőséggel bír és szoros összefüggésben áll az emberi méltósághoz való joggal. A személyes szabadsághoz való jog speciális jogosultságnak tekinthető az általános személyiségi joghoz képest. Ugyanis nem általános szabadságjogként értelmezendő, hanem a szűk értelemben vett fizikai szabadságot jelenti. Ellenben nem foglalja magában

²¹³ 1 BvL 12/63 Beschluß vom 7. April 1964. BVerfGE 17, 306. In: VON MANGOLD – KLEIN – STARCK (1999) 205.

²¹⁴ PAEFFGEN (2010) 684-685.

²¹⁵ SCHADE (2012) 27.

²¹⁶ 2 BvR 1145/83 vom 26. 02. 1985. BVerfGE 69, 161.

²¹⁷ 1 BvR 84/74. Beschluss vom 11. Oktober 1978. BVerfGE 49, 304.

sem az előnyök követelését az államtól, sem pedig azt, hogy az egyén mentesülhet minden állami kötelezettség alól.²¹⁸

A német alaptörvény két helyen is rendelkezik a személyes szabadsághoz való jogról. A GG. 2. cikke deklarálja a materiális értelemben a szabadsághoz való jogot, amellyel elválaszthatatlan egységet képez a GG. 104. cikke, amely pedig a szabadságkorlátozás formai, speciális kritériumait határozza meg. Tehát a személyi szabadsághoz való jog kizárólag egyik vagy másik bekezdésre alapozva nem értelmezhető, csakis együttesen.²¹⁹ Mindemellett az alapjogi védelem részét képezi és emiatt fontos leszögezni, hogy a német Szövetségi Alkotmánybíróság döntése értelmében az Egyezmény közvetlenül alkalmazandó.²²⁰ A GG. 104. szakasza tulajdonképpen konkretizálja a személyes szabadsághoz való jog tartalmát és deklarálja a fogva tartottakkal szemben tanúsított fizikai és szellemi visszaélés tilalmát, ezáltal az emberi méltósághoz való jog további garanciáját képezve.²²¹

A személyi szabadságjog Ausztriában többszörösen védett alapjog, mivel egyrészt az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke (*Europäische Menschenrechtskonvention*; röviden: EMRK), másrészt pedig az osztrák szövetségi alkotmány a személyi szabadságról (*Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit*; BGBl Nr. 684/1988., továbbiakban PersFrSchG.) nyújt hatékony védelmet jogsértő állami beavatkozások ellen. E védelmi rendszer kiterjed nem csak a szabadságelvonásra, hanem a szabadságkorlátozásra is, tehát minden személyi szabadságot érintő hatósági cselekményre. A PersFrSchG első bekezdésében egy generálklauzulát tartalmaz, amely deklarálja, hogy mindenkinek joga van a szabadságra és biztonságra, amely nem egyenlő az általános akarati és cselekvési szabadsággal.²²² Az első bekezdésben osztrák alkotmányos rendelkezések emellett, hasonlóan a magyar, illetve a német szabályokhoz biztosítják a terhelt számára a legfontosabb eljárási garanciákat a szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedésekkel szemben. Így például a személyi szabadság korlátozásának törvényhez kötöttségét, a bíróság általi elrendelés

²¹⁸ JARASS – PIEROTH (2009) 94-97.

²¹⁹ 1 BvR 29/58 vom 10.02. 1960. BVerfGE 10, 302, 322.; VON MANGOLD – KLEIN – STARCK (1999) 278.; 2 BvR 1194/80 vom 07.10. 1981. BVerfGE 58, 208. számú döntésében a német Szövetségi Alkotmánybíróság kimondta, hogy a GG. 104. cikke tovább erősíti a személyes szabadsághoz való jogot azáltal, hogy konkretizálja a szabadságelvonás feltételeit és formáját. Továbbá a 104. cikkből eredően a szabadságkorlátozás alkotmányos kötelezettség alapján kizárólag törvényben meghatározott okokból és eljárás során lehetséges, amelynek betartása alkotmányjogi panasz jogorvoslati lehetőség által biztosított.

²²⁰ 1 BvR 636/68 vom 04.05.1971 BVerfGE 31, 58, 67.; illetve Gesetz über die Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten, BGBl. 1952. II. 685.

²²¹ EPPING (2007) 279-280.

²²² PREMISSL (2008) 8.

követelményét és az arányosság elvét. Ez lapján a letartóztatás csak *ultima ratio* jelleggel és csak meghatározott büntetőeljárás cél biztosítása érdekében rendelhető el.²²³ Ugyanakkor ellentétben a másik két állam alkotmányos rendelkezéseitől jóval részletesebben rendelkezik az osztrák alkotmány a személyi szabadság garanciáiról. A PersFrSchG az Egyezményvel megegyezően taxatív felsorolást ad a szabadságkorlátozás és szabadságelvonás megengedett okairól (PersFrSchG 2. cikk), amelyet a harmadik és negyedik cikk egészít ki részletszabályokkal. Jelentős jogvédelmet jelent továbbá az szabály, miszerint minden személyi szabadságot sértő büntetőjogi döntés ellen panasz nyújtható be a legfelső bírósághoz az Alapjogi panaszról szóló törvény (*Grundrechtsbeschwerdegesetz*, továbbiakban: GRBG) első szakasza alapján. A bíróság a PersFrSchG. vonatkozó bekezdései és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. paragrafusának figyelembevételével hozza meg a döntését, amely védelmet nyújt az érintett számára a jogtalan szabadságkorlátozás ellen. E rendelkezések alapján senki sem fosztható meg személyi szabadságától törvénytelen módon, így például bírói döntés vagy megfelelő indok nélkül.

3.2. A személyi szabadsághoz való jog korlátozhatósága

A személyi szabadsághoz való jog nem abszolút jog, mivel az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdéséből kiderül, hogy az állam korlátozhatja azt, törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján.²²⁴ Az Alaptörvény I. cikke (3) bekezdése állapítja meg az alapjog-korlátozás általános formai követelményeit és a IV. cikk (2) bekezdése konkretizálja azokat a személyi szabadságra vonatkozóan.²²⁵ Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében megfogalmazott követelmény alapján az alapjogok csak akkor és annyiban korlátozhatóak, amennyiben azt egy alapjoggal ütköző másik alapvető jog, társadalmi érdek indokolja, csakis a feltétlenül szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan megengedett, figyelemmel az alapjogok lényeges tartalma

²²³ PREMISSL (2008) 15.

²²⁴ 66/1991. (XII.21.) AB határozat, ABH 1991,342,347. A személyi szabadság kiemelt jelentőségét mutatja, hogy annak gyakorlása rendkívüli jogrend idején sem függeszthető fel vagy korlátozható, azaz a személyi szabadság alkotmányos garanciái nem hagyhatók figyelmen kívül rendkívüli helyzetekben sem.

²²⁵ Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. in: TOTH (2009) 2002.

sérthetlenségének követelményére.²²⁶ Az Alaptörvény nem határozza meg, hogy az egyes alapjogok esetében mi tekinthető lényeges tartalomnak. Az Alkotmánybíróság úgy fogalmazott, hogy az emberi méltóság jelenti azt az érinthetetlen lényegét, amelyet a személyi szabadsághoz való jog korlátozása semmilyen körülmények között nem érhet el. Tehát a szabadságtól való megfosztás végső határa az emberi méltósághoz való jog.²²⁷ A német Grundgesetz 19. cikk (2) bekezdésében tartalmaz hasonló rendelkezést, miszerint egyetlen alapjog lényeges tartalmát sem szabad korlátozni. (*Wesensgehaltsgarantie*).²²⁸

Az Alaptörvény – az Egyezségokmányhoz és az Egyezményhez hasonlóan – a *megfosztás* kifejezést alkalmazza, eltérően a német alaptörvény „*korlátozás*” szóhasználatával. A két fogalom nem azonosítható egymással: a személyi szabadságtól való megfosztás a szabadságkorlátozás egy fajtája, pontosabban annak legsúlyosabb formája. Mindkettőre jellemző az érintett akaratától függetlenség, azaz a közvetlen kényszer alkalmazása. Szabadságkorlátozásról akkor beszélhetünk, ha valakit akarata ellenére ténylegesen megakadályoznak abban, hogy egy meghatározott helyet felkeressen, illetve ott tartózkodjon, vagy onnan eltávozzon. A szabadságtól való megfosztás ellenben egy szűkebb, behatárolt helyiségben, huzamosabb ideig történő fogva tartást jelent.²²⁹ Tehát a jogkorlátozás intenzitásában rejlik a fő különbség, de emellett fontos elhatárolási szempont, hogy csak egy meghatározott időtartam leteltét követően beszélhetünk szabadságfosztásról. Ugyanis a szabadságkorlátozás csak egy meglehetősen rövid időtartamot feltételez, legfeljebb néhány órát. Szabadságkorlátozással járó hatósági kényszerintézkedés például az őrizetbe vétel vagy az elővezetés.²³⁰ Ugyanakkor hazánkban a jogkorlátozás és szabadságelvonás határai bizonytalanok, és talán emiatt sem alkalmaznak megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy az őrizet vagy letartóztatás helyett valóban korlátozással járó intézkedéseket (óvadék, lakhelyelhagyási tilalom, stb.) alkalmazzanak, azaz a jog lényeges tartalmának elvonását elkerüljék.

²²⁶ 30/1992. (V.26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 172.

²²⁷ 23/1990. (X.31.) AB határozat, ABH 1990, 88

²²⁸ A GG. 19. cikk (2) bekezdése azt a jogfilozófiai elképzelést fejezi ki, hogy az alapjogok feloszthatóak egy külső, korlátozható burokra és egy belső, szent és érinthetetlen magra. Az abszolút-teória szerint a lényeges tartalom az alapjog belső magja. A szövetségi alkotmánybíróság a GG. 2. cikkében deklarált általános személyiségi joggal kapcsolatban kimondta, hogy az a magánélet érinthetetlen része, amely a közhatalom által nem korlátozható. lásd: 2 BvR 1062/87. Urteil vom 14. September 1989. BVerfGE 80, 367, 373. in: SODAN (2009) 199.

²²⁹ BVerwGE 62, 325/327. Urteil vom 23.06.1981, Az.: BVerwG 1 C 78.77.

²³⁰ SACHS (2007) 1990-1991.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint csak a szabadságtól való megfosztás minősül a személyi szabadságjogok korlátozásának, az egyéb korlátozások nem tartoznak az Egyezmény 5. cikke alá. Ezzel ellentétben a német és az osztrák megközelítés, miszerint a személyi szabadsághoz való jog védelmet nyújt a szabadságtól való megfosztásnak nem minősülő személyi szabadságkorlátozásokkal szemben is és többletvédelmet biztosít a szabadságtól való megfosztás eseteiben.²³¹ A magyar Alkotmánybíróság álláspontja a német, illetve az osztrák felfogáshoz áll közelebb. Hazánk Alaptörvénye a testület értelmezése szerint IV. cikkében védelmet nyújt a szabadságtól való megfosztásnak nem minősülő, személyi szabadság csekélyebb mértékű korlátozásával szemben is, mint például a rendőri elővezetés.²³²

Az alapjogok korlátozhatóságának lehetőségéből két alapvető követelmény következik: egyrészt csak a meghatározott formában, mindenki számára hozzáférhető jogforrásban kerülhet sor a szabályozásra, illetve a jogkorlátozásnak meg kell felelnie meghatározott tartalmi korlátoknak, mivel alapjog korlátozására kizárólag szigorú feltételek betartása mellett megengedett. Amennyiben az állam nem tesz eleget mindezen alkotmányos elvárásoknak, akkor a jogkorlátozás jogsértésnek minősül. A jogalkotónak a személyi szabadsághoz való jogot korlátozó intézkedések szabályozásakor figyelemmel kell lennie a nemzeti alkotmány előírásaira, alkotmánybíróság gyakorlatában kialakított elvekre és a nemzetközi dokumentumokban található követelményekre.

A személyi szabadsághoz való jog korlátozásának három átfogó feltétele van: a) az alapjog korlátozásának általános formai követelményei; b) szükségesség-arányosság elvének való megfelelés; c) személyi szabadság korlátozása során további speciális, Alaptörvényben megfogalmazott többletkövetelményeknek kell érvényesülnie.

3.2.1. Általános formai követelmények

Az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése szerint, a személyi szabadság elvonására kizárólag *törvényben meghatározott okból* és *törvényben meghatározott eljárás alapján* kerülhet sor. A korlátozásra vonatkozó szabályozásnak tartalmaznia kell a korlátozás okát, az adott korlátozási formának megfelelő eljárást. Meghatározó jelentőségű a

²³¹ Grundgesetz 104. cikk (1); (3) bekezdés; PersFrSchG 1-2. cikk

²³² Az Alkotmánybíróság nem szabadságtól való megfosztásnak, hanem csupán személyi szabadság egyéb korlátozásának ítélte az akár 12 órás fogva tartással járó rendőri előállítását. [65/2003. (XII.18.) AB határozat, ABH 2003. I. 707, 722-723]; TOTH (2009) 2004-2005.p.

szabadságelvonás időtartamának mértéke, annak indokoltsága, a szabadságelvonással érintett személy megfelelő körülményeinek és az őt megillető jogok gyakorlásának biztosítása, valamint a jogtalan szabadságelvonás esetére nyújtott jogorvoslati jog.²³³ Az Alaptörvény szerint törvényben kell meghatározni az alapjog tartalmát és lényeges garanciáit, továbbá törvényben kell rendelkezni az alapjog „közvetlen és jelentős” korlátozásáról.²³⁴ A formai feltételek betartásának követelménye kettős jelentőséggel bír tehát. Elsősorban a jogkorlátozó szabályozásnak minden ember számára megismerhetőnek és hozzáférhetőnek kell lennie, másrészt pedig megfelelő jogforrási szinten kell megvalósulnia a szabályozásnak, amely kritériumok betartásával érvényre jut a jogbiztonság követelménye is.²³⁵

Az Alaptörvény mindemellett nem csak azt a követelményt fogalmazza meg, hogy az eljárási szabályokat törvénybe kell foglalni, hanem azt biztosítja, hogy emberhez méltón bánjanak az eljárás alanyával, azaz a tisztességes bírósági eljárás lefolytatása minden embert megillető jogosultság. Az Alaptörvény a nemzetközi egyezményekhez viszonyítva meglehetősen szűkszavúan rendelkezik a személyi szabadsághoz való jog eljárási garanciáiról. Ugyanis a formai és tartalmi követelményeken túl a IV. cikk (2) és (3) bekezdésben csupán a bíró elé állítás és a lehető legrövidebb időn belüli elbírálás követelménye jelenik meg kifejezetten.²³⁶

A német Grundgesetz 104. cikke tartalmazza a szabadságelvonásának formai és eljárási feltételeit, jóllehet találhatunk eltéréseket a hazai szabályokhoz képest. A német alaptörvény ugyanis szétválasztja a szabadságelvonást és szabadságkorlátozást, és a 104. cikk (1) bekezdésében kifejezett védelmet biztosít a szabadságkorlátozással járó állami intézkedésekkel szemben. A szabadságelvonás szabályai a 104. cikk (2)-(4) bekezdése között található, amely mint a szabadságkorlátozás „minősített esete”, annak súlyosabb formája miatt további eljárási garanciális rendelkezéseket tartalmaz az egyének jogainak védelmére.²³⁷ Így tehát az (1) bekezdésben található követelmény, miszerint a személyi szabadság kizárólag törvény alapján és törvényben előírt eljárási szabályok szerint megengedett, természetesen egyaránt vonatkozik a szabadságot korlátozó és

²³³ 65/2003. (XII.18) AB határozat; ABH 2003, 707

²³⁴ 64/1991. (XII.17.) AB határozat; ABH 1991, 297

²³⁵ 9/1992. (I.30) AB határozat, ABH 2000, 2002, amely döntésben az Alkotmánybíróság meghatározta a jogalkotási eljárás kritériumait. A testület emellett deklarálta a jogszabályok érthetőségének és egyértelműségének követelményét [26/1992. (IV.30) AB határozat, ABH 1992, 135]; HALMAI – TOTH (2008) 118.

²³⁶ TOTH (2009) 2024.

²³⁷ KINGREEN – POSCHER (2013) 107.

szabadságelvonó intézkedésekre is. E követelmény tartalmát tekintve teljes mértékben megegyezik a hazai értelmezéssel, miszerint a személyi szabadság csak formai értelemben vett törvényben korlátozható, amelyet megfelelő jogalkotási eljárással alkottak, e tekintetben érvényesül az analógia tilalma.²³⁸ Emellett materiális feltételként határozható meg, hogy a szabadságot korlátozó törvénynek pontosan, világosan kell meghatározni a részletszabályokat, amely a fair és jogállami eljárás alapját képezi.²³⁹ Ehhez kapcsolódik a Szövetségi Alkotmánybíróság által kidolgozott ún. „lényegkritérium” (*Wesentlichkeitskriterium*), amely értelmében a jogalkotónak az alkotmányos alapjogokat érintő minden lényeges kérdést, korlátozásának feltételeit és módját kizárólag törvényben szabályozhatja. Minél inkább súlyosabban érinti az intézkedés az adott alapjogot, annál inkább pontosabbnak, érthetőbbnek kell lennie a törvényi szabályozásnak.²⁴⁰

Mindemellett az első bekezdés deklarálja a fizikai és szellemi visszaélés tilalmát (*Misshandlungsverbot*), amely a szabadsághatárolás végrehajtására vonatkozó alkotmányos követelmény. Eszerint tilos minden megalázó és megbecstelenítő magatartás, intézkedés a hatóság részéről, amely a szabad akaratképzést károsan befolyásolja (*seelische Misshandlung*). Továbbá e tilalom alá tartozik a testi sérthetlenség biztosítása is (*körperliche Misshandlung*). E rendelkezések fontosságát mutatja, hogy megsértésük esetén az államnak kell bizonyítania, hogy nem történt a hatóságok részéről visszaélés, azaz megfordul a bizonyítási teher.²⁴¹

Az osztrák szabályok között lényegi különbséget nem fedezhetünk fel, hiszen a PersFrSchG 1. cikk (2) bekezdése alapján egy egyén személyi szabadságát szintén kizárólag formális törvényben meghatározott okokból és módon, törvényes eljárás alapján szabad elvonni.²⁴² Az osztrák alkotmány 1. cikk (4) szakaszában a némethez hasonlóan a szabadságelvonás végrehajtására vonatkozó követelményt állít az eljáró hatóságokkal szemben, miszerint a fogva tartás alatt a hatóságoknak mindig tiszteletben kell tartaniuk az érintett személy emberi méltóságát és lehetőség szerint kímélettel kell eljárniuk a foganatosítás során.²⁴³

²³⁸ SACHS (2007) 1993.

²³⁹ EPPING (2007) 283.; vö. 2 BvR 15/62. Urteil vom 3. Juli 1962. BVerfGE 14, 174.

²⁴⁰ SODAN (2009) 222.

²⁴¹ JARASS – PIEROTH (2009) 1030.

²⁴² BERTEL – VENIER (2013) 386.

²⁴³ E rendelkezés korrelatív viszonyban áll az Egyezmény 3. cikkével, amely a kínzás tilalmát mondja ki

3.2.2. Szükségesség-arányosság elve

Az Alaptörvény I. cikkének (3) bekezdésében szereplő szükségességi-arányossági tesztet²⁴⁴ eredetileg az Alkotmánybíróság dolgozta ki, amely alapján belekerült az Alaptörvénybe. A teszt funkciója, hogy az alapjogvédelmi rendszer integritását megőrizze, mivel az egyes alapjogok egymással összefüggő rendszert képeznek, amelyek korlátozása csupán egymásra tekintettel lehetséges.²⁴⁵ Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint „az alapjogot korlátozó szabályozás akkor alkotmányos, ha alkalmas valamely legitim jogalkotói cél elérésére, továbbá megfelel a szükségesség és az arányosság követelményeinek.”²⁴⁶ Azaz az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az Alaptörvény csak úgy teszi lehetővé a személyi szabadság korlátozásának szabályozását, amennyiben az arra vonatkozó rendelkezések nem korlátozzák szükségtelenül vagy aránytalanul a személyi szabadsághoz való jogot.²⁴⁷

A szükségességi-arányossági teszt kétlépcsős vizsgálatot foglal magába: elsőként a jogkorlátozás céljának vizsgálatát írja elő, azt követően pedig annak elemzését, hogy a jogkorlátozó intézkedés arányban áll-e a céllal.²⁴⁸ Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek; azaz az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban álljon egymással. Fontos megjegyezni, hogy mindkét feltételnek egyszerre kell fennállnia, tehát a jogkorlátozáshoz szükséges, de nem elégséges feltétel, ha az alkotmányosan legitimált célt szolgál.

A jogkorlátozás arányossága három alkérdést foglal magában. Az arányosság megköveteli, hogy a jogkorlátozó eszköz megfeleljen a kitűzött célra, valóban annak megvalósulására szolgáljon (*alkalmasság*); továbbá azt, hogy a cél elérésére ne álljon rendelkezésre olyan alternatív eszköz, amely nem vagy kevésbé korlátozna alapjogot (*szükségesség*). Ha e két feltétel teljesül, akkor kerülhet sor a szűkebb értelemben vett

²⁴⁴ Az alapjogok alkotmányos korlátozását behatároló arányossági teszt magyar változatának több, eltérő elnevezése is használatos, ahogyan Blutman László tanulmányában az Alkotmánybíróság gyakorlatának néhány sajátosságára a figyelmet az alapjogi teszt használatával összefüggésben A sokféle megfogalmazás több esetben meghatározatlan, használata időnként ellentmondásos és elemei változóak. vö: BLUTMAN (2012) 144-145.

²⁴⁵ ÁRVA (2013) 96.

²⁴⁶ 39/2007 (VI.20.) AB határozat, ABH 2007, 464.

²⁴⁷ 66/1991. (XII.21.) AB határozat, ABH 1991, 342.; 31/1997. (V.16.) AB határozat, ABH 1997, 154.

²⁴⁸ SOMODY – SZABO – VISSY (2013) 138-139.

arányossági mérlegelésre. Ez utóbbi azt jelenti, hogy minden esetben meg kell vizsgálni, hogy az elérendő cél arányban áll-e a jogkorlátozás mértékével.²⁴⁹

Mindebből az következik, hogy az alapvető jog korlátozásakor a törvényes cél elérésére alkalmas *legenyhébb eszközt* kell választani és az elérni kívánt cél fontosságának arányban kell állnia az alapjog-korlátozás súlyával. A jogi szabályozásnak lehetőséget kell adnia a személyi szabadsághoz való jogot különböző mértékben korlátozó eszközök közötti választásra, másrésről a szabadságkorlátozással nem járó, alternatív intézkedések alkalmazására.²⁵⁰

A személyi szabadsághoz való jog korlátozásának arányossága továbbá nagyban függ a szabadságkorlátozás idejétől, amely csak annyi ideig tarthat, amennyit a legitim alkotmányos cél indokoltá tesz. Az elérni kívánt céltól függően rendkívül hosszú szabadságelvonás is lehet alkotmányos, míg néhány órás fogva tartás is lehet alkotmányos.²⁵¹ Figyelembe véve a személyi szabadsághoz való jog alkotmányos jelentőségét és az alapjog-korlátozások szigorú arányosságának követelményét, aggályosnak tűnik az a hatályos magyar büntetőeljárás szabályozás, amely meghatározott esetekben korlátlan időtartamra teszi lehetővé az előzetes letartóztatás fenntartását, alapjogot védő garanciális rendelkezések biztosítása nélkül.

A német Grundgesetz alapján a szabadságot korlátozásnak alávetni kizárólag az arányosság elvének betartásával lehetséges. A német Szövetségi Alkotmánybíróság a magyarhoz hasonlóan kimunkálta arányosság követelményének kritériumrendszerét, amely lényegében megegyezik a magyar elvekkel. Eszerint az arányosság elve értelmében az alapjogi beavatkozásnak törvényes célra kell irányulnia (1); e cél elérésére alkalmasnak kell lennie (2); továbbá szükségesnek és arányosnak kell lennie (3).²⁵² *Legitim célnak* tekinthető a szabad, demokratikus társadalmi rend, a szövetségi rendszer és a tartományok fennállásának, Németország érdekeinek védelme, amennyiben közvetlenül fenyegető, konkrét veszélyhelyzet áll fenn.²⁵³ Akkor tekinthető *alkalmasnak* egy intézkedés, amennyiben a konkrét eszköz segítségével a kívánt cél megvalósítható. Az alkalmasság tekintetében elégséges az a törvényhozói feltételezés, hogy adott esetben a beavatkozás sikerrel járhat, nem szükséges a biztos siker ígérete.²⁵⁴ *Szükségesség*

²⁴⁹ SOMODY – SZABO – VISSY (2013) 140.

²⁵⁰ TOTH (2009) 2017.

²⁵¹ 3/2007. (II.13.) AB határozat, ABH 2007,107,112

²⁵² EPPING (2007) 283.p. vö. 1 BvR 1084/99 vom 03.03.2004., BVerfGE 109, 279, 335.

²⁵³ 2 BvR 1013/77 vom 01.08. 1978, BVerfGE 49, 24, 56, 1 BvR 518/02 vom 04.04.2006, BVerfGE 115, 320, 346.

²⁵⁴ 1 BvR 370, 595/07 vom 27. Februar 2008, 222.

feltétele akkor valósul meg, ha az a lehető legkisebb korlátozást valósítja meg, azaz nincs más olyan azonos hatásfokú megoldás, amely a cél elérésére alkalmas lenne és az érintettek jogait kevésbé korlátozná. *Arányosság* jelentése hasonló a magyar felfogáshoz, miszerint érvényesülnie kell annak a követelménynek, hogy az alapjogot korlátozó elrendelés indokainak arányban kell állnia magával az alapjog korlátozással. Tehát az arányosságnak az eszköz és a cél viszonylatában kell fennállnia.²⁵⁵ Az előzetes letartóztatás vonatkozásában nem csupán a szabadságelvonás elrendelésének kell arányosnak lennie, hanem az időtartamának is, amely a GG. 2. cikk (2) bekezdéséből levezethető gyors eljárás követelményéből is következik. Ellenben csak annyiban alkalmazható a letartóztatás intézménye, amennyiben más módon nem biztosítható a bűnfelderítés.²⁵⁶

Az arányosság követelménye a osztrák jogban a személyi szabadságot korlátozó kényszereszközök alkalmazása esetén alapvető alkotmányossági bázisként szolgál a PersFrSchG első bekezdésének harmadik fordulata szerint. Eszerint a hatóságok azoknál a nyomozási és egyéb hatósági intézkedéseinél, amelyek az érintett alapvető jogait sértik, a törvényben biztosított jogaikat csak az adott személy méltóságára és jogos érdekére figyelemmel gyakorolhatják. Továbbá kizárólag akkor korlátozhatják az érintett alapvető jogait, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi és csak annyiban, amennyiben az feltétlenül szükséges.²⁵⁷ Minden alapjogot korlátozó intézkedésnek arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, a gyanú fokával és a büntetőeljárás céljával. E rendelkezésnek nem csak a letartóztatás tartamának vonatkozásában kell érvényesülnie, hanem minden esetben vizsgálandó, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlya indokolja-e a személyi szabadság elvonását.²⁵⁸ Ugyanis egy személyt személyi szabadságától csak akkor lehet megfosztani, amennyiben ez a tényállás felderítéséhez feltétlenül szükséges. Meghatározott idő után nem elegendő a megalapozott gyanú a letartóztatás fenntartásához, hanem jelentős és megfelelő okok fennállása szükséges, amelyek továbbra is igazolják a szabadság elvonását.²⁵⁹ Az előzetes letartóztatás ugyanis kizárólag annyi ideig tarthat, ameddig az a várható büntetéshez viszonyítva nyilvánvalóan nem aránytalan, továbbá magát az eljárást is megfelelő, arányos határidőn belül kell befejezni.

²⁵⁵ SACHS (2007) 1994-1995.

²⁵⁶ 1 BvR 513/65. Urteil vom 15.12.1965. BverfGE 19, 342.

²⁵⁷ PILNACEK –PSCHEIDL (2008) 629.

²⁵⁸ SEILER (2009) 155.

²⁵⁹ HOLLAENDER (2005) 39.

²⁶⁰ Továbbá az arányosság követelményének gyakorlati megjelenése Ausztriában, hogy a terhelt személyi szabadságának elvonása akkor megengedhető, amennyiben valamely letartóztatási ok fennáll és a bíróság konkrét tényekkel alá tudja támasztani, miért nem lehetséges valamely alternatív kényszerintézkedés alkalmazása.²⁶¹ Emellett a szabadságelvonó kényszerintézkedések mellőzését ösztönzi a PersFrSchG. 5. cikk (2) bekezdése, amely kimondja: „amennyiben enyhébb intézkedés is elegendőnek bizonyul, akkor a szabadságelvonástól el kell tekinteni.”

Összegezve a személyi szabadság korlátozása kizárólag akkor tekinthető arányosnak, amennyiben a nemzeti szabályozás lehetőséget biztosít több, eltérő intenzitású alapjogkorlátozással járó intézkedés elrendelésére és az eljáró hatóságnak mérlegelési joga van arra, hogy az egyes alternatívák közül kiválassza az eljárás céljának elérésére leginkább alkalmas és szükséges intézkedést. A vizsgált jogrendszerek mindegyike biztosít lehetőséget ilyen helyettesítő intézkedésekre, mint például a házi őrizet vagy az óvadék, ugyanakkor eltérő mértékben, amely témakör kifejtésére későbbi fejezetekben kerül sor.

1.2.3. A személyi szabadság korlátozásának speciális többletkövetelményei

A személyi szabadság elvonásának eljárási követelményei Alaptörvényünk IV. cikk (3) bekezdésében találhatóak meg, míg a német Grundgesetz 104. cikke, illetve a PersFrSchG 3-5. cikke tartalmazza. A magyar alkotmányos szabályokhoz hasonlóan a német alaptörvény és az osztrák alkotmány is rendelkezik a személyi szabadság jogába történő beavatkozásról, illetve az arányosság követelményének elvéről. A speciális eljárási követelmények közé tartozik a szabadságelvonás időtartamának törvényi szabályozottsága, a letartóztatás bírói felülvizsgálata és a szabadságelvonás *ultima ratio* jellege.²⁶² Az Alaptörvény a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyekkel kapcsolatos garanciákról rendelkezik, ellenben a német Grundgesetz a fogva tartott személyekre vonatkozó szabályokat tartalmaz. A magyar megfogalmazás a büntetőeljárás hatálya alatt álló terheltet foglalja magában, illetve az azzal egyenértékű bírósági eljárás

²⁶⁰ VENIER (1994) 804.

²⁶¹ BERTEL – VENIER (2013) 367.

²⁶² SACHS (2007) 164.

is e rendelkezés alá tartozik, és alkotmányos védelemként érvényesül minden, nem bíró által elrendelt fogva tartás esetén is.²⁶³

3.3.2.1. Bírői döntéshez kötöttség

A személyi szabadság korlátozásának egyik legfontosabb eljárási garanciája az, hogy kizárólag bíróság rendelheti el. Fontos eredménye volt az 1989-es alkotmányozásnak, hogy a szabadságelvonás elrendelése bírói hatáskörbe került. A Be. eredetileg úgy rendelkezett, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése nyomozó hatósági jogkör ügyészi jóváhagyással és a döntéshozatal 1987-ben ügyészi hatáskörbe került. Meghatározó változást az 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXVI. törvény eredményezett: a nemzetközi emberi jogi egyezményekre és alkotmányossági követelményekre tekintettel a személyi szabadság elvonásával járó, súlyosabb kényszerintézkedések elrendelésére a bíróság vált jogosulttá. Ugyanakkor csak az 1990. évi XL. törvény által került be a bíró elé állításhoz való jog, de a nemzetközi emberi jogi egyezményekben szereplő garanciák egy része kimaradt a régi Alkotmány 55. szakaszából. A bíróságok és az ügyészségek teherbírására hivatkozva a büntető eljárásjogi biztosítékok az újabb európai alkotmányoknál enyhébb formában kerültek bele az Alkotmányba. Ugyanakkor a személyi szabadság kiemelt jelentőségét mutatja, hogy a bírói döntéshez kötöttséget más alapjog tekintetében nem követeli meg alkotmányos szinten. Előfordulhat, ha legitim okok miatt nem kerülhet sor arra, hogy bíró előzetesen rendelkezzen a szabadságtól való megfosztásról. Az ilyen esetekben rendeli el az Alaptörvény, hogy a fogvatartottat a *lehető legrövidebb időn* belül bíróság elé kell állítani és a bíróságnak döntését meghozni, de biztosítani kell a fogvatartott jogát a későbbi bírói felülvizsgálatra.

A német GG. 104. cikkének (2) bekezdése szintén bírói döntéshez köti a szabadság korlátozásának alkotmányosságát. Főszabályként az előzetes bírói döntés érvényesül, de kivételes esetben anélkül, de utólagos bírói jóváhagyással is lehetséges. E rendelkezés tulajdonképpen a törvényes bíróhoz kötöttséget²⁶⁴ jelenti, amelynek a GG. 92. cikkében foglalt követelményeknek történő megfelelést is jelenti, továbbá figyelemmel van az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdésére. A bírói döntéshez kötöttség által egy független és objektív személy döntési jogkörébe kerül a személyi szabadságról

²⁶³ 36/2000. (X.27.) AB határozat; ABH 2000, 241, 271.

²⁶⁴ Deutsches Richtergesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 19. April 1972 (BGBl. I S. 713)

való döntés az eljárás teljes időtartama alatt, tehát mind a letartóztatás elrendelése mind pedig a fenntartása során, az arányosság elvének érvényesülése mellett. A bíró a döntésének meghozatalakor köteles minden körülményt és tényt alaposan megvizsgálni, különösen a letartóztatást megalapozó indokokat. Nem szabad kizárólag csak a nyomozó hatóság és az ügyészség által felhozott tényekre alapoznia a döntést, még akkor sem, ha a döntésre kevés idő áll rendelkezésre.²⁶⁵ Az eljáró bírónak döntését *haladéktalanul* kell meghoznia, azaz felrható késedelem nélkül. Az államnak kötelezettsége a megfelelő feltételeket biztosítani a tekintetben, hogy biztosítsa a bíróság elérhetőségét és megfelelő strukturális és személyi feltételeket biztosítson e követelmény teljesítésére.²⁶⁶

A bírói döntésből eredő további kötelezettség, hogy a bírónak a személyes benyomásai alapján kell döntenie az ügyben, tehát személyes meghallgatást követően, amely a fegyverek egyenlőségének és a kontradiktórium elvéből eredő követelmény. Ugyan az alaptörvényi szövegből kifejezetten nem következik, de a jogállamiság és a fair eljárás követelménye megköveteli, hogy a kihallgatás során a védői jelenlét lehetőségét és amennyiben szükséges tolmácsot biztosítsanak a terhelt számára.²⁶⁷

Az osztrák alkotmányos rendelkezések szintén előírják a szabadságelvonás bírói döntéshez kötöttségét, továbbá a bíróság köteles a terheltet személyesen kihallgatni és az ügy részletes kivizsgálását követően megalapozott döntést hozni.²⁶⁸ Emellett további garanciális szabályt biztosít, mivel deklarálja az érintett azon jogát, hogy amennyiben nem független hatóság határozata alapján kerül sor a szabadság elvonására, akkor az érintett jogosult a döntéssel szemben jogorvoslattal élni, amely a végrehajtásra felfüggesztő hatállyal bír.

3.3.2.2. Bíróság elé állítás²⁶⁹

Az Alaptörvény deklarálja a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személy lehető legrövidebb időn belüli bíróság elé állításának követelményét. E rendelkezés vonatkozik minden szabadságtól való megfosztás esetére is, annak ellenére, hogy kifejezetten nem jelenik meg e kikötés a német alaptörvényben foglaltakkal

²⁶⁵ 2 BvR 562/88. Urteil vom 30.10.1990. BVerfGE 83, 24

²⁶⁶ JARASS – PIEROTH (2009) 1035.

²⁶⁷ KINGREEN – POSCHER (2013) 108.

²⁶⁸ PersFrSchG. 3. cikk (1) bekezdés

²⁶⁹ Itt természetesen a terhelt bíróság elé vezetéséről van szó, nem keverendő össze a bíróság elé állítás különjárással.

ellentétben.²⁷⁰ Emellett minden fogva tartott személynek joga van a fogva tartás teljes ideje alatt a letartóztatás jogszerűségének bírósági felülvizsgálatára.²⁷¹ Ugyanakkor az Egyezmény 5. cikkének 4. pontja és a PersFrSchG. 6. cikke az Alaptörvénnyel ellentétben, mindenfajta szabadságelvonás esetére kifejezetten intézményesíti a fogva tartás teljes időtartama alatt érvényesülő bírói felülvizsgálati jogot. E tekintetben kritikaként említhető, hogy a hazai szabályozás nem biztosítja a habeas corpus csak a büntetőeljárás keretében, vagyis nem tartalmazza a szélesebb körű, bármely szabadságkorlátozó intézkedéssel összefüggésben igényelhető bírói felülvizsgálat lehetőségét (idegenrendészet, szabálysértés, pszichiátriai betegek).

Alaptörvényünk a „lehető legrövidebb időn belül” kifejezést használja a bíróság elé állítás határidejének meghatározásaként. Tehát a nemzetközi egyezményekhez hasonlóan nem tartalmaz konkrét időpontot követelményként, bár talán kívánatos lenne ennél szigorúbb, maximális határidőt előíró rendelkezés. Számos európai alkotmány szolgálhat mintaként, amelyek pontosan meghatározzák a bírói döntés nélküli szabadságelvonás maximális időtartamát.²⁷² Az 1973. évi büntetőeljárás törvényünk eredetileg hetvenkét órában határozta meg az őrizetbe vétel határidejét, de ezt követően az 1989. évi XXVI. törvénymódosítás öt napra módosította ezt az időtartamot. A későbbiekben a hetvenkét órás határidő visszaállításra került, így ma is hazánkban 72 óra az őrizetbe vétel maximális időtartama.²⁷³ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában mindig egyedi körülményektől függően minősítették alkotmányellenesnek a szabadságelvonás időtartamát, de a 4 napon túli bíróság elé állítás kivételes viszonyok között is jogszerűtlennek tekintették.

A német alaptörvényi rendelkezések alapján szintén lehetőség van arra, hogy halaszthatatlan esetben a szabadság elvonására előzetes bírói döntés nélkül kerüljön sor,

²⁷⁰ Grundgesetz 104. cikk, amely kimondja, hogy a nem bírói intézkedésen alapuló szabadságelvonást haladéktalanul bírói döntés alá kell bocsátani

²⁷¹ Az Alaptörvény IV. cikkének (2) bekezdését gyakran nevezik a magyar habeas corpusnak. A habeas corpus a szabadságtól való *önkéntes megfosztás elleni jogi biztosíték*. A legáltalánosabb meghatározás szerint a habeas corpushoz való jog azt jelenti, hogy a fogvatartott kérelmére a bíróság köteles rövid időn belül dönteni a fogva tartás jogszerűségéről vagy szabadlábra helyezéséről. A bíróság rendelkezése alapján a fogva tartást foganatosító hatóságoknak bíróság elé kell állítani a fogva tartott személyt (a szabadságától megfosztott személy „testének” bíróság elé állítása). lásd bővebben: CHRONOWSKI (2002); BLUTMAN (1993a) 309-317.

²⁷² A német alaptörvény kimondja: „A rendőrség saját hatáskörében az őrizetbe vételt követő nap végénél hosszabb ideig senkit sem tarthat őrizetben.” [GG. 104. cikk (2) bek.] A cseh és a szlovák Alkotmány szerint a fogvatartottat 24 órán belül át kell adni a bíróságnak, amely 24 órán belül köteles döntést hozni. Az orosz és a portugál alkotmány 48 órát, a spanyol pedig 72 órát ír elő a bírói döntéshozatalra. in: TOTH (2009) 2032.

²⁷³ 1994. évi XCII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény módosításáról

azonban a bíróság határozatát haladéktalanul be kell szerezni.²⁷⁴ Emellett a GG. 104. cikk (3) bekezdése előírja, hogy a bűncselekmény gyanúja miatt letartóztatott személyt bíróság elé kell állítani, amely során a bíróság kivizsgálja a letartóztatás megalapozottságát és meghallgatja a terheltet. A Grundgesetz ellentétben a magyar Alaptörvénnyel pontosan meghatározza azt a maximális időtartamot, amelyen belül bíróság elé kell vezetni a terheltet. Eszerint a bíróság elé állítást legkésőbb a letartóztatás elrendelését követő nap leteltét követően végre kell hajtania a hatóságoknak, tehát 24 órán belül.²⁷⁵

Az osztrák PersFrSchG. 4. cikkében a német szabályoknál is egzaktabban rendelkezik a bíróság elé állítás követelményéről. Ugyanis a 2. cikkben meghatározott különböző letartóztatási okok, és az elrendelés módja alapján eltérő határidőket állapít meg. Eszerint, ha már egy előzetes bírói döntés alapján érvényes elfogatóparancs miatt került sor a terhelt szabadságának elvonására, akkor a hatóságok kötelesek a terheltet 24 órán belül bíróság elé állítani.²⁷⁶ Ugyanakkor kivételesen az osztrák szabályok is lehetővé teszik, hogy késedelem veszélye esetén, a hatóságok bírói engedély nélkül őrizetbe vegyék a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyt. Ellenben csak akkor tekinthető jogszerűnek az engedély nélküli hatósági intézkedés, ha ténylegesen nem volt lehetőség az engedély megszerzésére.²⁷⁷ Meg kell kísérelni az ügyészt vagy a bíróságot elérni, ha ez nem lehetséges, akkor a rendőrség saját maga vizsgálja az őrizetbe vétel feltételeit.²⁷⁸

A német, illetve osztrák alkotmányos szabályozás álláspontom szerint nagyobb védelmet biztosít az őrizetbe vett személyek számára, mivel alaptörvényi szinten egyértelmű és magasabb szintű garanciát jelent, így mintaként szolgálhat a magyar alkotmányozás számára. A német és osztrák Alkotmányok deklarálják az őrizetbe vétel maximális határidejét, ezáltal fokozottabb jogvédelmet biztosít az őrizetbe vett terheltek részére. Mindegyik Alaptörvény rendelkezik továbbá a szabadságelvonás során érvényesülő fontos terhelti jogokról, mint a letartóztatási okok megismerésének jogáról, személyes bírói meghallgatásról és a letartóztatás elrendelésének formai feltételéről, írásbeli határozat kibocsátásáról.

²⁷⁴ A halaszthatatlan elrendelésnek konkrét tényeken kell alapulnia. 2 BvR 1444/00 vom 20. 2. 2001. BVerfG NJW 2001, 1123.

²⁷⁵ HUFEN (2011) 326.

²⁷⁶ SEILER (2009) 152.

²⁷⁷ OSHIDARI (2008) 139.

²⁷⁸ NIMMERVOLL (2012) 39.

3.3.2.3. Tájékoztatáshoz való jog

Az emberi jogi egyezményekben és több ország alkotmányában további garanciális rendelkezések találhatók meg, mint pl. a táájékoztatáshoz való jog. A szabadságuktól megfosztott személyeket az Egyezségokmány szerint letartóztatáskor, az Egyezmény szerint haladéktalanul tájékoztatni kell a fogva tartás okáról (az általa értett nyelven), amely követelmény minden szabadságelvonásra vonatkozik. Ugyanakkor az őrizetbe vételkor nem várható el több annál, hogy az érintett a szabadságelvonás okának lényegét megismerje.

A német alaptörvény a tájékoztatási kötelezettséget kiterjeszti egy másik alanyi körre azáltal, hogy előírja, hogy a szabadságelvonás elrendeléséről vagy fenntartásáról hozott határozatokról értesíteni kell a fogva tartott személy hozzátartozóját vagy bizalmát élvező személyt.²⁷⁹ E rendelkezés célja, hogy megakadályozza a büntetőeljárás hatálya alá tartozó személyek nyomtalan eltűnését. Ennek érdekében minden bírói döntést, tehát a szabadságelvonás elrendeléséről, fenntartásáról vagy megszüntetéséről is haladéktalanul értesítik a terhelt által kijelölt személyt (hozzátartozó vagy bizalmi személy). Több személy közül a bíróság jogosult dönteni, hogy kinek küldi ki az értesítést. Ugyanakkor e jogáról a terhelt lemondhat, az hogy a terhelt akarata ellenére is lehetséges-e az értesítés, vitatott a szakirodalomban.²⁸⁰

A magyar Alaptörvény nem tartalmaz ilyen széles körű tájékoztatási kötelezettséget, mivel a más személyek értesítésére vonatkozó rendelkezést a Be. tartalmazza. Ugyanakkor a IV. cikk (2) bekezdésének általános eljárási klauzulájába beleértendő az eljárási garanciák, amelyek a büntetőeljárás törvényben egyébként biztosítottak.²⁸¹ Az osztrák alkotmány kizárólag a terhelt tájékoztatási kötelezettségét deklarálja, az Egyezmény megfogalmazásával megegyező módon.²⁸²

Álláspontom szerint indokolt lenne ugyanis az Alaptörvényben szabályozni a letartóztatott, őrizetbe vett személy speciális tájékoztatáshoz való jogát, amely kétirányú:²⁸³ egyrészt fel kell világosítani a szabadságelvonással kapcsolatos jogairól, másrészt ismertetni kell vele a szabadságelvonó intézkedés indokát, büntetőügyben az ellene felhozott vádat.

²⁷⁹ GG. 104. cikk (4) bekezdés

²⁸⁰ HÖMIG (2010) 639.

²⁸¹ TOTH (2009) 2025.

²⁸² PersFrSchG. 4. cikk (6) bekezdés

²⁸³ CHRONOWSKI (2002) 25.

3.3.2.4. A kár megtérítéshez való jog

Hazánk Alaptörvénye az osztrák alkotmányhoz hasonlóan²⁸⁴ deklarálja, hogy a törvénytelen fogva tartás áldozatainak joguk van a kártérítéshez. Ellentétben a régi Alkotmánnyal, Alaptörvényünk már magába foglalja a felelősségi alapon történő kártérítési jogot, valamint a téves bírói ítélet miatt elszenvedett sérelem miatt érvényesíthető kártalanításhoz való jogot is. A kártérítés és kártalanítás közötti különbség abban áll, hogy a kártérítés a törvénytelen fogva tartásért jár, míg a kártalanítás pedig a jogszerűen, de mégis alaptalanul elszenvedett fogva tartásért.²⁸⁵ A személyi szabadsághoz való jog megsértése miatti kártalanítás megegyezik a kártérítéssel abban, hogy a felmerült teljes kárt meg kell téríteni, azaz a vagyoni és nem vagyoni kárt is. A kártalanítás jogosultjának alkotmányos joga, hogy igényét a bíróság tárgyaláson bírálja el.²⁸⁶

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kártérítés jogalapja a törvénytelen szabadságelvonás – azaz ha nem törvényben meghatározott okból és nem a törvényben meghatározott eljárás alapján történt a szabadságelvonás, akkor ezért az alapjogsértésért kártérítési igény keletkezik. Korábbi alkotmányunk szövege a letartóztatás vagy fogva tartás áldozatairól szólt, amelyet alkotmánybírói értelmezés tett pontosabbá. Eszerint nemcsak a törvénytelen letartóztatás vagy más büntető hatalom gyakorlásához kötődő szabadságelvonás esetén érvényesül, hanem minden egyéb fogva tartás esetén is.²⁸⁷ Ebből a szempontból szerencsésebb megfogalmazást alkalmaz Alaptörvényünk: *„Akinak szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.”*²⁸⁸

Összefoglalóan megállapítható, hogy a személyi szabadsághoz való jog kiemelt jelentőségű alapjog, amelynek korlátozására szigorú feltételek mellett kerülhet sor. A német és osztrák alaptörvényi rendelkezések részletesebben és konkrétan rendelkeznek a személyi szabadsághoz való jogról a hazai szabályoknál. Ez leginkább abban jelenik meg, hogy az alkotmányok szabályai között megtalálhatjuk a bíróság elé

²⁸⁴ PersFrSchG. 7. cikk

²⁸⁵ 66/1991. (XII.21.) AB határozat; ABH 1991, 342.

²⁸⁶ TOTH (2009) 2041.

²⁸⁷ 41/2003. (VII.2. AB) AB határozat, ABH 2003, 430.

²⁸⁸ Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdés

állítás maximális időtartamát és a német Grundgesetz-ben pedig a tájékoztatási kötelezettség szélesebb körű biztosítását. További fontos garanciális szabály, hogy a német illetve az osztrák alkotmányos szabályozás lehetővé teszi, hogy amennyiben az Alaptörvényben foglalt követelmények nem teljesülnek, akkor a terhelt alkotmányjogi panasszal fordulhat a Szövetségi Alkotmánybírósághoz. Sajnálatos módon hazánkban jelenleg nem lehetséges előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntéssel szemben alkotmányjogi panaszt előterjeszteni, mivel nem tekinthető az Abtv. 27. §-a alapján ügydöntő határozatnak, ellentétben az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával, amely önálló ügynek tekinti a kényszerintézkedésekről szóló bírói döntéseket. Álláspontom szerint, ha az osztrák, illetve a német alapjogi panaszhoz hasonló lehetőség rendelkezésre állna hazánkban is, a jogséremlmek jelentős része orvosolható válna jogrendszerünkben, elkerülve a strassbourgi Bíróság marasztaló döntéseinek nagy számát.²⁸⁹

A nemzetközi egyezményekben támasztott követelmények ellenére, itthon az elmúlt években egyre erősödő tendencia a büntetőjog szigorítása ezzel együtt a személyi szabadságjogok egyre szigorúbb korlátozására. A büntetőjog területén sajnálatos módon olyan tendenciák figyelhetők meg, amelyek elvonják a joggyakorlat figyelmét a szabadság védelméről.²⁹⁰ Gondoljunk itt elsősorban a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés²⁹¹ bevezetésére, illetve a „lex ároktó”²⁹² folyamánként az előzetes letartóztatás maximális határidejének egyes esetekben történő megszüntetésére. E szigorító törekvések ellentmondanak azoknak a nemzetközi tendenciáknak, amely megköveteli, hogy az államok lehetőség szerint törekedjenek a szabadságelvonással járó

²⁸⁹ Baksza vs. Hungary (Application no. 59196/08) Judgment Of 23 April 2013; Hunvald vs. Hungary (Applications no. 68435/10) Judgment of 10 December 2013; Darvas vs. Hungary (Application no. 19547/07) Judgment of 11 January 2011.

²⁹⁰ Nagy Ferenc álláspontja szerint az individuális szabadságjogoknak mindig gátat kell szabnia az állam biztonságigényével szemben. A büntetőbíróságok döntései nyomán az emberi szabadságjogokba történő beavatkozásoknak szimbolikus-kommunikatív jelentősége van, amelynek politikai háttere van és elsődleges eszköze a média. A szimbolikus büntetőjogról és jogalkotási tendenciákról lásd bővebben: NAGY (2013) 125-131.

²⁹¹ A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Magyar László kontra Magyarország ügyben (application no. 73593/10. Judgment of 02.05.2014.) kimondta, hogy e rendszerszintű problémának a megoldása az államfői kegyelem iránti kérvény benyújtásának lehetőségével, nem áll összhangban a nemzetközi standarddal. Olyan felülvizsgálati mechanizmus szükséges, amely minden ügyben biztosítja annak vizsgálatát, hogy a szabadságvesztés fenntartása törvényes indokok alapján igazolt-e, s lehetővé kell tenni a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést töltő elítélt számára, hogy bizonyos pontossággal előre láthassa, milyen feltételek mellett és mit kell tennie azért, hogy szabadulását érdemben mérlegelje. Lásd bővebben: TOTH (2012) 268-272.

²⁹² 2013. évi CLXXXVI. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról

intézkedések visszaszorítására a büntetőeljárás során. Ezzel együtt az arányosság követelményéből eredően a legfontosabb követelmény a letartóztatási alternatívák alkalmazási körének bővítése, amelyek talán a börtönök túlszűfolttségára is megoldást jelenthetnek.

4. rész. A személyi szabadság korlátozásával és elvonásával járó kényszerintézkedések rendszere és az őrizetbe vétel

4.1. A büntetőeljárás kényszerintézkedések rendszere és csoportosítása

A büntetőeljárás lefolytatásához és végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges a kényszerintézkedések foganatosítása. *A büntetőeljárás kényszerintézkedések a büntetőeljárás eredményes lefolytatását biztosító eljárás cselekmények, amelyeket az érintett személy akarata ellenére foganatosítanak és bizonyos állampolgári jogokat sértenek vagy korlátoznak.*²⁹³A kényszerintézkedések jogintézményének elméleti igazolása azon a felismerésen alapul, hogy a bűncselekmények az alapvető jogokat sértik vagy veszélyeztetik, és hogy a gyanúsítottat is megillető alapvető emberi jogok nem állhatják útját a bűnüldözésnek és az igazságszolgáltatásnak. Ezen alapvető érdekek közötti egyensúly megteremtésére törekszik az állampolgári jogokat korlátozó büntetőeljárás kényszerintézkedéseket megállapító szabályozás minden alkotmányos államban.

A tanulmány szempontjából fontos, hogy a német és az osztrák, illetve a magyar kényszerintézkedések fogalmi körébe nem teljesen azonos intézkedések tartoznak. Mindhárom országban az alkotmányos alapjogok korlátozásával járó kényszerintézkedések fő funkciója a bizonyítékok feltárása, az eljárás sikerének biztosítása és a bűncselekmények megelőzése.²⁹⁴ Ellenben a német (továbbiakban StPO) és az osztrák Büntetőeljárás Törvény (továbbiakban oStPO) olyan hatósági intézkedéseket is kényszerintézkedésként szabályoznak, amelyek a magyar jogirodalom nem tekint kényszerintézkedésnek, hanem sokkal inkább eljárást biztosító hatósági cselekménynek, mint például a körözés.

E téma tárgyalásakor szükséges megjegyezni, hogy a magyar szakirodalomban ellentmondás fedezhető fel a kényszerintézkedések eljárási szankcióktól történő elhatárolása során, mint ahogyan *Erdei Árpád* egy korábbi tanulmányában rámutatott.²⁹⁵ Ennek egyik okául szolgál, hogy a jogalkotó a magyar Be.-ben például az elővezetést az eljárás rendjét biztosító kényszerintézkedések között sorolja fel, és a törvény eljárási

²⁹³FANTOLY – GACSI (2013) 269.

²⁹⁴ BERTEL – VENIER (2012) 232.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 184. ; KLESCZEWSKI (2013)

²⁹⁵ ERDEI (2007) 11-22.

szankciót külön nem nevez meg. Ezzel szemben egyes tankönyvek²⁹⁶ szerint az elővezetés, rendbírság és a testi kényszer eljárásai szankciónak tekinthető, míg mások ezeket vagy az előbbieket a kényszerintézkedések fogalmi körébe sorolják.²⁹⁷ Az *Erdei Árpád* szerinti elhatárolást alapul véve *eljárásai szankciónak az eljárásai szabályok be nem tartása vagy megszegése esetén alkalmazható eljárásai természetű joghátrány tekinthető*. Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy az eljárásai szankciók és kényszerintézkedések közötti különbség, hogy utóbbiakat elsősorban megelőző karakterrel jellemezhetjük, míg az eljárásai szankciók reaktív jellegűek.²⁹⁸ Ezek alapján a rendbírságot²⁹⁹ eljárásai szankciónaként sorolhatjuk be, mivel az arra jogosult hatóság megjelenési kötelezettség nem teljesítése, vagy közreműködés jogosulatlan megtagadása miatt szabja ki, tehát egy nem eljárászerű cselekményt szankcionál. Az osztrák és német szabályokhoz hasonlóan az elővezetést személyi szabadságot korlátozó és egyben az eljárás rendjét biztosító kényszerintézkedésnek tekinthetjük, mivel azok az eljárás további szabályszerű lefolyását biztosító cselekmények, amelyek preventív jelleggel is bírnak. Ilyen például az előállítás azon esete, amikor a rendőrség az érintett személy útba indulását ellenőrzi.

A kényszerintézkedésekkel kapcsolatban, az osztrák jogban a magyar szabályokhoz hasonlóan érvényesül az a követelmény, miszerint az állampolgárok szabadságjogának védelme és az arányosság biztosítása érdekében az osztrák eljárásai törvény a kényszerintézkedések végrehajtására az alábbi kikötéseket tartalmazza: megalapozott gyanú; törvényesség és arányosság, illetve szükségesség követelményének érvényesülése.³⁰⁰

A német szakirodalom által képviselt álláspont szerint ahhoz, hogy egy eljárásai cselekményt arányosnak tekintsenek, három feltételnek kell teljesülnie: 1) célszerűség; 2) szükségesség; 3) arányosság, vagyis több rendelkezésre álló eszköz közül a legkisebb sérelemmel járó kell választani.³⁰¹ Az állampolgárok szabadságjogának védelme és az arányosság biztosítása érdekében a német büntetőeljárásai törvény a kényszerintézkedések végrehajtására az alábbi kikötéseket tartalmazza:³⁰² 1) megalapozott gyanú; 2) megfelelő méltányosság; 3) meghatározott tárgyi súly (pl. a telekommunikációs eszköz

²⁹⁶ KIRALY (2008) 337.; TREMMEL (2000) 374.

²⁹⁷ BÁNÁTI – BELOVICS – CSÁK – SINKU – TÓTH – VARGA (2009) 186.; FANTOLY – GÁCSI (2013) 316.

²⁹⁸ ERDEI (2007) 18

²⁹⁹ Be. 161. §

³⁰⁰ FABRIZY (2011) 229.; 5/1999. (III.31.) AB hat.

³⁰¹ FANTOLY – GÁCSI (2013) 160.

³⁰² ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 229.

megfigyelése csak az StPO 100a § (2) bekezdésében felsorolt súlyos bűncselekmények esetén megengedett.)

A kényszerintézkedések fogalma és célja tekintetében a magyar, az osztrák és német jog hasonlóságokat mutat. Fő funkciója mindhárom országban a bizonyítékok felkutatása, büntetőeljárás eredményességének biztosítása és a büntetőjogi prevenció.³⁰³A kényszerintézkedések elrendelésének általános feltétele, amely egyben a büntetőeljárás megindításának feltétele is, a meghatározott bűncselekmény gyanúja. Elrendeléséről főszabály szerint a bíróság jogosult dönteni, de kivételes jelleggel az ügyésznek illetve a nyomozóhatóságnak is törvényből eredő joga meghatározott kényszercselekmények alkalmazásáról való döntés.

A kényszerintézkedéseknek *többféle csoportosítása* ismert, amelyek közül a legfontosabbnak a korlátozott alkotmányos alapjog szerinti osztályozás tekinthető. A kényszerintézkedések alapvető tulajdonsága, hogy mindegyik valamely emberi jogot korlátoz. Azonban a személyi szabadságot korlátozás különös jelentséggel bír, mivel ez jelenti a legintenzívebb hatósági beavatkozást a terhelt alapvető jogaiba. Mindhárom vizsgált büntető eljárási jog kiemelten kezeli a személyi szabadsághoz való jogot, ugyanis főszabályként a szabadlábban való védekezés érvényesül.³⁰⁴

A kényszerintézkedéseknek ugyanakkor többféle csoportosítása ismert: az elrendelő hatóság szerint (1); kényszerintézkedés alanya (2); az kényszerintézkedés célja (3) és a korlátozott alkotmányos alapjog alapján.³⁰⁵

Az elrendelő hatóságok szerinti csoportosítás alapján megállapíthatjuk, hogy a vizsgált jogrendszerekben nem fedezhető fel különbség. Mindhárom jogban főszabályként érvényesül a bíróság elrendelési jogosultsága,³⁰⁶ ugyanis a személyi szabadság korlátozásával járó hatósági beavatkozásokról kizárólag bíróság dönthet, amely szabályozás a személyi szabadság legfontosabb alkotmányos garanciája a büntetőeljárás során. Emellett ugyanakkor fellelhetőek olyan kényszerintézkedések is,

³⁰³ PUTZKE – SCHEINFELD (2009) 50.; MAYERHOFER – SALZMANN (2011) 341-347.

³⁰⁴ HARTMANN – SCHMIDT (2007) 191.; KINDHÄUSER (2006) 114.

³⁰⁵ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 184-186.

³⁰⁶ Németországban a bíróság eljárásának alapja a német alaptörvényből (Grundgesetz; rövidítve GG) ered, amely deklarálja, hogy szabadságvesztést csak bíró rendelhet el és házkutatást is csak a GG.13. § kifejezett kikötése alapján.[GG.104. § (2) bek.]; ROXIN – ARZT – TIEDEMANN (2013) 101. SEILER (2009) 157.

amelyet minden eljáró hatóság (tehát a bíróság mellett az ügyész,³⁰⁷ illetve a nyomozó hatóság³⁰⁸ is) elrendelhet, mint például a lefoglalás.

A kényszerintézkedések alanya szerinti csoportosítás alapján vannak olyan kényszercselekmények, amelyek kizárólag a terhelttel szemben foganatosíthatóak (például: előzetes letartóztatás), illetve bárkivel szemben alkalmazhatóak (például házkutatás, elővezetés). A magyar és a német, illetve osztrák jogban is alapvetően a terhelttel szembeni kényszerintézkedések az általánosak. Ugyanakkor egyre több olyan hatósági kényszerintézkedés került a büntetőeljárás törvényekben szabályozásra, amelyek bármely eljárásban résztvevő személlyel szemben bevethetőek, mint például a házkutatás³⁰⁹ é az elektronikus nyomozási eszközök.³¹⁰

A kényszerintézkedés célja szerinti csoportosítás alapjául az a rendezőelv szolgál, hogy a hatóságok törekvése milyen cél elérésére irányul. Általánosságban elmondható, hogy valamennyi kényszerintézkedés alapvető célja a büntetőeljárás eredményes lefolyásának biztosítása.³¹¹ Ezt a célt szolgálja mind a terhelt rendelkezésre állását biztosító óvadék, de az eljárásban való közreműködésre szolgáló elővezetés is. Emellett a bizonyítási eszközök megszerzésére irányuló kényszerintézkedések, mint a lefoglalás, motozás vagy a házkutatást, végeredményképpen a büntetőeljárás mihamarabbi lefolytatására szolgálnak. Emellett Németországban és Ausztriában külön csoportot képeznek az orvosi beavatkozással járó kényszerintézkedések,³¹² amelyek az érintett személy testének átvizsgálásával elsődlegesen a személyazonosság megállapítására irányulnak.

A tanulmány témája szempontjából a legfontosabb csoportosítási szempont a *kényszerintézkedéssel korlátozott alapjog* szerinti csoportosítás. A magyar szabályok szerint a jelen tanulmányban is tárgyalt személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések az előzetes letartóztatás, őrizetbe vétel, ideiglenes kényszergyógykezelés, továbbá a helyettesítő kényszerintézkedések (házi őrizet,

³⁰⁷Németországban például az őrizetbe vétel; testi átvizsgálás esetén, raszter nyomozás elrendelése, technikai eszközök megfigyelése. [StPO 81a,c §, 98.§, 100.§, 111e §, 127. § (2) bek., 163d §]; Ausztriában például őrizetbe vétel (170.§ oStPO); körözés (167. § oStPO); biztosítékkadás (110. § oStPO)

³⁰⁸ A német rendőrség tagjai: csak a törvényben meghatározott esetekben korlátozhatják az alapjogokat. pl. ideiglenes őrizet; őrizetbe vétel; személyazonosság megállapítása [StPO127.§ (2) bek., 127b § (1) bek., 81b, 163b §]; Ausztriában a rendőrség saját hatáskörében elrendelheti például az elővezetést; őrizetbe vételt (170.§ oStPO) személyazonosság megállapítását (118.§ oStPO)

³⁰⁹ A témáról lásd bővebben: MOHACSI (2010) 21-43.

³¹⁰ Lásd bővebben: KIS (2013)

³¹¹ KINDHÄUSER (2006) 113.

³¹² Testi átvizsgálás; motozás; személyazonosság megállapítását szolgáló intézkedések; molekulárgenetikai és DNS-vizsgálat; In: HARTMANN – SCHMIDT (2007) 95-114.

lakhelyelhagyási tilalom és távoltartás). Emellett más alapjogot korlátozó kényszerintézkedések is foganatosíthatóak, mint például tulajdonjogot korlátozó (lefoglalás, zár alá vétel); magánlakás sérthetlenségét érintő (házkutatás), vagy a személyi integritás sérelmét megvalósító (motozás, testi kényszer) illetve egyéb jogokat korlátozó kényszerintézkedések (például információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezés).³¹³

A német jog – az osztrák büntető eljárásjogi szabályokhoz hasonlóan – a legsúlyosabb alapjogi korlátozással járó kényszerintézkedéseknek a cselekvési szabadságot és személyi szabadságot korlátozó hatósági cselekményeket tekinti. Ezek közé tartozik a vizsgálati fogság (*Untersuchungshaft*), az ideiglenes fogvatartás (*vorläufige Festnahme*), a tárgyalási őrizet (*Hauptverhandlungshaft*), az egészségügyi megfigyelés (*einstwillige Unterbringung*) és a terhelt és a tanúk elővezetése (*Vorführung*). A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések mellett elkülöníthető továbbá a német büntetőeljárás jogban az általános cselekvési szabadságot korlátozó kényszerintézkedések (például a vezetői engedély előzetes megvonása), továbbá a személyi integritást sértő intézkedések (pl. testi átvizsgálás vagy DNS-analízis) illetve a foglalkozás szabad megválasztásához fűződő jogot érintő kényszerintézkedések (pl. ideiglenes foglalkozástól eltiltás).³¹⁴ A német szabályokhoz nagymértékben hasonló a kényszerintézkedések felosztása Ausztriában, ugyanakkor különbségeket is fellelhetünk a két jogrendszerbeli szabályozás között, mint például, hogy Ausztriában nem ismert az ideiglenes foglalkozástól eltiltás, ugyanakkor az oStPO a kényszerintézkedések között rendelkezik a bankadatokról és bankügyletekről való információszolgáltatásról.³¹⁵

A német nyelvű területeken, így Németországban és Ausztriában is a technika fejlődésével egyre jelentősebbé váltak a magánszférához és telekommunikációhoz. adatvédelemhez való jogot korlátozó kényszerintézkedések.³¹⁶ Ugyanakkor e hatósági kényszerintézkedésekkel kapcsolatban több esetben merültek fel alkotmányossági problémák Németországban.³¹⁷ E nyomozási eszközök alkalmazása során is figyelemmel kell lennie mind a jogalkotóknak, mind a jogalkalmazóknak az érintett

³¹³ FARKAS – RÓTH (2007) 146.

³¹⁴ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 227-236.

³¹⁵ BERTEL – VENIER (2013) 295-299.

³¹⁶ Ilyen kényszerintézkedések például: postai küldemények lefoglalása, fedett nyomozó alkalmazása, telekommunikációs eszközök megfigyelése és a videó megfigyelés

³¹⁷ Lásd részletesen: MOHACSI (2008) 827-832.

alapvető jogaira és ilyen intézkedések bevetésére csak nagyon szigorú törvényi feltételek mellett kerülhet sor.

Mint látható a német és az osztrák jogban a kényszerintézkedésként jóval több hatósági intézkedést neveznek meg, mint hazánkban. Ezek a magyar jogban is megtalálhatóak, csak nem a kényszercselekmények fogalmi körében, ilyenek a különféle titkos nyomozási eszközök (*lehallgatás, videó-megfigyelés, fedett nyomozó*), amelyek a titkos adatszerzés témakörében kerültek szabályozásra. Továbbá vannak olyan német és osztrák kényszerintézkedések, amelyek részletszabályai hazánkban egyéb dokumentumokban lelhetők fel, mint például a *molekulárgenetikai vizsgálat*.

Lényegében megállapíthatjuk, hogy a német és osztrák büntetőeljárás törvényben a magyar szabályokkal ellentétben, a lehető legtöbb olyan hatósági cselekményt kényszercselekményként értékelnek, amely az eljárás valamely résztvevőjének alapvető emberi jogait bármely formában korlátozzák vagy elvonják.³¹⁸ Véleményem szerint a vizsgált két német nyelvű ország mintájára megfontolandó lenne, ha a felsorolt kényszerintézkedéseket a magyar Be. is tartalmazná. Ugyan azokat a magyar jogban is ismerik, illetve a gyakorlatban alkalmazzák, mégis szerencsésebb megoldás lenne, ha az eljárási törvényben részletesebben rendelkeznének róluk. Tekintettel arra a tényre, hogy ezek a hatósági intézkedések jelentős értékben korlátozzák az érintett valamely alapvető jogát, kiemelten fontos lenne egy törvényben átlátható szabályok alkotása és magasabb szintű alkotmányos jogvédelem kialakítása.

³¹⁸ Beleértve az információs és önrendelkezési jogot, általános személyiségi jogot és a munka szabad megválasztásának jogát is.

4.2. rész. A személyi szabadság átmeneti elvonása: az őrizetbe vétel

Az őrizetbe vétel mindhárom vizsgált jog szerint a büntetőeljárás eredményes lefolyását biztosító hatósági intézkedés,³¹⁹ amely az érintett személyi szabadságának átmeneti elvonásával jár. Tehát az előzetes letartóztatást megelőző eljárást biztosító intézkedés, amely preventív jelleggel bír. Az a tény, hogy a személyi szabadság elvonására csak átmenetileg kerül sor, még nem jelenti azt, hogy nem szükséges szigorú feltételekhez kötni alkalmazását. E szigorú alkotmányos alapelveket védő álláspont különösen az *osztrák* szabályozásban érhető tetten, ugyanis mint ahogyan az a későbbiekben látható, az őrizetbe vétel elrendelési feltételei Ausztriában a legszigorúbbak.

A magyar Be. alapján az őrizetbe vétel a terhelt személyi szabadságának átmeneti elvonása.³²⁰ „Az őrizetbe vétel többnyire halasztást nem tűrő eljárási cselekmény, nemritkán azonnali reagálás az elkövetett bűncselekményre, amikor is a hosszabb eljárást igénylő előzetes letartóztatás elrendelésének bevárása indokolatlan kockázattal járna.”³²¹ Ez a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés azonban nemcsak a büntetőeljárás során, hanem azon kívül is alkalmazható.³²²

Őrizetbe vétel alatt tehát minden olyan hatósági intézkedést érteni kell, amely fizikai kényszer okozásával elsősorban egy adott személy átmeneti szabadságelvonására irányul. Nem tekinthető őrizetbe vételnek azok a hatósági cselekmények, amelyeknek csak másodlagos következménye a szabadságkorlátozás, például alkoholszonda alkalmazása vagy az igazoltatás.³²³

4.2.1. Elrendelési feltételei

4.2.1.1. Meghatározott gyanúfok

Az őrizetbe vétel általános feltétele a magyar jog szerint, hogy a terhelttel szemben bűncselekmény elkövetésének *megalapozott gyanúja* álljon fenn. A magyar eljárási törvény megfogalmazása szerint *az őrizetbe vétel szabadságvesztéssel büntetendő*

³¹⁹ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 194.

³²⁰ Be. 126. § (1) bek.

³²¹ KIRALY (2008) 303.

³²² Ennek alapján a büntetőeljárás körén kívül négyféle őrizetbe vétel rendelhető el: a kiadatási (1996. évi XXXVIII. törvény 19.§ (1) bekezdés, az idegenrendészeti és a kiutasítást előkészítő (2007. évi II. törvény 54-56. §), a szabálysértési (2012. évi II. tv. 73. §), valamint a közbiztonsági őrizet (1994. évi XXXIV. törvény 38. §). Az őrizetbe vétel e négy esete a továbbiakban nem kerül bővebb kifejtésre.

³²³ NIMMERVOLL (2012) 6.

bűncselekmény megalapozott gyanúja – különösen tettenérés – esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Tehát a megalapozott gyanú – amely a bűncselekményre és a bűnelkövetőre (amely másodlagosan áll fenn a bűncselekményre vonatkozó gyanú mellett) vonatkozó nagyfokú logikai valószínűség³²⁴ mellett – különös feltétel, hogy valószínűsíthető legyen az *előzetes letartóztatás elrendelése*. Az őrizetbe vétel gyakorlatilag az előzetes letartóztatás „előszobájaként” is megjelölhető, ugyanis ez által az ügyésznek lehetősége van a letartóztatás elrendeléséhez szükséges bizonyítékok összegyűjtésére és így megalapozott indítvány benyújtására.³²⁵ További feltételként határozza meg emellett a magyar törvény, hogy az a bűncselekmény, amely miatt az eljárás folyik, *szabadságvesztéssel*, illetve vagylagosan szabadságvesztéssel is büntethető legyen. E kitétel alapvetően feleslegesnek tekinthető, mivel az őrizetbe vétel elrendeléséhez szükséges az előzetes letartóztatás valószínűsítése, amelynek már feltétele a szabadságvesztéssel fenyegetettség. Azonban az összes törvényi feltétel fennállása sem jelenti feltétlenül azt, hogy az őrizetbe vételt mindenképpen az előzetes letartóztatás követi.

Németországban az őrizetbe vétel olyan sürgős esetben történő azonnali szabadságelvonást jelent, amelyet az ügyész, a rendőrség és magánszemélyek is foganatosíthatnak anélkül, hogy előzetesen írásbeli bírósági elfogatóparancs kibocsátására sor kerülne.³²⁶ A magyar joghoz hasonlóan az őrizetbe vétel alapvető elrendelési feltétele, hogy a letartóztatás (pontosabban az elfogatóparancs) elrendelési feltételei fennálljanak, így tehát szükséges a bűncselekmény megalapozott gyanújának („*dringender Tatverdacht*”) nagyfokú valószínűsége és valamely őrizetbe vételi ok megállapíthatósága. A német büntetőeljárás törvény több gyanúfokot különböztet meg, amelyekhez eltérő eljárási cselekmények kötődhetnek. Az egyszerű/kezdeti gyanú („*Anfangsverdacht*”) fennállása esetén az ügyész és a nyomozó hatóság köteles elrendelni a nyomozást,³²⁷ tehát az elégséges gyanú a büntetőeljárás megindításának alapvető feltétele. A vádemeléshez ellenben már magasabb gyanúfokra van szükség, azaz akkor lehetséges vádat emelni, ha a terhelttel szemben a nyomozás adatai alapján elégséges

³²⁴ TREMMEL (2000) 393.

³²⁵ FARKAS – ROTH (2007) 151.

³²⁶ A magyar szabályokhoz hasonlóan nem csak a büntetőeljárás törvény alapján lehetséges rövidtartamú őrizetbe vétel foganatosítása. Ugyanis például a vámhatóságok a vámeljárás során (§§ 399. Abs.1., 402. Abs. 1.) is jogosultak az őrizetbe vételre. Emellett a vasúti rendőrség tagjai mellett (§§ 55. Abs. 2. Eisenbahn-Bau- und Betriebsordnung alapján) és a tengerészeti tisztek is foganatosíthatnak őrizetbe vételt (§ 106. Abs. 4. SeemannG.)

³²⁷ A német StPO 110a § (1) bek.; 152. § (2) bek.; 160. § (1) bek.

gyanúfok („*hinreichender Tatverdacht*”) állapítható meg a bűncselekmény elkövetésére vonatkozóan.³²⁸ A letartóztatás elrendeléséhez ugyanakkor a bűncselekményre vonatkozó gyanú még magasabb valószínűsége szükséges. A megalapozott gyanú („*dringender Tatverdacht*”) akkor áll fenn, ha meghatározott tények alapján nagy a valószínűsége annak, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt. Az elfogatóparancs feltételeinek fennállása mellett egyes esetekben további feltételeket is meghatároz a törvény. Ilyen többletkövetelmények vonatkoznak a tettenérés esetkörére, illetve arra az esetre, ha a terhelt személyazonosságát nem lehet azonnal megállapítani. Ugyanis a német StPO feljogosítja a magánszemélyeket is a tetten ért személy elfogására, de haladéktalanul köteles őt a hatóságoknak átadni. Ugyanakkor a magánszemélyek esetében nem követelmény, hogy az elfogott személy valóban elkövesse az adott bűncselekményt. Elegendő, hogy ha a külső körülmények alapján megalapozottan lehet következtetni a bűnösségére.³²⁹ A gyanúnak olyan erősnek kell lennie, hogy az ügy körülményei alapján kétségtelenül megállapítható legyen az érintettre vonatkozó megalapozott gyanú.³³⁰ Amennyiben az elfogást követően kiderül, hogy tévedés történt, azonnal szabadon kell engedni az őrizetbe vett személyt. Ugyanakkor a magánszemély tévedése miatt nem vonható felelősségre, amennyiben az objektív körülmények alapján nem róható fel neki.³³¹

Mindettől valamelyest eltérő szabályokat találhatunk Ausztriában. Fogalmát tekintve hasonlóan a magyar szabályokhoz, a hatóság által foganatosított közvetlen kényszert jelent, amelynek célja meghatározott személy fogva tartása.³³² Az *osztrák jog* két nélkülözhetetlen feltételt követel meg az őrizetbe vétel elrendelhetőségéhez. Egyrészt az adott személy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható legyen, másrészt a törvényben taxatív felsorolt letartóztatási okok valamelyike fennálljon.³³³ Emellett plusz követelményként hangsúlyozza az osztrák törvény az arányosság alapelveinek érvényesülését már a rövid tartamú szabadságelvonnás esetén is. Ugyanis az őrizetbe vétel akkor rendelhető el, amennyiben legalább egy letartóztatási ok fennáll és a letartóztatás célja biztosíték adásával vagy a terhelt azonnali elővezetésével nem elérhető. Az osztrák jog a némethez hasonlóan három gyanúfokot különböztet meg,

³²⁸ A német StPO 170. § és 203.§ In: ENGLÄNDER (2015) 42.

³²⁹ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1053.

³³⁰ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 242.

³³¹ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 255.

³³² FABRIZY (2011) 415.

³³³ WESSELY (2005) 93.

ugyanakkor a némettől eltérő módon, az őrizetbe vétel elrendeléséhez elegendő az elégséges gyanú (*hinreichender Verdacht*) fennállása arra vonatkozóan, hogy a terhelt egy büntetendő cselekményt követett el. Az elégséges gyanú a valószínűség alacsonyabb fokát jelenti a megalapozott gyanúhoz (*dringender Tatverdacht*) viszonyítva, ellenben az egyszerű gyanúnál erősebb, amely a nyomozás megindításának alapvető feltétele.³³⁴ Az elégséges gyanú gyanúfoka az őrizetbe vétel időtartama alatt megalapozottá válhat és ez esetben az előzetes letartóztatás elrendelésére vonatkozó indítványt nyújtanak be, vagy teljesen elenyészhet és a terheltet szabadon engedik. Ugyanakkor minden esetben konkrétan indokolt és elegendő gyanúnak kell fennállnia a bűnelkövetésre vonatkozóan.

4.2.1.2. Arányosság követelménye

Az őrizetbe vétel a hatóságok eszköze lehet arra, hogy a terheltből beismerő vallomást kényszerítsenek ki, így a hosszú kihallgatások, és a teljes izoláció megtörheti a terhelt akaratát és valótlant tartalmú vallomást tehet. Az ilyen esetek visszaszorítása érdekében a személyi szabadság átmeneti elvonására is csak kizárólag szigorú feltételek mellett kerülhet sor. Ennek érdekében még az őrizetbe vétel elrendelésekor – annak ellenére is, hogy csak órákban mérhető a szabadságelvonás időtartama – is törekedni kell az arányosság elvének érvényesülésére.

A magyar eljárási törvény sem az őrizetbe vétel elrendelési feltételei között, sem az alapelvek című fejezetben nem rendelkezik *expressis verbis* az arányosság követelményéről az őrizetbe vétel vonatkozásában. Ugyanakkor Magyarország Alaptörvényében található rendelkezés az arányosság alapelvéről,³³⁵ emellett pedig az Alkotmánybíróság is kiemelte³³⁶ az arányosság érvényesülésének fontosságát a büntetőeljárás során. A magyar büntetőeljárási törvényben pedig csak az eljárási cselekményekre vonatkozó általános rendelkezések között jelenik meg az arányosság alapelve,³³⁷ amely általános kötelezettséget állít fel az eljáró hatóságok számára. E

³³⁴ NIMMERVOLL (2012) 21.

³³⁵ Alaptörvény I. cikk (3) bek.

³³⁶ 26/1999. (IX.8.) AB határozat, ABH 1999. 265.: „*alapjog korlátozásának alkotmányosságához önmagában nem elegendő, ha az alkotmányosan elismert cél érdekében történik, hanem szükségesnek és arányosnak kell lennie: a korlátozással elérni kívánt cél fontosságának és az ennek érdekében okozott alapjogsérelemnek egymással arányban kell állnia.*”

³³⁷ Be. 60. § (2) bek.

szabályból ugyanakkor levezethető, hogy csak akkor rendelhető el az őrizetbe vétel, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.

A *német* szabályok szerint is az őrizetbe vétel szabályai az arányosság alapelve által korlátozottak, amely ugyan kifejezetten nem jelenik meg az őrizetbe vétel törvényi feltételei között, de az egyes részletszabályokból egyértelműen levezethető, így például a személyazonosság ellenőrzésének meg kell előznie az őrizetet.³³⁸ Az arányosság elve alapján nem lehet az őrizetbe vételt fogantatni, ha az ügy jelentőségéhez és a várható büntetéshez képest aránytalan lenne, amely alapelvnek érvényre kell jutnia a magánszemélyek őrizetbe vételi jogosultsága esetén is.³³⁹ Továbbá az egyik legfőbb megjelenési formája az arányosság alapelvének az StPO 127a §-a, miszerint az enyhébb súlyú bűncselekmények esetén az őrizetbe vétel elrendelésétől akkor is el lehet tekinteni, ha a terheltnek nincs állandó lakhelye vagy a várható pénzbüntetés és az eljárási költségek biztosítása miatt szükséges lenne.³⁴⁰ Tehát a csekély súlyú bűncselekmények gyanúja esetén nem áll arányban a szabadság elvonása a gyanúsított terhére rótt bűncselekmény súlyával. Emellett az arányosság követelményének érvényesülése vonatkozik az őrizetbe vétel fogantatására is.³⁴¹

Támogatandó az az *osztrák* szabályozási módszer, amely az őrizetbe vétel feltételei között külön is kiemeli az arányosság érvényesülésének követelményét, miszerint nem lehet elrendelni, amennyiben az aránytalan lenne az ügy jelentőségéhez mérten.³⁴² Az arányosság követelményét emellett az osztrák StPO. első fejezetében az alapelvek között is megtalálhatjuk, amelynek értelemszerűen az őrizetbe vétel fogantatása során is érvényre kell jutnia. A nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság jogaik gyakorlása és bizonyítékok felvétele esetén csak annyiban sérthetik az érintett jogait amennyiben ezt a törvény megengedi (*törvényesség*) és a feladatuk ellátásához feltétlenül szükséges (*szükségesség*). Minden ilyen beavatkozásnak az érintett alapvető jogaiba arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, a gyanú fokával és az intézkedés céljával (*arányosság követelménye*).³⁴³ Tehát az 5. §-ban található arányosság követelménye több alapelvből vezethető le: törvényesség (1); szükségesség (2); arányosság követelménye (3); és ultima

³³⁸ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 246.

³³⁹ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 56.

³⁴⁰ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 245.

³⁴¹ Az őrizetbe vételi jog és azzal kapcsolatban fizikai kényszer csak az arányosság követelményének megfelelően gyakorolható. A nyomozóhatóság által bevethető kényszereszközökről külön törvény rendelkezik (Gesetzen über die Anwendungen unmittelbaren Zwangs) In: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1060-1061.

³⁴² oStPO 170. § (3) bek.

³⁴³ BERTEL – VENIER (2013) 344.

ratio-elv (4), amely utóbbi alapelv az 5. § 2. bekezdésében található meg: az egyes nyomozási cselekményeket és kényszerintézkedéseket a nyomozó hatóságnak, ügyészségnek, bíróságnak kötelessége azt az intézkedést alkalmazni, amely az érintett jogainak legcsekélyebb sérelmével jár. Azaz megjelenik az a törvényi követelmény miszerint az eljárás minden szakaszában a hatóságoknak eljárási jogaik gyakorlása esetén kerülniük kell minden szükségtelen beavatkozást, figyelembe kell venni az érintett emberi méltóságát és védeni a jogos érdekét.³⁴⁴

Látható, hogy mindhárom vizsgált jogrendszerben a hatóságok csak abban az esetben vonhatják el az érintett személy személyi szabadságát, amennyiben az arányban áll a terhére rótt cselekménnyel és más intézkedés alkalmazása nem lenne elegendő a büntetőeljárás céljainak elérésére. Azaz megfelelnek az Egyezségokmányban foglalt követelménynek, miszerint „Az általános szabály ne az legyen, hogy az ítélethozatalra váró személyt őrizetben kell tartani”.³⁴⁵ Ugyanakkor Ausztriában kiemelkedő az arányosság és fokozatosság elvének megjelenése a büntetőeljárás törvényben, mivel még a rövid tartamú szabadságelvonás esetén is fokozottan érvényesül, az őrizetbe vétel elrendelésének alapvető feltételeként.

4.3. Elrendelésre jogosultak, elrendelés formái

A magyar szabályok alapján az őrizetbe vétel elrendeléséről bármely büntetőügyben eljáró hatóság rendelkezhet, a nyomozati szakban az ügyész és a nyomozó hatóság jogosult, bírósági szakban pedig a bíróság (tárgyalási őrizet). A törvény emellett lehetővé teszi, hogy a bűnelkövetésen tettenért személyt bárki elfoghassa, de megjegyzendő, hogy ez az elfogási cselekmény nem azonos az őrizetbe vétel fogalmával. Így a magyar jog alapján nem állapítható meg a magánszemélyek őrizetbe vételi jogosultsága. A törvény korlátot csak a nyomozó hatóság tevékenységéhez fűz, mivel a nyomozó hatósági elrendelés esetén az ügyészt 24 órán belül értesíteni kell. Általában a nyomozó szerv vezetője vagy kijelölt helyettese rendelkezhet az őrizetbe vételről, emellett az ügyész folyamatosan felügyeli a rendőrség tevékenységét, törvénysértő őrizetbe vétel esetén pedig haladéktalanul intézkedik annak megszüntetéséről.³⁴⁶

³⁴⁴ HOLLAENDER (2007) 9.

³⁴⁵ Egyezségokmány 9. cikk 3. pont

³⁴⁶ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 205.

Az őrizetbe vétel elrendeléséről *alakszerű határozattal* kell dönteni, amely rendelkező részből és indokolásból áll.³⁴⁷ A nyomozó hatóság és az ügyész az elrendelésről határozattal, míg a bíróság végzéssel dönt, amelynek tartalmaznia kell: az őrizetbe vett személyi adatait, az előzetes letartóztatás valószínű elrendelésének okát, a fogvatartás helyét, megelőző fogvatartás jogcímét és annak kezdő időpontját, illetve a gyanúsítás alapjául szolgáló cselekmény lényegét és az őrizetbe vételt megalapozó körülményeket.³⁴⁸ Emellett az alakszerű határozat szükséges kelléke az őrizetbe vétel kezdetének és lejártának pontos meghatározása. Ezt nap, óra, perc pontos feltüntetésével kell rögzíteni, ugyanis a hatóság határozatából látható a törvényi határidők betartása.³⁴⁹

A német szabályok alapján az őrizetbe vételről szintén a bíróság, ügyészség és a nyomozó hatóság is határozhat. A német jog szerint az őrizetbe vétel *reálaktusnak*³⁵⁰ tekinthető, így nem kötött semmilyen írásbeli formához, ellentétben a magyar joggal. Így lehetséges, hogy a törvény a jogosultak között sorolja fel a magánszemélyeket is, ugyanis a bűncselekmény elkövetése közben tetten ért személyt bárki³⁵¹ elfoghatja, de köteles őt haladéktalanul az illetékes hatóságoknak átadni. A személyazonosság megállapítása és a büntetőeljárás eredményességének biztosítása céljából az ideiglenes fogva tartást a rendőrség és az ügyészség is elrendelheti.³⁵² Emellett az ügyész és a rendőrség halaszthatatlan nyomozati cselekményként – tehát bírói elrendelés nélkül – jogosult az őrizetbe vétel foganatosítására, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a letartóztatás elrendelési feltételei fennállnak. Akkor tekinthető halaszthatatlannak³⁵³ a hatóság eljárási cselekménye, ha a körülmények alapján megalapozottan feltehető, hogy az idővesztéssel – amelyet az elfogatóparancsi bírói kibocsátásának megszerzése okozna – meghiúsulna a nyomozás célja. Míg az StPO 127. § (1) és a 163b § (1) bekezdése alapján csak a szökés veszélye³⁵⁴ vagy személyazonosság megállapítása miatt vethető

³⁴⁷ Az elrendelés alakszerűséghez kötöttsége miatt sem jogosultak a magánszemélyek az őrizetbe vétel elrendelésére. In: KIRALY (2008) 304.

³⁴⁸ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 205.

³⁴⁹ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 197.

³⁵⁰ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 246.

³⁵¹ Nem szükséges a bűncselekményhez való személyes kötöttség, azaz nem kizárólag az adott bűncselekmény áldozata jogosult elfogni az elkövetőt. Német StPO 127. § (1) bek.

³⁵² A német StPO 163b § (1) bek.

³⁵³ A német Alkotmánybíróság egy döntésében értelmezte a halaszthatatlanság fogalmát („*Gefahr im Verzuge*”), amely során kifejtette, hogy e fogalmat kizárólag szűken lehet értelmezni. Azaz minden esetben szigorúan vizsgálni kell, hogy a nyomozó hatóság mire alapozta a veszély fennállását. A hatóságnak mindíg konkrét tényekkel kell alátámasztani indokolását. (BVerfGE 103, 142.)

³⁵⁴ Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a szökés veszélye ez esetben nem azonos az előzetes letartóztatás okaként, az StPO 112. § (2) bekezdésében megjelölt szökés veszélyének fogalmával. Ugyanis az őrizetbe vétel esetén elegendő, ha a szökés veszélyének a valószínűségi foka alacsonyabb – azaz csupán a körülmények alapján lehet következtetni rá, hogy az adott személy elszökne. Míg a letartóztatás esetén

korlátozás alá az érintett személyi szabadsága, addig az StPO 127. § (2) bek. alapján kollúzió veszélyének fennállása, illetve bűnisméltés veszélye miatt is foganatosítható az őrizetbe vétel. De ez esetben is az arányosság követelményének betartásával kell a hatóságoknak eljárniuk.³⁵⁵ Tehát a magyar joghoz hasonlóan a német szabályok is lehetővé teszik a bírói döntés nélküli őrizetbe vétel foganatosítását. A bírói döntés nélküli ideiglenes szabadságelvontást az a társadalmi igény alapozza meg, hogy a hatóságok a lehető leggyorsabban reagáljanak a bűncselekmény elkövetésére és biztosítsák az eljárás eredményes lefolyását, ezáltal a bűntény felderítését.

Ezzel szemben az *osztrák* Büntetőeljárás törvény két lehetőséget ismer az őrizetbe vétel elrendelésére: egyrészt az *ügyész* bírói engedély alapján, másrészt pedig a *rendőrség* a halasztást nem tűrő esetekben saját hatáskörében. Emellett a magyar joghoz hasonlóan a tettenérés esetén *magánszemélyek* is jogosultak a személyi szabadság korlátozására, ha megalapozottan feltehető, hogy az illető büntetendő cselekményt követett el, vagy már közözség alatt áll. Tehát a magánszemélyek a magyar szabályokhoz hasonlóan a tetten ért személy elfogására jogosultak csak, ugyanis az őrizetbe vétel elrendelése *alakszerű határozathoz* kötött. Ausztriában főszabály szerint a nyomozási szakban az őrizetbe vételt az *ügyészség a bíróság engedélye alapján* rendeli el és azt a nyomozó hatóság foganatosítja.³⁵⁶ E szabályok a tekintetben ellentétesek a magyar törvényi rendelkezésekkel, hogy a magyar jog szerint a nyomozási szakban az ügyész bírói engedély nélkül is elrendelheti az őrizetbe vételt. Azaz láthatóan jóval szigorúbb rendelkezések érvényesülnek az elrendelés vonatkozásában, mint hazánkban.

Az osztrák törvény különbséget tesz aszerint, hogy a terheltet bírói engedély alapján ügyészi indítványra vagy a rendőrség saját hatáskörében fogta el. Abban az esetben, ha ügyészi indítványra történt a letartóztatás, akkor a rendőrség feladata – a terhelt jogairól való tájékoztatáson túl – egyedül abban áll, hogy a terheltet késedelem nélkül a rendőrségi őrizetből átszállítsák az igazságügyi intézetbe. A törvény e rendelkezéssel törekszik a letartóztatás idejét a lehető legrövidebb időre korlátozni.

Kivételesen az ügyész késedelem veszélye esetén is elrendelheti az őrizetbe vételt, viszont a szabályozás hibájaként említhető, hogy ez esetben nem kell utólagosan beszereznie a bíróság engedélyét.³⁵⁷ A bíróságnak elrendelő határozatában mindig meg

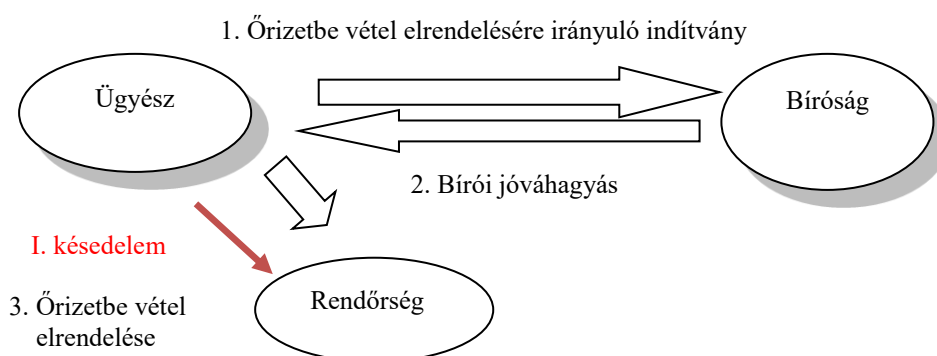
konkrét tényekkel kell alátámasztani a letartóztatási okot. In: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1056.

³⁵⁵ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 249.

³⁵⁶ SCHWAIGHOFER (2008) 334.

³⁵⁷ NIMMERVOLL (2012) 39.

kell jelölni azokat a konkrét tényeket, amelyek a letartóztatást megalapozzák. Ha az ügyész indítványa nélkülözi a konkrét letartóztatási okot, az indítványt a bíróságnak el kell utasítania, ugyanakkor további felvilágosítást kérhet, illetve nyomozási cselekmények elvégzését rendelheti el.³⁵⁸ E rendelkezés háttérében az az elv áll, hogy a bíróság csak akkor írhatja elő a szabadság elvonását, amennyiben annak feltételei minden kétséget kizáróan fennállnak. Tehát az osztrák rendelkezések szerint az őrizetbe vétel ugyan csak rövidtartamú szabadságelvonásnak tekinthető, mégis az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan csak szigorú feltételek érvényesülése mellett fogantatosítható, bírósági kontroll mellett.

A rendőrség tettenérés esetén vagy késelem veszélyének fennállásakor (*Gefahr im Verzug*)³⁵⁹ a 170. § 1. bekezdésének 2-4 pontjaiban meghatározott esetekben jogosult a terheltet ügyészi elrendelés nélkül őrizetbe venni.³⁶⁰ Tehát a rendőrség csupán kivételesen járhat el saját hatáskörben. További feltételként írja elő a törvény, hogy csak abban az esetben intézkedhet a rendőrség, ha az ügyész késelem nélkül nem értesíthető és egyúttal a letartóztatás feltétlenül szükséges. Tehát csak abban az esetben, ha ténylegesen nem volt lehetőség az engedély megszerzésére.³⁶¹ Meg kell kísérelni az ügyészt vagy a bíróságot elérni, ha ez nem lehetséges, akkor a rendőrség saját maga vizsgálja az őrizetbe vétel feltételeit.³⁶²

³⁵⁸ BERTEL – VENIER (2012) 451.

³⁵⁹ E rendelkezés hazánkban a halaszthatatlan nyomozási cselekménnyel azonosítható

³⁶⁰ Az osztrák StPO 170. § 1. bekezdésének 2-4 pont: Szökés/elrejtőzés veszélye; kollúzió veszélye; ha a terhelt fél évnél hosszabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és megalapozottan feltehető, hogy más hasonló bűncselekményt fog elkövetni (bűnismétlés veszélye); ha az adott személy fél évnél hosszabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és megalapozottan feltehető, hogy a megkísérelt cselekményt véghezviszi (bűncselekmény befejezésének veszélye)

³⁶¹ OSHIDARI (2008) 139.

³⁶² NIMMERVOLL (2012) 39.

Az őrizetbe vétel mindhárom vizsgált jogrendszer alapján az egyetlen olyan személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amelyet a rendőrség saját hatáskörében is foganatosíthat. Éppen ebből kifolyólag az őrizetbe vétel alkotmányos garanciákkal kevésbé védett, mivel a szabadság elvonására csak rövid ideig kerül sor. A magyar jogban főszabályként a nyomozati szakban a büntetőeljárás ura, azaz az ügyész jogosult az őrizetbe vétel elrendelésére, nem szükséges utólagos bírói engedély hozzá. A német szabályok már annyiban több garanciális rendelkezést tartalmaznak az ideiglenes őrizetre vonatkozóan, hogy egyrészt az őrizetbe vétel határideje a három vizsgált jog közül a legkisebb időtartamot foglal magába, így maximálisan érvényesül a haladéktalanság és soronkívüliség elvének követelménye. Ugyanakkor az osztrák törvényi szabályozás alapján látható, hogy az felel meg leginkább annak a nemzetközi dokumentumokban is rögzített követelménynek, miszerint a személyi szabadság elvonásának független bírósági döntésen kell alapulnia. Hiszen főszabály szerint Ausztriában előzetes bírói engedély szükséges az őrizetbe vétel elrendeléséhez, illetve a jóval szigorúbb törvényi követelményeket határoz meg a törvény az őrizetbe vételre vonatkozóan a magyar és német szabályokhoz képest.

4.4. Őrizetbe vétel okai

4.4.1. A tettenérés

A magyar Be. az őrizetbe vétel okait explicit módon nem határozza meg, de közvetve utal az előzetes letartóztatás okaira, ugyanis ha az előzetes letartóztatás valamely speciális oka megállapíthatónak látszik, akkor elrendelhető az őrizetbe vétel.³⁶³ Az osztrák és a német eljárási törvények ellenben részletesen meghatározzák az egyes őrizetbe vételi okokat, amelyek alapvetően megegyeznek az előzetes letartóztatás okaival. Az elsőként vizsgált őrizetbe vételi ok a tettenérés esete, hiszen mindhárom vizsgált jogban kiemelt helyen szerepel, mivel ezáltal akár magánszemélyek is elfoghatják a bűncselekménnyel gyanúsított személyt, korlátozva az érintett személyi szabadságát.

A magyar törvény a megalapozott gyanút alátámasztó különös okként jelöli meg a tettenérést. Ez pedig akkor állapítható meg, ha az elkövető a bűncselekmény törvényi

³⁶³ KIRALY (2008) 303.

tényállását egészben vagy részben szemtanú vagy szemtanúk jelenlétében valósítja meg, illetve a helyszínről távozásban vagy üldözés közben fogják el.³⁶⁴ A magyar Be. is bárki számára lehetővé teszi, hogy a tetten ért személyt elfogja, köteles viszont őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni, illetve a rendőrséget értesíteni.³⁶⁵ Ugyanakkor a hazai szabályozás szerint az elfogás nem azonos az őrizetbe vétel fogalmával,³⁶⁶ ezért a törvény az elrendelésre jogosultak között kizárólag az ügyben eljáró valamennyi hatóságot jelöli meg.

A német eljárási törvény is rendelkezik a tettenérésről („*Betreffen auf frischer Tat*”), mint őrizetbe vételi okról. A magyar szabályozással egyezően a bűncselekmény elkövetése közben tetten ért személyt bárki elfoghatja, de köteles őt haladéktalanul az illetékes hatóságoknak átadni.³⁶⁷ Bűncselekmény alatt minden olyan cselekmény értendő, amelynek büntető eljárásjogi jogkövetkezményei lehetnek. Alapvetően jogellenes cselekmény megállapíthatósága a döntő.³⁶⁸

A magyar szabályokhoz hasonlóan a tettenérés igen szűk időtartamban állapítható meg, tehát vagy a bűnelkövetés közben vagy közvetlenül az elkövetés felfedését követően jogosult a magánszemély az elkövetőt elfogni. A magánszemélynek nem szükséges jelen lenni a bűnelkövetésnél, elég ha a nyomok alapján következtetni lehet az elkövetésre. A magánszemélyek akkor is jogosultak az elkövetőt elfogni, ha annak személyazonossága azonnal nem állapítható meg és bűncselekmény elkövetésének gyanúja áll fenn.³⁶⁹ E szakasz alapján csak a magánszemélyek jogosultak a tetten ért személy elfogására, ugyanis az ügyész és a rendőrség e célból történő őrizetbe vételi jogát a 163b § (1) bekezdése biztosítja.

Emellett a törvény feljogosítja a magánszemélyek mellett a hatóságokat (ügyész, rendőrség) is, hogy a szökés gyanújának fennállása esetén elfogja az elkövetőt (*jelenlétbiztosító őrizetbe vétel*). Szökés gyanújának megállapíthatósága az uralkodó nézet szerint eltér a később tárgyalásra kerülő vizsgálati fogságra vonatkozó, objektíve meghatározott szökési gyanútól, ez esetben a szökés gyanúja szűkebb kört ölel fel.

³⁶⁴ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) 352.

³⁶⁵ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 197. Itt csak utalnék rá, hogy a Szabálysértési törvény is ismer hasonló intézményt, a visszatartás jogát. vö.: AMBRUS (2015) 7.

³⁶⁶ FARKAS – ROTH (2007) 151.

³⁶⁷ A magánszemélyek e jogosultsága egészen addig tart, ameddig a rendőrség közbe nem lép, és nem kezdi el üldözni az elkövetőt. Üldözés alatt minden olyan intézkedést értünk, amelynek elsődleges célja, hogy elősegítsék, megkönnyítsék, illetve biztosítsák az elkövető kézre kerítését és arra alkalmasak. In: KREY (2006) 531.

³⁶⁸ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1052.

³⁶⁹ StPO 127. § (1) bek.

Ugyanis ilyenkor elegendő az általános vélekedés szerint is azonnal felismerhető a bűncselekmény gyanújának fennállása, így például az égő háztól sietősen távozó személy valószínűleg gyűjtogatással gyanúsítható.

Az *osztrák jogban* tettenérés (*Betretung auf frischer Tat*) esetén a terhelt közvetlenül a büntetendő cselekmény elkövetése után hitelt érdemlően gyanúsíthatóvá válik a bűnelkövetéssel. A magánszemélyeket is megilleti a jog, hogy más személyt feltartóztasson és ezáltal személyi szabadságában korlátozza, ha megalapozottan feltehető, hogy az illető büntetendő cselekményt követett el (tettenérés esetén), vagy már körözés alatt áll. De minden esetben csak addig van joga a feltartóztatásra, ameddig a rendőrség meg nem érkezik, vagy amíg a legközelebbi rendőrségre oda nem érnek. Mindenkor érvényesülnie kell viszont az arányosság követelményének,³⁷⁰ mivel a tettenérés esetén sem kötelező a terhelt őrizetbe vétele, amennyiben aránytalan lenne.³⁷¹

4.4.2. Tárgyalási őrizet

A német StPO az őrizetbe vételnek a tettenérésen kívül további négy esetét³⁷² határozza meg, amelyek céljukban és az elrendelésre jogosult hatóságokban is eltérést mutatnak. A magyar őrizetbe vételnek is vannak a Be. 126-127. §-on kívül speciális esetei,³⁷³ amelyek legfőképpen az időtartamukban mutatnak eltérést.³⁷⁴

A magyar Be. a bíróságot, az ügyészt és a nyomozó hatóságot is feljogosítja az őrizetbe vétel elrendelésére, ugyanakkor a vádemelés elrendelése előtt a bíróság nem kerül olyan helyzetbe, hogy elrendelje a terhelt őrizetbe vételét. A jelenlét biztosítására

³⁷⁰ SEILER (2009) 149.

³⁷¹ FABRIZY (2011) 416.

³⁷² A nyomozó hatóság és az ügyészség által elrendelt *személyazonosság megállapítására* szolgáló letartóztatás. (StPO 163b; 163c. §§) További eset a *fogvatartást biztosító hatóság általi letartóztatás*, amely alapján az ügyész és a nyomozó hatóság tagjai jogosultak az érintett őrizetbe vételére. [StPO 127. § (2) bek.] Emellett további őrizetbe vételi okot találunk a német StPO 164.§-ában, amely a rövid tartamú szabadságelvonás egy további esetét szabályozza. Őrizetbe vehető az a személy, aki a hatóságot tevékenysége elvégzésében szándékosan zavarja vagy akadályozza. Ez a személy a *hivatali cselekmény elvégzéséig* vagy a nap végéig őrizetbe vehető. Ettől a szabálytól meg kell különböztetni, amikor a bíróság által fogantatott eljárási cselekmény megzavarásáért az adott személyt eltávolítják a teremből vagy szükség esetén őrizetbe veszik (Ordnungshaft, §§ 176-179. GVG). További őrizetbe vételi esetkör, a terhelt jelenlétét és az eljárás sikerét biztosító *tárgyalási letartóztatás* (StPO 127b §)

³⁷³ A Be. 73. § (3) bek. szerint, az újabb bűncselekmény megakadályozása végett, aki ellen elfogatóparancsot bocsátottak ki, megtalálása esetén őrizetbe kell venni és 24 órán belül az elfogatóparancsot kibocsátó ügyész vagy nyomozó hatóság elé, 72 órán belül pedig a kibocsátó bíróság elé kell állítani.

³⁷⁴ Így például a Be. 555. § (4) bek. alapján, a *különleges eljárások* általános szabályai szerint, a bíróság ülés megtartása végett elfogatóparancsot bocsáthat ki, ha a különleges eljárás során szabadságelvonásra kerülhet sor. Ha kibocsátották az elfogatóparancsot és terheltet őrizetbe vették, akkor a fogvatartás a tárgyalás befejezéséig, de legfeljebb hat napig tarthat.

szolgáló tárgyalási őrizet a Be. 2009-es módosításával³⁷⁵ került be a törvénybe, amely a német tárgyalási letartóztatás („*Hauptverhandlungshaft*”) szabályaival állítható párhuzamba.³⁷⁶ A magyar törvénymódosítással lehetővé vált a bíróság által ismert lakóhellyel rendelkező terhelt őrizetbe vételének elrendelése, amennyiben a terhelt a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg a tárgyaláson, és a terhelt elővezetését már elrendelték, illetve az eljárás tárgya szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény.³⁷⁷

A magyar és a német tárgyalási őrizet céljait tekintve hasonlóságot mutat, ugyanis e sajátos kényszerintézkedés célja a büntetőeljárás elhúzódásának megakadályozása és a terhelt eljárási jelenlétének biztosítása. Ugyanakkor a magyar szabályozás a terhelt jelenlétének biztosítását helyezi előtérbe, azaz *elsődlegesen szankciójelleggel* bír, mivel akkor lehetséges elrendelni, amennyiben a terhelt nem teljesíti eljárási kötelezettségét, és nem tesz eleget a szabályszerű idézésben foglaltaknak, míg a német jogban a terhelt jelenlétét biztosító, *preventív jelleg* jelenik meg a szabályozásban.

A német jogban a tárgyalási letartóztatás gyakorlati okokból került bevezetésre, tulajdonképpen nem is az őrizetbe vétel, hanem az előzetes letartóztatás egy speciális esetének tekintik Németországban.³⁷⁸ Az alábbi konjunktív feltételek érvényesülése mellett akkor kerülhet sor a tárgyalási letartóztatásra, ha a terheltet tetten érték és az ügy körülményei alapján a gyorsított eljárás lefolytatása valószínűsíthető. További feltétel, hogy megalapozottan lehet tartani attól, hogy a terhelt az eljárástól távol maradjon. E rendelkezés nem a terhelt szökését feltételezi, hanem az ügy körülményei alapján feltehetőleg azért nem jelenik meg a terhelt az eljárás során, mert például a terhelt hajléktalan vagy külföldi és nincs belföldön állandó lakhelye és emiatt nem tud eleget tenni eljárási kötelezettségeinek.³⁷⁹ Tehát preventív eljárási célok biztosítását szolgálja egy feltételezett eljárási engedetlenség elkerülése érdekében.

³⁷⁵ A tárgyalási őrizet előzményének az Alkotmánybíróság 10/2007. (III.7.) AB határozata (ABH 2007, 211.) tekinthető. Ugyanis a testület aránytalanak tekintette az előzetes letartóztatás elrendelését, ha az eljárás során távolmaradó vádlott elővezetését már elrendelték.

³⁷⁶ A német StPO 127b §

³⁷⁷ A tárgyalási őrizet fogalom nem azonos a Be. 245. § (4) bekezdésben szabályozott – időközben a 104/2007 AB határozattal megsemmisített – rendelkezéssel, amely a tárgyalás rendezőjét a tárgyalás napjáig a bíróság őrizetbe vehette.

³⁷⁸ A tárgyalási letartóztatás 1997-ben került be a német büntetőeljárás törvénybe, amely rendelkezést azóta is számos kritikával illetik. Ugyanis a politikai indoka az volt a jogintézmény bevezetésének, hogy a kormány demonstrálja hatékony bűnüldöző fellépését a kis tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben. A hivatalos indoklás alapján a gyorsított eljárásnak kell garantálnia a hatékony eljárást és az ügyek gyors befejezését. Ennek ellenére a gyakorlatban számos problémát vet fel a jogintézmény, amely miatt csupán csekély mértékben kerül alkalmazásra. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 62-63.

³⁷⁹ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1076. A JGG 79. § (2) bekezdése alapján tárgyalási őrizetet fiatalok terhelt esetén nem lehet elrendelni.

Fontos eltérés a magyar szabályoktól továbbá, hogy a távolmaradás veszélyének fennállásán túl konjunktív feltétele a tárgyalási letartóztatás elrendelésének, hogy arra csak akkor kerülhet sor, ha ún. „gyorsított eljárás”³⁸⁰ lefolytatása valószínűsíthető. Ennek az eljárási formának feltétele, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény pénzbüntetéssel vagy maximum 1 évi szabadságvesztéssel legyen büntetendő. Azaz a tárgyalási letartóztatás csak csekély tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben rendelhető el.³⁸¹ Ugyanakkor ebben az esetben is érvényesülnie kell az arányosság követelményének, így a bíróság enyhébb intézkedésként elsőként a terhelt elővezetését is elrendelheti az StPO 230. § (2) bekezdése alapján. További feltételként határozza meg a törvény, hogy az eljárásnak egy héten belül be kell fejeződnie, amely egyidejűleg az eljárás végének határidejét is jelenti. E törvényi feltétel szolgálja leginkább, hogy a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén az eljárás mielőbb befejeződhessen, ellentétben a magyar szabályokkal, amely nem tartalmaz tárgyi súlyra vonatkozó kikötést az elrendelésre, illetve a terhelt eljárásban történő jelenlétére helyezi a hangsúlyt.

A két intézmény eltérő funkcióját mutatja, hogy a magyar szabályok alapján a tárgyalási őrizet időtartama – a 126-127. §-ban szabályozott őrizetbe vételhez hasonlóan – legfeljebb 72 óra. A tárgyalási őrizet foganatba vételét követően a meghatározott időtartamon belül kitűzött tárgyalási határnapon a vádlottat a tárgyalási őrizetet elrendelő bíróság elé kell állítani. A bíróság a vádlottat meghallgatja és a meghallgatás eredményétől függően a vádlott előzetes letartóztatását rendelheti el, illetve a tárgyalás idejére – de legfeljebb hetvenkét óráig – a tárgyalási őrizetet fenntarthatja. Ha a bíróság a tárgyalási őrizetet nem tartotta fenn vagy a vádlott előzetes letartóztatását nem rendelte el, a vádlottat szabadon kell bocsátani.

Az osztrák StPO a magyar szabályokhoz hasonlóan a megidézett terhelt elővezetését irányozza elő, amennyiben szabályszerű idézés ellenére sem jelent meg az eljárási cselekményen és kimentésére nem szolgált elfogadható mentséggel. A 153. § (3) bekezdés a bíróság mellett az ügyészt is feljogosítja az azonnali elővezetés elrendelésére, ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt másképpen kivonná magát az eljárás alól vagy bizonyítékokat változtatna meg, azaz szökés- és kollúzió veszélye esetén. Ha a terhelt

³⁸⁰ A gyorsított eljárás a német StPO 417 – 420. szakaszokban került szabályozásra. A gyorsított eljárás az ügyészség szóbeli vagy írásbeli indítványára rendelhető el, ha a büntetőeljárás alapjául szolgáló tényállás egyszerű és az azt alátámasztó bizonyítékok rendelkezésre állnak, amely lehetővé teszi az azonnali tárgyalás tartását.

³⁸¹ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 64.

elővezetése eredményes volt, akkor bíróság haladéktalanul kihallgatja, és amennyiben nem állapítható meg valamely letartóztatási ok, akkor szabadon kell engedni.³⁸²

Összegzésképp látható, hogy mindhárom jogrendszer törekszik a terhelt eljárásban történő jelenlétének biztosítására. Ugyanakkor a tárgyalási letartóztatás súlyos alapjogkorlátozással jár, amely a német jogban nem a terhelt magatartásának következménye, hanem elsősorban az eljárás mihamarabbi befejezésének elősegítését szolgálja, ezáltal érvényre juttatva a gyors eljárás alapelvét (*Beschleunigungsgrundsatz*).³⁸³

Ugyanakkor a jogintézmény létjogosultsága Németországban meglehetősen vitatott,³⁸⁴ mivel azt több kritika is érte a jogtudomány és a gyakorló jogászok részéről egyaránt. A legfőbb érv ellene, hogy a szabályozás a preventív bűnüldözési politika megjelenése, illetve a gyorsított eljárás alkalmazásának elősegítése. A tárgyalási letartóztatás ugyanis főképpen az utazó bűnözők, illetve külföldi elkövetők ellen került bele a német törvénybe.³⁸⁵ Mivel a szabadság elvonása az állam legerősebb eszköze az állampolgárok jogainak csorbítására, semmilyen körülmények között sem szabad a letartóztatást kizárólag a represszív kriminálpolitikai eszközök érvényesítésére használni. A letartóztatás kizárólag *ultima ratio* jelleggel vethető be, „*ha az állam legitim igénye a bűncselekmény felderítésére és az elkövető hatékony megbüntetésére más módon nem biztosítható.*”³⁸⁶ Generálpreventív célok nem legitimálhatják a letartóztatást.

A törvényi időtartam betartása is problémát jelent a gyakorlatban, mivel egy héten belül nemcsak a letartóztatás kérdésében kell döntenie a bírónak, hanem az egész eljárást kell befejeznie, amely rendkívül nagy terhelést jelent – ami nemcsak az ügy egyszerűségétől, hanem a rendőrség munkarendjétől és a bíró tárgyalási beosztásától is függ. Továbbá a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények miatt elrendelt szabadságkorlátozás esetén erősen megkérdőjelezhető az arányosság követelményének érvényesülése.³⁸⁷ Az ún. „bagatellbűnözés” esetén, amikor büntetésképpen felfüggesztett szabadságvesztés vagy pénzbüntetés kerülhet kiszabásra, tulajdonképpen a tárgyalási őrizet a büntetés előrehozott végrehajtásának tekinthető, amely semmiképpen sem felel meg a jogállami követelményeknek. Emellett a pontatlan fogvatartási ok („a terhelt

³⁸²SEILER (2009) 148.

³⁸³KLESCZEWSKI (2013) 13.

³⁸⁴KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 257.

³⁸⁵SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1078.

³⁸⁶BVerfGE 20, 147.

³⁸⁷SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1080.

távolmaradása valószínűsíthető”) pedig utat nyithat további apokrif letartóztatási okok megjelenésének.³⁸⁸

4.4.3. Speciális őrizetbe vételi okok a német és osztrák jogban

Németországban a büntetőeljárás törvény a csekély tárgyi súlyú bűncselekményeknél a szökés veszélyének fennállásakor, illetve a terhelt állandó lakhelye hiányában lehetővé teszi az *őrizetbe vétel mellőzését*.³⁸⁹ Ennek további feltétele, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekmény nem szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel fenyegetett és a terhelt megfelelő biztosítékot nyújt a várható pénzbüntetés és az eljárási költségek biztosítására. Ez az előírás az arányosság alapelveinek egyik törvényi megjelenési formája, amely elsősorban azokra a külföldiekre vonatkozik, akik Németország területén nem rendelkeznek állandó lakhellyel.³⁹⁰ Ez az intézmény gyakorlatilag a magyar biztosíték szabályaival mutat hasonlóságot.³⁹¹ A német szabályok alapján az tekinthető megfelelő mértékű biztosítéknak, amely előreláthatólag az eljárás költségeit fedezi, amely teljesítését akár harmadik személy is magára vállalhatja. Ugyanakkor a biztosítékadás a terhelt számára nem kötelező, csupán választási lehetőség.³⁹² Elsődlegesen olyan külföldi terheltek ügyeiben alkalmazzák a biztosítékadást, akik kisebb súlyú bűncselekményeket követtek el az országban (pl. lopás kisebb értékre), és amely esetekben az őrizetbe vétel aránytalan lenne, de nem biztosított, hogy az esetlegesen kiszabandó pénzbüntetést végre tudják-e hajtani a terhelten, mivel már a terhelt valószínűleg nem tartózkodik az országban az eljárás végén. Ehhez hasonló rendelkezést találhatunk az osztrák StPO-ban is.³⁹³ Eltérés a német szabályoktól, hogy a

³⁸⁸ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 82-83.

³⁸⁹ A német StPO 127a §. Megjegyzendő, hogy a magyar Be. alapján sem kötelesek a magyar hatóságok az őrizetbe vétel elrendelésére.

³⁹⁰ A csavargókra, illetve hajléktalanokra nem vonatkozik e rendelkezés. In: KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 254.

³⁹¹ A magyar szabályozás alapján a biztosíték arra szolgál, hogy lehetővé tegye az eljárás lefolytatását a terhelt távollétében is, és emellett biztosítsa a pénzbüntetés és más vagyoni intézkedések fedezetét. A magyar Büntetőeljárás törvény szerint biztosíték letétbe helyezésére akkor van lehetőség, ha azt a külföldön élő terhelt kérelmezi és nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt folyik ellene az eljárás. In: FANTOLY – GACSI (2013a) 298.

³⁹² SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1073.

³⁹³ Az osztrák StPO szerint (a 172a §) a terhelt kérelmére biztosíték adása akkor engedélyezhető, ha az eljárás lefolytatásának biztosítására vagy a várható büntetés és eljárási költségek, illetve az áldozat számára fizetendő kártérítés biztosítása céljából célszerű, alábbi feltételek fennállása esetén lehetséges: ha a terhelt meghatározott bűncselekménnyel megalapozottan gyanúsítható és ezzel kapcsolatban már kihallgatták, illetve megalapozottan feltehető, hogy az eljárás alól kivonná magát vagy azt egyéb módon megnehezítené. További kikötés, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény legfeljebb pénzbüntetéssel legyen fenyegetett. In: FABRIZY (2011) 425.

biztosíték adására való kötelezésnek nem feltétele, hogy szökés veszélye álljon fenn, elegendő, ha az eljárás lefolytatása e nélkül valamilyen nehézségbe ütközik (pl. a büntetés végrehajtása kapcsán). Viszont szökés veszélyének megállapíthatósága esetén is alkalmazhatja az ügyész a biztosítékadást, mint letartóztatás helyettesítésére szolgáló enyhébb intézkedést.³⁹⁴

Az őrizetbe vétel mellőzésére vonatkozó szabályok azokra az esetekre vonatkoznak a német jog alapján, amikor a csekély tárgyi súlyú bűncselekmények gyanújának fennállásakor a törvény elsődleges célja nem a terhelt jelenlétének, hanem az eljárás sikerének a biztosítása. Alapvető céljában tehát a német és osztrák szabályok megegyeznek a magyar biztosítékadással, ugyanakkor a legfőbb különbségként az említhető meg, hogy a német és osztrák jogban csak csekély súlyú bűncselekmények esetén van erre lehetőség, abban az esetben, amikor a személyi szabadság elvonása aránytalan lenne.³⁹⁵

Említésre méltó az osztrák StPO azon rendelkezése, amely a *feltételhez kötötten kötelező őrizetbe vételi esetekről* rendelkezik. Ugyanis olyan bűncselekmény esetén, amelyre a törvény legalább 10 év szabadságvesztés büntetést rendel, az őrizetbe vételt el kell rendelni, kivéve, ha megalapozottan feltehető, hogy a törvényben felsorolt letartóztatási okok fennállása kizárható.³⁹⁶ E rendelkezés nem érvényesül fiataloknál.³⁹⁷ Tehát a különösen súlyos bűncselekményeknél a letartóztatás megállapításánál fordított vizsgálati módszer érvényesül.³⁹⁸ Azaz ebben az esetkörben nem a letartóztatási ok létét kell bizonyítani, hanem annak a meg nem állapíthatóságát.³⁹⁹ Álláspontom szerint az osztrák törvény e rendelkezése alkotmányossági szempontból kérdéses, mivel minden bűncselekmény gyanúja esetén érvényesülnie kell az ártatlanság vélelmének, továbbá a letartóztatás elrendeléséhez minden esetben konkrét, megalapozott ok szükséges, minden más esetben az alkotmányellenesnek tekinthető. Véleményem szerint az osztrák Büntetőeljárás törvény e rendelkezése nem tekinthető követendő példának, mivel még a magas büntetési tételű bűncselekmények esetén sem tekinthető a letartóztatás még feltételesen sem kötelezőnek. Tehát nem tartom indokoltnak, hogy az ilyenkor feltételezik valamely letartóztatási ok fennállását, és ennek ellenkezőjét kell

³⁹⁴BERTEL – VENIER (2012) 461.

³⁹⁵SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 58.

³⁹⁶SEILER (2009) 152.

³⁹⁷oStPO 170. § 2. bek. KIRCHBACHER (2008) 226.

³⁹⁸HOLLAENDER (2007) 24.

³⁹⁹NIMMERVOLL (2012) 56.

bizonyítani a fogva tartás elkerüléséhez, ugyanis e rendelkezés ellentétes az ártatlanság vélelmének alapelveivel.

4.5. Az őrizetbe vétel időtartama

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikk 3. bekezdésében megfogalmazott haladéktalan bíró elé állítás követelményének megfelelően a magyar Alaptörvény értelmében: „*A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani.*”⁴⁰⁰ E követelménnyel összhangban áll a Büntetőeljárás Törvényben meghatározott időtartam, ugyanis az őrizetbe vétel a hazai szabályok szerint legfeljebb 72 óráig⁴⁰¹ tarthat, amely percre pontosan számítandó és nem értelmezhető 3 napként. A határidő számításánál figyelemmel kell lenni az őrizetbe vételt megelőző hatósági fogvatartásra⁴⁰² is, mivel annak időtartama az őrizet maximális határidejébe beleszámít.

Az őrizetbe vétel ideje alatt az ügyésznek dönteni kell arról, hogy indítványozza-e az előzetes letartóztatás elrendelését. Amennyiben igen, a 72 órán belül az előzetes letartóztatásról hozott bírósági határozatnak is meg kell születnie. A korábban ismertetett tárgyalási őrizet és a tárgyaláson büntetőeljárás alapjául szolgáló rendzavarást elkövető személy őrizetbe vételének maximális időtartama sem haladhatja meg a 72 órát. Az őrizetbe vétel nem hosszabbítható meg, a 72 óra leteltével mindenképpen megszűnik.⁴⁰³ Ugyanakkor a bíróság nem utasíthatja el az ügyész indítványát azon az alapon, hogy az indítvány késve érkezett meg, tehát a 72 óra leteltét követően. A gyanúsított előzetes letartóztatására vonatkozó ügyészi indítványt a bíróságnak akkor is érdemben meg kell vizsgálnia, ha az őrizetbe vétel maximális határidejét követően érkezik, és így a gyanúsított már szabadlábon van.⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdés

⁴⁰¹ 1994. évi XCII. törvény hatálybalépése óta – 1995. február 15 - 72 óra az őrizet maximális időtartama. Korábban ugyanis 5 napig is őrizetben tarthatták a terheltet.

⁴⁰² Az őrizetbe vételt megelőző hatósági fogvatartás elsősorban a rendőrségi törvényben felsorolt kényszerintézkedések, mint például az elfogás és előállítás.

⁴⁰³ Az őrizetbe vétel megszűnik: a 72 óra elteltével (1); ha feltételei már nem állnak fenn (2); ha a bíróság elrendelte a terhelt előzetes letartóztatását (3); ha nem rendelték el a terhelt előzetes letartóztatását, akkor is ha a 72 órás időtartam még nem járt le és tárgyalási őrizet esetén akkor ér véget, ha a tárgyalási őrizetet a bíróság nem tartotta fenn vagy a vádlott előzetes letartóztatását nem rendelte el.

⁴⁰⁴ BH 1997/169. szám

Az őrizetbe vétel megszüntetéséről a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság határoz. Ismételten történő elrendelésére ugyanazon bűncselekmény miatt folyó eljárásban, csak akkor van lehetőség, ha a körülmények megváltoztak. Ilyen változásként értékelhető, ha az eljárás korábbi szakaszában meglévő bizonyítékok mellett olyan új bizonyíték vagy bizonyítékok kerültek elő, amelyek a terhelt letartóztatásához alapul szolgálhatnak.

Az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi LXXXIX. törvény akként módosította a Be. 555/G. §-át,⁴⁰⁵ hogy a kiemelt jelentőségű ügyekben⁴⁰⁶ az őrizet időtartamára eltérő szabályok vonatkoztak. A módosítás értelmében a kiemelt jelentőségű ügyekben az őrizet nem 72 óráig, hanem jóval tovább, 120 óráig is eltarthatott. Emellett a módosítás érintette a terhelt és a védő közötti kapcsolattartás⁴⁰⁷ lehetőségeit, ugyanis lehetővé tette, hogy az őrizet első negyvennyolc órájában a terhelt és a védő érintkezését a konkrét ügy egyedi körülményei alapján az ügyész megtiltsa. A törvénymódosítás indokául a jogalkotó célkitűzésként a hatékonyságot és az ésszerű időn belül való elbírálást említi. Emellett megállapítja, hogy „a nyomozás nem kontradiktórus eljárás,” amelyből azt a következtetést vonja le, hogy „a nyomozásra vonatkozó szabályozásból indokolt meghatározott esetekben ezeket az elemeket mellőzni, mivel lehetővé teszik az eljárás indokolatlan és rosszhiszemű elhúzását illetve ellehetetlenítését.”⁴⁰⁸ A rendes eljárásban nem található ilyen korlátozás, éppen ellenkezőleg. Az általános szabályok szerint a fogva lévő terhelt jogosult arra, hogy a védőjével a kapcsolatot felvegye, vele írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezzék, a védő pedig köteles a kapcsolatot a terhelttel késedelem nélkül felvenni.

Az őrizetbe vételre és a gyanúsított kihallgatására vonatkozó speciális rendelkezések több tekintetben is aggályosak voltak alkotmányjogi szempontból. Egyrészt a *védővel való érintkezés megtiltásának lehetősége sérti a védelemhez való*

⁴⁰⁵554/G.§ „Kiemelt jelentőségű ügyben elrendelt őrizet legfeljebb százhusz óráig tarthat. Az őrizet első negyvennyolc órájában a terhelt nem találkozhat védőjével.”

⁴⁰⁶ A törvénymódosítás következtében a Be. új különeljárás keretében [Be. XXVIII/A. Fejezet, 554/A–554/N. §] egyes bűncselekményeket kiemelt jelentőségű ügynek nyilvánít és speciális eljárási szabályokat határoz meg azokra vonatkozóan. A kiemelt jelentőségű ügyek felsorolásában [Be. 554/B. §] találunk hivatali bűncselekményt, a közélet tisztasága elleni bűncselekményeket, a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekményeket, gazdasági bűncselekményeket, vagyon elleni bűncselekményeket, valamint el nem évülő bűncselekményeket.

⁴⁰⁷ 554/L. § „Kiemelt jelentőségű ügyben fogva lévő gyanúsítottat hetvenkét órán belül ki kell hallgatni. Ha a kihallgatásra az őrizet első negyvennyolc óráján belül kerül sor, a gyanúsított kihallgatásán nem vehet részt védő. Ebben az esetben a nyomozást a gyanúsított folytatólagos kihallgatása nélkül nem lehet befejezni.”

⁴⁰⁸ A 2011. évi LXXXIX. törvény 23. §-ához fűzött indokolása

alkotmányos jogot. Ugyanis a terheltet a büntetőeljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.⁴⁰⁹ Emellett az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke megállapítja a tisztességes eljáráshoz való jogot, továbbá a 48. cikk garantálja a védelemhez való jogot, amely az Egyezmény 6. cikkének (3) bekezdésével megegyező jelentéssel és hatállyal bír. Az EJE 6. cikke (3) bekezdésének b) pontja úgy rendelkezik, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van ahhoz, hogy „rendelkezzék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel”, a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontja pedig a gyanúsított azon jogát fekteti le, hogy „személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék”.

A védelemhez való jogot az a követelmény biztosítja, hogy a gyanúsított vagy vádlott, valamint az ügyvédje közötti valamennyi kommunikáció – bármilyen formában történjen is – teljes mértékben titkos, és ettől nincs helye eltérésnek. Az EJEB-nek a büntetőeljárás kezdeti szakaszaira vonatkozó ítélkezési gyakorlata azonban korlátozott mértékben eltéréseket engedélyez a 3. cikktől, a 4. cikk (1)–(3) bekezdésétől, valamint az 5. és a 6. cikktől. A Bíróság megállapította, hogy – bár a bűncselekménnyel vádolt személynek az ügyvéd általi hatékony védelemhez való joga nem feltétlen – az e jog gyakorlása alóli bármely kivételnek világosan körülhatároltnak és időben szigorúan korlátozottnak kell lennie, továbbá az eljárás egészét tekintve nem foszthatja meg a vádlottat a tisztességes tárgyaláshoz való jogától.⁴¹⁰ A 2011-es magyar büntetőeljárás törvény módosítása pedig semmiféle alkotmányos indokkal sem szolgált a terhelt védekezési jogának ily mértékű korlátozására.

Az Alkotmánybíróság a védelemhez való joggal összefüggésben hangsúlyozta, hogy az csak az elkerülhetetlenül szükséges és arányos mértékben, a lényeges tartalommal illetően pedig egyáltalán nem korlátozható.⁴¹¹ A jelen törvénymódosítással kapcsolatban az Alkotmánybíróság megállapította,⁴¹² hogy a Be. 554/G. § második mondatával teljes mértékben az ügyész diszkrecionális jogkörébe utalt, a védelemhez való alkotmányos alapjogot korlátozó döntés, valamint az ez elleni jogorvoslat kizárása a Be.554/G. § harmadik mondatában, a védelemhez való jog lényeges tartalmát korlátozza, ekként alkotmányellenes és megsemmisítette a sérelmezett rendelkezést.

⁴⁰⁹ Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bek.

⁴¹⁰ *Salduz vs. Turkey* (Application no.36391/02.) Judgement of 27. November 2008. 55. pont.

⁴¹¹ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 44.; 22/1994. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1994, 127, 130.; 6/1998. (III.11.) AB határozat, ABH 1998, 91.

⁴¹² 166/2011. (XII. 20.) AB hat., ABH 2011/12. 1329.

Az Alkotmánybíróság határozatában utalt a Bíróság joggyakorlatára és kiemelte a rendkívüli jelentőségű *Salduz ügyben*⁴¹³ hozott strasbourgi döntést. Itt a Bíróság kimondta, hogy ahhoz, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog kellően *konkrét és tényleges* maradjon, az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése megköveteli, hogy főszabály szerint a terhelt rendelkezésére álljon az ügyvédi segítség a rendőrségi kihallgatás legelejétől fogva, kivéve, ha a konkrét ügy egyedi körülményei alapján igazolható, hogy kényszerítő okok állnak fent e jog korlátozására. Még amikor ilyen kényszerítő okok kivételesen igazolhatóvá teszik a védőhöz való hozzáférést, ez a korlátozás – bármi is az oka – nem csorbíthatja indokolatlan módon és mértékben a terhelt 6. cikk szerinti jogait. Ilyen visszafordíthatatlan csorbításnak minősül, ha a védő nélkül foganatosított rendőrségi kihallgatás során tett terhelő vallomás szolgál az elítélés alapjául. Nyilvánvaló, hogy egy olyan szabályozás, amely bizonyos ügyekre általános jelleggel, az egyedi körülmények figyelembe vétele nélkül kizárja a védőhöz való hozzáférést a terhelt számára, ellentétes a strasbourgi követelményekkel.

E nemzetközi elvárásokra figyelemmel látható, hogy a német és az osztrák törvény is csak szigorú feltételek mellett engedélyezi a védelemhez való jog korlátozását. A *német* büntetőeljárás szabályok szerint a fogvatartott alapvetően szóban és írásban is érintkezhet a védőjével.⁴¹⁴ Azokat a leveleket, amelyek védőügyvédi levélként („*Verteidigerpost*”) kerültek megjelölésre, a büntetés-végrehajtási intézet alkalmazottai nem nyithatják ki. Csak akkor lehetséges a terhelt és védője közötti írásbeli kapcsolattartás megfigyelése, ha alapos gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy a védő összejátszik ügyfelével, vagy egyéb bűncselekmény gyanúja állapítható meg vele szemben.⁴¹⁵ Így tehát a bíróság elrendelheti a küldemények visszatartását, ha annak feladója nem egyezik bele, hogy a küldeményt a kézbesítés előtt a fogva tartás helye szerint illetékes bírónak bemutassák.⁴¹⁶ A bíróság, amennyiben elrendelte az írásbeli érintkezés ellenőrzését, a védő és a terhelt személyes találkozását csak annyiban korlátozhatja, hogy a hatóságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a terhelt és a védő találkozása alkalmával ne adhassanak át egymásnak írásbeli közléseket vagy más tárgyakat.⁴¹⁷ Amennyiben a hatóságok megszegik a törvényi előírásokat, és komoly indok

⁴¹³ *Salduz vs. Turkey* (Application no.36391/02.) Judgement of 27. November 2008. 55. pont

⁴¹⁴ StPO 148. § (1) bek., In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 41.

⁴¹⁵ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 39.

⁴¹⁶ StPO 148. § (2) bek. Ugyanakkor azok a levelek, amelyek mint egyszerű ügyévid levél („*Anwaltspost*”) kerültek szignálásra, azokra nem érvényesül az átvizsgálási tilalom. Tehát az eljáró védőnek körültekintően kell az írásbeli levelezését végeznie az ügyfelével. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 43.

⁴¹⁷ StPO 148. § (2) bek.

nélkül szereznek információkat a levelek lefoglalásából, illetve a szóbeli kapcsolattartás lehallgatásából, akkor az ezekből kinyert bizonyítékok nem kerülhetnek értékelésre az eljárás során.⁴¹⁸

Az *osztrák* büntető perrendtartás szintén biztosítja a terhelt számára a védőjével való kapcsolattartást hatósági ellenőrzés nélkül.⁴¹⁹ Azonban a fogvatartást foganatosító intézetben történő elhelyezés előtt a kapcsolattartás ellenőrizhető, és a meghatalmazás adására illetve a szükséges mértékű általános jogi felvilágosítás adására korlátozható, amennyiben ez elengedhetetlennek tűnik a nyomozás hátráltatásának vagy a bizonyítási eszközök hátrányos befolyásolásának elkerülése érdekében. Ha a terheltet kollúzió veszélye miatt tartják fogva és megalapozottan attól lehet tartani, hogy a védővel való kapcsolattartás a bizonyítás hátráltatását eredményezné, az ügyészség elrendelheti a védővel való kapcsolattartás ellenőrzését. Az ellenőrzés csak a terhelt és védő tudtával történhet, és a két hónapot nem haladhatja meg, illetve a vádemeléskor azonban mindenképpen meg kell szüntetni.⁴²⁰

A másik alkotmányossági probléma 2011-es magyar büntetőeljárás törvény módosításával kapcsolatban, hogy az *őrizet tartamának meghosszabbítása* nem állt összhangban sem az Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdésével, sem pedig az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikkének (3) bekezdésével, miszerint minden letartóztatott vagy őrizetbe vett személyt „*haladéktalanul bírő, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani*”. Tehát alkotmányos emberi joga sérült az eljárás alá vont személynek azáltal, hogy nem biztosították számára a mihamarabbi bírói döntést a személyi szabadságuk korlátozásának fenntartásáról vagy a szabadlábra helyezésükről. Emellett nem hagyható figyelmen kívül az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga sem. Azt, hogy a bírói döntés nélküli fogvatartás milyen hosszúságú lehet maximálisan ahhoz, hogy még ne sértse a haladéktalanság követelményét, a strasbourgi bíróság nem határozta meg napra, órára pontosan. Ugyanakkor a Bíróság a *Brogan kontra Egyesült Királyság* ügyben⁴²¹ négy nap és hat óra időtartamú, bírói döntés nélküli fogvatartást egyezményesértőnek nyilvánított, annak ellenére, hogy abban az ügyben terrorizmus gyanújával indult nyomozás keretében (tehát a módosításban felsorolt bűncselekményeknél súlyosabb ügyben) került sor a kérelmezők őrizetbe

⁴¹⁸ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 45.

⁴¹⁹ oStPO 59. § (2) bek.

⁴²⁰ oStPO 59. § (2) bek.

⁴²¹ Brogan and Others vs. the United Kingdom Judgement of 29 November 1988. (Series A no. 145-B, 11209/84.) 62. pont

vételére. Ezt követően a strasbourgi bíróság a *McKay-ügyben*⁴²² kimondta, hogy még a terrorizmussal összefüggő ügyekben sem fogadható el a négy napnál, vagyis 96 óránál hosszabb, bírói döntés nélküli őrizet. Továbbá a Bíróság rámutatott arra, hogy a haladéktalanság fogalmának értelmezésekor kis mértékben lehet rugalmasságot tanúsítani.⁴²³

Az Alkotmánybíróság a nemzetközi követelményekre és a Bíróság esetjogára tekintettel a 166/2011. (XII. 20.) számú Alkotmánybírósági határozatában⁴²⁴ megállapította, hogy az által hogy a kirívóan hosszú őrizetbe vétel teljes mértékben az ügyész döntésén alapult, az elrendelésével szemben semmilyen garancia nem állt rendelkezésre. Annak következtében, hogy a módosított Be. rendelkezés nem tesz eleget sem az Egyezménynek, sem az Alaptörvénynek, sem pedig a Bíróság gyakorlatából levont következtetéseknek, az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a 120 órás őrizet intézményét, amelyben elfogadhatatlannak tekintette a haladéktalanság jelentéstartalmának nyilvánvaló kiterjesztését.

Mivel az őrizetbe vétel bírói határozat nélkül vonja el a terhelt szabadságát, így a külföldi törvények is csak rövid, órákban meghatározott határidőn belül teszik lehetővé az őrizetbe vételt. A korábban leírtak szerint az Emberi Jogok európai Bíróságának esetjoga alapján az őrizetbe vétel határideje nem haladhatja meg a 96 órát, ugyanis e határidő tekinthető a terhelt bíróság elé állításának a felső határának, amely esetben még nem állapítható meg az Egyezmény sértés.⁴²⁵ Angliában és Walesben például az őrizetbe vétel 24 óráig tarthat, amely legfeljebb 36 óráig hosszabbítható meg. Franciaországban szintén általános szabály alapján 24 órán át tartható fogva a terhelt bírói döntés nélkül, amely további 24 órával meghosszabbítható.⁴²⁶

A német *StPO* szintén meglehetősen rövid időtartamban határozza meg az őrizetbe vétel határidejét. Ez alapján az őrizetbe vett személyt haladéktalanul, de legkésőbb az őrizetbe vételt követő nap végéig az illetékes bíróság elé kell vezetni a terheltet.⁴²⁷ Tehát ha a terheltet hétfőn reggel 7 órakor vesz őrizetbe a rendőrség, akkor másnap, azaz kedden éjjel 24 óráig az illetékes bíróságnak kell vezetni, akinek még ezen az időtartamon belül meg

⁴²² *McKay vs. The United Kingdom* (Application no. 543/03) Judgment of 3 October 2006.

⁴²³ *Brogan and Others vs. the United Kingdom* (Series A no. 145-B) Judgement of 29 November 1988.

⁴²⁴ 166/2011. (XII. 20.) AB hat., ABH 2011/12. 1329

⁴²⁵ *Brogan and Others vs. the United Kingdom* Judgement of 29 November 1988. (Series A no. 145-B); *Mironenko and Martenko vs. Ukraine* . (Application no. 4785/02) Judgement of 10 December 2009; in: SZABO – NAGY (1999) 59.

⁴²⁶ FARKAS – ROTH (2007) 153.

⁴²⁷ A határidőt akkor is be kell tartani, ha hétvégén vagy más munkaszüneti napon kerül sor az őrizetbe vételre. In: ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 258-25.

kell hoznia a döntését a letartóztatás kérdésében.⁴²⁸ Csak indokolt esetben lehetséges e határidő túllépése, mint például szállítási nehézségek vagy a terhelt renitens magatartása, de minden esetben igazolni kell a késedelmet, a hatóságok jogtalan magatartása pedig szolgálati kötelezettségzegés megállapításával jár.⁴²⁹ Ugyanakkor – a magyar szabályokhoz⁴³⁰ hasonlóan – a határidőn túl beérkezett indítványt is meg kell vizsgálnia a bíróságnak.⁴³¹ Ha a törvényben biztosított időtartamot követően kerül sor a terhelt kihallgatására, akkor az StPO 136a § alapján nem értékelhető bizonyítékként a terhelt vallomása. Ezek alapján megállapítható, hogy az őrizetbe vétel határidejének német szabályai maradéktalanul megfelelnek az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdésébe foglalt *haladéktalanság* követelményének. További szabály, hogy a rendőrség, illetve az ügyész jogában áll a terheltet még az őrizet alatt szabadon engedni, még mielőtt az illetékes bíró elé vezették volna, amennyiben úgy ítéli meg, hogy hiányoznak az őrizetbe vételi okok.⁴³² Ezt követően már csak a bíróság jogosult dönteni a terhelt szabadságának kérdésében. Amennyiben a terhelt meghallgatása után a bíróság nem tartja indokoltnak az előzetes letartóztatás elrendelését akkor a szabadon bocsátását rendeli el.⁴³³ Amennyiben minden törvényi feltétel megállapítható akkor az ügyész indítványára elrendeli a letartóztatást.⁴³⁴

Az *osztrák StPO* szintén a haladéktalan bíróság elé állítás követelményének megfelelően szabályozza az őrizetbe vétel maximális határidejét. A bíróság általi elrendelés esetén a rendőrség a terheltet rendőrségi őrizetbe veszi és 24 órán belül átszállítja az igazságügyi őrizetbe, ahol a terheltet a bíróság kihallgatja és 48 órán belül dönt a további fogvatartás kérdésében. A rendőrség saját hatáskörében végrehajtott őrizetbe vétel esetén az ügyész arra vonatkozó rendelkezésére, a terheltet szükségtelen késedelem nélkül, de legkésőbb 48 órán belül a rendőrségi őrizetből az illetékes igazságügyi intézetbe kell átszállítani kihallgatás céljából (büntetés-végrehajtási intézetbe), ahol maximálisan további 48 órán át tarthatják fogva abból a célból, hogy a

⁴²⁸ A német GG. 104. § (3) bek. 2. mondata alapján az őrizetbe vett terheltnek jogában áll, hogy a bíróság az előzetes letartóztatás kérdésében haladéktalanul indokolt írásbeli letartóztatási parancsot bocsásson ki vagy szabadon engedje.

⁴²⁹ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 264-265.

⁴³⁰ „A terhelt előzetes letartóztatására irányuló ügyészi indítványt a bíróságnak akkor is érdemben vizsgálnia kell, ha az a gyanúsított őrizetbe vételétől számított 72. óra után érkezett, és így a terheltet már szabadlábba helyezték; nincs helye tehát az indítvány elkésztés okából történő elutasításának.” [BH 1997. 169.]

⁴³¹ Ez a szankció nélküli felfogás ahhoz vezethet, hogy a hatóságok nem törekednek a határidő betartására, holott nem szükséges kimeríteni a teljes 24 órát a bíróság elé vezetésre. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 84-85.

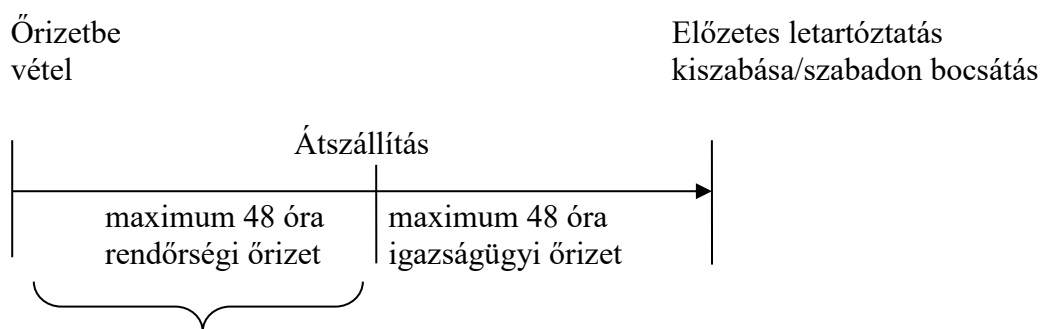
⁴³² SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 1091.

⁴³³ KLESCZEWSKI (2013) 68.

⁴³⁴ A német StPO 128. §

bíróság döntést hozhasson az előzetes letartóztatás elrendelésének kérdésében.⁴³⁵ Amennyiben a rendőrség 48 óra leteltét követően szállítja át a terheltet, akkor megállapítható a terhelt személyi szabadságának megsértése. Az alapjogsértés fennáll abban az esetben is, amennyiben az átszállításról éppen a 48 óra letelte előtt születik döntés, de a terhelt már a 48 óra után kerül az igazságügyi intézetbe. Ugyanakkor a határidő megsértése nem akadályozza az előzetes letartóztatás elrendelésének.⁴³⁶ Tehát összességében megállapíthatjuk, hogy az osztrák szabályok szerint egy személy maximálisan 96 órát, azaz kétszer 48 órát lehet őrizetben. E rendelkezés megfelel az Emberi Jogok Európai Egyezményében 5. cikk 3. bekezdésében meghatározott haladéktalanság követelményének, mivel a Bíróság esetjoga alapján az őrizet 96 órás időtartama még nem tekintendő egyezményesértőnek.⁴³⁷

Az osztrák őrizetbe vételi határidők:

bírói elrendelés esetén: a rendőrségi őrizet max. 24 óra

A magyar szabályok szerinti őrizetbe vétel 72 órájának szűk határideje sok esetben szolgál indokként arra, hogy a bíróság nem tudja megfelelően vizsgálni a letartóztatás törvényi indokait, így nagyobb valószínűséggel rendeli el a letartóztatást, mint a terhelt szabadon engedését. Vagyis az eljárás sikerének biztosítása elsőbbséget élvez sok esetben a terhelt alapvető jogainak biztosításához képest.

Egyetértve *Herke Csongor* A letartóztatás c. monográfiájában kifejtettekkel,⁴³⁸ miszerint a hazai szabályok szerinti 72 órás őrizet szűkössége lehet az oka annak, hogy a bíróság nem tudja megfelelően felmérni a letartóztatás feltételeinek fennállását és az eljárás biztosítása érdekében inkább elrendeli a letartóztatást, mintsem a terhelt szabadon

⁴³⁵ OGH 19.6.2007, 11 Os 127/06w In: Juristische Blätter 2008/1. 60.

⁴³⁶ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 542.

⁴³⁷ Brogan And Others vs. The United Kingdom (Application no. 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85) Judgment of 29 November 1988.

⁴³⁸ HERKE (2002a) 67.

bocsátásáról döntsön. Véleményem szerint megfontolandó lenne egy olyan őrizetbe vételi határidő kialakítása, amely az osztrák szabályokhoz hasonlóan 48 órát biztosít az illetékes bírónak a letartóztatás indokoltságának vizsgálatára és ezáltal megalapozott döntés meghozatalára a további fogva tartás kérdésében. Ugyanis jelenleg az eljáró bírónak a hatályos magyar szabályok alapján sok esetben szinte azonnal kell döntenie a letartóztatás elrendeléséről, amely a letartóztatás elrendelésére irányuló ügyészi indítványok automatikus elfogadását eredményezheti. Álláspontom szerint az osztrák típusú őrizetbe vételi határidő alatt nagyobb lehetőség nyílik a letartóztatás okainak alaposabb vizsgálatára, és a bíróság indokolt döntést hozhat esetleges automatizmus nélkül a letartóztatás kérdésében.

4.6. Az őrizetbe vett jogai

4.6.1. A védői jelenlét problematikája

Több nemzetközi dokumentum is alapvető követelményként határozza meg, hogy a terheltet a büntetőeljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.⁴³⁹ Az Európai Tanács egy 2011-es irányelve⁴⁴⁰ emellett kimondja, hogy valamennyi gyanúsított és vádlott számára a lehető legkorábban, a védelemhez való jog gyakorlását lehetővé tévő időben és módon, biztosítani kell ügyvédi segítség igénybevételét a büntetőeljárás során. Továbbá a 4. cikkében deklarálja, hogy a védelemhez való jog hatékony érvényesítéséhez elkerülhetetlen a szükséges időtartamú és gyakoriságú konzultáció; illetve a kihallgatásokon vagy meghallgatásokon való részvétel.

Ennek megfelelően az Alaptörvény XXVIII. cikke kimondja, hogy a büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez.⁴⁴¹ E

⁴³⁹ Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke; Mind a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya [14. Cikk 3. b)], mind az Emberi Jogok Európai Egyezménye [6. Cikk 3. b)] egyező szóhasználattal írják elő a bűncselekménnyel vádolt minden személy számára feltétlenül megadandó „minimális” jogok között, hogy az „legalább” „megfelelő idővel és lehetőséggel rendelkezzen védelme előkészítésére”, illetve „rendelkezzen a védelmének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel”

⁴⁴⁰ Európai Parlament és a Tanács irányelve a büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint a letartóztatást követő kommunikációhoz való jogról. Brüsszel, 2011.6.8. COM(2011) 326 végleges

⁴⁴¹ Az alaptörvényi szintű szabályozás ugyanakkor kiegészítésre szorul, hiszen az magába foglalja a professzionális védőügyvédhez való jogot, az eljárás teljes menetére kiterjed, illetve nem csupán terhelti jog, hanem bármely eljárás alá vont személy jogosultsága (tehát a feljelentettet is megilleti). In: BERCES (2014) 35.

követelmény érvényesítése érdekében az Alkotmánybíróság több határozatában is értelmezte a védelemhez való jog tartalmát, amely során megállapította, hogy *a védelemhez való jog tényleges, hatékony érvényesülése a büntetőeljárás rendszer alkotmányosságának elengedhetetlen feltétele.*⁴⁴² A testület leszögezte továbbá, hogy a tisztességes eljárás egyik meghatározó eleme a fegyverek egyenlősége, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A fegyverek egyenlősége nem minden esetben jelenti a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképpen megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.⁴⁴³ Az Alkotmánybíróság több határozatában⁴⁴⁴ hangsúlyozta, hogy a közvetlen alkotmányi garanciák gazdaságossági és célszerűségi okokból az eljárás egyszerűsítése vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhetők. A nyomozás kezdeti szakaszában a bizonyítékok hatékony beszerzése és a terhelt jogi segítség iránti igénye között nehéz a megfelelő egyensúlyt megtalálni, de a testület álláspontja szerint mindig a terhelt alkotmányos jogainak érvényesülése javára szükséges eldönteni.⁴⁴⁵

A védelemhez fűződő jog magában foglalja a védő igénybevételéhez való jogot is, amelynek büntetőeljárás garanciái hazánkban jelenleg a Be. 5. § (3) és (4), illetve a Be. 44. § (1) és (2) bekezdéseiben találhatók. Ennek megfelelően a terhelt egyéni alapjogához tartozik, hogy az állami büntetőigény érvényesítésével szemben történő védekezése során védőt vegyen igénybe. A magyar eljárási törvény biztosítja az őrizetbe vett személy számára, hogy védőjével a kapcsolatot felvegye, vele írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezzen.⁴⁴⁶ A Be. 179. § (3) bekezdése alapján a gyanúsítottat kihallgatásakor figyelmeztetni kell arra, hogy védőt választhat, illetőleg védő kirendelését kérheti. Ha az eljárásban védő részvétele kötelező, a gyanúsított figyelmét arra is fel kell hívni, hogy ha három napon belül nem hatalmaz meg védőt, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság rendel ki védőt.⁴⁴⁷ Amennyiben a gyanúsított kijelenti, hogy nem kíván védőt megbízni, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság nyomban védőt rendel ki. Alapvető szabályként

⁴⁴² 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998/91.

⁴⁴³ 166/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011/545

⁴⁴⁴ [11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 84-85.; 49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 376-377.; 5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75, 88-89.; 422/B/1999. AB határozat, ABH 2004, 1316, 1320, 1322., 20/2005 (V.26.) AB határozat, ABH 2005,202.]

⁴⁴⁵ 8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312.

⁴⁴⁶ Be. 43. § (3) bek. a) pont

⁴⁴⁷ Be. 46. § b) pont

érvényesül, ha a gyanúsítottat az ügyész vagy a nyomozó hatóság kihallgatja, védője a kihallgatáson jelen lehet, ezáltal biztosítva a fegyverek egyenlősége elvének érvényesülését. A nyomozási cselekményekről való értesítése kivételesen mellőzhető, ha ezt a nyomozási cselekmény sürgőssége indokolja.

Amennyiben a fogvatartott részére első kihallgatását megelőzően rendel ki a nyomozó hatóság vagy az ügyész védőt, a Be. 48. § (1) bekezdéséből és a 179. § (1) bekezdéséből értelemszerűen következik, hogy a kirendelő határozatban értesíteni kell a védőt a gyanúsított kihallgatásának helyéről és idejéről. A védőt kellő időben, legkevesebb 24 órával korábban, a hely és időpont megjelölésével értesíteni kell azokról az eljárási cselekményekről, amelyeken a Be. alapján jelen lehet.⁴⁴⁸ Ennek ellenére az alapvető jogok biztosának 2012-es jelentése⁴⁴⁹ szerint a gyakorlatban megfigyelhető, hogy a védők több esetben csak a nyomozati cselekmény napján vagy azt követően kapják kézhez az értesítést. Ennek háttérében az áll, hogy a nyomozó hatóságok számára csak az értesítés törvényi kötelezettség, és ha annak teljesítése igazolható, akkor már védői jelenlét nélkül is elvégezhető az adott eljárási cselekmény.⁴⁵⁰

A védői jelenlét hiányát segíti elő az a rendelkezés, hogy a nyomozásra megállapított általános szabályok értelmében az őrizetbe vett személyt 24 órán belül ki kell hallgatni.⁴⁵¹ Azaz a kényszerintézkedés elrendelésére megszabott rövid határidő miatt a védő kirendelése, vagy értesítése is láthatóan nagyon rövid határidőhöz van kötve. A kirendelt védő tevékenységét ez megnehezíti, vagy lehetetlenné teszi, mivel e szűkös határidőn belül nem feltétlenül tud megjelenni, kiváltképpen akkor, ha másik városból érkezik és az értesítést is csak késve kapja meg. Erre az igencsak megkérdőjelezhető joggyakorlatra reagálva az Alkotmánybíróság 2013-as döntésében kimondta,⁴⁵² hogy a terhelt Alaptörvény XXVII. cikk (3) bekezdésében elismert joga, hogy a terhelt kihallgatásán az érdekében kirendelt védő jelen lehessen és a terhelttel a kapcsolatot felvehesse. Mivel a nyomozati szakban a hatósági dominancia érvényesül és az idegen, elszigetelt környezetben folytatott kihallgatás során a terhelt kiszolgáltatottá válhat, amely sok esetben megkérdőjelezheti a vallomások önkéntességét. Ennek ellensúlyozása

⁴⁴⁸ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 9. § (2) bek.

⁴⁴⁹ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3107/2012 számú ügyben. 11-13. oldal (továbbiakban: Jelentés)

⁴⁵⁰ E gyakorlat figyelhető meg azokban az esetekben is, ha a gyanúsított a kihallgatása előtt jelzi, hogy előzetesen védőt hatalmazott meg és e védő értesítését kéri a nyomozó hatóságoktól. Ilyen esetekben sem garantált a védői jelenlét, mivel a nyomozó hatóság csak a védő értesítésére kötelezett, de arra nem, hogy meg is várja a védő megjelenését.

⁴⁵¹ Be. 179. § (1)-(4) bek.

⁴⁵² 8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312. [38-40.]

érdekében eljárási garanciákkal szükséges a terhelt kiszolgáltatott helyzetét ellensúlyozni. A terhelti kihallgatásokon a védő személyes jelenléte biztosítja az eljárási szabályok megtartását és a terhelti vallomás önkéntességét. A védő szakmai és törvényi kötelezettségeit teljesítése során tájékoztatja védencét az őt megillető jogairól és a terheltet mentő és felelősségét enyhítő tények felderítését szorgalmazza. A védő ennek megfelelően a feladatainak teljesítése során garanciális jelentőségű szerepet tölt be az alkotmányos büntetőeljárásban. Éppen ezért a védői részvétel hozzájárul ahhoz, hogy a terhelt által tett vallomás később, mindenféle kételyek nélkül használható fel a bírósági tárgyaláson.

Ellenben a törvény által biztosított lehetőség, hogy a fogvatartott még a kihallgatása előtt védőjével felvegye a kapcsolatot, a gyakorlatban szinte kivitelezhetetlen. Annál is inkább, mivel az őrizetbe vétel rendszerint felkészületlenül érinti a terheltet és általában nem rendelkezik még védővel az eljárás e szakaszában. Így legtöbbször a terheltet a törvényi előírások szerint ki kell hallgatni 24 órán belül annak ellenére, hogy még nem volt lehetősége a védővel való konzultációra. A hatóságok pedig hivatalból nem gondoskodnak védő kirendeléséről, mivel erre csak a 3 nap letelte után kötelesek. A már hivatkozott 2013-as AB határozat kimondta, hogy összeegyezhetetlen a védelemhez való jog hatékony érvényesülésével, ha a kirendelt védő nem tudja, hogy védencét hol és mikor hallgatják ki, ebben az esetben ugyanis a kirendelt védőnek lehetősége sincs a kihallgatáson megjelenni, védence ügyét megismerni, a kapcsolatot vele felvenni, illetve az eljárási törvényben meghatározott egyéb feladatait ellátni.⁴⁵³

Hazánkban a büntetőeljárás során a hatóságok a nyomozati szakban végzik a bizonyítékok beszerzését, és teszik meg azok alapján a legfontosabb ténymegállapításokat. Mindez azért is bír különös jelentőséggel, mivel a bírósági szakasz alapvetően csupán megismétli és összegzi a nyomozás eredményeit.⁴⁵⁴ Ebből következik, hogy az eljárás kezdeti szakaszában dőlhet el az egész eljárás sorsa, mivel a terhelti nyilatkozatok meghatározóan hatnak a későbbi ítélet tartalmára. Így amikor a terheltet őrizetbe veszik és az első kihallgatására sor kerül, minden nyilatkozat és terhelti cselekmény perdöntő hatással bírhat az eljárás kimenetelére.

Ennek ellenére a jelenlegi szabályozás alapján az őrizetben lévő terheltnek jogszabályi kötelezettség nélkül nincs lehetőségük megfelelő időben a védőjükkel való

⁴⁵³ 8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312. [44.]

⁴⁵⁴ Vö. BANATI (1999) 19-24.p.

találkozásra.⁴⁵⁵ Az Alkotmánybíróság korábbi határozatában rámutatott, hogy nem jelenti a védelemhez való jog szükségtelen és aránytalan korlátozását, hogy a hatályos büntetőeljárás szabályai szerint a védő megjelenésének hiánya a kötelező védelem eseteiben sem akadály a terhelt kihallgatás foganatosításának. Ilyen következmények előírása ugyanis a nyomozás feladatainak időszerű teljesítését veszélyeztetné.⁴⁵⁶ Ellenben 2013-as döntésében megállapította a védelemhez való jog sérelmét, mivel a hatóságok elmulasztották értesíteni igazolható módon a terhelt érdekében kirendelt védőt a kihallgatás idejéről és helyéről. Az ilyen jellegű jogsértés esetén a terhelt vallomása a büntetőeljárás későbbi szakaszaiban bizonyítási eszközként nem értékelhető.⁴⁵⁷

Összegzésképpen a legsürgetőbb törvényi módosítás a kötelező védői jelenlét szabályozása az első kihallgatás során, és azt követően is a későbbi előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken. A jelenlegi joghelyzetben a hatóságok ugyan kiküldik a védő részére az értesítést, de a gyakorlatban – a sokszor improvizatív értesítések miatt – nincs lehetőség a terhelttel való konzultációra, amely pedig garanciális jelentőséggel bírna a védelemhez való jog érvényesülése szempontjából. Ugyanis a legnagyobb problémát az okozza, hogy még ha meg is tud nevezni a terhelt ügyvédet, napokba is beletelhet, amíg az első személyes találkozásra sor kerül. Szükséges lenne egy olyan törvényi határidő meghatározása, amely reálisan lehetővé tenné a védő számára a kihallgatáson, illetve az üléseken történő megjelenést, amely emellett biztosítaná a védelem számára a megfelelő felkészülést is a védekezés felépítésére.

Továbbá nem részletezve a kirendelt védői rendszer gyakorlati problémáit, egyetértve a már említett alapvető jogok biztosának jelentésében foglaltakkal, miszerint törvényi változásokra lenne szükség a terhelt védelemhez való jogának magasabb fokú érvényesüléséhez. Így például a jelentés problémaként jelöli meg az egységes jogszabályi környezet és a kirendelési gyakorlat megfelelő ellenőrzésének hiányát.⁴⁵⁸ Emellett szükségesnek tartja, hogy minden ügyvédi kamarában rendszeresen frissített kirendelt ügyvédi jegyzék kerüljön összeállításra, amelyben az egyes ügyvédek meghatározott kategóriába sorolnák szakterület és területi elérhetőség szerint.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ ROTH (1998) 305.p.

⁴⁵⁶ 209/B/2003. AB határozat, ABH 2008, 1926, 1942.

⁴⁵⁷ 8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312. [48.]

⁴⁵⁸ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3107/2012 számú ügyben 12. oldal; A témához lásd bővebben: HACK (2011) 87-92.

⁴⁵⁹ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3107/2012 számú ügyben 30. oldal

Mintaként szolgálhatna hazánkban a német ügyvédi ügyeleti szolgálat büntetőügyekben (*Anwaltnotdienst in Strafsachen*), amely hatékony jogvédelmet jelent a fogvatartott terheltek számára. Hazánkban is fellelhető hasonló ügyeleti rendszer, ugyanakkor nem minden megyei kamaránál működik megfelelően, sok esetben nincs elegendő ügyvéd az ügyeleti listán sem. Ennek oka az egységes jogszabályi háttér hiánya, illetve a kirendelés során fellépő finanszírozási nehézségek.⁴⁶⁰ Az alapvető jogok biztosának jelentése további problémaként jelöli meg, hogy a védők kiválasztása nem arányos, a hatóság belátása szerint dönti el, melyik védőt értesíti. Ami függőségi helyzetet hozhat létre a védő és a nyomozó hatóság között, mivel utóbbi olyan ügyvédet választ, akinek a tevékenysége során kevesebb ellenállással találkozik.⁴⁶¹ Egyetértve a javaslatban foglaltakkal és a német szabályozási mintához hasonlóan egy automatikus kiválasztási módszer lenne a legmegfelelőbb az ügyvédek ügyszámhoz történő hozzárendeléséhez, ezáltal biztosítva az arányos ügyelosztást.

A német szabályok szerint az ügyeleti szolgálat olyan ügyvédekből áll, akik vállalják azt, hogy elérhetők irodai időn kívül is éjjel-nappal, hétvégén és ünnepnapokon is annak érdekében, hogy jogi tanáccsal lássák el a terheltet és megtegyék a szükséges lépéseket a szabadon bocsátásuk érdekében. A német StPO ugyanis szintén biztosítja a terhelt számára a jogvédelmet az eljárás minden szakaszában.⁴⁶² Megjegyzendő ellenben, hogy a német szabályozási mód sem hibátlan, ugyanis csak az előzetes letartóztatásban lévő terhelt számára teszi kötelezővé a törvény védő kirendelését, azaz az őrizetben lévő terhelt részére még nem.⁴⁶³ E szabályozás kompenzációját szolgálja az ügyvédi ügyeleti rendszer létrehozása, amely hatékony jogvédelmet biztosíthat a terhelt számára. A német szabályok alapján, amennyiben az őrizetben lévő terhelt közli a hatóságokkal, hogy ügyvéddel szeretne konzultálni, a már folyamatban lévő kihallgatást is meg kell szakítani, és lehetőséget kell a védőválasztásra biztosítani és a kihallgatást későbbre halasztani. Tehát ellentétben a magyar szabályokkal, addig, amíg a terhelt óhaja szerint nem konzultált a védőjével nem lehet elvégezni a kihallgatást.

⁴⁶⁰ A jelentés 16. oldalában Somogy megyét jelölte meg példaként, ahol nem megfelelő a kirendelési lista. A finanszírozási nehézségekről ír bővebben: BERCES (2014) 94-95.

⁴⁶¹ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3107/2012 számú ügyben 37. oldal; témáról lásd részletesebben: CSOMOS (2015) 140.; KADAR - NOVOSZADEK – SELLEI (2012) 15-20.

⁴⁶² StPO 137. §; Grundgesetz Artikel 2. és GG. 104. § – effektív jogvédelem elve

⁴⁶³ StPO 140. § Nr. 4. Csak akkor van kötelező védelem, ha a terheltet már egy bíróság által kibocsátott elfogatóparancs alapján fogja el a nyomozó hatóság. Ebben az esetben kötelező védőt kirendelni, amennyiben a terheltnek nincs ügyvédje. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 134.

Ha nem ismer védőügyvédet, vagy az általa megnevezett személy nem elérhető, akkor a hatóságoknak kötelességük komoly erőfeszítéseket tenniük, hogy elősegítsék a terhelt védelemhez való jogának érvényesülését. Ez azt jelenti ugyanis, hogy az eljáró hatóságnak nemcsak a védelemhez való jogról⁴⁶⁴ kell felvilágosítaniuk a terheltet, hanem az ügyeleti ügyvéd igénybevételének lehetőségéről is. De csak abban az esetben, ha a terhelt nem ismer más ügyvédet. Amennyiben nem tájékoztatják megfelelően az ügyvédhez való jogáról a terheltet, akkor a védő jelenléte nélkül történő kihallgatás nem értékelhető bizonyítékként az eljárásban.⁴⁶⁵ Ugyanakkor a szabályozás hiányossága, hogy az ügyeleti rendszer lehetőségéről szóló tájékoztatás hiánya önmagában nem vonja maga után az értékelési tilalmat.

A német ügyvédi ügyeleti rendszer jelentősen elősegíti a hatékony jogvédelmet, ezáltal biztosítva a terhelt ügyvédhez való jogát és a fegyverek egyenlőségének elvének fokozottabb érvényesülését. Az ügyeleti rendszer megreformálása hazánkban is szükséges lenne, ahogyan már Fenyvesi Csaba monográfiájában⁴⁶⁶ is felhívta rá a figyelmet. A felvázolt német minta jó alapul szolgálhat hazánk számára is, természetesen a német hiányosságok kiküszöbölésével.⁴⁶⁷ Így a legjobb megoldás véleményem szerint az lenne, ha hazánkban már az őrizetbe vétel elrendelésével fennállna a kötelező védelem, ha a terhelt nem tud azonnal megnevezni védőt. Ebben az esetben a hatóságnak azonnal ki kellene rendelnie egy védőt az ügyeleti listáról, akinek ezáltal a 24 órán belül tartandó első kihallgatáson kötelező lenne a jelenléte, ezáltal elősegítve ügyfele helyzetét. Természetesen a kirendelt védő addig látná el a feladatát, ameddig a terhelt másik ügyvédet nem hatalmaz meg.

⁴⁶⁴ StPO 114b. A hatóságoknak informálniuk kell a terheltet, hogy joga van védőt választani és a vele konzultálni. A német jogban nem elegendő, ha egy családtag, vagy barát gondoskodik ügyvédéről, a terheltnek magának kell írásban vagy szóban kijelentenie, hogy védővel szeretne beszélni. Ugyanakkor, ha már harmadik személy gondoskodott védőügyvédéről és az ügyvéd jelentkezik a hatóságoknál a terhelttel való kapcsolatfelvétel céljából, akkor a hatóságoknak nem utasíthatják el egyszerűen az ügyvédet, hanem értesíteniük kell a terheltet az ügyvéd jelentkezéséről. Mivel, ha nem értesítenék, azzal megsértenék a fair eljárás szabályait, amelyet az Egyezmény 6. cikkében is garantál. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 31-32.

⁴⁶⁵ Ehhez természetesen szükséges, hogy a későbbiekben eljáró védőügyvéd panasszal éljen a kihallgatás ellen.

⁴⁶⁶ FENYVESI (2002) 179-193.

⁴⁶⁷ Schlothauer és Weider az ügyeleti ügyvédek névsorával kapcsolatban úgy gondolják, hogy célszerű lenne olyan listát összeállítani, amelyen az egyes ügyvédek elérhetőségén túl a szakterülete, képzettsége, addigi tudományos munkái is fel lennének tüntetve. Ezáltal elősegítve a hatóság munkáját és a hatékony jogvédelem érvényesülését. In: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 123-124.

4.6.2. Iratbetekintési jog

A védelemhez való jog érvényesüléséhez hozzá tartozik nem csak a terhelttel való kapcsolattartás joga, hanem éppen olyan fontos az iratmegtekintési jog is. A tisztességes eljáráshoz való jog (EJEE 6. cikk) magába foglalja a jogot a jogi képviselőhöz, indokolt döntéshez és a fegyverek egyenlősége elvének megtartásához. Ez utóbbi alapelvből levezethető a terhelt iratbetekintési joga is. Ugyanis a nyomozati iratokban találhatóak meg az eljárás során összegyűjtött bizonyítékok, amelyekben mind a terhelő és mentő körülmények fellelhetők. Ebből kifolyólag a hatékony jogvédelem érvényesülése érdekében elengedhetetlenül szükséges a büntetőügy aktáinak a megismerése, mivel azokban rejlő információk nélkül nem lehetséges az eredményes védekezés az eljárás során. A *Garcia Alva v. Deutschland (2001)*⁴⁶⁸ ügyben a Bíróság megállapította, hogy a nyomozás hatékonyságának érvényre juttatása nem vezethet ahhoz, hogy ezáltal a védelemhez való jog jelentős korlátozásnak legyen alávetve.⁴⁶⁹ A *Nikolova v. Bulgária* ügyben⁴⁷⁰ pedig a Bíróság deklarálta, hogy „az eljárásnak kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a fegyveregyenlőség elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”

Szintén e követelmény tagállami betartására ösztönzi a tagállamokat a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv, amelynek 7. cikke kimondja, hogy „az olyan bizonyítékokat, amelyek nélkülözhetetlenek a fogvatartás jogszerűségének felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, a gyanúsított vagy vádlott, illetve ügyvédje rendelkezésére kell bocsátani legkésőbb azt megelőzően, hogy az illetékes igazságügyi hatóság dönt az őrizetbe vételnek vagy a fogvatartásnak az Egyezmény 5. cikk (4) bekezdése szerinti jogszerűségéről.”

A magyar Be. mind a terhelt, mind pedig a védője számára engedélyezi a nyomozási iratok megismerését, amelyekről arra vonatkozó kérelem esetén 8 napon belül másolatot állít ki a hatóság a számukra.⁴⁷¹ Általános problémaként jelentkezett sokáig a

⁴⁶⁸ Garcia Alva vs. Germany (Application No. 23541/94) Judgment of 13 February 2001.

⁴⁶⁹ PETERS – ALTWICKER (2012) 133.

⁴⁷⁰ Nikolova vs. Bulgaria (Application no. 31195/96) Judgement of 25 March 1999.

⁴⁷¹ A védő a nyomozás során nyomban megismerheti azokról az eljárási cselekményekről készült jegyzőkönyvet, amelyeknél jelen lehetett. A nyomozás elvégzése után a védő megtekintheti a nyomozás során keletkezett valamennyi, az esetleges vádemelés alapjául szolgáló iratot, kivéve a zártan kezelt iratokat. [Be. 193. § (1) bek.]

gyakorlatban, hogy a hatóságok nem biztosították a védelem számára a fogvatartás jogszerűségét alátámasztó iratokat, így érdemi ellenvetéssel sem élhettek azokkal szemben. A korábbi szabályozás alapján a nyomozó hatóság korlátozhatta az iratbetekintési jogot, amennyiben úgy ítélte meg, hogy az veszélyeztetné a nyomozás érdekeit. A tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv, illetve az Alkotmánybíróság döntése módosított az eddigi szabályokon, jóllehet ennek ellenére megfigyelhető ezzel ellentétes gyakorlat. A 166/2011. (XII.20.) AB határozat kimondta, hogy nem lehet fegyverek egyenlőségének elvéről beszélni, ha a védelem képviselőjének nem biztosítanak betekintést a nyomozati iratokba és ezáltal nem tudja hatékonyan ellátni védelmi funkcióját. Ezt követően a Büntetőeljárásról szóló törvényt 2014-ben akként módosították,⁴⁷² hogy ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottaknak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozati iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák.⁴⁷³ 2015. július 1. óta kimondja továbbá a Be. azt is, hogy ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, a gyanúsítottaknak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak az indítványt megalapozó nyomozati iratoknak a másolatát, amelyek az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntést követően keletkeztek.⁴⁷⁴ A módosítások következményeképpen a gyakorlatban a nyomozási bírónak be kell mutatni az iratok átvételéről szóló, terhelt, illetve a védő által aláírt igazolást. Emellett az ügyész előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványában utalnia kell arra, hogy az intézkedését alátámasztó mely iratok másolatát küldte meg a védelem számára.⁴⁷⁵ Ugyanakkor nem határozták meg azt a maximális időtartamot, amelyen belül biztosítani kell a lehetőséget a terhelt és védője számára az iratok megtekintésére. Így fennáll a veszélye, hogy túl későn kapja meg a védelem a letartóztatás alapjául szolgáló iratokat és emiatt nem tudja időben ellenkezését a bíróság tudomására hozni. Továbbá kritikaként említhető az a törvényi megfogalmazás, miszerint csak az indítványt megalapozó iratok másolatát kell megküldeni a terhelt részére. Az irányelv követelményeinek megfelelőbb lenne, ha a törvény az összes – tehát akár a letartóztatás indokait megkérdőjelező nyomozati iratok megküldését írná elő.

⁴⁷² 2013. évi CLXXXVI. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról 44. §

⁴⁷³ Be. 211. § (1) bekezdés

⁴⁷⁴ Be. 211. § (1a) bekezdés

⁴⁷⁵ MATUSIK (2015) 289-293.

Az irányelvben foglaltak implementálása érdekében történt törvénymódosítás pozitív előrelépésnek tekinthető, ugyanakkor a gyakorlatban megfigyelhető ennek az irányynak ellentmondó joggyakorlat. A Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma a 2/2014. (III.3.) BK véleményében az alábbi véleményt képviseli: „nem akadály a ülés megtartásának – amennyiben az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás elrendelése –, hogy az ügyészség nem bocsátotta a gyanúsított és a védő rendelkezésére a nyomozási iratoknak az indítványt megalapozó másolatát.” Ugyanakkor kimondja azt is, hogy „a büntető eljárás későbbi szakaszában nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a védekezéshez, és a védelemhez való jog maradéktalanul érvényesült-e.” Ennek ellenére helyteleníthető, hogy a BK vélemény szerint az ülés megtartható és a letartóztatás elrendelhető anélkül is, hogy az iratokhoz a védelem ténylegesen hozzájutna. Ugyanis így a valóságban nem tudnak érvényesülni az irányelvi követelmény, ezáltal kiüresítve az abban foglaltakat. Célszerű lenne a jogalkotónak törvényben rendelkeznie az iratok megküldésének elmulasztását szankcionáló szabályról. Így ha nem küldik meg a védelem számára meghatározott határidőn belül az előzetes letartóztatással összefüggő valamennyi iratot, akkor nem lehet megtartani az ülést és a terhelt letartóztatása nem rendelhető el.

Az iratbetekintési joggal kapcsolatban a német Alkotmánybíróság megállapította, hogy biztosítani kell az iratbetekintést még a nyomozati szak lezárása előtt azokra a dokumentumokra vonatkozóan, amelyek a letartóztatás kérdésének eldöntésében releváns tényeket/bizonyítékokat tartalmaznak. A fair eljáráshoz való jogból következik ugyanis, hogy a terheltnek mindaddig megállapítható e joga, ameddig az iratok ismerete elengedhetetlenül szükségesek az effektív védekezéshez a letartóztatás ügyében.⁴⁷⁶ Ennek megfelelően a német StPO 147.§ (1) bekezdése fő szabályként kimondja, hogy a védő részére biztosítani kell mindazon iratok megtekintését, mely bíróság elé került. A német hatályos jog szerint tehát a fenti jog nem a gyanúsítottat, hanem csak védőjét (a kirendelt és a meghatalmazott védőt egyaránt) illeti meg, mely jogot a védő a gyanúsított érdekében gyakorolja. Mivel ez a jog nem közvetlenül kapcsolódik a gyanúsított jogokhoz, a védő jogosult e jog gyakorlását igényelni olyan esetben is, mikor a gyanúsított az eljárás megghiúsításának veszélye miatt az iratok tartalmát nem ismerhetné meg.⁴⁷⁷ Ezért is fontos, hogy a védő gyorsan és hatékonyan jelenjen meg az eljárásban és megfelelő információkkal lássa el a terheltet. Ellenben a 147. § (7) bekezdés alapján a

⁴⁷⁶ BVerfG: Entscheidung vom 11.07.1994 – 2 BvR 777/94. NJW 1994, 3219.

⁴⁷⁷ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 143.

védővel nem rendelkező terhelt kérelmére engedélyezni kell az iratokba való betekintést addig, ameddig nem hatalmaz meg ügyvédet és harmadik személy érdekét nem veszélyezteti. E törvényi rendelkezés legújabb értelmezése szerint nem mérlegelhető az iratbetekintés engedélyezése, ha a terhelt nem rendelkezik megfelelő védelemmel.⁴⁷⁸

Az iratbetekintés engedélyezésének rendje szigorúbbnak mondható a magyar szabályoknál. Mivel az ügyészség az eljárás ura a nyomozati szakban, így a rendőrhatóságok az ügyész jóváhagyása nélkül nem rendelkeznek felhatalmazással az iratmegtekintés engedélyezésére. Emellett az iratbetekintés korlátozás alá vonható az eljárás sikerének veszélyeztetésére hivatkozással, de ebben az esetben is ismertetni kell a védővel legalább azokat az iratokat, amelyek a letartóztatás okaira és a megalapozott gyanúra vonatkoznak.⁴⁷⁹ A vizsgálati cél veszélyeztetettségét - a törvényileg előírt kötelező eseteken túlmenően - mindenkor az ügyész döntheti el csakúgy, mint a magyar szabályozásban a nyomozóhatóság. Ugyanakkor a legfrissebb jogértelmezési gyakorlat alapján főszabályként engedélyezni kell az ügyvéd részére az iratokba történő betekintést, ha az eljárásban előzetes letartóztatás fenntartása áll fenn.⁴⁸⁰

Az iratok jogellenes visszatartása a német alaptörvény 103. cikkének 1. bekezdésébe ütközik. A nyomozati szakban, ha az ügyész elutasítja az iratbetekintési kérelmet, az ellen főszabály szerint nem lehet jogorvoslattal élni. Mégis bírói döntést lehet indítványozni az ügyben, ha az ügyész olyan akták megtekintését nem engedélyezte, amelyek tanulmányozása törvény adta jogosultsága a védőnek (ilyenek például azokról a hatósági cselekményekről, kihallgatásokról készült jegyzőkönyvek, ahol a védő is jelen lehet).⁴⁸¹ A jogorvoslat benyújtása ugyanakkor nem akadályozza meg a bíróságot abban, hogy döntsön az StPO 128. § alapján letartóztatás elrendelése kérdésében. Ezáltal a védő a letartóztatási tárgyaláson nem tud az ügy megfelelő ismerete nélkül hatékony védelemmel szolgálni, azaz megfelelő érveket felhozni a fogvatartás megszüntetése érdekében. Ez a német szabályok hiányosságaként értékelendő még akkor is, ha a későbbiekben kedvező döntés születik és az ügyvéd betekintést nyerhet az ügy aktáiba.⁴⁸²

⁴⁷⁸ KK-STPO/LAUFHÜTTE (2013) StPO § 147 Rn. 2.

⁴⁷⁹StPO. 147.§ (2) bek.

⁴⁸⁰ Kritikaként fogalmazódik meg a törvény kommentárjában, hogy az iratbetekintés engedélyezése főszabályként csak a már elrendelt letartóztatás esetkére vonatkozik, elrendelésre és más kényszerintézkedésre nem. KK-STPO/LAUFHÜTTE (2013) StPO § 147. Rn. 16.

⁴⁸¹ StPO 147. § (5) bek.; KK-STPO/LAUFHÜTTE (2013) § 147. Rn. 26.

⁴⁸² SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 92-93.

4.7. Jogorvoslat az őrizetbe vétel ellen

Hazánkban a Büntetőeljárás törvény jogorvoslati eszközként a nyomozati szakban a *panaszt* jelöli meg, amelyről a Be. 195-196. szakaszában rendelkeznek. A panasz a nyomozás során keletkezett ügyészi vagy nyomozó hatósági határozat elleni, intézkedések vagy intézkedések elmulasztása miatti, illetve halaszthatatlan nyomozási cselekmények elvégzése miatti jogorvoslat.⁴⁸³ A panasz benyújtására az jogosult, akire nézve a határozat rendelkezést tartalmaz, vagy az akit az intézkedés vagy annak elmulasztása érint. Előterjesztésére nyitva álló határidő a határozat közzétételétől számított 8 nap. A panaszt annál a hatóságnál kell benyújtani, amelynek határozata/intézkedése ellen irányul. Alapvetően alakszerűséghez nem kötött jogorvoslati forma, amelynek főszabály szerint nincs halasztó hatálya.⁴⁸⁴ A panaszt a határozatot hozó hatóság bírálja el. Ha három napon belül nem ad helyt a panaszban foglaltaknak, akkor haladéktalanul felterjeszti azt az elbírálásra jogosulthoz, aki főszabályként 15 napon belül dönt a panasz alaposágáról. A panasz alaposága esetén helyt ad és megváltoztatja a határozatot, vagy hatályon kívül helyezi, ellenkezőleg pedig elutasítja a panaszt. A törvényben kizárt, az elkésett és a nem jogosulttól származó panaszt indoklás nélkül el kell utasítani. Az őrizetbe vételt elrendelő határozat ellen tett panasz elbírását mellőzni kell, ha az ügyész a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelésére indítványt tesz a bíróságnak.⁴⁸⁵ Vádemelést követően, a bíróság által elrendelt őrizet ellen az érintett fellebbezéssel élhet.

A *német* jog szintén biztosít jogorvoslati lehetőséget a bírói döntés nélküli szabadságelvonás esetére. Ha az ügyészség vagy a rendőrség az StPO 127. § (2) bekezdése alapján bírói döntés nélkül őrizetbe vett egy személyt, de ezt követően bíró elé állítás nélkül szabadon engedik, mivel nem álltak fenn az elfogatóparancs kibocsátási feltételei, akkor az érintett 3 napon belül kérheti az *őrizetbe vétel jogellenességének megállapítását*. Az erre vonatkozó indítványt az ügyben illetékességgel rendelkező bírónál kell benyújtani, de nem csak a jogtalan őrizetbe vétel ellen lehetséges jogorvoslattal élni, hanem a foganatosítás módja ellen is.⁴⁸⁶ A bíróság döntése ellen egy héten belül panasszal lehet élni az StPO 304. § alapján. A bíróság a panaszról iratok alapján dönt, döntése ellen további panasz benyújtására nincs lehetőség. A jogellenes

⁴⁸³ FANTOLY – GACSI (2013b) 48.

⁴⁸⁴ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 250.

⁴⁸⁵ Be. 195. § 6a (bek.)

⁴⁸⁶ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 252-253.

őrizetbe vétel alapján az érintett kártérítésre⁴⁸⁷ jogosult, amennyiben erről az ítéletben nem rendelkeznek az eljárás végén.

Ausztriában a tekintetben mutatkozik eltérés, hogy elsődleges jogorvoslati eszközként az osztrák jog a panaszt határozza meg, amelyet a bírói határozatok ellen lehet benyújtani, ellentétben a magyar szabályokkal, ahol a bírói határozatok ellen fellebbezéssel lehet élni. Az osztrák StPO szerint bármely érintett személy panaszt nyújthat be, amennyiben az érintett szubjektív jogát⁴⁸⁸ a nyomozási eljárásban megsértették.⁴⁸⁹ A panasznak halasztó hatálya csak abban az esetben van, amennyiben a törvény azt kifejezetten elrendeli. A panaszban meg kell jelölni miben áll a jogsértés és a tudomásszerzéstől vagy akadály megszűnésétől számított 14 napon belül írásban, elektronikus úton vagy szóban, jegyzőkönyvbevétellel benyújtani.⁴⁹⁰ A bíróság döntése elleni panaszt, amellyel engedélyezte az ügyész általi őrizetbe vétel elrendelését, az ügyészségnél kell benyújtani. Ezt követően az ügyészség haladéktalanul megküldi a bíróságnak a panaszt, mellékelve az állásfoglalását. A jogorvoslati bíróság zárt ülésen határozattal dönt.⁴⁹¹ Ha a panasz elkésett vagy nem a jogosulttól származik, további vizsgálat nélkül elutasítja. A döntés meghozatala előtt lehetőség van 7 napon belül ellentmondással élni az ellenérdekű félnek. A jogorvoslati bíróság döntése ellen nincs lehetőség további fellebbezésre.⁴⁹²

Ausztriában ellentmondást nyújthat be az illetékes bíróságnál bárki, akinek jogát a rendőrség vagy az ügyészség a nyomozási eljárásban megsértette azáltal, hogy a törvényben biztosított jogainak gyakorlását megtagadta (1); vagy a nyomozási cselekményeket vagy kényszerintézkedéseket a törvény szabályait megsértve rendelték el vagy hajtották végre (2).⁴⁹³

Ellentmondással élni olyan intézkedés elrendelése vagy véghezvitele ellen, amely bírósági jóváhagyással történt, csak annyiban lehet, ha panaszt nem lehet benyújtani ezen intézkedés ellen. Tehát az ellentmondás *szubszidiáriusan* érvényesül a panasz mellett. Az ellentmondást az ügyészségen kell benyújtani a jogsértésről szerzett tudomásvételtől számított 6 héten belül és meg kell jelölni azt az eljárást intézkedést, amely miatt a

⁴⁸⁷ Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen vom 8. März 1971 (BGBl. I S. 157) 2. § (2) bek.

⁴⁸⁸ oStPO 106. § 1. bek.

⁴⁸⁹ oStPO 87. § 2. bek. KIRCHBACHER (2008) 227.

⁴⁹⁰ WESSELY (2005) 95.

⁴⁹¹ 89. § 1. bek.

⁴⁹² HOLLAENDER (2007) 13.

⁴⁹³ HOLLAENDER (2007) 15.

jogsértés bekövetkezett, továbbá hogy miben áll a jogsértés. Mindemellett a rendőrség és az ügyészség számára lehetőséget kell biztosítani, hogy állásfoglalását megküldje az ügyről.⁴⁹⁴ Ugyanakkor a jogosultnak lehetősége van bíróság döntését indítványozni, amennyiben azt állítja, hogy nem megfelelően történt az ellentmondás kielégítése. Amennyiben az ügyészség nem tartja megalapozottnak az ellentmondást vagy a kérelmező bírósági döntést követel, az ügyészség haladéktalanul továbbítja az ügyet a bírósághoz.⁴⁹⁵

Látható, hogy mindhárom jogrendszer biztosítja az érintett számára a megfelelő jogorvoslatot a jogtalan őrizetbe vétel ellen. A különbség csupán az időtartamokban lelhető fel, illetve a jogorvoslati lehetőségek elnevezésében. Azaz kijelenthető, hogy e szabályok megfelelnek az Egyezmény 5. cikkének 4. bekezdésében foglaltaknak, miszerint minden fogva tartott jogosult, hogy a fogva tartásáról, annak törvényességéről és fenntartásának indokairól bíróság döntsön.⁴⁹⁶

4.8. Összegzés

A nemzetközi egyezményekben és az egyes államok alaptörvényeiben rögzített személyi szabadság védelme, olyan minden embert megillető alapvető jogosultság, amely csak a legvégső esetben, és törvényben rögzített szigorú követelmények mellett korlátozható. Az őrizetbe vétel mindhárom vizsgált jogrendszer alapján az egyetlen olyan személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amelyet a rendőrség saját hatáskörében rendelhet el. Éppen ebből kifolyólag az őrizetbe vétel alkotmányos garanciákkal kevésbé védett, mivel a szabadság elvonása rövid tartamú. Véleményem szerint a német és az osztrák jogban is található a magyar jogalkotás számára figyelemre érdemes megoldásokat. Kiemelendő például a német és kiváltképpen az osztrák jog által biztosított alapjogvédelmi garanciák, úgy mint az arányosság elvének törvényi szabályozásban történő fokozott megjelenése (alapvető rendelkezések között, illetve kifejezetten őrizetbe vétel elrendelési feltétele az arányosság). Ugyanis az arányosság alapelvének hangsúlyosabbá tétele a büntető eljárási törvényben elősegítheti, hogy a terhelt személyi szabadságának elvonása a hatóságok részéről a gyakorlatban megalapozottabbá és

⁴⁹⁴ oStPO 106. § 3. bek.

⁴⁹⁵ oStPO 106. § 4-5. bek.

⁴⁹⁶ SZABO – NAGY (1999) 67.

megfontoltabbá váljon. Emellett az osztrák szabályozási minta a tekintetben is követendő példa lehet, hogy a legnagyobb mértékben megfelel annak a nemzetközi dokumentumokban is rögzített követelménynek, miszerint a személyi szabadság elvonásának független bírósági döntésen kell alapulnia. Hiszen főszabály szerint előzetes bírói engedély szükséges az őrizetbe vétel elrendeléséhez, ellentétben a magyar szabályokkal. A német szabályozás a bírói döntés nélküli szabadságelvonást azzal enyhíti, hogy már 48 órán belül lehetővé teszi a bírói döntést a további fogvatartásról.

Mindezek alapján kétségtelen, hogy a személyi szabadság bármilyen mértékű és időtartamú hatósági korlátozása csak meghatározott törvényi garanciák biztosítása mellett lehetséges. Ugyanakkor az egyes garanciális rendelkezések mértéke, mennyisége államonként eltérő lehet, mint ahogyan az a fentiekben is kifejtésre került. Ahhoz, hogy a magyar büntető eljárásjogi szabályozás meg tudjon ezeknek az elvárásoknak felelni, megkerülhetetlen külföldi példák megismerése és figyelembevétele, amelyek akár példaként is szolgálhatnak a jogalkotás számára.

5. rész. Az előzetes letartóztatás

5.1. Az előzetes letartóztatás fogalma

Az előzetes letartóztatás a bűncselekmény megalapozott gyanújával terhelt, de még bűnösnek nem tekinthető személy személyi szabadságának a jogerős ügydöntő határozatot megelőző bírói elvonása. Ezáltal a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó büntetőeljárás kényszerintézkedés, amely kizárólag csak a törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozhatja ideiglenesen a terhelt személyi szabadságát.⁴⁹⁷ Az előzetes letartóztatás alapvető fogalmát és céljait tekintve nem mutat lényegi eltérést a vizsgált jogrendszerekben, így e témakör együttesen kerül kifejtésre, kitérve az esetleges eltérésekre.

Az Alkotmánybíróság 19/1999. számú határozatában pontosítja az előzetes letartóztatás fogalmát: „*A bűncselekmény alapos gyanújával terhelt és egyébként ártatlannak vélelmezendő egyén személyi szabadságának bírói elvonása még a jogerős ügydöntő határozat meghozatalát megelőzően, a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés.*”⁴⁹⁸ Az előzetes letartóztatást ugyanakkor el kell határolni a szabadságvesztés büntetéstől. Lényegében mindkét intézmény a személyi szabadság teljes elvonását jelenti és a fogva tartottra egyaránt a büntetés-végrehajtási törvény rendelkezései vonatkoznak.⁴⁹⁹ Ugyanakkor az intézkedés célját tekintve lényegi különbséget fedezhetünk fel, azaz az előzetes letartóztatás kizárólag a jogerős ítéletet megelőzően a büntetőeljárás lefolytatásának biztosítására szolgál.⁵⁰⁰ Ezzel ellentétben a szabadságvesztés büntetésének elsődleges célja a társadalom védelme érdekében megakadályozza a további bűnelkövetést, már a bűnösséget megállapító ítéletet követően.⁵⁰¹

Az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek a társadalom védelme és a bűnmegelőzés érdekében jogosultak effektív nyomozási eszközök bevetésére, még abban az esetben is, ha ez szükségképpen együtt jár az érintett személy alapjogának súlyos

⁴⁹⁷ CZINE (2012) 449.

⁴⁹⁸ 19/1999. (VI.25) AB határozat, ABH 1999, 150.

⁴⁹⁹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

⁵⁰⁰ 19/1999. (VI.25.) AB határozatában az Alkotmánybíróság kimondta, hogy „*az előzetes letartóztatás a büntetőigény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát célzó preventív intézkedés.*”

⁵⁰¹ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 186.

korlátozásával.⁵⁰² A magyar Alkotmánybíróság fontos alapelvként deklarálta, hogy a letartóztatás semmiképpen sem tekinthető előrehozott büntetőjogi szankciónak, nem lehet kizárólagos célja a bűnmegelőzés.⁵⁰³ A német alkotmánybíróság az előzetes letartóztatás megengedhetőségének kérdésében kimondta, hogy az csak akkor lehetséges „*ha a társadalom legitim igénye a bűncselekmény felderítésére és a tettes gyors megbüntetésére egyéb, más módon nem biztosított.*”⁵⁰⁴ Az előzetes letartóztatás ugyanakkor elsősorban a terhelt jelenlétének biztosítására szolgál, amely elősegíti a büntetőeljárás zavartalan lefolyását és a bizonyítás eredményességét. Ugyanakkor a hatóságoknak e feladatuk teljesítése közben sem szabad megfélemlenie a terheltet az eljárás során megillető alapvető jogosultságokról, mint például az ártatlanság véelme alapelvéről a büntetőeljárás lefolytatása során.⁵⁰⁵

5.2. Az előzetes letartóztatás során érvényesülő alkotmányos elvek

Az előzetes letartóztatás tehát elsősorban a büntetőeljárás sikerét szolgálja, amelyből eredően az eljáró bírónak nem a bűnösség vagy bizonyítottság kérdésében kell állást foglalnia, hanem az alapos gyanú, illetve a letartóztatási okok meglétét kell vizsgálnia. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy e kérdések tanulmányozása során ne különös gondossággal járjon el a letartóztatás elrendelése, mind fenntartása során, tekintettel a szabadságelvonással járó nagyfokú alapjogkorlátozásra. Emiatt törvényi szinten kell szabályozni azokat az alkotmányos garanciákat, amelyek betartására a nemzetközi egyezmények és az Alaptörvény is kötelezi a jogalkalmazókat. A letartóztatás hatósági alkalmazása során megkerülhetetlen alapelvek: az arányosság elve, soronkívüliség, ártatlanság véelme és a kontradiktórium, illetve a fegyverek egyenlőségének elve. Jóllehet ezek egy része a magyar Be. első fejezetében az általános alapelvek között megtalálható és ezáltal kihatással van az előzetes letartóztatásra, mégis úgy gondolom,

⁵⁰² 42/1993 (VI.30.) AB határozat, ABH 1993,300; 5/1999. (III.31.) AB határozat, ABH 1999,75.

⁵⁰³ vö. 26/1999. Ab határozat, illetve a Kúria 1/2014. büntető elvi határozata

⁵⁰⁴ 1 BvR 513/65 vom 15. 12. 1965. BVerfGE 19, 342, 348.

⁵⁰⁵ Némileg túlzónak tekinthető Pokol Béla parlamenti felszólalásában kifejtett politikai nézőpont, miszerint az előzetes letartóztatás elrendelésének szűkítésével automatikusan feltételezhető, hogy bűnözők maradnak szabadlábban az eljárás során, és emiatt a társadalomban növekszik az áldozattá válás lehetősége. Tekintve, hogy az eljárás alatt senki sem tekinthető bűnösnek, amíg jogerős ítélet ki nem mondta bűnösségét. Természetesen a tanúvédelem szabályainak hatékonyabbá tétele fontos érdek, ugyanakkor nem jelenthető ki kategorikusan, hogy általánosságban komoly bűncselekmény elkövetői maradnak szabadlábban. In: BENCZE KEZIRAT idézi a beszédet a 2-3. oldalon

hogy fontosságuk és hiányos gyakorlati érvényesülésük miatt nem kerülhető meg a téma tárgyalása.

5.2.1. Az arányosság elve (*Verhältnismäßigkeitsgrundsatz*)

Az arányosság követelményét hazánk Alaptörvénye ugyan nem szabályozza, de ennek ellenére alkotmányi rangú alapelvnek tekinthető, amelyet a jogállamiság elvéből vezethetünk le. Az egyes személyek általános szabadságigénye csak akkor és annyiban korlátozható, amennyiben az a közérdek védelme érdekében elengedhetetlen. Az Alkotmánybíróság e tekintetben megállapította,⁵⁰⁶ hogy a „*a jogkorlátozásnak – mértékét tekintve is – meg kell felelnie az arányosságnak, szükségességnek és az utlima ratio elveinek.*” Tehát az állami beavatkozásnak a beavatkozással elérni kívánt cél elérésére alkalmasnak és szükségesnek kell lennie.⁵⁰⁷

A kényszerintézkedések elrendelésével kapcsolatban a hatóságokkal szemben általánosan érvényesülő minimális követelmény, hogy a cél elérésére alkalmas, de legkevésbé alapjogkorlátozással járó megoldást kell választani.⁵⁰⁸ Az arányosság elve alapján csak akkor korlátozható a terhelt szabadsága, ha a bűncselekmény elkövetésének meghatározott foka állapítható meg a terhelttel szemben, illetve a társadalom legitim igénye a bűncselekmény felderítésére és a terhelt megbüntetésére más módon nem biztosítható, csak a terhelt személyi szabadságának ideiglenes elvonásával.⁵⁰⁹ Az eljáró bírónak minden esetben szem előtt kell tartania ezt, azaz mérlegelnie kell a terhelt – az idő múlásával egyre erősödő – jogát a személyi szabadsághoz szembeállítva a társadalom jogos érdekét⁵¹⁰ a hatékony bűnüldözésre. Az arányosság alapelvéből következik, hogy a letartóztatás kizárólag abban az esetben rendelhető el, ha kevésbé súlyos, a letartóztatás

⁵⁰⁶ 1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995,571.

⁵⁰⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(80)11. számú ajánlásában kimondta, hogy „a bűnösség bizonyításáig ártatlannak vélelmezett, bűncselekménnyel vádolt személy is csak akkor helyezhető az ítéletig előzetes letartóztatásba, ha a körülmények feltétlenül szükségessé teszik. Az előzetes letartóztatás kivételes intézkedésnek tekintendő, soha nem lehet kötelező és nem alkalmazható büntetési célokból.”

⁵⁰⁸ Az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdés

⁵⁰⁹ 1 BvR 296/66 vom 27.07.1966, BVerfGE 20, 144, 147; 1 BvR 513/65 vom 15.12.1965, BVerfGE 19,342, 348.

⁵¹⁰ Valódi közérdek elvét a strasbourgi Bíróság a Labita kontra Olaszország ügyben mondta ki, miszerint: „a fogva tartás fenntartása csak abban az esetben indokolt, ha kimutatható az a *valódi közérdek*, amely az ártatlanság vélelmének érvényesülése ellenére is nagyobb súllyal bír, mint a személyi szabadság tiszteletben tartásának a követelménye.” Labita vs. Italy (Application no. 26772/95) Judgment of 6 April 2000.

alternatívájaként szolgáló kényszerintézkedés nem elegendő.⁵¹¹ Azaz amennyiben a bíróság nem találja indokoltnak a szabadságelvonást, helyette lehetősége van más enyhébb jogkorlátozással járó intézkedés elrendelésére.⁵¹² A német büntetőeljárás törvény pedig kifejezetten a letartóztatás szubszidiárius jellegét emeli ki, miszerint a terhelten csak akkor lehet szabadságától megfosztani, ha más StPO 116. §-ban szabályozott kényszerintézkedéssel az eljárás célja nem érhető el.⁵¹³

Ebből kifolyólag hangsúlyozandó, hogy az előzetes letartóztatás csak *ultima ratio*⁵¹⁴ jelleggel érvényesülhet az eljárás során. Demokratikus jogállamokban az állam büntető hatalma nem korlátlan, hanem az alkotmányban foglalt szabályoknak alávetett,⁵¹⁵ amelyek egy része explicit módon szerepel, másik része pedig a generálklauzulákból vezethető le, amelyek közé tartozik az *ultima ratio* is. A fogalom azt jelenti, hogy a kizárólag büntetőjog végső eszközként vehető igénybe, és csak akkor, ha az feltétlenül szükséges.⁵¹⁶ További feltétel, hogy annak alkalmazása az arányosság keretein belül maradjon.⁵¹⁷ Ebben az összefüggésben jelenik meg a szükségességi és az arányossági teszt,⁵¹⁸ amelyet nem csak a jogalkalmazóknak, hanem a törvényhozásnak is figyelembe kell(ene) vennie. Ez alapján az állam csak abban az esetben korlátozhatja az alapjogokat, ha a legitim célok védelme más módon nem érhetőek el. Továbbá az alapvető jog korlátozásakor a legitim cél elérésére legalkalmasabb és legenyhébb eszközt kell választani, amely során okozott alapjogsérelem súlyának arányban kell állnia az elérni kívánt cél fontosságával.⁵¹⁹ Így a törvényalkotás során kell azokat az alkotmányos garanciákat megalkotni, amelyekre a jogalkalmazók a gyakorlatban támaszkodhatnak, mint az előzetes letartóztatás alternatíváinak lehetővé tétele, bíróság általi meghallgatás, indokolási kötelezettség vagy a védelemhez való jog. Az arányosság követelményének

⁵¹¹ Be 130.§; StPO 116. §, 1 BvR 513/65 vom 15.12.1965, BVerfGE 19,342, 347, 351.

⁵¹² CZINE (2012) 513-514.

⁵¹³ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 713.

⁵¹⁴ HERKE (2001) 90.; 1 BvR 296/66 Beschluss vom 27. Juli 1966. BVerfGE 20, 144, 147.; SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 206.; PREMISSL (2008) 15.

⁵¹⁵ Alaptörvény I. cikk (2) bekezdés.

⁵¹⁶ A büntetések feltétlen szükségességét és arányosságát már Cesare Beccaria is kifejti tanainak ismertetésekor. Lásd: BECCARIA (1967) 54, 103.

⁵¹⁷ Ehhez kapcsolódóan a magyar Alkotmánybíróság elvi érveléssel leszögezte, hogy „A büntetőjogi eszközrendszer *ultima ratio* szerepe kétségtelenül azt jelenti, hogy akkor alkalmazandó, ha más jog-ági eszközök már nem elegendők.” 18/2000. (VI. 6.) AB határozat; ABH 2000, 129–130.

⁵¹⁸ Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alapjogok a szükségesség-arányosság elvének megfelelően korlátozhatók: „az állam akkor nyúlhat az alapjogkorlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el.” 30/1992. (V.26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 172

⁵¹⁹ 879/B/1992. AB határozat, ABH 1996, 401; 39/2007. (VI.20.) AB határozat, ABH 2007, 464.

végig az eljárás során érvényesülnie kell, az ártatlanság véelme és a soronkívüliség elvének figyelembe vételével.

A büntetőeljárás arányosság elvének alkalmazásakor az *alkalmasság*, *szükségesség* és *arányosság*⁵²⁰ mellett egyéb mérlegelési szempontokra is tekintettel kell lenni, mint például az eljárás tárgyát képező bűncselekményre, annak jelentőségére, a terhelttel szemben megállapítható gyanú fokára, a gyanúsított személyiségére és körülményeire.⁵²¹ A *várható büntetés* súlya önmagában nem lehet kizárólagos indok a letartóztatás elrendelésére, de természetesen a mérlegelés alapjául szolgálhat.⁵²² Az ügy jelentősége (*Bedeutung der Sache*) és ezzel együtt a bűncselekménnyel sértett jogtárgy és az elkövetés körülményei, illetve külső megítélése befolyással lehet a letartóztatás elrendelésére. Ellenben annak kizárólagos indokául nem szolgálhat. E tekintetben az arányosság követelményének megfelelően a csekély tárgyi súlyú bűncselekmények esetén a terhelt letartóztatása aránytalan lenne.⁵²³ A magyar bírói gyakorlat szerint a letartóztatás szükségessége mindig a büntetőeljárás szerinti különös okok és a konkrét ügy speciális körülményeinek együttes vizsgálata eredményeképp válhat megítélhetővé. A tárgyi súly csak a konkrét ügy speciális jellemzőivel együtt jut szerephez, illetve ad ilyen következtetésre alapot, önmagában nem lehet letartóztatást kizáró vagy megalapozó okként értékelni.⁵²⁴

Ehhez kapcsolódóan szólni kell a *méltányosság elvéről* is, ahogyan *Herke* is kifejti,⁵²⁵ a méltányosság annyiban tér el az arányosságtól, hogy annak alapvető jelentéstartalma arra utal, hogy a terhelt csak akkor és addig kerüljön előzetes letartóztatásba, ameddig várhatóan a jogerős büntetés kiszabásával is fogva tartanak. Ez azonban nem a várható legmagasabb büntetést jelenti, hanem az adott ügyben minden körülmény egybevetésével kiszabható büntetés, az ítélkezési gyakorlatot figyelembe véve.

Álláspontom szerint a törvényi szabályozást úgy érdemes kialakítani, hogy megfelelő mértékben legyen alapjogvédő garanciákkal tűzdelve, ugyanakkor a jogalkalmazást ne kösse túlzottan a konkrét törvényszöveghez. Sokkal inkább célszerű olyan megoldást választani, amely során az alapvető irányvonalak betartásával az eljáró

⁵²⁰ BVerFGE 30 292, 316. 1 BvR 52, 665, 667, 754/66. Beschluss vom 16. März 1971.

⁵²¹ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(80)11 szm ajánlása, 1980. június 27.

⁵²² LÖWE-ROSENBERG (2004) Vor 112.§ (15);

⁵²³ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) 72.

⁵²⁴ BH2007. 403. számú jogeset

⁵²⁵ HERKE (2002a) 22.

hatóságoknak lehetőségük van az egyedi ügyhöz legmegfelelőbb megoldást megtalálni és ahhoz mérten méltányosan eljárni. E tekintetben példaértékű az a német megoldás, ahol az alternatív kényszerintézkedéseket nem explicit módon sorolják fel, hanem teret hagynak a bírói jogalkalmazásnak annak érdekében, hogy a legcélszerűbb megoldást találják meg a letartóztatás helyettesítésére.

Az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdése értelmében ugyanis a hazai bíróságok is kötelesek érdemben megfontolni a fogva tartás kérdésében hozott döntés során a letartóztatás alternatívájaként szolgáló kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét. Ennek megfelelően a 99. Büntető Kollégiumi vélemény kimondta, hogy a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel. Ugyanis a Be. 60. § (2) bekezdése minden ügyben eljárási hatóság számára általános szabályként írja elő, hogy ha a törvény a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását engedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható. Tulajdonképpen a magyar büntetőeljárás törvényben e paragrafus tekinthető az *arányossági klauzulának* a kényszerintézkedések vonatkozásában, amelynek minden kényszerintézkedés tárgyában hozott döntéskor a bíróságnak mindig mérlegelnie kell.⁵²⁶ Ellenben a statisztikai adatok alapján kétség merül fel azzal kapcsolatban, hogy valóban csak a legszükségesebb esetben és időtartamra kerül-e sor a terhelt szabadságának elvonására.⁵²⁷

Az arányosság alapelve az előzetes letartóztatás német törvényi szabályai között több helyen is fellelhető, kifejezve annak kiemelt szerepét a letartóztatás alkalmazása során. Így például az ún. bagatell bűncselekmények esetében csak korlátozott esetben van lehetőség a szabadságelvonásra (StPO 113. §), illetve a letartóztatás felülvizsgálatánál is megkerülhetetlen elvként érvényesül, miszerint meg kell szüntetni az előzetes letartóztatást, ha az az ügy jelentőségéhez és a várható büntetés mértékéhez képest aránytalan lenne [StPO 120. § (1) bek.]. Emellett kiemelendő, hogy a német StPO ellentétben a magyar szabályokkal az előzetes letartóztatás elrendelési követelményei

⁵²⁶ BH 2007.216. számú eseti döntés

⁵²⁷ Lásd: Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2014. év, Legfőbb Ügyészség, 2015. A kényszerintézkedések számának alakulása a vádemeléskor 9.p. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok654.pdf>

között rendelkezik az arányosság követelményéről. Ugyanakkor az arányosság elvét az általános eljárási alapelvek között nem találjuk meg, ellentétben az osztrák szabályokkal.

Az osztrák szövetségi alkotmány a személyi szabadságról⁵²⁸ első bekezdésének harmadik fordulata alapján az *arányosság követelménye* a személyi szabadságot korlátozó kényszereszközök alkalmazása esetén alapvető alkotmányossági bázisként szolgál. Emellett az osztrák büntetőeljárás törvény 5. szakaszában az *alapvető rendelkezések között is* megtalálható e követelmény. Azaz a hatóságok minden olyan nyomozási és egyéb hatósági intézkedésnél, amely az érintett alapvető jogait sérti. Továbbá kizárólag akkor korlátozhatják az érintett alapjogait, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi és csak annyiban, amennyiben az feltétlenül szükséges.⁵²⁹ Ausztriában is érvényesül az az alapvető követelmény tehát, hogy minden alapjogot korlátozó intézkedésnek arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, a gyanú fokával és a büntetőeljárás céljával. Az előzetes letartóztatás vonatkozásában pedig – a német szabályokhoz hasonlóan – negatív elrendelési feltételként jelenik meg az arányosság követelménye az oStPO 173. § első bekezdésében, miszerint: „*a letartóztatást nem lehet elrendelni vagy fenntartani, ha az ügy jelentőségéhez vagy a várható büntetés mértékéhez képest az aránytalan lenne, vagy ha a letartóztatás célja más enyhébb eszköz alkalmazásával is elérhető.*” E rendelkezésnek nem csak a letartóztatás tartamának vonatkozásában kell érvényesülnie, hanem minden esetben vizsgálandó, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlya indokolja-e a személyi szabadság elvonását.⁵³⁰ Ugyanis egy személyt személyi szabadságától csak akkor lehet megfosztani, amennyiben ez a tényállás felderítéséhez feltétlenül szükséges.

Összegzésképpen álláspontom szerint a személyi szabadsághoz való jog arányos korlátozása akkor valósul meg a legteljesebb mértékben, ha a jogi szabályozás lehetőséget ad egyrészt a személyi szabadsághoz való jogot különböző mértékben korlátozó eszközök közötti választásra, másrészt a szabadságelvonással nem járó alternatív intézkedések alkalmazására. Az alapjogok szükséges és arányos korlátozhatóságának elvéből pedig az következik, hogy a szabadságelvonást csak akkor lehessen alkalmazni, ha az eljárás sikere másképp nem biztosítható. Ennek eldöntésekor a bíróságnak további mérlegelési kritériumokat (pl. a várható vagy kiszabott büntetés, intézkedés súlya, a bűncselekmény súlya, a kényszerintézkedés hatékonysága, eredményessége) kell figyelembe vennie.

⁵²⁸ Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit; BGBl Nr. 684/1988.

⁵²⁹ PILNACEK –PSCHEIDL (2008) 629.

⁵³⁰ SEILER (2009) 155.

Egyetértve Lévay Miklós véleményével, az arányosság követelményét az szolgálja, ha a törvény lehetővé teszi a bíróság számára, hogy amennyiben a letartóztatás elrendelését nem találja indokoltnak, helyette más helyettesítő intézkedésről rendelkezessen. Ez természetesen nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy indokolt esetben a bíróság elrendelhesse a keresett személy letartóztatását.⁵³¹

5.2.2. Az ártatlanság véelme (*Unschuldvermutung*)

Az ártatlanság véelme az egyik legelső alapelvi szintű megfogalmazás, amely a jogállamiság alapelvéből vezethető le, de önálló alapelvnek tekinthető. Már az 1789. évi Az emberi és polgári jogok nyilatkozatában is megjelent,⁵³² és annak szinte szó szerinti megfogalmazását vette át az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amely szerint az alapelv mindenkire vonatkozik és egy objektív szemléletet követel az eljáró hatóságok részéről.⁵³³ Tehát lényegében az alapelv tartalmát tekintve azt a követelményt jelenti, hogy a büntetőeljárás során, még a jogerős ítélet kihirdetését megelőzően az eljárás alá vont személyt ártatlannak kell tekinteni, emiatt különös gondossággal és körültekintéssel kell eljárni a szabadságelvonás során.⁵³⁴

Az ártatlanság véelme napjaink büntetőeljárás jogának egyik alapelvi maximuma, amelyet számos európai ország alkotmányos rangú alapelvként szabályoz nemzeti alkotmányában. Ennek megfelelően a magyar Alaptörvény⁵³⁵ és a Büntetőeljárás törvény 7. §-ban is rendelkezik az ártatlanság véelméről. Továbbá deklarálja az Emberi Jogok Európai Egyezménye⁵³⁶ és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁵³⁷ is, amely az alapelv kiemelt jelentőségét mutatja. Valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája⁵³⁸ is rendelkezik az ártatlanság véelméről, azaz kijelenthetjük, hogy minden jogállamban érvényesülendő büntetőeljárás alapelv. Emellett főszabályként érvényesül a terhelt szabadlábban történő védekezéshez való joga,⁵³⁹ amely tovább erősíti az előzetes

⁵³¹ Lévay Miklós különvéleménye: 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, ABH 2014/1286.

⁵³² Az emberi és polgári jogok nyilatkozata XI. pont

⁵³³ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 11. cikk (1) bekezdés

⁵³⁴ Egyes szélsőséges nézetek szerint az előzetes letartóztatás során érvényesülő érdek-összeütközés jelentése nem más, mint „egy ártatlan személy szabadságának elrablása” in: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 653.

⁵³⁵ Alaptörvény Szabadság és Felelősség fejezet XXVIII. cikk (2) bekezdés

⁵³⁶ Egyezmény 6. cikk 2. bekezdés

⁵³⁷ Egyezségokmány 14. cikk 2. bekezdés

⁵³⁸ Európai Unió Alapjogi Chartája 48. cikk (1) bekezdés

⁵³⁹ Be. 5. § (2) bek.

letartóztatás szubszidiárius, kivételes jellegét.⁵⁴⁰ A nemzetközi dokumentumok lényegüket tekintve nem térnek el a magyar rendelkezésektől. Egy különbség fedezhető fel, hogy sem az Alaptörvényünk sem a magyar eljárási törvény nem használja az ártatlanság kifejezést, ellentétben a nemzetközi dokumentumokban foglaltakkal. Ugyanis a jogirodalom álláspontja szerint a bűnügyekben nem kerül sor ártatlanság megállapítására, mivel a jogerős bírósági döntések bűnösséget vagy nem bűnösséget állapítanak meg. Az, hogy valaki nem bűnös még nem feltétlenül egyenlő az ártatlansággal.⁵⁴¹

Az ártatlanság véelme dogmatikai értelemben nem nevezhető véelemnek, hiányzik ugyanis a véelmező tény – azaz nincs szükség ártatlanságra mutató tényre ahhoz, hogy az ártatlanság véelme fennálljon. Emiatt nem tekinthető szabályszerű véelemnek, hanem valójában az ún. „ideiglenes igazságok” körébe sorolható, azaz véelemyszerű jogi tény, amely megdönthető.⁵⁴² Az ártatlanság véelmét csak független és pártatlan bíróság tisztességes eljárásban hozott ítéletével lehet megdönteni.⁵⁴³

Az ártatlanság véelme alapelv tényleges tartalmát egyéb, bizonyítást érintő járulékos elvek töltik ki: a tisztesség véelmezése (*praesumptio boni viri*), amely tulajdonképpen a szűken értelmezett ártatlanság véelme (Be. 7. §);⁵⁴⁴ a bizonyítási teher (*onus probandi*) és a kétség esetén a terhelt javára döntés (*in dubio pro reo*). Az előzetes letartóztatás vonatkozásában is kiemelt jelentőséggel bír a bizonyítási teher áthárításának tilalma, amely alapján az eljáró hatóságoknak kell bizonyítaniuk az előzetes letartóztatás szükségességét. Amennyiben nem tudnak elegendő indokkal szolgálni a letartóztatás szükségességének megalapozottságához, akkor nem szabad elrendelni a terhelt előzetes letartóztatását.

A *praesumptio boni viri* elv lényegi jelentése pedig a terhelt bűnösként kezelésének tilalma.⁵⁴⁵ Azaz olyan objektív kedvező helyzetet kell teremteni a terhelt számára, amelynek az egész eljárás során érvényesülnie kell a tisztességes eljárás alapelveinek megfelelően.⁵⁴⁶ Az ártatlanság véelme kötelezi az ügyben eljáró bírót, hogy az

⁵⁴⁰ Az ultima ratio elvet két irányban lehet értelmezni: egyrészt büntetőjogon belüli viszonylatban, ami azt jelenti, hogy a büntetőjogi eszköz alkalmasságát a többi büntetőjogi eszközhöz viszonyítva kell megítélni, és ha az összehasonlítás alapján az enyhébb eszköz alkalmas, azt kell előnyben részesíteni. Másrészt büntetőjogon kívüli viszonylatban is értelmezhető, amikor is a büntetőjog területén kívüli eszközökkel vetjük össze a büntetőjog eszközszerét. in: NAGY (2014) 88-89.

⁵⁴¹ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 59.

⁵⁴² KIRALY (2008) 128-129.

⁵⁴³ 11/1992. (III.5.) AB határozat ABH 1992, 77.

⁵⁴⁴ BÖGÖLY – BUDAHAZI – CSANYI – SLEDER (2010) 62.

⁵⁴⁵ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 60.

⁵⁴⁶ CZINE (2012) 54.

elfogulatlan tárgyalásvezetési stílus követelményének megfelelően vezesse a pert. Az ügyészre és a nyomozó hatóságokra más értelemben vonatkozik az ártatlanság vélelme alapelve, mivel rájuk a bizonyítási teher hárul és az ügy mindenirányú felderítésének kötelezettsége.⁵⁴⁷ Ugyanakkor egyes irodalmi álláspont szerint sajnálatos módon a magyar joggyakorlatban a büntetőeljárásban alig érvényesül az ártatlanság vélelme, inkább az eljáró hatóságokat a rejtett bűnösségi vélelem jellemzi.⁵⁴⁸ Farkas Ákos szerint: „Az, hogy az ügyészség váderedményessége magas [pl. Magyarországon 90 %-ot meghaladja], nem annak köszönhető, hogy ennek dacára kiváló, a ténybeli mellett jogi szempontból is maradéktalanul értékelhető munkát végeznek. Ez végső során a bűnösség rejtett vélelmének a számlájára írható.”⁵⁴⁹ Ennek a gyakorlatban érvényesülő rejtett bűnösségi vélelemnek a jeleit leginkább a bírósági tárgyaláson lehet lemérni, ahol a bíróság általában a nyomozás anyagának reprodukálására törekszik és a vádlott ettől eltérő vallomását nem fogadja el, hanem a korábbi vallomást tekinti meghatározónak.⁵⁵⁰ Emellett e rejtett bűnösségi vélelem megjelenik az előzetes letartóztatások elrendelésének magas számában is, ahol az eljáró hatóságok sok esetben már a nyomozati szakban feltételezik a terhelt bűnösségét.

Érdekes kérdés, hogy az ártatlanság vélelme hogyan egyeztethető össze a jogerős ítélet előtti hatósági kényszerintézkedésekkel. E tekintetben a szakirodalomban egységes véleményt találunk, miszerint a meghatározott gyanúfok figyelembevételével a kényszerintézkedés nem tekinthető ellentétesnek az ártatlanság vélelmével, amennyiben az összeegyeztethető az arányosság követelményével és tiszteletben tartja az emberi méltóságot.⁵⁵¹ Az ártatlanság vélelmének és az előzetes letartóztatás egymáshoz való viszonyával kapcsolatban a magyar Alkotmánybíróság megállapította, hogy a terhelt személyi szabadságának elvonása adott esetben arányos korlátozásnak minősül. A testület nem találta alkotmányellenesnek és az ártatlanság vélelmével ellentétesnek, mivel a személyi szabadság korlátozására az Alkotmány lehetőséget biztosít.⁵⁵² A német szövetségi Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben szintén azt az álláspontot képviselte, hogy az előzetes letartóztatás a személyes szabadság arányos korlátozásának tekinthető,

⁵⁴⁷ KIRALY (2008) 130-131.p. Az ártatlanság vélelmének további eljárási következményei is vannak, mint például a Be. 75. § (1) bekezdése megköveteli a hatóságoktól a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázását. A bíró pedig a bizonyítási eljárás eredményeként kialakult meggyőződése szerint dönt [Be. 78. § (3) bekezdés]

⁵⁴⁸ FAZSI (2011) ; FENYVESI (2002) 28.

⁵⁴⁹ FARKAS (2002) 125. Idézi: FAZSI (2011)

⁵⁵⁰ FARKAS – ROTH (2007) 56.

⁵⁵¹ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 67.

⁵⁵² 6/1998. (III.11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 99; 49/1998. (XI.27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 377.

mert a bűncselekmény felderítése és a tettes megbüntetése olyan társadalmi érdek, amely letartóztatással biztosítható.⁵⁵³ Az ártatlanság védelméhez kapcsolódik az emberi méltóság tiszteletben tartásnak követelménye, a tisztességes eljárás és az arányosság elve. Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy az ártatlanság védelme nem az arányosság követelményének részét képezi, hanem kiegészíti azt.⁵⁵⁴ Az ártatlanság elvének követelményéből következik, hogy meghatározott idő után nem elegendő a megalapozott gyanú a letartóztatás fenntartásához, hanem jelentős és konkrét okok fennállása szükséges, amelyek továbbra is igazolják a szabadság elvonását.⁵⁵⁵

Összegzésképpen megállapítható, hogy az ártatlanság védelmének elve minden jogállamban érvényesülő alapelv, amely az eljáró bírósággal szemben objektív, elfogulatlan eljárást és nyomozó hatóságokkal szemben pedig terhelten szembeni megfelelő – emberi méltóságot figyelembe vevő – bánásmódot követel meg. Ugyanis Király Tibor szavaival élve „*az ártatlanság védelme nem vélemény és nem szubjektív meggyőződés, hanem a jogviszonyokat meghatározó norma, amely a processuális személyek egymáshoz való viszonyát határozza meg.*”⁵⁵⁶ Azaz nem juttathatják kifejezésre a bűnösséggel kapcsolatos meggyőződésüket semmilyen formában, például a kihallgatás során.⁵⁵⁷ Az előzetes letartóztatás elrendelésekor az eljáró bíróságnak objektív módon a rendelkezésre álló információk tudatában objektíven megalapozott döntést kell hoznia, szubjektív döntési elemek háttérbe szorításával. Emellett az előzetes letartóztatásban lévő személyek részére az ártatlanság védelméből eredően biztosítani kell minden olyan jogosultságot, amelyet a szabadság elvonása nélkül gyakorolhatna, amennyiben az a fogatosítást végző intézet rendjével nem összeegyeztethetetlen.

5.2.3. Soronkívüliség elve (*Beschleunigungsgrundsatz*)

Az előzetes letartóztatás vonatkozásában az arányosság követelménye mellett kiemelt jelentőséggel bír az időszerűség betartása, így azon elv, hogy az előzetes fogvatartás a lehető legrövidebb ideig tartson. Ennek megfelelően a letartóztatás indokolatlan elhúzódásának elkerülését szolgálja mindegyik vizsgált országban a büntetőeljárás

⁵⁵³ 2 BvR 768/71 vom 14.03. 1973. BVerfGE 34, 380, 397; 1 BvR 513/65 vom 15.12. 1965, BVerfGE 19, 342, 347.

⁵⁵⁴ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 680.

⁵⁵⁵ HOLLAENDER (2005) 39.; ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 67-68.

⁵⁵⁶ KIRALY (2008) 128.

⁵⁵⁷ LÖWE-ROSENBERG (2004) Vor 112.§ (39)

törvény azon szabálya, miszerint a letartóztatást azonnal meg kell szüntetni, ha elrendelésének indoka megszűnt. Emellett az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdése alapvető követelményként írja elő a haladéktalanág követelményét, kifejezetten az előzetes fogva tartás esetében.⁵⁵⁸ Az ügyek ésszerű befejezésével kapcsolatban az EJEB ugyanis az ügy bonyolultságát, a terhelt eljárás elhúzását eredményező magatartását és a késedelem indokoltságát értékelve foglal állást abban is, hogy a szabadságelvonással is járó kényszerintézkedés szükséges és indokolt volt-e.⁵⁵⁹

A magyar szabályozás alapvetően megfelel a Bíróság esetjogában kidolgozott követelményeknek. A Be. számos rendelkezést tartalmaz, amely igyekszik elősegíteni a soron kívüli eljárás előírásával az eljárás gyorsítását.⁵⁶⁰ Ennek megfelelően soron kívüli eljárást ír elő a Be. egyes kényszerintézkedései esetében, ha például a terhelt előzetes letartóztatásban van [Be. 136. § (1) bekezdés]; vagy ha a terhelttel szemben távoltartást rendeltek el [Be. 138/B. § (5) bekezdés]. Tehát hazánk eljárási törvénye kifejezetten előírja, hogy az eljáró hatóságoknak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, illetve ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, akkor az eljárást soron kívül kell lefolytatni. A szabályozás kritikájaként hozható fel ugyanakkor, hogy a törvény nem ír elő semmiféle jogkövetkezményt e kötelezettség megsértése esetére. Továbbá semmilyen konkrét előírást sem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy milyen eszközökkel és módon kell elérni az eljárás mihamarabbi lefolytatását. Tehát Herke Csongor szavaival élve e rendelkezések a gyakorlatban tulajdonképpen *lex imperfectaként* funkcionálnak.⁵⁶¹

A BH2009. 43. számú eseti döntés hangsúlyozza, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson és az eljáró bíróságnak az eljárást soron kívül kell lefolytatnia. Ami egyben azt is jelenti, hogy a bíróságok köteleességét képező vizsgálatok nem járhatnak együtt az érdemi ügyintézés mellőzésével. A BH rögzíti továbbá, hogy amennyiben a „*a bizonyítási eljárás hosszú időn át nem haladt előre, akkor az eredeti letartóztatási okokat fokozott gondossággal kell felülvizsgálni*”. Tehát látható, hogy a magyar eseti döntésekben követett általános elvek is megegyeznek a strasbourgi

⁵⁵⁸ Ezzel ellentétben az Egyezmény 6. cikkében található ésszerű időtartam követelménye az egész büntetőeljárásra vonatkozik annak elősegítése érdekében, hogy az érintett ne álljon indokolatlanul hosszú ideig az eljárás hatálya alatt. Tehát az 5. cikkben szabályozott időtartam értelemszerűen rövidebb, mint a 6. cikk szerinti követelmény.

⁵⁵⁹ Vö. *Olstowski vs. Poland* (no. 34052/96) Judgement of 15 November 2001.; *W. vs. Switzerland* (Series A no. 254-A) Judgement of 26. January 1993.

⁵⁶⁰ A Be 64/A. §

⁵⁶¹ HERKE (2009) 4.

követelményekkel. Ellenben a gyakorlatban nem érvényesülnek maradéktalanul ezek az elvek. Megvizsgálva a magyar ügyekben hozott strasbourgi döntéseket, megállapítható, hogy szinte az összes ügyben hasonló okok miatt marasztalja el a Bíróság a magyar hatóságokat. Általában kezdetben még indokoltnak tekinthető a szabadságelvonás, viszont ésszerűtlenül hosszú ideig tartják fenn, az eljárás egyedi körülményeit és a soronkívüliség elvét figyelmen kívül hagyva.⁵⁶²

A soronkívüliség elve az előzetes letartóztatással összefüggésben a német Alaptörvény 2. cikkében deklarált személyi szabadság sérthetlenségének elvéből vezethető le.⁵⁶³ A német eljárási törvényben ugyan nem jelenik meg kifejezetten, ellenben számos törvényi rendelkezésben⁵⁶⁴ fellelhető. Emellett a soronkívüliség az előzetes letartóztatás vonatkozásában kimondottan nagy jelentőséggel bíró alapelv, mivel a személyi szabadságától megfosztott terhelt fokozottan hátrányos helyzetben van az eljárás során, amely miatt különösen fontos, hogy a lehető legrövidebb időn belül döntsenek az ügyében, ahogyan az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdése is előírja.⁵⁶⁵ A német alkotmánybíróság állandó joggyakorlata alapján egyértelműen következik, hogy terhelt szabadon bocsátásához való igénye egyenes arányban nő az előzetes letartóztatásban eltöltött idő mértékével.⁵⁶⁶ Az eljáró hatóságoknak minden elvárhatóat meg kell tenniük annak érdekében, hogy a nyomozást a lehető leggyorsabban lefolytassák, és bírói döntés szülessen a terhelt terhére rótt cselekményről.⁵⁶⁷ A személyi szabadság ilyen mértékű korlátozása a büntetőeljárás során csak akkor engedhető meg, ha a társadalom legitim igénye a bűncselekmény felderítésére és a gyors büntetés kiszabására más módon nem biztosítható, mint a gyanúsított előzetes letartóztatásával.⁵⁶⁸ Ugyanakkor a kényszerintézkedést semmi esetre sem lehet korlátlan ideig fenntartani, még a kevésbé alapjogkorlátozással járó, az előzetes letartóztatás alternatívájaként

⁵⁶² Például : Hunvald vs. Hungary (Application no. 68435/10.) Judgement of 10.12. 2013. ; Baksza vs. Hungary (Application no. 59196/08.) Judgement of 23.04. 2013. ; A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.) Judgement of 16.04. 2013.

⁵⁶³ BVerfG NWJ 2006, 672, 673., Beschluss vom 5. 12. 2005 - 2 BvR 1964/05 (lexetius.com/2005,2757)

⁵⁶⁴ StPO 115, 128. § (az őrizetbe vett személy haladéktalan bíróság elé állítása); StPO 121. § (az előzetes letartóztatás rendszeres felülvizsgálata és az időtartam korlátozása 6 hónap után); StPO § 163. § (2) bekezdés (a rendőrségnek eljárási cselekmények végrehajtását követően haladéktalanul értesítenie kell az ügyészt)

⁵⁶⁵ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 89.

⁵⁶⁶ BVerfGE 19, 342, 347, 53, 152, 158. BVerfG NStZ 2005, 456 ff.

⁵⁶⁷ BVerfG NStZ-RR 2002, 24, 25, Beschluss vom 30. 1. 2002 - 2 BvR 1451/01; Az előreláthatóan hosszú és bonyolult esetekben, amelynél a terhelt előzetes letartóztatásban van, a soronkívüliség elve az eljáró bíróságtól megköveteli az előzetes és átfogó eljárási terv készítését, amely alapján több mint egy tárgyalási napot kell egy héten beiktatni. in: OLG Oldenburg StraFo 2008, 26, 27.

⁵⁶⁸ WIESNETH (2006) 52-53.

meghatározott kényszerintézkedéseket sem.⁵⁶⁹ Az eljárás indokolatlan elhúzódsát és az előzetes letartóztatás hosszadalmas fenntartását nem legitimálja továbbá sem a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya sem pedig az ügy bonyolultsága és a várhatóan súlyos büntetés. Ilyen esetekben is megállapítható a soronkívüliség elvének megsértése.⁵⁷⁰

A német szabályokkal ellentétben az oStPO 2008-as reformja óta Ausztriában az alapvető elvek között találjuk a soron kívüli eljárás követelményét (*Beschleunigungsgebot*), amely a 9. szakasz első bekezdésében egy általános követelményt⁵⁷¹ fogalmaz meg, míg a második bekezdés speciálisan a fogva tartottakra vonatkozik: „Azokat az eljárásokat, amelyekben a terheltet fogva tartják, soron kívül kell befejezni. Minden fogva tartottnak joga van a lehető leggyorsabb bírói döntéshozatalra. Minden eljáró hatóság kötelezettsége, hogy a letartóztatás tartamát a lehető legrövidebb időre csökkentsék.” Mindemellett az oStPO 177. § első bekezdése is deklarálja a soron kívüli eljárás követelményét az eljáró hatóságok számára, amely rendelkezés megsértését a Legfelső Bíróság egy olyan esetben állapította meg, amikor a nyomozati iratokat csupán 12 nappal a letartóztatást elrendelő döntés elleni panasz benyújtását követően továbbították a panaszt elbíráló bíróságnak.⁵⁷² Egy hét elegendőnek tekinthető az iratok átadására, így a 12 nap már sérti a törvény által biztosított garanciát a soron kívüli eljárásra, mivel a hatóságok nem törekedtek a panasz mihamarabbi elbírálására. Egy további esetben megállapításra került, hogy minden olyan esetben megállapítható a jogsértés, amikor a bíróságok nem tesznek meg mindent a letartóztatás időtartamának csökkentése érdekében.⁵⁷³ Az osztrák törvény minden büntetőeljárásban eljáró hatóság kifejezett kötelezettségeként határozza meg annak biztosítását, hogy a terhelt letartóztatása a lehető legrövidebb ideig tartson.⁵⁷⁴ Fontos kiemelni, hogy a terhelt alapvető jogát a szabadságra nem csak azzal sérthetik meg, hogy aránytalanul elhúzódik az eljárás, hanem azáltal is, hogy megsértik a soron kívüli eljárás követelményét, pl. a rendőrség nem haladéktalanul ellenőrzi a terhelt alibijét, vagy az ügyész nem nyújtja be

⁵⁶⁹ A soronkívüliség elve érvényesül a helyettesítő kényszerintézkedések alkalmazása során is. 2 BvR 1070/79 Beschluss vom 06.02.1980. BVerfGE 53, NJW 1980, 1448.; BVerfG NJW 2006, 668, 669., Beschluss vom 29. 11. 2005 - 2 BvR 1737/05.

⁵⁷⁰ BVerfG StV, 2008, 198, Beschluss vom 23. 1. 2008 - 2 BvR 2652/07; BVerfG-Kammer. Beschluss vom 30.7.2014-2 BvR 1457/14. In Juristische Rundschau 2014(11). 488-490.

⁵⁷¹ StPO 9. § 1. bekezdése általános jelleggel szól a soron kívüli eljárás követelményéről: „Minden terheltnek joga van a büntetőeljárás megfelelő időn belül történő befejezésére.”

⁵⁷² OGH 16.11.2010, 14 Os 154/10v in: Juristische Blätter 2012/3. 198.

⁵⁷³ OGH 19.11.2009, 13 Os 122/09d in: Juristische Blätter 2011/1. 63.

⁵⁷⁴ Például ilyen kötelezettséggé válhat, hogy a nyomozó hatóságoknak a nyomozást soron kívül kell véghezvinniük. In: KIRCHBACHER (2008) 272.

állásfoglalását megfelelő időben a házi őrizet elrendeléséről, vagy a bíróság hónapokat vár egy szakértői véleményre anélkül, hogy figyelmeztetné a szakértőt. De ha az előzetes letartóztatásban lévő terhelt védőjének késve biztosítják a nyomozási iratokba történő betekintést, ezáltal megsértik a soron kívüli eljárás követelményét és alapjogsérelem megállapítható.⁵⁷⁵

Figyelemre méltó az osztrák StPO-ban a *soronkívüliség elvének* ilyen fokozott mértékű megjelenése. Követendő példa, hogy mind az általános alapelvek között megtalálható e követelmény, illetve kiemelten is érvényesül az előzetesen fogvatartott terheltekre vonatkozóan. Emellett a német és az osztrák gyakorlatban, számos eseti döntésben megállapították az alapelv megsértését, amely egyben az előzetes letartóztatás megszüntetésével járt. Tehát valódi tartalommal bíró alapelvről beszélhetünk, amelynek megsértése tényleges jogkövetkezményeket von maga után és nem csupán egy üres deklaráció.

Hazánkban ellenben problémaként értékelhető, hogy a jelenlegi szabályozás mellett a soron kívüliség diszfunkcionálissá vált, a ténylegesen sürgős elbírálást igénylő esetekben sem tartható a soron kívüli ügyintézés, amely indokoltta teheti a soron kívül folytatandó eljárások csökkentését.⁵⁷⁶ A soron kívüliség csak akkor töltheti be a szerepét, ha kivételes előírás marad, ellenkező esetben a soron kívüli ügyek sorban állása miatt a valóban haladéktalan ügyintézés igénylő ügyek nem bírálhatóak el időszerűen.

5.2.4. A kontradiktórium és a fegyverek egyenlőségének elve (*Waffengleichheit*)

Az előzetes letartóztatás elrendelésének a kontradiktórium elvének⁵⁷⁷ figyelembevételével kell történnie, amelyből következik, hogy a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül. Az eljárási feladatok megoszlása teszi lehetővé ugyanis az eljáró bíróságnak, hogy elfogulatlanul járjon el az ügyben.⁵⁷⁸ Az Alkotmánybíróság 2/2002. számú AB határozatában megállapította, hogy „*a tisztességes*

⁵⁷⁵ FABRIZY (2011) 451.

⁵⁷⁶ OBH elnökének előterjesztése az új büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló Kormányhatározat tervezetéhez. (30237-32/2013.OBH) 9.

⁵⁷⁷ A kontradiktórium elve a vádelvnek és az eljárási feladatok megosztásának folyamánya. A kontradiktórium tárgyalás alapján két ellenérdekű fél, a vád és a védelem képviselőinek jelenlétét feltételezi a tárgyaláson. Tulajdonképpen annak a követelménynek a törvényi megjelenése, amely alapján a terhelt nem az eljárás tárgya, hanem jogosítványokkal, alanyi jogokkal felruházott alanya. In: KIRALY (2008) 126.

⁵⁷⁸ HERKE (2002a) 23.

*eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója eljárási garanciákat is jelent a védelem számára.*⁵⁷⁹ A bíróság az előzetes letartóztatás elrendelésénél – a későbbi fenntartásnál nem kötelező jelleggel – személyes meghallgatáson dönt a szabadság elvonásának szükségességéről, amely során mind a vád mind a védelem felsorakoztathatja érveit. Az eljárás kontradiktórius jellegéből következik, hogy az indítványt megalapozó írásban vagy szóban előterjesztett ügyészi bizonyítékokkal kapcsolatban a védelem reagálhat, és érdemi védekezést terjeszthet elő.⁵⁸⁰

Fontos mindemellett megjegyezni, hogy az eljárásnak, amely során az előzetes letartóztatásról döntenek, a kontradiktórium elve mellett mindig biztosítania kell a „fegyveregyenlőség” elvének (*Waffengleichheit*) érvényesülését az ügyész és a terhelt között.⁵⁸¹ A fegyverek egyenlőségének elve⁵⁸² a tisztességes eljárásból levezethető alapelv, mely garantálja, hogy a bírósági eljárásban a vád és a védelem egyenlő feltételek mellett terjeszthesse elő érveit.⁵⁸³ A fegyverek egyenlőségének elve nem jut érvényre egyenlő mértékben az eljárás során, ugyanis az szó szoros értelemben kizárólag a tárgyalási szakban érvényesül. Az Alkotmánybíróság 6/1998. (III.I.) számú határozatban kifejtette, hogy *„a tisztességes eljárásnak általánosan és nem vitatottan elismert eleme a „fegyverek egyenlősége”, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A fegyverek egyenlősége nem minden esetben jelenti a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképpen megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.*

⁵⁷⁹ 14/2002. (III.20.) Ab határozat, ABH 2002, 101.

⁵⁸⁰ 93. BKv. Az ügyészi indítványban előterjesztett minden letartóztatási ok tekintetében biztosítani kell a védekezés lehetőségét.

⁵⁸¹ KÜHNE (2015) 126-127.

⁵⁸² Herke Csongor, Fenyvesi Csaba és Tremmel Flórián tankönyvükben a fegyverek egyenlőségének elvét szuperelvként definiálják, amely lényegét tekintve a tisztességes büntetőeljárás megjelölése. Tartalmilag nem tekintik alapelvnek, hanem több alapelv ötvözetének, ún. alapelvsomagnak. Kiemelendő emellett, hogy semmiképpen sem egyenlő az ügyfélegyenlőséggel, amelyről csak a polgári eljárásban beszélhetünk. A szerzők álláspontja szerint a fegyveregyenlőség reális tartalma negatív tilalomként értelmezhető, miszerint az eljáró hatóságoknak tilos növelniük a terhelt hátrányait. in: HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 52-53.

⁵⁸³ A fegyverek egyenlőségének elve alapvetően azt a célkitűzést jelenti, hogy az eljárás alanyainak a lehető legkiegyenlítetebb, optimális jogosultságokat kell biztosítani. Az elnevezés félreértésre adhat okot, ugyanis tényleges fegyverek egyenlősége nem egyeztethető össze sem az eljárás felépítésével és céljával sem pedig az eljárás alanyainak joghelyzetével. In: ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 69.

”⁵⁸⁴ Azaz a fegyverek egyenlőségének elvének funkciója alapvetően egy eljárási egyensúly (*Verfahrensbalance*) kialakítása. A terheltnek tisztességes esélyt kell biztosítani, hogy a többletjogosítványokkal rendelkező állami bűnüldöző szervek által összegyűjtött bizonyítékokat megvizsgálhassa, és azokra reagáljon, ami tulajdonképpen a védelem jogállásának kompenzáló erősítését jelenti az ügyéssel szemben.⁵⁸⁵

A nyomozati szakban alapvetően mindhárom vizsgált jogban jobbra az inkvizitórius elemek dominálnak, amelynek kiváló példája az eljárási cselekményeken való jelenléti jog gyakorlásának, valamint az iratokhoz való hozzáférés lehetőségének időbeli korlátozottsága.⁵⁸⁶ Ugyanis a fegyverek egyenlőségének elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően szükséges ahhoz, hogy a terhelt fogva tartásának törvényességét meg tudja cáfolni.⁵⁸⁷ A bizonyítékokhoz való hozzáférésnek megfelelő időben kell történnie, biztosítva, hogy a védelem az ügy iratait megismerje és megfelelő, effektív védekezést tudjon kifejteni a letartóztatás elkerülése érdekében.⁵⁸⁸ A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága több ügyben⁵⁸⁹ is megállapította az EMRK 6. cikkének megsértését, ahol a kérelmező azt panaszolta, hogy letartóztatása során megsértették a „fegyveregyenlőség” elvét, mivel nem biztosítottak számára hozzáférést a releváns nyomozati iratokhoz.

Ezen alapelvhez kapcsolódóan a magyar eljárási törvény kritikájaként néhány problémát emelnék ki, amelyek egyéb fejezetekben bővebb kifejtésre kerülnek. Elsőként említhető kritikai észrevétel, hogy a törvény rendelkezése alapján a védő a tanúkihallgatásokon való jelenléti joga nem vonatkozik a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyészség által indítványozott tanú kihallgatására, azaz ebben az esetben nem élhet a jelenléti jogával. Emellett alapvető problémaként jelentkezik, hogy a nyomozó hatóság akkor is kihallgathatja a terheltet, ha a védő az értesítés ellenére nem jelent meg. Ha pedig a gyanúsított a kihallgatása előtt arra hivatkozik, hogy már előzetesen védőt hatalmazott meg, és ennél fogva a védő értesítését kéri a nyomozati cselekményről, az eljáró szerv

⁵⁸⁴ 6/1998. (III.I.) AB határozat, ABH 1998, 91. II/5.

⁵⁸⁵ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 69.

⁵⁸⁶ KÜHNE (2015) 126.

⁵⁸⁷ OGH 7.5.2009, 13 Os 37/09d in: Juristische Blätter 2010/4. 260.

⁵⁸⁸ Kerojärvi vs. Finland (Application no. 17506/90) Judgment of 19 July 1995; Krčmář and Others vs. The Czech Republic (Application no. 35376/97.) Judgement of 3. March 2000.; Rowe and Davis vs. The United Kingdom (Application no. 28901/95) Judgement of 16 February 2000.

⁵⁸⁹ X.Y. vs. Hungary (Application no. 43888/08) Judgment Of 19 March 2013, I.H. and Others vs. Austria (Application no. 42780/98) Judgment of 20 April 2006.; Moiseyev vs. Russia (Application No. 62936/00) Judgment of 9 October 2008.

köteles e kérelemnek eleget tenni.⁵⁹⁰ Ez azonban még nem feltétlenül eredményezi a védői jelenlétet, mivel a nyomozó szerv nem köteles, hogy megvárja az ügyvéd megérkezését.⁵⁹¹ Továbbá aggályokat vet fel a védői kirendelés szabályai, miszerint a védő személyéről ugyanis csak és kizárólag az eljáró hatóság dönthet, ebbe tehát a terheltnek semmilyen beleszólása nincs.

5.3. Az előzetes letartóztatás elrendelésének formai feltételei

A magyar szakirodalom sokáig egységesen kezelte az előzetes letartóztatás okait és elrendelési feltételeit.⁵⁹² Elsőként 1961-ben *Móra és Kocsis* tankönyvében⁵⁹³ különíti el az elrendelés általános feltételei mellett az egyes letartóztatási okokat, bő húsz évvel később pedig már általánosan alkalmazza a jogirodalom,⁵⁹⁴ elkülönítve egymástól az általános és különös elrendelési feltételeket.⁵⁹⁵ Azaz hazánkban egészen az 1990-es évekig kizárólag az előzetes letartóztatás elrendelésének materiális feltételeivel, illetve annak kategorizálásával foglalkoztak a magyar büntetőeljárás jog szakemberei.

Ezt követően a német szakirodalom hatására, elsősorban *Herke* munkássága⁵⁹⁶ nyomán hazánkban is megjelentek az előzetes letartóztatás elrendeléséhez szükséges kritériumok között a materiális mellett a formai feltételek is. Ezek az alaki feltételek tehát a letartóztatás megengedhetőségének eljárási követelményeit foglalják magába, amelyek hazánkban a következők: a büntetőeljárás megindítása (1); bírói döntés (2); ügyészi indítvány (3); terhelt meghallgatása (4); indokolt végzés (5).

5.3.1. A büntetőeljárás megindítása

⁵⁹⁰ A 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 9. § (2) bek. alapján a védőt - a késedelmet nem tűrő eljárási cselekményeken kívül - kellő időben, legkevesebb huszonnégy órával korábban, a hely és időpont megjelölésével értesíteni kell azokról az eljárási cselekményekről, amelyeken a Be. alapján jelen lehet.

⁵⁹¹ FENYVESI (2002) 179-186.

⁵⁹² Mint ahogyan Herke Csongor A letartóztatás c. monográfiájában utal rá [HERKE (2002a) 65.] a XX. század első felében még csak a letartóztatás okai kerülnek elemzésre az egyes eljárásjogi tankönyvekben. pl.: VAMBERY (1916); FINKEY (1916); AUER (1938)

⁵⁹³ MORA – KOCSIS (1961) 235.

⁵⁹⁴ CSEKA – KIRALY – KRATOCHWILL – SZABONE NAGY – VARGHA (1982) 193.

⁵⁹⁵ Általános és egyben konjunktív feltételeknek szükségszerűen kell fennállniuk, míg a különös feltételek közül elegendő, ha csupán az egyik megállapítható. Ezen különös feltételeken belül megkülönböztethetünk

⁵⁹⁶ HERKE (2003) 270-281.

A letartóztatás elengedhetetlen feltétele mindhárom vizsgált jog alapján természetesen, hogy kizárólag olyan személy ellen lehet fogatosítani, aki ellen már büntetőeljárás folyamatban van, azaz a nyomozást már megindították.⁵⁹⁷ A nyomozás megindításához alacsonyabb gyanúfok is elegendő, mint az előzetes letartóztatás elrendeléséhez, amely hazánkban egyszerű gyanúként,⁵⁹⁸ a német és osztrák jogban pedig „*Anfangsverdacht*”-ként⁵⁹⁹ definiálható. A vizsgált németnyelvű rendszerekben a nyomozás megindítását a meghatározott gyanúfok formális megjelenéseként értékelik.⁶⁰⁰ Hazánkhoz hasonlóan mindkét országban a nyomozás megindítása a nyomozó hatóság és az ügyész döntési jogkörébe tartozik és csak abban az esetben értesítik a bíróságot, ha az meghatározott törvényi előírások alapján szükséges (pl. elfogatóparancs kibocsátása, 114. § StPO vagy fedett nyomozó bevetéséhez szükséges a bíró hozzájárulása, 110b § StPO). A független bíróság tehát csak akkor kerülhet döntési helyzetbe a személyi szabadság elvonásának kérdésében, ha a nyomozó hatóság érdemesnek tartja a nyomozás megindítását. Annak ellenére, hogy az eljárásnak ebben a szakaszában még csupán meglehetősen alacsony gyanúfokról beszélhetünk és a vizsgálódás a terhelt ellen irányul nem pedig a tettel szemben, már a nyomozás felderítés szakaszában a rendőrség őrizetbe veszi a gyanúsítottat és javasolja az ügyésznek az előzetes letartóztatás indítványozását.⁶⁰¹ Ugyanis ezáltal lényegesen könnyebb a bizonyítékok beszerzése és a gyanúsított vallomásra bírása, amely az ügy gyorsabb lezárását hozhatja magával. Ez a helyzet ellenben az ügyészi indítványokra vonatkozóan hátrányos hatást gyakorol, mivel az őrizetbe vétel szűkös időtartamán belül az ügyésznek nincs lehetősége alaposan megvizsgálnia a letartóztatási feltételeket, és sok esetben hagyatkozik a nyomozó hatóság véleményére. Így pedig összességében megállapítható, hogy a terhelt szabadságának elvonásának kérdésében kiemelt jelentősége van az eljáró nyomozó hatóság álláspontjának, amely az ügyészi indítvány megtételének alapjául szolgál, és közvetve ezáltal a bíróság döntésére is kihat. Tekintettel arra a tényre, hogy előzetes letartóztatásra

⁵⁹⁷ A magyar Be. 170. §-a alapján nyomozás az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján vagy feljelentésre indul meg. Hasonló rendelkezés érvényesül a német jogban is [160. § (1) bek., és 163. § (1) bek. StPO] és az osztrák jogban is (91-92. §, 99. § 101. § öStPO)

⁵⁹⁸ Az egyszerű gyanú a megalapozott gyanúhoz képest alacsonyabb valószínűségi fokot jelent. Ameddig az adott személyi vagy ténykérdéssel kapcsolatban a valószínűség mértéke az 50%-ot sem éri el, addig csupán egyszerű gyanúról beszélhetünk. in: HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 224-225.

⁵⁹⁹ Az *Anfangsverdacht*, azaz az egyszerű gyanú akkor állapítható meg, ha általános kriminológiai tapasztalatok alapján tényleges adat állapítható meg arra vonatkozóan, hogy egy büntetendő cselekményt követtek el. Az *Anfangsverdacht* fogalmáról lásd bővebben: HARTMANN – SCHMIDT (2015) 245-248.

⁶⁰⁰ VOLK – ENGLÄNDER (2013) 33-35.

⁶⁰¹ HERKE (2002a) 66.

tett ügyészi indítványt az esetek többségében bírói jóváhagyás követ. Az egyszerű gyanú megállapíthatósága mellett az eljárás megindításával összefüggően vizsgálni kell azt is, hogy valamely büntethetőségi akadály⁶⁰² fennáll-e, ugyanis igenlő válasz esetén már megkezdett eljárást meg kell szüntetni és természetesen előzetes letartóztatás kezdeményezésére sem kerülhet sor.⁶⁰³

5.3.2. A bírói döntés

Az előzetes letartóztatás kapcsán az Egyezmény 5. Cikkének (3) bekezdése szerint: „*a letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró vagy törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztviselő elé kell állítani..*”. E tekintetben fontos leszögezni, hogy nem feltétlenül kell, hogy a hagyományos értelemben véve bírósági hierarchiához tartozó személy legyen. A strasbourgi joggyakorlat szerint az a személy tekinthető bírói hatáskört gyakorló személynek, aki független a felektől, törvényi felhatalmazással rendelkezik az eljárás lefolytatására és a döntéshozatalra. A *Huber v. Schweiz (1990)*⁶⁰⁴ ügyben a Bíróság kimondta, hogy minden olyan esetben megállapítható a függetlenség követelményének megsértése, ahol fennáll a lehetőség, hogy hatósági személy később védőként lépjen fel, vagy fordítva.⁶⁰⁵ A törvényes bíróhoz való jog a jogállamiság elvéből levezethető alapvető jogosultság, amely biztosítja, hogy az eljárás alá vont személy ügyében minden esetben pártatlan bíró hozzon döntést.⁶⁰⁶

Ennek megfelelően a hazánk Alaptörvénye IV. cikkének (3) bekezdésében⁶⁰⁷ az őrizetbe vett személy további fogvatartásával kapcsolatos döntési jogosultságot kizárólag bírói hatáskörbe helyezi.⁶⁰⁸ Ezáltal alkotmányos garanciát biztosít a terhelt számára, hogy személyi szabadságát csak független bíróság indokolt döntéssel vonhatja el. Ennek a

⁶⁰² pl. jogos védelem, végszükség vagy magánindítvány hiánya, feljelentés hiánya, diplomáciai vagy egyéb mentesség. A büntethetőségi akadályok rendszeréről lásd bővebben: NAGY (2014a). 293. Emellett vizsgálni kell a büntetőeljárás akadályait, amelyet a Be. 6. § (3) bekezdésében sorol fel. Az itt meghatározott általános eljárási akadályok esetén nem lehet a büntetőeljárást megindítani, ha pedig már folyamatban van, akkor meg kell szüntetni (pl. a cselekmény nem bűncselekmény vagy a res iudicata esete)

⁶⁰³ HEGER (2013) 88.

⁶⁰⁴ Huber vs. Switzerland (Application No. 12794/87) Judgment of 23 October 1990.

⁶⁰⁵ PETERS – ALTWICKER (2012) 131.

⁶⁰⁶ ESSER (2014) 1031.

⁶⁰⁷ Alaptörvény IV: cikk (3) bek.

⁶⁰⁸ E rendelkezés 1990. évi XL. törvény alapján került bele a korábbi Alkotmányunkba. Ezt megelőzően az alaptörvény nem szólt arról, hogy melyik hatóság rendelkezik a szabadságelvonásról történő döntés jogkörével.

jelentősége a nyomozati szakban érezhető, mivel az eljárás e részében a vádhatóság tekinthető az ügy urának.

Magyarországon 1990. január 1-től kizárólag a bíróság jogosult arra, hogy az előzetes letartóztatás elrendeléséről és fenntartásáról döntsön. Ezt megelőzően, 1988. január 1. előtt az előzetes letartóztatás elrendeléséről ügyészi jóváhagyással még akár a rendőrség is dönthetett. Ezt követően az 1987. IV. törvény hatályba lépését követően ügyészi jogkörbe került az elrendelés joga. Viszont a döntési jogkör ügyészséghez telepítése nem felelt meg a nemzetközi konvenciókban található követelményeknek, mivel hazánkban az ügyész vádhatóság, így nem tekinthető sem független félnek az eljárásban, sem pedig bírói jogkörrel felruházott tisztségviselőnek. Végül az 1989. évi XXVI. törvény az előzetes letartóztatás elrendelésének jogával kizárólag a bíróságot ruházta fel, amely egy fontos lépcsőfoknak tekinthető a jogállammá válás folyamatában. Ennek ellenére a Büntetőeljárás törvény 1998-ban történő módosítása újból kísérletet tett az ügyészi jogkör kiszélesítésére, amely alapján tulajdonképpen a bíróság köteles volt az ügyészi indítványra elrendelni a letartóztatást, mérlegelési jogkör nélkül.⁶⁰⁹ Ezt az alkotmányossági szempontból sok tekintetben vitatható joghelyzetet⁶¹⁰ az Alkotmánybíróság oldotta meg azáltal, hogy hatályon kívül helyezte e módosítást. Ugyanis a testület döntésében kimondta, hogy *„a bírói döntés követelménye nem kerülhető meg azzal a megoldással, hogy a szándékos bűncselekmény miatt legalább három évi végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása esetén formálisan ugyan a bíróság rendeli el vagy tartja fenn az előzetes letartóztatást, azonban ilyen döntésre az ügyész indítványa alapján köteles. Ez a szabály a törvényhozó részéről a bírói hatáskör teljes kiüresítése, annak teljes mértékű elvonása.”*⁶¹¹ Azaz az előzetes letartóztatás elrendelése vagy fenntartása kérdésében kizárólag csak a bíróság dönthet, nem pedig az első fokú eljárásban addig vádképviselőt ellátó ügyész.

A hatályos magyar szabályozás szerint a vádirat benyújtása előtt a letartóztatásról a nyomozási bíró dönt indokolt indítványban.⁶¹² A tárgyalás előkészítése során pedig a tárgyalást előkészítő bíró, vagy amennyiben tanácsban jár el a bíróság, akkor bírói tanács dönt a letartóztatás kérdésében, amely általában a később eljáró elsőfokú bíróság is

⁶⁰⁹ 1998. évi LXXXVIII. törvény 45. §

⁶¹⁰ E módosítás a bíróság hatáskörét jelentősen szűkítette, emellett sértette a fegyverek egyenlőségének elvét, és ellentétben állt a nemzetközi normákkal.

⁶¹¹ 19/1999. (VI.25.) AB határozat

⁶¹² Be. 207. § (2) bek a)

egyben. Az elsőfokú bíróság által fenntartott, illetve elrendelt előzetes letartóztatás ellen a másodfokú bíróságnál lehet jogorvoslással élni. Amennyiben az elsőfokú ügydöntő határozat a kihirdetéskor nem emelkedik jogerőre, az eljáró bírónak döntenie kell az előzetes letartóztatás kérdésében is. Amennyiben fenntartja a letartóztatást, akkor annak határideje nem haladhatja meg az első fokon kiszabott szabadságvesztés tartamát.⁶¹³ Azaz az előzetes letartóztatásban töltött idő minimum mérceként határolja be az ítéletben kiszabott szabadságvesztés időtartamát. A döntés előtt a vád és a védelem képviselői is indítványt, észrevételt tehetnek, de azok hiányában is döntenie kell a letartóztatásról.

A magyar szabályokkal megegyező módon a német büntetőeljárás törvény is alapvető követelményként határozza meg a bírói döntéshez kötöttséget⁶¹⁴ az előzetes letartóztatás tekintetében. A törvényes bíróhoz való jog a jogállamiságból⁶¹⁵ levezethető alapjog, amelynek megfelelően a német bírósági törvény (*Deutsches Richtergesetz*)⁶¹⁶ kimondja, hogy a bíróságnak függetlennek kell lennie, kizárólag a törvénynek alávetettek. E függetlenség jelenti mind a szervezeti, mind pedig a személyi függetlenséget, amely biztosítja az állami befolyásolástól mentes, fair eljárást az eljárás résztvevői számára.⁶¹⁷ A német alaptörvény 103. § 1. bekezdésében deklarálja, hogy mindenkinek joga van a bíróság általi meghallgatáshoz, nem kizárólag a terheltnek, hanem minden eljárási alanynak. Ugyanakkor ezen alapvető jogosultság magába foglalja az időszerűség követelményét is. Azaz akkor is megállapítható a jogsértés, amennyiben túl későn kerül sor a bíróság általi meghallgatásra.⁶¹⁸

A letartóztatás szabályai között elkülönítve találhatók meg az elrendelés materiális feltételei, a 112, 112a, 113 és 127b szakaszokban. Mindemellett a formai feltételekről külön paragrafusokban rendelkezik: elsőként az elrendelés formájáról és tartalmáról (114.§), majd az illetékességi szabályokról és az indokolási kötelezettségről (115.§). Fontos megjegyeznünk, hogy alapvető eltérés a hazai szabályokhoz képest, hogy mind a német, mind az osztrák jogban az előzetes letartóztatás elrendelésére elfogatóparancs kibocsátásával (ún. *Haftbefehl*) kerül sor. A bírói döntéshez kötöttség követelményét a legmagasabb jogforrási szinten, a német Alaptörvény (*Grundgesetz*) deklarálja, miszerint

⁶¹³ Be. 131. § (4) bek.

⁶¹⁴ A témáról lásd bővebben: BRÜNING (2005)

⁶¹⁵ A német Grundgesetz 101. § (1) bek.

⁶¹⁶ Deutsches Richtergesetz 25. §

⁶¹⁷ POHL (1987) 2-3.

⁶¹⁸ E követelmény az őrizetbe vétel maximális időtartamával és a haladéktalan bíróság elé állítás követelményével kapcsolatban bír különös jelentőséggel. in: POHL (1987) 6.

a személyi szabadság elvonására és annak fenntartására kizárólag a bíró jogosult.⁶¹⁹ E rendelkezést egészíti ki az StPO 125. §-a amely meghatározza, hogy az egyes eljárási szakaszokban melyik bíróság jogosult az elfogatóparancs kibocsátására. Az eljárási törvény meghatározott esetekben⁶²⁰ mégis megengedi, hogy bírói határozat nélkül kerüljön sor az eljárás alá vont személy elfogására azzal a feltétellel, hogy haladéktalanul bíróság elé kell vezetni és a további fogvatartásról legkésőbb az elfogást követő nap végéig döntést hozni.

Ausztriában a személyi szabadsághoz való jog kiemelt védelemben részesül, hiszen az Egyezmény 5. cikke mellett az osztrák szövetségi alkotmány a személyi szabadságról is tartalmaz rendelkezéseket annak védelme érdekében. Mindezek alapján fontos követelményként jelenik meg a büntetőeljárás során, hogy a személyi szabadságában korlátozott személynek joga van a független bíróság által hozott döntéshez és a haladéktalan bírói kihallgatáshoz.⁶²¹ Azaz egy személy szabadságelvonására – a magyar és a német szabályokhoz hasonlóan – kizárólag bíróság indokolt határozata alapján kerülhet sor. Az átmeneti szabadságelvonást jelentő őrizetbe vétel esetén ellenben az ügyészség és a nyomozó hatóság saját hatáskörében is eljárhat.⁶²² Ilyen esetben a terheltet elfogását követően mindig haladéktalanul, főszabály szerint 24 órán belül illetékes bíróság elé kell állítani, amely legkésőbb további 48 órán belül dönt a további szabadságelvonás kérdésében.

Sajnos hazánkban az előzetes letartóztatás bírói hatáskörbe utalása a gyakorlatban nem oldotta meg teljes mértékben az elrendelési folyamatra jellemző és azt a legtöbb esetben meghatározó automatizmust. A bíróságok általában csak az ügyészi indítványokat ismételve, valós vizsgálat nélkül rendelik el, illetve tartják fenn a letartóztatást. Ezt kellőképpen igazolja az a tény, hogy a bíróságok az esetek több mint 90%-ban elrendelik az előzetes letartóztatást, amennyiben az ügyész azt indítványozza.⁶²³ Többek között ennek eredményeképpen az alábbi táblázatban⁶²⁴ is látható, hogyan növekedett az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottak száma az elmúlt években. Ugyanakkor látható módon a 2014-es BVOP-Évkönyv adatai szerint a 2013-as

⁶¹⁹ Grundgesetz 104. § (2) bek.

⁶²⁰ A német StPO 127. § (1)-(2) bek.; GG. 104. § (2) bek. Megemlíti a rendőrség jogát az őrizetbe vételre, de legfeljebb az őrizetbe vétel napjának végéig.

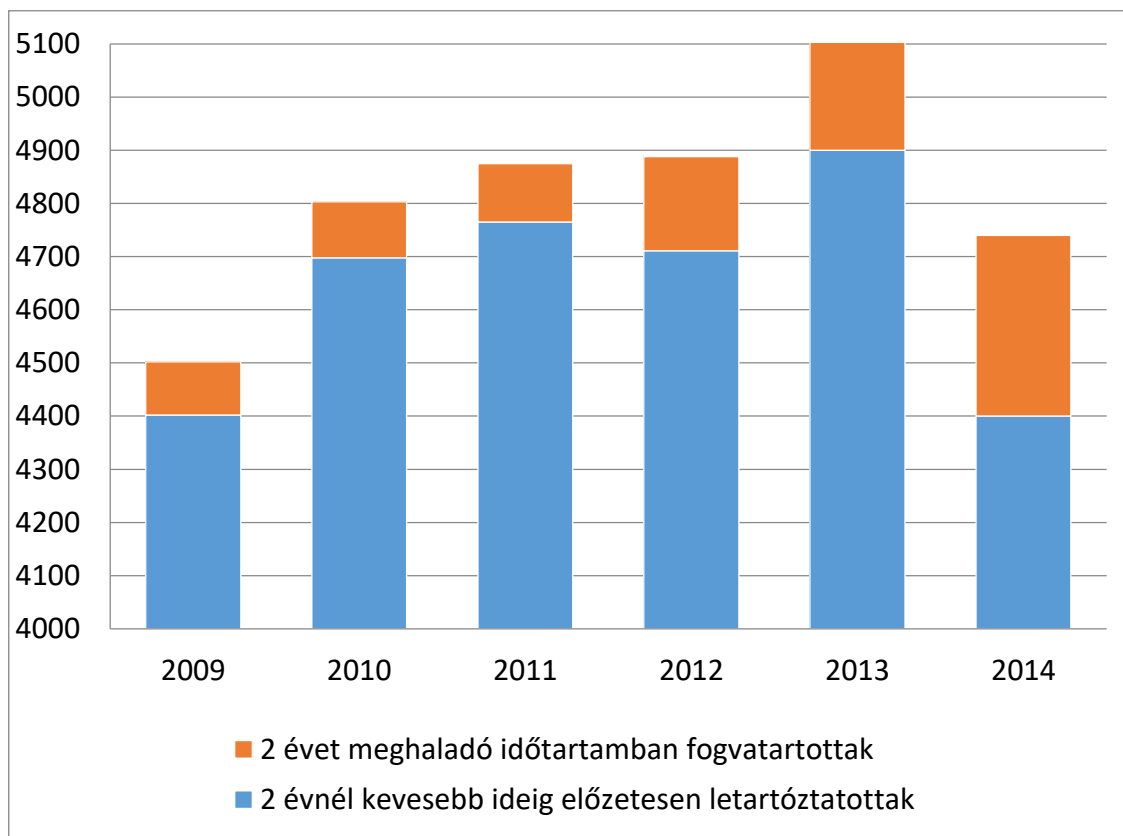
⁶²¹ Ezen alapvető követelmény fontosságát mutatja, hogy a PersFrSchG 4. bekezdése mellett az StPO 179. §-a és az EMRK 5. cikkének 3. bekezdése is tartalmazza.

⁶²² HOLLAENDER (2007) 9.

⁶²³ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató 2013. 49. oldal, 57. számú tábla

⁶²⁴ Készült a Büntetés végrehajtási Szervezet 2014-es Évkönyvének adatai alapján. Forrás: <http://bv.gov.hu/evkonyv> (Letöltés: 2015. május 9.)

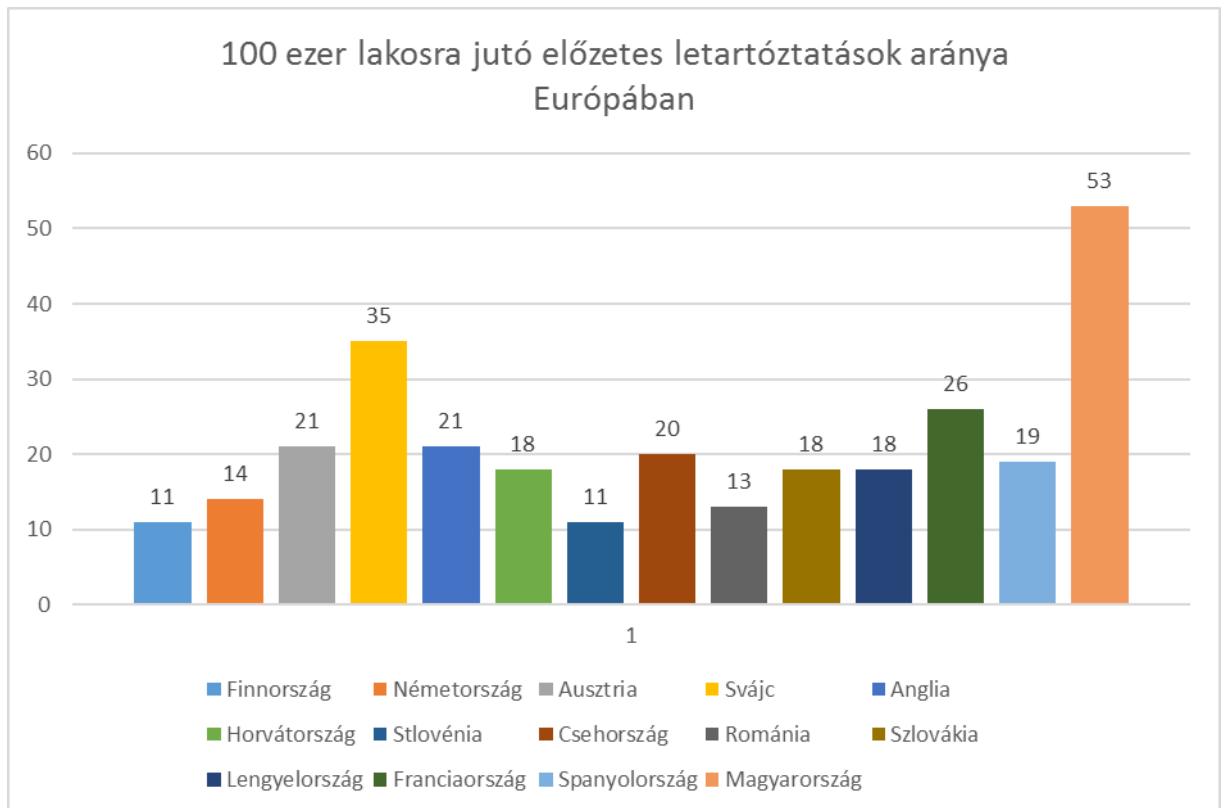
statisztikai számokhoz viszonyítva 13%-kal csökkent az előzetes letartóztatottak száma, ezáltal az összes fogvatartotti populációhoz viszonyított aránya 24,6%-ra csökkent.

E kedvező irányú változás köszönhető az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2013-ban több marasztaló döntésének, amely a nyilvánosságban nagyobb visszhangot kapott, és ezzel egyidejűleg felhívta a figyelmet az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatában létező problémákra.⁶²⁵ Ezen üdvözlendő számok ellenére a 24 hónapot meghaladó időtartamot előzetesben töltő terheltek száma növekedést mutat, amely értéknek a visszaszorítását a letartóztatás maximális határidejének kiterjesztésével a hazai jogalkotás nem segítette elő. Mindemellett a 2014-es adatok nem jelentik azt, hogy nincsenek további teendők az előzetes letartóztatás szabályozásának/gyakorlatának jobbítására. Ugyanis a nemzetközi viszonylatban az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottak száma 100.000 lakosra számított aránya még mindig jóval meghaladja a nyugat-európai átlagot, beleértve a német, illetve az osztrák adatokat. Emellett az alábbi táblázatból kiderül az is, hogy a

⁶²⁵ A Helsinki Bizottság kutatásai arra az eredményre jutottak, hogy amiatt is csökkent az előzetes letartóztatások száma, mivel szigorodott az ügyészi és bírói gyakorlat, ugyanis az ügyészségek egyre kevessebszer és egyre indokoltabb esetekben indítványozza az előzetes letartóztatást. Mindez pozitív fejlemény, de egyéb problémák továbbra is felvetődnek a gyakorlatban. lásd: MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZÁG (2015)

szomszédos országokhoz viszonyítva is Magyarország adatai messze a legmagasabbak.⁶²⁶

5.3.3. Az ügyési indítvány

A vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatás nélkülözhetetlen alaki feltétele az ügyési indítvány benyújtása. Ugyanis a nyomozati szakban a bíróság nincs olyan helyzetben, hogy saját hatáskörében láthassa, mely ügyben szükséges letartóztatás elrendelése. Emellett az eljárási feladatok megoszlásának elvéből következik, hogy a független bíróság nem dönthetne saját indítványáról. Ellenben az ügyési indítványra, illetve annak tartalmára vonatkozóan alig találunk rendelkezést a büntetőeljárás törvényünkben. Az ügyési indítványra vonatkozó részletszabályokat ugyanis a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyési feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás tartalmazza. Emellett a 23/2003. (VI.24.) BM-IM együttes rendelet szabályozza azokat a szükséges

⁶²⁶ Adatok: International Centre of Prison Studies. Forrás: http://www.prisonstudies.org/sites/prisonstudies.org/files/resources/downloads/world_pre-trial_imprisonment_list_2nd_edition_1.pdf (Letöltés: 2015. május 12.)

intézkedéseket, amelyeket a hatóságoknak meg kell tenniük az előzetes letartóztatás indítványozása során. A jogállamiság, a jogbiztonság és a törvényesség követelményének érvényesülése szempontjából e többszintű szabályozás nem tekinthető a legjobb megoldásnak. Ugyanis az ügyészi indítvány az előzetes letartóztatás elrendelésének egyik alaki feltétele, így célszerű lenne a Büntetőeljárás törvényben rendelkezni róla az elrendelési feltételek között, ahogyan a német és osztrák szabályok is teszik.

A magyar szabályok alapján, amennyiben a nyomozó hatóság indokoltnak tartja, a gyanúsított előzetes letartóztatását, akkor a nyomozó szerv vezetője erre vonatkozó előterjesztést kell tennie az őrizetbe vételt követő legkésőbb 36 órán belül. Ennek indokául az szolgál, hogy a letartóztatásra vonatkozó előterjesztést az ügyésznek olyan időben kell megküldenie, hogy a bíróság még 72 órán belül dönteni tudjon az indítványról.⁶²⁷ Az ügyésznek az indítvány benyújtása előtt alaposan meg kell vizsgálnia az előterjesztést és az azt alátámasztó nyomozati iratokat, amely alapján meg kell állapítania, hogy fennállnak-e az előzetes letartóztatás materiális (általános és különös) feltételei a nyomozás addigi állása alapján. Mindezen feladatok elvégzésére és az alapos vizsgálatra általában nem jut elegendő idő az őrizetbe vétel időtartamának szűkössége miatt.⁶²⁸ Így az ügyész legtöbbször az ügyben jártasabb nyomozó hatóságra támaszkodik az indítványa során, szükség esetén felvilágosítást kér a nyomozó hatóságtól.

Amennyiben az ügyész úgy ítéli meg, hogy az elrendelés feltételei megállapíthatóak és indítványozza az előzetes letartóztatást, akkor a rendőrség intézkedik az ügyész utasítása alapján a gyanúsított bíróságra kíséréséről.⁶²⁹ Emellett haladéktalanul értesítenie kell a bíróságot, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket az ülés megtartására. Az indítványt olyan időben kell megküldenie az ügyésznek a bírósághoz, hogy még a 72 órán belül lehetséges legyen a gyanúsított bíróság általi meghallgatása és a döntés meghozatala. Ha letelik ez a törvényi időtartam, akkor a terheltet szabadon kell bocsátani. Ellenben, a 72 órán túl benyújtott ügyészi indítványt a bíróságnak érdemben meg kell vizsgálni, azaz nincs helye az elkészttség okából történő elutasításnak.⁶³⁰

⁶²⁷ 23/2003 (VI.24.) BM-IM együttes rendelet 63. § (2) bekezdés alapján a nyomozó hatóság vezetője által tett előterjesztésnek tartalmaznia kell többek között: a terhelt terhére rótt bűncselekmény Btk-beli megnevezését, gyanúsított adatait, őrizetbe vétel kezdő időpontját, történeti tényállást. Emellett a megalapozott gyanút és az alátámasztó bizonyítékokat, illetve a hatóság által megalapozottnak vélt letartóztatási okok megjelölését.

⁶²⁸ Ahogyan az őrizetbe vétel időtartamának ismertetése során kifejtésre került, érdemesebb lenne az osztrák minta alapján 96 órás őrizetbe vételi határidő kialakítása, amelyen belül élesen el lehetne határolni az egyes hatóságok feladatának elvégzésére megengedett maximális határidőt.

⁶²⁹ Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 62/2007. (XII.23.) IRM rendelet szerint

⁶³⁰ BH 1997/169.

Lényegi eltérés az ügyészi indítvány vonatkozásában sem a német, sem az osztrák jogban nem figyelhető meg. A német eljárási jog szintén alapvető eljárási feltételként határozza meg az elfogató parancs kibocsátására irányuló ügyészi indítványt. E szabály alól kivételt képez az az eset, ha a nyomozó hatóság által foganatosított őrizetbe vétel esetén az illetékes ügyész nem elérhető, akkor az eljáró nyomozási bíró köteles hivatalból vizsgálni – erre vonatkozó indítvány nélkül – az előzetes letartóztatás feltételeit.⁶³¹ Amennyiben utólagosan az ügyész nem ért egyet az előzetes letartóztatás elrendelésével, illetve szükségességével, akkor a fogva tartást azonnal meg kell szüntetni.⁶³² Az indítvány tartalmi követelményeit tekintve tartalmaznia kell a terheltre vonatkozó adatokat, a bűncselekmény tényállását és törvényi megjelölését, a letartóztatást megalapozó adatokat és indokolást. Formailag a gyakorlatban eltérésekre lelhetünk, ugyanis több tartományban elektronikus adatfeldolgozó programot használnak a formai követelmények betartása és megfelelő időben történő benyújtása érdekében.⁶³³ Ugyanakkor főszabályként megállapítható, hogy a német eljárási törvény alapján az ügyészi indítvány írásban és szóban is benyújtható.⁶³⁴ Érdekesség, hogy megszokott a letartóztatási parancsot a bíróságon piros papírra nyomtatni, hogy könnyen megkülönböztethető legyen a többi aktától, látva az ügy sürgősségét.⁶³⁵

Emellett az osztrák jogban is alapvető eljárási feltétel, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére és fenntartására csak az *ügyész indokolt indítványára* kerülhet sor.⁶³⁶ Fontos kiemelni, hogy az ügyésznek kötelessége indítványát minden esetben megindokolni, az nem elegendő, ha az őrizetbe vételi okokat ismétli meg. Szintén nem tekinthető megfelelő indokolásnak, ha konkrét tények helyett csupán a törvény szövegének szó szerinti ismétlésére kerül sor. Az ilyen ügyészi indítványokat vissza kell utasítani.⁶³⁷

5.3.4. A terhelt meghallgatása

A terhelt meghallgatása csupán az előzetes letartóztatás elrendelésének alaki feltétele, az eljárás későbbi szakaszaiban az eljáró bíró döntheti el, hogy szükségesnek tartja-e a

⁶³¹ A német StPO 128. § (2) bek.

⁶³² A német StPO 120. § (3) bek.

⁶³³ A legújabb verzió a TV-STA, bővebb információ az alábbi linken található: <https://www.justiz.bayern.de/media/gesch%C3%A4ftsstellenautomt.pdf>. Érintett tartományok: Baden-Württemberg, Bremen, Niedersachsen, Rheinland-Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt és Thüringen.

⁶³⁴ A német StPO 33. § (2) bek.

⁶³⁵ WIESNETH (2006) 54.

⁶³⁶ SEILER (2009) 154.

⁶³⁷ BERTEL – VENIER (2012) 465.

szóbeli meghallgatást. E követelmény megfelel a haladéktalan bíróság elé állítás követelményének,⁶³⁸ illetve a fegyverek egyenlőségének érvényesülését segíti elő, ugyanis a meghallgatás során a terheltnek lehetősége van a védekezésre, amelynek keretében felszólalhat és indítványokat is tehet.

A nyomozási bíró ülésén jelen kell lennie a bírónak, az ügyésznek és a terheltnek. A törvény hiányossága, hogy csak a fiatalkorúak esetében teszi kötelezővé a védői jelenlétet, holott minden esetben szükséges lenne a védelemhez való jog és a fegyverek egyenlőségének elvének hatékony érvényesülése érdekében. Ugyanis a terhelt nyilatkozata az eljárás későbbi szakaszában felhasználható, ezért nélkülözhetetlen lenne a védőügyvéd jelenléte a meghallgatáson. A terhelt jogainak védelme érdekében a bíróság elmondja az ülés kezdetén a Miranda-figyelmeztetéseket⁶³⁹ és ismerteti a terhelt jogait. Egy jogban járatlan személy számára az elhangzott figyelmeztetések ellenére is nagy nehézséget okoz a megfelelő eljárási cselekmények megtétele. Jogi szakember segítségével hiába biztosított a terhelt számára, hogy az ügyészi indítvánnyal szemben bizonyítási eszközt csatolhat,⁶⁴⁰ a legtöbb esetben csupán a vallomásával javíthat, esetlegesen ronthat a helyzetén. A bíróság az eljárás későbbi szakaszaiban, az előzetes letartóztatás meghosszabbítása során nem köteles meghallgatást tartani, kizárólag az iratok alapján dönt. Az akták áttanulmányozására a vádirat benyújtása előtt 5 nap áll rendelkezésére az eljáró bírónak.⁶⁴¹

Emellett a bíróság a letartóztatás elrendelésének első három hónapjában nem köteles a fogvatartás megszüntetése iránti indítványt érdemben megvizsgálnia és elutasítja azt, ha a terhelt, illetőleg a védő az ismételt indítványban új körülményre nem hivatkozik. Azaz az esetek többségében a bíróság személyes meghallgatáson kívül dönt a letartóztatás fenntartásáról. Ennek indokául a bíróságok magas ügyterhe szolgálhat, bár az iratok alapján történő döntés magával hordozza annak veszélyét, hogy amennyiben az ügyész indítványozza a letartóztatás fenntartását, akkor annak automatikusan helyt adnak a körülmények kellő áttekintése nélkül.

Mint korábban kifejtésre került a legtöbb esetben lehetőség sincs arra, hogy a védő jelen legyen a meghallgatáson, kiváltképpen, ha az őrizetbe vételkor még nem rendelkezett a terhelt meghatalmazott védővel. E joghelyzet megoldásaként az

⁶³⁸ Emberi jogok Európai Egyezménye 5. cikk (3) bek.; Alaptörvény IV. cikk (3) bek.

⁶³⁹ Be. 117. § (2) bek.

⁶⁴⁰ BK 122. állásfoglalás II. pont

⁶⁴¹ Be. 131. § (2) bek.: A vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatás meghosszabbítása iránt az ügyész az előzetes letartóztatás határidejének lejárta előtt öt nappal tesz indítványt a bíróságnak.

szolgálhatna, ha az első kihallgatáson kötelező lenne a védői jelenlét, amely alapjául a már ismertetett hatékonyabb ügyvédi ügyeleti rendszer és kirendelt védői intézmény szolgálna. Ehhez kapcsolódóan az Emberi Jogok Európai Bírósága több döntésében⁶⁴² is leszögezte, hogy az állam pusztán a védői kirendeléssel nem teljesíti az Egyezményben foglalt kötelezettségét, mivel a legfontosabb követelmény, hogy a kirendelt védői tevékenységnek hatékonynak kell lennie, ezáltal biztosítva az effektív jogvédelmet. Deklarálta továbbá, hogy a hatóságoknak a védő igénybevételének jogát már a büntetőeljárás kezdetétől biztosítaniuk kell.⁶⁴³ Ennek megfelelően a magyar Alkotmánybíróság álláspontja szerint „a jogállami büntetőeljárás korlátozhatatlan minősége az eljárás tisztessége, amelynek egyik eleme az a követelmény, hogy a terhelt védelemhez való joga hatékony érvényesüljön.”⁶⁴⁴ Emellett a testület több határozatában⁶⁴⁵ is foglalkozott a védelemhez való joggal, amely során a strasbourgi Bírósághoz hasonlóan kimondta, hogy nem elegendő, hogy a védelemhez való jog csupán formális módon legyen biztosítva, hanem annak hatékony fellépése elengedhetetlen. Ehhez szükséges a hatóságok részéről megfelelő időt biztosítani a védelemre való felkészüléshez, mivel csak ezáltal lehetséges a védő szükséges feladatainak eredményes ellátása. Azaz a tényleges védői közreműködés nélkülözhetetlen a büntetőeljárás során, kiváltképpen a nyomozási szakban. Ebből következik, hogy a védelemhez fűződő joggal az sem fér össze, ha a védőt olyan időpontban tájékoztatják a kihallgatás helyszínéről és időpontjáról, hogy ténylegesen már nincs lehetősége azon részt venni, és az eljárási törvényben meghatározott feladatait ellátni.⁶⁴⁶

Sajnálatos módon azáltal, hogy jelenleg hazánkban nem kötelező a védő jelenléte az első kihallgatás során, így nem tekinthetőek a strasbourgi és alkotmányos követelmények maradéktalanul teljesítettnek. E kijelentést támasztja alá, hogy az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2010. november 16-án észrevételt⁶⁴⁷ fogalmazott meg Magyarországgal szemben, amely 13. pontjában felhívja a figyelmet, hogy a jogi segítségnyújtás biztosítása hiányos az országban. Az ajánlás szükségesnek tartja, hogy

⁶⁴² Artico gegen Italien, BNr. 6697/74. Urteil vom 13. Mai 1980 (Kammer); Czekalla gegen Portugal, Bsw. 38830/97 Urteil vom 10. Oktober 2002. NL 2002, S. 209. (NL 02/5/07)

⁶⁴³ Marguš V. Croatia (Application no. 4455/10) Judgment of 27 May 2014.

⁶⁴⁴ 17/2005. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2005, 175, 185.; 14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 255.

⁶⁴⁵ 25/1991. (V.18.) AB határozat ABH 1991/414; 1320/B/1993. AB határozat; 6/1998. (III.11.) AB határozat ABH 1998/91.

⁶⁴⁶ 8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312. [46.]

⁶⁴⁷ Concluding observations of the Human Rights Committee (CCPR/C/HUN/5) Letöltés (2015.09.22): http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/HUN/CO/5&Lang=En

hazánk is megteremtse azokat a feltételeket, amelyek minden szabadságától megfosztott személynek tényleges jogi segítségnyújtást garantálnak.

Az őrizetbe vétel szabályainak ismertetése során már kifejtésre került a terhelt első kihallgatásán való védői jelenlét problematikája és ehhez kapcsolódóan a kirendelt védői rendszer Németországban. Az elfogatóparancs (*Haftbefehl*) kibocsátását vagy őrizetbe vételét követő terhelti kihallgatásra vonatkozó részletszabályokat a német StPO 115.§ (2)-(3) bekezdésében találhatjuk meg. E paragrafusok azonban speciális szabályként értékelendők, amelyek tovább bővítik az eljáró bíróság kötelezettségét a külvilágtól elzárt terhelttel szemben. Ugyanis az StPO 136.§-ban generálisan rendelkezik a terhelt első kihallgatásának követelményeiről, azaz a magyar szabályozáshoz hasonlóan alapszabály a terhelti jogokra való figyelmeztetések megtétele. Ezen túlmenően a német eljárási törvény külön követelményeket állít az eljáró bírósággal szemben, amennyiben a terhelt előzetes letartóztatására kerül sor. Ugyanis ebben az esetben a bírónak az általános figyelmeztetéseken kívül kötelessége minden olyan tény ismertetni, amelyek alapján a megalapozott gyanú és valamely letartóztatási ok megállapítható, illetve fel kell tárnia az addigi nyomozás eredményeit.⁶⁴⁸ A német jogirodalomban korábban vitatott volt, hogy szükséges-e a szóbeli tájékoztatás mellett az iratbetekintés engedélyezése.⁶⁴⁹ Az Emberi Jogok Európai Bírósága döntötte el a kérdést, amikor kimondta, hogy az eljárás során a vád és a védelem között keletkező információ deficit az előzetes letartóztatás esetében nem kiegyenlíthető kizárólag csak a szóbeli indokolással.⁶⁵⁰ Ugyanis a terhelt meghallgatása során a bíróság csupán egy általános összegzést ad a letartóztatás szükségességének okairól, a bizonyítékok részletes ismertetése nélkül, amely jelentősen megnehezíti a terhelt helyzetét és nem felel meg a kontradiktórius eljárás szabályainak. A Bíróság döntésében megállapította, hogy az iratbetekintési jog és a letartóztatás elrendelésének szóbeli indokolása egymást kiegészítve szolgálják a terhelt eljárási jogainak erősítését.⁶⁵¹

Az osztrák szabályokat megvizsgálva látható, hogy lényegi különbséget a német törvényi rendelkezésekhez képest nem találhatunk. Így az letartóztatás alapvető feltétele, hogy a bíróság a terheltet az előzetes letartóztatás feltételeiről és az ügy körülményeiről meghallgassa, emellett pedig köteles eljárási jogairól, és a letartóztatás okairól

⁶⁴⁸ MEYER-GÖBNER – SCHMIDT (2014) 553.

⁶⁴⁹ KEMPF (2002) 222-224.

⁶⁵⁰ EGMR Nr. 23541/94 - Urteil vom 13. Februar 2001 (Garcia Alva vs. Deutschland)

⁶⁵¹ KEMPF (2002) 224.

tájékoztatni. Azaz még a letartóztatás elrendelése előtt szükséges a terhelt bíróság általi kihallgatása, haladéktalanul az igazságügyi őrizetbe vételét követően és a letartóztatásról az átszállítást követő 48 órán belül a bíróságnak döntést kell hozni.⁶⁵² Kihallgatás nélkül nem rendelhető el a letartóztatás, melynek elmaradása csak akkor nem jelent alapjogsértést, ha a megtámadott határozat alapján a legfelsőbb bíróság úgy ítéli meg, hogy letartóztatási ok ennek ellenére a vizsgálat idején is fennáll.⁶⁵³

5.3.5. Indokolt határozat

Az Egyezmény 5. cikkének (2) bekezdése szerint, amennyiben szabadságkorlátozó intézkedésre kerül sor, minden esetben tájékoztatni kell az érintett személyt annak okáról. A megfelelő indokolás amiatt is nagy jelentőséggel bír, mivel ennek tudatában lehetséges az effektív védekezés a terhére rótt vádakkal szemben. Az indokolásnak érthetőnek kell lennie, mellőznie kell az általánosságot, absztraktivitást, ezáltal is elősegítve a védelemhez való jog érvényesülését.⁶⁵⁴ Továbbá az Alkotmánybíróság a 7/2013. (III. 1.) határozatában⁶⁵⁵ arra az álláspontra jutott, hogy az indokolt bírói döntéshez fűződő jog az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljárás alkotmányos követelményrendszerén belül jelentkezik. E határozatában az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy szoros összefüggésben áll az indokok bemutatása, valamint a tisztességes eljárásból fakadó, a fél meghallgatáshoz való joga. Ugyanis kizárólag a kellő alapossággal indokolt bírói határozatból tűnhet ki, hogy az ügyet eldöntő bíróság ténylegesen figyelembe vette-e a felek által előterjesztett érveket. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében rejlő indokolási kötelezettség alkotmányos követelménye a bíróság döntési szabadságának abszolút korlátját jelenti, nevezetesen azt, hogy döntésének indokairól az eljárási törvényeknek megfelelően szükséges számot adnia. Az indokolási kötelezettség alkotmányjogi értelemben vett sérelme az eljárási szabály alaptörvény-ellenes alkalmazását jelenti. A tisztességes eljárásból fakadó elvárás tehát az eljárási szabályok Alaptörvénynek megfelelő alkalmazása, ami a jogállami keretek között működő bíróságok feladata.

⁶⁵² BERTEL – VENIER (2013) 360.

⁶⁵³ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 555.

⁶⁵⁴ PETERS – ALTWICKER (2012) 130.

⁶⁵⁵ 7/2013 (III.1.) AB határozat, ABH 2013, 293.

Ennek megfelelően a magyar szabályok szerint a bíróság az előzetes letartóztatás kérdésében alakszerű határozatban, végzésben dönt. A letartóztatás elrendelésére vonatkozó határozatnak tartalmaznia kell: a bíróság megnevezését, ügyszámot (1); a határozathozatal helyét, idejét és a bíróság eljárási formáját, a bűncselekmény megjelölését (2); a vádlott esetleges őrizetbe vételére vonatkozó adatokat, az előzetes letartóztatás elrendelési idejét (3); a vádlott személyi adatait (4); az előzetes letartóztatás utolsó napját (5); és a jogorvoslati jogosultságot (6).⁶⁵⁶

A végzés indokolásában pontosan meg kell határozni az alapos gyanú alapjául szolgáló bűncselekményt, annak minősítését, emellett az ügyészi indítvány tartalmát – az előzetes letartóztatás általános és különös okainak tényeken alapuló ismertetését jogszabályi hivatkozásokkal. Ugyanis a bíróságoknak minden esetben tiszteletben kell tartaniuk a jogerős határozat előtt az ártatlanság védelme alapelvét, amely fokozott elővigyázatosságot és körültekintést követel meg az eljáró hatóságok részéről a kényszerintézkedések elrendelése során.⁶⁵⁷ A bíróságnak minden esetben konkrétan alátámasztott érvekkel kell indokolnia a letartóztatás elrendelési feltételeinek megállapíthatóságát, továbbá ki kell térnie a védői érvelésekre és a bíróság azzal kapcsolatos álláspontjára.⁶⁵⁸

Sajnálatos módon a gyakorlatban a legtöbb problémát éppen a letartóztatás tényleges indokolása jelenti. Az esetek többségében az elrendelő végzésekben ugyanis a tényleges indokolás helyett a törvény szövegének megismétlésére kerül sor, amelyek nem felelnek meg a konkrét indokolási kötelezettségnek. Ennek háttérében a bíróságok részéről az időhiány és a kellő információ hiánya áll, amelyek az elrendelések automatizmusához vezethetnek. Ez a kérdés rendkívül összetett, hiszen a terhelt érdekében is áll, hogy a hatóság minél előbb döntést hozzon a letartóztatás elrendelésével kapcsolatban. De e sietségből adódóan az következik, hogy a bíróság csak felületesen vizsgálja meg az indítványokat és a szóbeli meghallgatást követően pedig egyből meg kell hozni a döntést az ügyben, amely rendkívüli jelentőséggel bír a terhelt későbbi helyzetére az eljárás során. Jóllehet, hogy a letartóztatást először csak 30 napra rendelik el, de általában, ha már elrendelték, akkor az eljárás során fenn is tartják a letartóztatást, amely több hónapnyi szabadságkorlátozást jelenthet. Ugyanis a meghosszabbítás során a bíróságnak nem kötelező meghallgatást sem tartania, és a jelentős munkateher miatt nem

⁶⁵⁶ Be. 258. § (1) bek b)-d) pont és (2) bek. a)-b) pont és (4) bek.

⁶⁵⁷ BH 2001/12. szám 955.

⁶⁵⁸ BKv. 93.

is kerül rá sor, mivel a bíróság úgy ítéli meg, hogy nem merült fel olyan új körülmény, amely indokolttá tenné. Pedig ezt nem lehetne automatikusan kijelenteni, mert általában önmagában az időmúlás is új körülményként léphet fel.⁶⁵⁹

A bírói gyakorlatban továbbá sok esetben⁶⁶⁰ a bűncselekmény különös tárgyi súlyára alapozzák kizárólag a szökés veszélyének fennállását: „*A terhére rótt bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyú, magas büntetési tétellel fenyegetett...ennek következtében a gyanúsított vonatkozásában megalapozottan feltehető, hogy szabadlábra helyezése esetén elszökne a hatóságok elől, illetőleg elrejtőzne.*”⁶⁶¹ Ilyen és ehhez hasonló konkrét indokolást nélkülözve rendelik el a bíróságok a letartóztatást, jóllehet a bűncselekmény különös tárgyi súlya önmagában nem alapozhatja meg a letartóztatás elrendelését. Ahogyan arra a korábbiakban utaltam, az előzetes letartóztatás a büntetőeljárás során elrendelhető legsúlyosabb kényszerintézkedés. Alapvetően érinti a terhelt személyes szabadsághoz, a mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való alkotmányos jogát, befolyásolja védekezésének kereteit, s közvetlen kihatással van személyes sorsának alakulására. Erre tekintettel úgy vélem, hogy a védő szabadlábra helyezés iránt előterjesztett indítványáról döntő, illetve az előzetes letartóztatást elrendelő, vagy azt meghosszabbító bírói döntéssel szembeni *minimális alkotmányos követelmény a kellő mélységű, a felhozott érveket érdemben vizsgáló és azokra reflektáló indokolás.*

A letartóztatási parancs (*Haftbefehl*) tartalmi elemei megegyeznek a magyar szabályokkal. Főszabály szerint külön, írásbeli formában kell a letartóztatást elrendelni, csak kivételesen, a tárgyalási szakban képezheti a tárgyalási jegyzőkönyv részét.⁶⁶² Ugyanakkor ez esetben sem tekinthetnek el az előírt formai követelményektől.⁶⁶³ Ez utóbbi vonatkozásában a bíróságnak részletes indokolási kötelezettsége van, amely során kerülnie kell az általános megfogalmazásokat és standard-formulák használatát.⁶⁶⁴ A német alkotmánybíróság emellett kimondta, hogy mindazon bizonyítékokat fel kell tárni a védelem számára, amelyek alapján a letartóztatás indokoltnak tekinthető. Ugyanis a

⁶⁵⁹ BANATI (2003) 268-269.p.

⁶⁶⁰ Szegedi Járásbíróság döntései: 6.B. 2923/2012/2.; 7.Bny.235/2014/2.; B.2712/2012.; B 515/2013.;

⁶⁶¹ 1.B.7004/2013/7-I. szám.

⁶⁶² Amennyiben a letartóztatás elrendelésére a tárgyalási szakban kerül sor, akkor sem elegendő a felületes indokolás, illetve kizárólag a törvényi hely megjelölése. Ebben az esetben is fel kell sorolni azokat a konkrét indokokat, amelyek a terhelt szabadságelvonását indokolják. in: NJW 2009, 1828. (LG Zweibrücken, Beschluss vom 2.3.2009 – Qs 20/09; StraFO 2006, 282 (OLG Oldenburg, Beschluss 21.4.2006 – 1 Ws 233/06)

⁶⁶³ LÖWE-ROSENBERG (2004) 86-88.

⁶⁶⁴ BVerfG NJW 1994, 3219

letartóztatást alátámasztó jogi és ténybeli bizonyítékok a terhelt megfelelő tájékoztatást szolgálják, amely által olyan helyzetbe kell hozni, hogy megfelelő védekezést tudjon kifejtetni a letartóztatás elkerülése érdekében.⁶⁶⁵ Ehhez kapcsolódóan a német tartományi legfelsőbb bíróság egy döntésében kimondta: „...a letartóztatás megfelelő indokolása elsősorban a terhelt tájékoztatását szolgálja arról, hogy milyen jogi és ténybeli indokok alapján kerül sor a személyi szabadságának elvonására. Ezért a letartóztatási parancs kibocsátásakor különös gondossággal kell eljárni.”⁶⁶⁶ A német StPO mindemellett előírja annak indokolását is, hogy miért nem lehetséges az arányosság követelményének érvényesítése, azaz más kényszerintézkedés alkalmazása. Álláspontom szerint megfontolandó lenne a magyar eljárási törvényben is az indokolt bírói határozat kötelező tartalmi elemévé tenni, hogy mi az akadálya alternatív kényszerintézkedés alkalmazásának.

Az osztrák eljárási jogban sem található különösebb eltérés, hiszen a bíróságnak az elrendelő határozatában mindig meg kell jelölnie azokat a tényeket, amelyek a letartóztatást megalapozzák.⁶⁶⁷ Amellett, hogy a legtöbb problémát a gyakorlatban az indokolás minősége adja, Ausztriában is érvényesül az az elv, miszerint nem tekinthető indokolásnak, ha csupán szó szerint idézik a törvényi rendelkezéseket.⁶⁶⁸ Azaz minden letartóztatást elrendelő döntés során konkrét indokokkal kell alátámasztani, hogy miért szükséges a terhelt szabadságának elvonása, illetve hogy miért nem alkalmazható egyéb alternatív kényszerintézkedés.⁶⁶⁹ Amennyiben hiányzik az indokolás vagy az nem helytálló, megállapítható a jogsértés. Ha az ügyész indítványa nélkülözi a konkrét letartóztatási okot, az indítványt a bíróságnak el kell utasítania, ugyanakkor további felvilágosítást kérhet, illetve nyomozási cselekmények elvégzését rendelheti el.⁶⁷⁰

5.4. Az előzetes letartóztatás materiális feltételei

5.4.1. Általános konjunktív feltételek

⁶⁶⁵ BVerfG NStZ-RR 1998, 108.

⁶⁶⁶ NStZ-RR 2002, 335. (OLG Hamm, Beschluss vom 5.8. 2002 – 2 Ws 335/02.)

⁶⁶⁷ oStPO 174. §

⁶⁶⁸ NIMMERVOLL (2012) 39.

⁶⁶⁹ OGH 13.6.2006. 14 Os 59/06t in: Juristische Blätter 2007/4. 264.

⁶⁷⁰ BERTEL – VENIER (2012) 451.

Az előzetes letartóztatás általános feltételeinek minden esetben együttesen kell fennállniuk és az elrendelésekor elsődlegesen e feltételek megállapíthatóságát kell vizsgálnia az eljáró bíróságnak. Ugyanis, ha valamely általános feltétel fennállásában kétség merül fel, akkor kizárt a letartóztatás elrendelése. Azaz semmiképpen sem elegendő az előzetes letartóztatás különös okainak vizsgálata, amennyiben hiányzik valamely általános feltétel, ilyen esetben bármely különös feltétel fennállása irreleváns. Az előzetes letartóztatás általános konjunktív feltételei hatályos eljárás törvényünk alapján: a bűncselekményre és az elkövető személyére vonatkozó megalapozott gyanú fennállása és a bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetettsége, illetve a fiatalkorúak esetében a bűncselekmény különös tárgyi súlya.⁶⁷¹

5.4.1.1. Megalapozott gyanú

Mindhárom vizsgált jog alapján az előzetes letartóztatás elrendeléséhez a gyanú legmagasabb foka szükséges. A magyar eljárási jog szerint az előzetes letartóztatás általános feltétele, hogy a terhelttel szemben szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény megalapozott gyanúja álljon fenn.⁶⁷² A megalapozott gyanú jelentése a szakirodalom szerint nem más, *mint a hatóság tagjához viszonyítottan külső ismeretforrásból származó és potenciális bizonyítási eszköz létevel igazolt elméleti bizonyíthatóság.*⁶⁷³ A Be. Kommentár szintén meghatározza a megalapozott gyanú fogalmát, miszerint *„a gyanú akkor megalapozott, ha a hatóságnak nem feltételezései, hanem tényeken alapuló törvényesen beszerzett bizonyítékai vannak a terheltre és a bűncselekmény elkövetésére, illetve a kettő között oksági kapcsolat áll fenn.”*⁶⁷⁴ A letartóztatás elrendeléséhez TREMMEL⁶⁷⁵ szerint *kétirányú megalapozott gyanú* szükséges, amely azt jelenti, hogy az megállapítható mind a bűncselekményre (*in rem*) mind pedig az elkövetőre (*in personam*) vonatkozóan. Ebből következik, hogy a bűncselekmény elkövetésének gyanúja alapján elrendelték a nyomozást⁶⁷⁶ és az

⁶⁷¹ Ez utóbbi feltétel e fejezetben nem kerül tárgyalásra, mivel a dolgozatban nem kerülnek kifejtésre a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő szabályok. Ugyanakkor az egyes letartóztatási okoknál, a német *„Schwere der Tat”* esetében a bűncselekmény tárgyi súlya még említésre kerül.

⁶⁷² A gyanú akkor megalapozott, ha 50%-nál nagyobb a valószínűsége a bűncselekmény elkövetésének és az elkövetői minőségnek. in: HERKE (2002a) 82.

⁶⁷³ BOCZ (2008) 83.

⁶⁷⁴ CZINE (2012) 453.

⁶⁷⁵ TREMMEL (2000) 393.

⁶⁷⁶ A Be. 6. § (2) bekezdése alapján a büntetőeljárást csak az ellen lehet megindítani, akit bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja terheli.

elkövetőre vonatkozó megalapozott gyanút pedig közölték a terhelttel. Ugyanis a megalapozott gyanú közlése elengedhetetlen feltétele a letartóztatás elrendelésének, mivel a terhelt ezáltal tudja meg, hogy milyen bűncselekmény miatt folyik ellene a büntetőeljárás és a terhelti jogosultságai (védelemhez való jog, jogorvoslati jog, iratbetekintés, stb.) is a közlés időpontjától illetik meg. A Be. 43. § (2) bekezdés a) pontja a hatóságok számára alapvető kötelezettségként határozza meg a terhelt tájékoztatását, amely közlésnek magába kell foglalnia az eljárás tárgyát képező cselekmény jogilag releváns lényegét és jogi minősülését. Emellett e szabály a tisztességes büntetőeljárás biztosítékaként is szolgál.⁶⁷⁷ A Kúria több korábbi döntésében is foglalkozott az előzetes letartóztatást elrendelő végzésekre vonatkozó követelményekkel. Ezekben megállapította, hogy az elrendelő végzésekben az ügy releváns körülményeinek gondos indokolása – ügyészi és védői érvekkel is alátámasztva – megkerülhetetlen és nem nélkülözheti a konkrét tényekre történő utalást.⁶⁷⁸

Ennek ellenére a hazai gyakorlat nem teljesen következetes abban a kérdésben, hogy a megalapozott gyanúról a nyomozási bíró milyen mértékben dönthet. A legtöbb esetben a nyomozási bíró elutasítja az előzetes letartóztatás szükségességével kapcsolatos bizonyítékok értékelését azon az alapon, hogy az elvonná az ügy érdemében döntést hozó bíróság hatáskörét.⁶⁷⁹ Az eljáró bírónak vizsgálódása során figyelemmel kell lennie az ügyészi indítványban foglaltakra valamint a mindkét fél oldaláról benyújtott bizonyítási eszközökre és a felszólalásokban foglaltakra.

A strasbourgi gyakorlat alapján a megalapozott gyanú fennállása vonatkozásában hozott döntés nem mellőzhető. Egy olyan álláspont, amely szerint a nyomozási bíró nem értékelheti a nyomozó hatóság, illetve az ügyész által benyújtott bizonyítékokat, már önmagában egyezményesértést eredményez, függetlenül attól, hogy a különös okok fennállnak-e. Ezt támasztja alá a 93. BK vélemény, amely szerint az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványból ki kell derülnie, hogy a bűncselekményre vonatkozó és a személyre szóló kétirányú megalapozott gyanú fennáll. A letartóztatás kérdésében az eljáró bíró ülésen dönt, amely kontradiktórius jellegéből eredően az ügyész és a védelem is tárgyi, illetve szóbeli bizonyítási eszközöket csatolhatnak, amelyek a letartóztatásról való döntésben relevánsak lehetnek. Ebből okszerűen következik, hogy az így

⁶⁷⁷ Egyezmény 6. cikk (3) bekezdés a) pont

⁶⁷⁸ BH 2007.403., BH 2009.7.; BH 2009.42.

⁶⁷⁹ A BH 2004.227. eseti döntésében a Kúria korábbi döntésében azon az állásponton volt, hogy az előzetes letartóztatás kérdésében döntő bíróság nem mérlegelheti az addig feltárt bizonyítékok bizonyító erejét.

előterjesztett bizonyítékokat a nyomozási bíró jogosult és köteles is értékelni. A bírónak nem a bizonyítékok bizonyító erejét kell értékelnie, hanem azt kell érdemben megvizsgálnia, hogy valóban megállapítható-e a kétirányú megalapozott gyanú, amit az addig felmerült bizonyítékok alapján tud eldönteni. Ha ez nem így történne, akkor felesleges lenne megkövetelni a megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékok átadását. Kizárólag ez az értelmezés áll összhangban a személyi szabadság korlátozásának alkotmányos követelményeivel.⁶⁸⁰ A *habeas corpus* elv alapelvéből eredően pedig a személyi szabadság elvonására kizárólag bírói döntés alapján kerülhet sor. Ha pedig a bíróság nem értékelhetné a megalapozott gyanú meglétét, akkor *de facto* az ügyész tényleges bírói kontroll nélkül dönthetne az előzetes letartóztatásról. Ez pedig egy jogállamban nem megengedhető.

A német illetve az osztrák eljárási szabályok szerint szintén a legmagasabb gyanúfok szükséges az előzetes letartóztatás elrendeléséhez.⁶⁸¹ Az osztrák szakirodalom nem mutat lényegi eltérést hazánk előírásaihoz viszonyítva, mivel Ausztriában a megalapozott gyanú akkor állapítható meg, ha *konkrét tények alapján nagy valószínűséggel arra lehet következtetni, hogy a terhelt a terhére rótt büntetendő cselekményt elkövette*. A gyanú fennállásának vizsgálata során három szempontot kell figyelembe venni, amelyeket az ügyészi indítványnak tartalmaznia kell: egyrészt a tényállás megfelelő leírását, továbbá annak bizonyítékokkal történő alátámasztását és a gyanú alapjául szolgáló tényállás jogi minősítését.⁶⁸² A gyanúnak mindig tényeken kell alapulnia, a puszta feltételezés tehát nem elegendő. A megalapozott gyanú, mint „minősített gyanú” is meghatározható, mint a legerősebb gyanúfok.⁶⁸³

A német StPO sem tartalmazza kifejezetten a megalapozott gyanú fogalmát. A szakirodalom dolgozta ki annak meghatározását, miszerint a megalapozott gyanú egy jelentős („*erhebliche*”), nagy („*große*”) és nagyfokú valószínűség („*hohe Wahrscheinlichkeit*”) arra vonatkozóan, hogy a terhelt a terhére rótt cselekményt elkövette és ezért az eljárás végén marasztaló ítélet várható.⁶⁸⁴ E szakirodalom és

⁶⁸⁰ Alaptörvény IV. (3) cikk

⁶⁸¹ Mind a német, mind pedig az osztrák szakirodalom három gyanúfok között tesz különbséget: a) kezdeti/egyszerű gyanú („*Anfangsverdacht*”): a gyanú fokozatai közül a legalacsonyabb szinten áll, amely az elegendő tényleges támponton alapszik, a nyomozás megindításának feltétele b) elégséges gyanú („*hinreichender Tatverdacht*”): a gyanú olyan magasabb foka, amely a bíróság előtti vádemelés feltétele. c) megalapozott gyanú („*dringender Tatverdacht*”): a gyanú legmagasabb foka, az előzetes letartóztatás elrendelési feltétele. In: VOLLMER – HEIDRICH (2012) Rn. 5-9.

⁶⁸² KIRCHBACHER (2008) 269.

⁶⁸³ FABRIZY (2011) 430.

⁶⁸⁴ LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112. (37)

joggyakorlat által kimunkált fogalom meglehetősen tág értelmezésre ad lehetőséget az eljáró bíróság számára. Emiatt a német jogtudomány folyamatosan megpróbálja a bírói mérlegelési és értelmezési lehetőséget egyértelműbben körvonalazni és az alkalmazandó mércéket pontosabban körülhatározni.⁶⁸⁵ Tehát e fogalom két elemből tevődik össze: egyrészt egy törvénybe ütköző bűncselekmény elkövetésének és a terhelt bűnösségének nagyfokú valószínűsítése (*retrospektív Prognózis*); emellett pedig szükséges, hogy a marasztaló ítélet valószínűsíthető legyen (*prospektív Prognózis*).⁶⁸⁶ Ez utóbbi nem követeli meg a bíró részéről a teljes bizonyosságot, elegendő az eljárás végén az elítélés lehetősége.⁶⁸⁷ A megalapozott gyanú meghatározása során az elégséges gyanúfoktól (*hinreichender Tatverdacht*) való elhatárolás okozhat bizonyos nehézséget. A két gyanúfok egymáshoz való viszonyának vizsgálatakor megállapíthatjuk, hogy az elégséges gyanú a vádemeléshez és a tárgyalási szak megindításához szükséges bizonyosságot jelenti. Ellenben a terhelt már ezt megelőzően is kerülhet előzetes letartóztatásba, illetve ezt követően, a tárgyalási szakban is elrendelhető vele szemben a letartóztatás. A vádemelésre akkor kerülhet sor, ha a nyomozás lezárását követően elegendő bizonyíték gyűlt össze a tárgyalási szak megindításához, ugyanakkor a megalapozott gyanú mindig a nyomozás aktuális állása alapján állapítható meg, és amely a nyomozás előrehaladtával tovább erősödhet vagy akár meg is dőlhet.⁶⁸⁸ Azaz a két gyanúfok elhatárolása a letartóztatás elrendelése során kiemelt jelentőséggel bír, mivel a terhelt személyi szabadsága csak akkor vonható el, ha a valószínűség legmagasabb foka állapítható meg a terhelt bűnösségére vonatkozóan, függetlenül a vádemelés megtörténtétől.

A megalapozott gyanú megállapíthatósága esetén döntő jelentőségű, hogy annak alapjául konkrét bizonyítékok szolgáljanak, az minden esetben valós tényekből levezethető legyen. Azaz az általános kriminalisztikai és egyéb eljárási tapasztalatok és sejtések nem elegendőek ahhoz, hogy a gyanú megalapozott legyen. Emiatt megkerülhetetlen követelmény, hogy az ügyész indítványában pontosan meghatározza a terhelt terhére rótt cselekményt, annak körülményeit és a letartóztatás indokául szolgáló adatokat. Mindez alapvető fontosságú, hiszen csak e tények tudatában tud a védelem érveket felhozni az ügyészi indítványban foglaltakkal szemben. Ennek következtében

⁶⁸⁵ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 168.

⁶⁸⁶ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 116-117.

⁶⁸⁷ OSTENDORF (2012) 142.

⁶⁸⁸ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 710.

kiemelt fontosságú, hogy a védő idejében élhessen iratbetekintési jogával és fel tudjon készülni a védekezésre. Ugyanis az iratbetekintési jog alapján a védő jogosult mindazon iratokat megtekintetni, amelyek a szabadságelvonás megítéléséhez *lényegi információt* tartalmaznak. A német szövetségi Alkotmánybíróság döntésében kimondta, hogy „*a bizonyítékokat a terhelt számára hasonló módon kell hozzáférhetővé tenni, mint a bíróságnak.*”⁶⁸⁹ A lényegi információ fogalma alatt pedig az testület mindazon adatokat és bizonyítékokat érti, amelyek a letartóztatás ügyében való döntés alapjául szolgálnak, tehát minden letartóztatással összefüggő terheltet mentő és terhelő körülményt fel kell tárni a védelem számára.⁶⁹⁰ A bizonyítékok értékelésével kapcsolatban a német joggyakorlat és szakirodalom hazánkkal egyező álláspontot képvisel. Eszerint a letartóztatás kérdésében döntő bírónak nem folytat le széleskörű bizonyítást, csupán azokat a tényeket és körülményeket kell vizsgálnia, amelyek a letartóztatásról való megalapozott döntéshez szükségesek.⁶⁹¹ Ehhez viszont nem kizárólag az ügyészi indítványban foglaltakat veszi figyelembe, hanem a védői, illetve a terhelti érveket, nyilatkozatokat is.

5.4.1.2. Szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény gyanúja

A letartóztatás elrendelésének e feltétele alapvetően az arányosság elvéből eredeztethető, mivel csak olyan súlyosabb bűncselekmények megalapozott gyanúja esetén rendelhető el a terhelt előzetes letartóztatása, amikor az a Btk. Különös része alapján szabadságvesztéssel fenyegetett. A törvény nem állít olyan feltételt, amely csak meghatározott tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetén lenne elrendelhető a letartóztatás. Tulajdonképpen ez az általános elrendelési kritérium nem szűkíti jelentősen a letartóztatás elrendelési lehetőségeit, mivel akkor is elrendelhető a terhelt előzetes letartóztatása, ha a bűncselekményre a törvény csupán vagylagosan (tehát például pénzbüntetés mellett, alternatív jelleggel) teszi lehetővé a szabadságvesztés kiszabását. A bűncselekmény tekintetében irreleváns a súly szerinti meghatározás, tehát nincs különbség a büntett vagy vétség miatt megindult eljárások között.⁶⁹²

⁶⁸⁹ BVerfG Beschluss vom 19. 1. 2006. 2 BvR 1075/05. NJW 2006. 1048.

⁶⁹⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 181.

⁶⁹¹ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 139-140.

⁶⁹² BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 203-204.

Az előzetes letartóztatás elrendelésének szabadságvesztéssel fenyegetettséghez való kötöttsége alapvetően az arányosság elvének egyik részkövetelménye, hiszen akkor tekinthető arányosnak az előzetes letartóztatás, amennyiben az ügy súlya (szabadságvesztéssel fenyegetettsége) indokolja a szabadság elvonását már az eljárás alatt. Ugyanakkor e szabály csupán elméleti jelentőségű, mivel a gyakorlatban a Btk.-ban szabályozott bűncselekmények több mint 90%-a⁶⁹³ szabadságvesztést is előír büntetésként.⁶⁹⁴ Éppen emiatt érdekesebb lenne az arányosság követelményének fokozottabb érvényesülése érdekében az előzetes letartóztatást kizárólag olyan esetekre szűkíteni, amikor az adott bűncselekmény csakis szabadságvesztéssel büntetendő.⁶⁹⁵ Álláspontom szerint még inkább alkalmasabb lehetőségként lenne, ahogyan azt Róth tanulmányában is bemutatta, hogy más államokhoz hasonlóan feltételként meghatározható lehetne a kiszabható szabadságvesztés minimuma.⁶⁹⁶ Mindez azért is bírhat különös jelentőséggel, hiszen az előzetes letartóztatás elrendelése az eljárás során általában prognosztizálja a későbbi ítéletben a szabadságvesztés büntetés kiszabását, mivel az ítéelő bíróság döntését nagymértékben befolyásolja a letartóztatásban töltött idő.

Sem a német, sem pedig az osztrák eljárási törvényben nem találhatjuk meg kifejezetten a szabadságvesztéssel fenyegetettség követelményét. Ellenben mindkét vizsgált jogban, eltérően a magyar szabályoktól kifejezett feltételként jelenik meg negatív elrendelési kritériumként az arányosság követelménye, miszerint a vizsgálati fogságot *nem lehet elrendelni, ha az az ügy jelentőségéhez és a várható büntetés vagy intézkedés súlyához képest az aránytalan.*⁶⁹⁷ E meghatározásból vezethető le tulajdonképpen a magyarral megegyező felfogás, miszerint a letartóztatást csak olyan esetben lehet elrendelni, amely arányban áll az ügy jelentőségével. Az ügy jelentősége (*Bedeutung der Sache*) nem kifejezetten egyértelmű fogalom, de a szakirodalom értelmezte annak jelentéstartalmát. Eszerint magába foglalja az eljárás tárgyát képező bűncselekmény

⁶⁹³ Ebből 22 bűncselekmény esetén van lehetőség életfogytig terjedő szabadságvesztés kiszabására, 9 bűncselekménynél alapesetként, 13 bűncselekmény vonatkozásában minősített esetben. in: NAGY (2014b) 137.p.

⁶⁹⁴ Mindemellett a szabadságvesztés-büntetés alkalmazási aránya napjainkban ismét növekedésnek indult. 100.000 lakosra mintegy 120 szabadságvesztést töltő jut, és a 28 büntetés-végrehajtási intézet átlagos telítettsége kb. 140 %-os. in: BELOVICS – GELLER – NAGY – TOTH (2012) 399.

⁶⁹⁵ E javaslattal a hatályos Btk. szerinti szabályozás nem áll összhangban. Ugyanis a Btk. 33. § (4) bek. megengedő szabályozása miatt kétséges lehet e megoldási javaslat joggyakorlatba történő átültetése. Ugyanis ez alapján egy többszörösen büntetett, csoportos garázdaságot, súlyos testi sértést, kapcsolati erőszakot elkövetésével gyanúsított személlyel szemben nem lehetne előzetes letartóztatást elrendelni, mivel a fenti Btk. szabály alapján a max. 3 év szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén át lehet térni akár az enyhébb büntetések közül bármelyikre is

⁶⁹⁶ ROTH (1998) 306.

⁶⁹⁷ A német StPO 112. § (1) bek.; az osztrák StPO 173. § (1) bek.

büntetési tételkeretét, a jogilag védett érdek sérelmének súlyosságát, a bűnüldözési érdek fontosságát, a konkrét ügyben az elkövetési módot, a terhelt személyiségét és bűnelkövetési hajlamát. E körülmények összességében adják meg az ügy jelentőségének mértékét. Az arányosság fogalmának másik eleme, a büntetés várható mértéke (*Rechtsfolgenerwartung*) szoros összefüggésben áll az ügy jelentőségével. Hiszen minél enyhébb a várható büntetés, annál kevésbé állhat arányban a személyi szabadság elvonása a terhelt terhére rótt cselekményével. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a bíróságnak egy konkrét prognózist kellene kialakítania az eljárás kimenetelével kapcsolatban, hiszen az ellentétben állna az ártatlanság vélelmével.⁶⁹⁸

A német eljárási törvény alapján a 6 hónap vagy annál rövidebb ideig tartó szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűncselekmény esetén aránytalan a vizsgálati fogság elrendelése, kivéve, ha az StPO 113. §-ban található valamely feltétel fennáll. Eszerint azoknál a bűncselekményeknél, amelyek legfeljebb 6 hónap szabadságvesztéssel, vagy 180 napi tétel pénzbüntetéssel fenyegetettek, kollúzió miatt nem rendelhető el vizsgálati fogság, szökés veszélye miatt pedig csak meghatározott feltételek fennállása esetén lehetséges. A törvényhozó e rendelkezést alapvetően a külföldi terheltekkel szemben alkotta meg, ugyanakkor a gyakorlatban csekély a jelentősége.⁶⁹⁹ E szakasz indokául az szolgált, hogy ha a letartóztatás feltételei azért nem állnak fenn, mert pénzbüntetés kiszabása várható büntetésként, ellenben a terhelt nem rendelkezik az állam területén lakóhellyel, és joggal lehet tartani attól, hogy elhagyja az országot, akkor az eljárás és a végrehajtás sikerének biztosítása céljából egyéb intézkedések foganatosíthatóak legyenek. Álláspontom szerint ilyen, a törvényben is „bagatell-bűncselekményként” definiált esetekben a terhelt személyi szabadságának huzamosabb idejű elvonása nem tekinthető arányosnak.

5.5. Matriális pozitív feltételek, az előzetes letartóztatás okai

Az előzetes letartóztatás elrendeléséhez nem elegendő az általános feltételek konjunktív megállapíthatósága, mivel azok mellett további körülmények fennállása szükségesek, amelyek már az eljárás kezdeti szakaszában is indokoltá tehetik a terhelt személyi szabadságának elvonását. Az előzetes letartóztatást megalapozó indokokat a hatályos

⁶⁹⁸ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 718.

⁶⁹⁹ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 774.

törvényünk a 129.§ (2) bekezdésében tartalmazza,⁷⁰⁰ amelyeket az alábbi módon csoportosíthatunk: egyrészt a *konkrét tényeken alapuló különös letartóztatási okok* a szökés, elrejtőzés és bűnisméltés ténye [a) pont]. Emellett jóval szélesebb körben találhatunk *reális feltételezésen alapuló, prognosztizálható különös letartóztatási okokat*: szökés, elrejtőzés veszélye; kollúzió veszélye és bűnisméltés veszélye [b) – d) pont], amely okok szerkezete nagyfokú hasonlóságot mutatnak, ugyanis a valószínűségi jelleget kifejezi például a „*megalapozottan feltehető*” fordulat a törvény szövegében.⁷⁰¹ E törvényben meghatározott okok egymáshoz való viszonya vagylagos, tehát legalább az egyiknek fenn kell állnia az elrendelés jogszerűségéhez, ellenkező esetben megállapítható a személyi szabadság elvonásának törvénytelenége. A Be. 129. §-ban meghatározott letartóztatási okok mellett a gyakorlatban megjelentek az ún. *apokrif letartóztatási okok*,⁷⁰² amelyek a letartóztatás ügyében döntő bírót ténylegesen befolyásolják a törvényi feltételek vizsgálata során. Ugyanakkor ezek az indokok nem jelennek meg a döntés indokolásában, hiszen azokra elviekben döntést alapozni nem lehetséges.

5.5.1. A konkrét tényeken alapuló letartóztatási okok

5.5.1.1. A terhelt szökésének, elrejtőzésének ténye – Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjának I. fordulata

A magyar és a német letartóztatási okok között egyaránt első különös feltételként található meg a szökés, elrejtőzés ténye. E letartóztatási ok az osztrák szabályok közül hiányzik, mivel ott kizárólag a szökés veszélyére alapított letartóztatást találhatjuk meg, amely a magyar Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjával állítható párhuzamba. Sem a magyar, sem a német törvény nem definiálja, hogy milyen magatartást ért a terhelt szökése,

⁷⁰⁰ A Be. 129.§ (2) bekezdésében szabályozott különös feltételek mellett a törvény további okokat is meghatároz. Ugyanis ha a terhelt az előzetes letartóztatást helyettesítő kényszerintézkedések szabályait megszegi, az előzetes letartóztatása elrendelhető.(be. 139 és 148.§), illetve letartóztatásra adhat okot a nem jogerős ítéletben kiszabott szabadságvesztés mértéke is. [Be. 327. § (2) bek.] A fiatakorúakra szigorúbb szabályozás vonatkozik, ugyanis velük szemben csak a bűncselekmény különös tárgyi súlyára tekintettel lehet elrendelni az előzetes letartóztatást. A katonai terheltekre vonatkozóan a Be. 480.§ (1) bekezdés tartalmaz további rendelkezéseket. A katonák esetében szabályoz a törvény egy további letartóztatási okot, miszerint ha a katona katonai bűncselekményt követ el, illetőleg ha a szolgálattal összefüggésben követ el más bűncselekményt, és szolgálati vagy fegyelmi okból nem hagyható szabadlábban, akkor is elrendelhető az előzetes letartóztatása.

⁷⁰¹ KIRALY (2008) 308.

⁷⁰² A témáról lásd bővebben: HERKE (2001) 83-92.

elrejtőzése alatt. Mindkét jogban e fogalmak a gyakorlat által pontosan kimunkáltak, lényegében nem mutatnak eltérést. Fennállása viszonylag könnyebben megítélhető, mivel múltbeli eseményeken alapulnak. Mind a szökés, mind pedig az elrejtőzés esetén a legfontosabb, hogy e magatartásokat a terhelt azzal a céllal hajtotta végre, hogy a büntetőeljárás hatálya alól kivonja magát.⁷⁰³ Önmagában nem tekinthető szökésnek, ha a terhelt nem jelenik meg a szabályszerű idézésen vagy külföldre utazott az eljárás alatt, mivel e cselekmények egyéb indokokon is alapulhatnak.⁷⁰⁴ Ugyanis a terhelt korrigálhatja a szökési magatartását, ha önkéntesen jelentkezik a hatóságnál, amelynek tényleges önkéntességét az eljáró bírónak vizsgálnia kell. A szökés és elrejtőzés fogalma a gyakorlatban sokszor nem különül egymástól.⁷⁰⁵ Mindkét esetben a hatóság köteles az elrendelő határozatban alátámasztani, hogy milyen tények utalnak a terhelt azon szándékára, hogy ténylegesen ki akarta vonni magát az eljárás alól. Mivel csak ezen adatok ismeretében van lehetősége a terheltnek védekezéssel élni a letartóztatási okkal szemben.

Ugyanakkor a hatályos törvényünk megfogalmazása kétségtelenül arra enged következtetni, hogy az a terhelt, aki az adott eljárás alól már megpróbálta kivonni magát akár eredményesen, akár nem, és utólag önként nem jelentkezik, azzal szemben megalapozott feltevésnek tekinthető, hogy az eljárás későbbi menetében is törekedne a szökésre. E vélelmet alátámasztja az a kártalanítási szabály, amely szerint nincs joga a terheltnek a kártalanításra, ha a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, megszökött, szökést kísérelt meg.⁷⁰⁶ Mindemellett sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy még ilyen konkrét tényen alapuló esetben is bírói mérlegelés kérdése az előzetes letartóztatás elrendelése, azaz a szökési cselekmény igazolhatósága esetén sem tekinthető kötelező elrendelési esetkörnek.⁷⁰⁷

⁷⁰³ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) 314.p; LÖWE-ROSENBERG (2004) (43)

⁷⁰⁴⁷⁰⁴ A bíróságnak alaposan vizsgálnia kell az összefüggést a terhelt eljárástól történő távolmaradása és az eljárás megindítása közötti összefüggést. Előfordulhat ugyanis, hogy családi vagy munkahelyi megbízás miatt utazott el a terhelt, ami miatt nem tud megjelenni az adott eljárási cselekményen. Emellett betegség vagy az idézés meg nem érkezése is indokolhatja a távolmaradást. in: MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 153.

⁷⁰⁵ HERKE (2002a) 90-91.p.

⁷⁰⁶ Be. 580. § (3) bekezdés a) pont

⁷⁰⁷ Imre vs. Hungary (Application no. 53129/99.) Judgement of 2 December 2003.

5.5.1.2. Újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatti büntetőeljárás megindulása – Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjának II. fordulata

E letartóztatási ok arra vonatkozik, ha a terhelttel szemben indult eljárás során újabb büntetőeljárást indítanak. Ebben az esetben a letartóztatás elrendeléséhez szükséges, hogy ez az újabb bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetett és szándékos legyen. Ugyanakkor itt nem indulhatunk ki a *res iudicata*-ból, mivel az újabb eljárás tárgyát képező alapos gyanú minősítése szolgál a letartóztatási ok vizsgálatához.⁷⁰⁸ A törvény szövegezése nem tartalmaz utalást arra, hogy a terhelt a szándékos bűncselekményt, amely miatt az alapügyben ellene újabb nyomozás elrendelésére és gyanúsításra van szükség, az alapügy megindulása előtt, vagy annak időtartama alatt kell elkövetnie. E bekezdés II. fordulatának értelmezésére vonatkozóan a törvény részletes indokolása és a Be. kommentár sem tartalmaz érdemi állásfoglalást, iránymutató eseti döntést. Ebből következik, hogy a joggyakorlat nem egységesen értelmezi és alkalmazza e törvényi rendelkezést.

Az *egyik lehetséges értelmezés* szerint e fordulat alá minden olyan eset beleértendő, amikor a gyanúsított ellen valamely folyamatban lévő büntetőeljárás hatálya alatt szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt indul újabb büntetőeljárás. Az, hogy a terhelt mikor követte el az újabb eljárás alapjául szolgáló szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény (az alapügy előtt vagy alatt), az teljes mértékben közömbös. A *másik lehetséges értelmezés* alapján az előzetes letartóztatás elrendelésének (vagy fenntartásának, illetve meghosszabbításának) e fordulata csak akkor állapítható meg, ha a gyanúsított az alapügy alatt – amely eljárásban az előzetes letartóztatása kérdésében döntést hoznak – követi el a szabadságvesztéssel büntetendő újabb szándékos bűncselekményt.

A törvény szövegének nyelvtani értelmezése alapján az „*eljárás során*” kifejezés azt az időtartamot foglalja magában, amely a konkrét büntetőeljárás megindulása (a továbbiakban: alapügy), egészen pontosan az alapügyben történt gyanúsított kihallgatás és az előzetes letartóztatás szükségességének kérdése időpontja között telik el. Ez lényegében azt jelenti, hogy az alapügyben történő gyanúsított kihallgatás után, a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt újabb gyanúsítottá nyilvánításra kerül sor. Ezt támasztja alá az tény is, hogy ha az alapos gyanút a terhelttel az alapügyben még nem

⁷⁰⁸ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 207.

közölték, akkor ő nem tudhatja, hogy az újabb bűncselekmény elkövetésével a személyi szabadságát kockáztatja.

E bekezdés tárgyalása során különbséget kell tennünk a Be. 129.§ (2) a) pont második fordulata és a 129.§ (2) bekezdés d) pontja között. Ugyanis az első esetkör a bűnisméltés konkrét megtörténte, míg a második, annak a veszélyét vetíti előre. A jogalkotó a Be. részletes indokolásban nem tért ki arra, hogy az alapügy alatt szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt mikor kell elkövetnie a terheltnek ahhoz, hogy az az előzetes letartóztatást megalapozó körülmény legyen. Ugyanakkor a szövegezés egyértelműen a bűnisméltésre fókuszál, tehát a további bűncselekmények elkövetésének megakadályozása a cél, nem pedig olyan, jóval korábban elkövetett cselekmények ezen fordulat alá történő beemelése, amelyek tekintetében a bűnisméltés kérdése fel sem vetődhet. Ebben az esetben arról van szó, hogy az alapügy már folyamatban van, ez azonban mégsem tartja vissza az elkövetőt attól, hogy újabb (szabadságvesztéssel büntetendő szándékos) bűncselekményt valósítson meg. Ennek megakadályozása érdekében erre a fordulatra hivatkozással rendelheti el az eljáró bíró a letartóztatást, mivel ellenkező esetben a terhelt esetleg újabb bűncselekményeket követhetne el, mivel önmagában az alapügyben folytatott büntetőeljárás megindítása nem hatott rá visszatartó erővel.

Abból adódóan azonban, hogy az előzetes letartóztatás jelen okának szabályozása mögött meghúzódó egyetlen jogpolitikai cél a bűnisméltés megelőzése, vagyis a bűnmegelőzési célzat, egyértelműen állást lehet foglalni az elrendelés ezen okból történő szükségességének kérdésében is. Korábbi törvényünk (1973. évi I. tv.) vonatkozó rendelkezése [92. §(1) bek. c) pontja] az eljárás alatt újabb bűncselekmény elkövetését vagy ennek feltételezhetőségét határozta meg előzetes letartóztatási okként azzal a feltétellel, hogy az újabb bűncselekménynek szabadságvesztéssel (is) büntethetőnek kellett lennie.⁷⁰⁹ Ehhez az új Be. azt a további feltételt csatolta, hogy az újabb bűncselekménynek nem csupán szabadságvesztéssel büntetendőnek, hanem szándékosnak is kell lennie, továbbá a bűnisméltés csak akkor áll fenn, ha a terhelt ellen a szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos bűncselekmény miatt a büntetőeljárás meg is indult. Kiemelt figyelemmel a *favor defensionis* elvére megállapítható, hogy amennyiben a jogalkotó a korábbi szabályozáshoz képest szigorúbb rendelkezéseket szeretett volna életbe léptetni, annak indokait a 2002. évi I. törvény 77. §-ában részletesen

⁷⁰⁹ HERKE (2002a) 105.

kifejtette volna. Ehelyett az új Be.-ben a bűnisméltés tényére alapozott letartóztatási ok pontosítása történt meg.

Az újabb bűncselekményt a terheltnek tehát az eljárás megindítását követően kell elkövetnie. Ezzel egyező álláspontot képvisel *Bócz Endre*⁷¹⁰ és *Herke Csongor* is.⁷¹¹ Ennek megfelelően a korábban elkövetett, de az eljárás alatt felderített bűncselekmény nem alapozza meg a terhelt előzetes letartóztatását. (Egyetlen kivételként említhetőek az állapotbűncselekmények, amelyeknél a bűncselekmény bevégeztsége az állapot megszűnéséhez kapcsolódik, így fennáll a bűnisméltés ténye akkor is, ha pl. a kábítószer tartása az eljárás megindítása előtt kezdődött, de a cselekmény és annak elkövetője az eljárás befejezése alatt lepleződött le.⁷¹²)

A gyakorlatban előforduló további vitás kérdés lehet annak eldöntése, hogy mit jelent „az eljárás alatt” kritérium, vagyis megállapítható-e az előzetes letartóztatás nevezett fordulata, ha az alapügyben a nyomozást már megindították, de a terhelttel még nem közölték az alapos gyanút. Ilyenkor ugyanis a törvény nyelvtani értelmezése szerint valóban „az eljárás alatt” történt a bűnisméltés, azonban konkrét személlyel szemben még nem folyt büntetőeljárás. Álláspontom szerint ilyen esetben nincs helye a felhívott letartóztatási okra történő hivatkozásnak, mert a terhelt tudattartama nem terjed ki arra, hogy ő büntetőeljárás hatálya alatt áll, s ebből kifolyólag egy újabb (szabadságvesztéssel büntetendő szándékos) bűncselekmény elkövetésével előzetes letartóztatásban kerülhet. Szintén nem alapítható előzetes letartóztatás, ha az „újabb” bűncselekmény a korábbi, alapügyben tárgyalt cselekménnyel (természetes vagy törvényi) egységet képez.⁷¹³

E nézőpontot támasztja alá, hogy a német Büntetőeljárás törvényben szabályozott letartóztatási okok között nem szerepel a bűnisméltés tényén alapuló letartóztatás. Ugyanis a német Be. csak a bűnisméltés veszélye okán elrendelt vizsgálati fogságot ismeri, de az csak szigorú törvényi feltételek mellett állapítható meg. A német törvény kommentárja ugyanis kimondja, hogy *„A bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében lehetséges olyan szabadságot korlátozó intézkedések fogantatása, amelyek a társadalom védelme érdekében a további bünelkövetés elleni védelmet biztosítják, azaz preventív – megelőzési célt szolgálnak. Ugyanakkor csak szigorú feltételek mellett*

⁷¹⁰ BOCZ (2000b) 470.

⁷¹¹ Herke négy együttes feltétel fennállásához köti a bűnisméltés ténye miatt elrendelt letartóztatást: a terhelttel szemben az eljárás megindítását követően elkövetett (1); szabadságvesztéssel fenyegetett (2); újabb bűncselekmény (3); alapos gyanúja áll fenn (4). in: HERKE (2002a) 106.

⁷¹² NAGY (2008) 68-76.

⁷¹³ AMBRUS (2014) 83-150.

alkalmazható a terhelt személyi szabadságának elvonása az elkövető visszaesésének megelőzésére miatt, tekintettel az ártatlanság vélelmére.”⁷¹⁴ Azaz a német szabályozás egyértelműen a letartóztatás preventív célzatát hangsúlyozza, azaz semmiképpen sem értékelhető a letartóztatás korábban elkövetett bűncselekmény miatti megtorlásként.⁷¹⁵ Ezt az álláspontot követi az osztrák Büntetőeljárás törvény is, amely szintén nem szabályozza letartóztatási okként a bűnismétlés tényét, mivel az osztrák Be. ún. „bűnmegelőzési letartóztatásról”⁷¹⁶ beszél. Tehát mindkét jogrendszerben a bűnismétlés tényéhez hasonló rendelkezés az a letartóztatási ok, amely esetén egy már folyamatban lévő eljárásban kiderül, hogy hasonló bűncselekmény elkövetése miatt már korábban elítélték a terheltet (és a büntetését emiatt már letöltötte), és fennáll a veszélye, hogy további hasonló jellegű bűncselekményt követ el, elrendelhető vele szemben a letartóztatás. Ezért a német és az osztrák jogalkotó igen ritkán, csak súlyos bűncselekmények, illetve visszaeső terhelt esetén engedi e különös letartóztatási ok elrendelését és csak szigorúan, pontosan körülhatárolt esetekben.⁷¹⁷

5.5.1.3. A bűncselekmény tárgyi súlya („Schwere der Tat”)

A német büntetőeljárás törvény – ellentétben az osztrák és magyar törvénnyel – egy további, ún. „céltalan letartóztatási okot” is tartalmaz, amely idegen testként jelenik meg a német szabályok között.⁷¹⁸ Ugyanis az StPO 112.§ (3) bekezdése taxatív felsorolt bűncselekmények megalapozott gyanúja esetén lehetővé teszi a terhelt szabadságának elvonását kizárólag a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel („*Schwerkriminalität*”).

A német jogban a hatályos szabályozás szerint, ha a terhelt a Nemzetközi Büntetőtörvénykönyv⁷¹⁹ 6. § (1) bek. Nr. 1.- be ütköző népiirtás vagy a taxatív felsorolt StGB-be ütköző bűncselekmények⁷²⁰ valamelyikének elkövetésével megalapozottan gyanúsítható, ezekben az esetekben akkor is elrendelhető a letartóztatás, ha a 112. § (2) bek. szerinti feltételek nem állnak fenn.⁷²¹ Ugyanakkor e letartóztatási ok meglehetősen

⁷¹⁴ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 43.p.

⁷¹⁵ WEIGEND (2008) 743.

⁷¹⁶ oStPO 173. §

⁷¹⁷ Ennek háttérben az áll, hogy e a letartóztatási ok jogállami szempontból káros, mivel a bíróság a szabadságelvonást egy még el nem követett/várhatóan elkövetésre kerülő bűncselekmény miatt - amit nem bizonyított gyanú alapján állapítanak meg – rendeli el. BERTEL – VENIER (2013) 364.

⁷¹⁸ WEIGEND (2008) 750.

⁷¹⁹ Völkerstrafgesetzbuch (VStGB) vom 26. Juni 2002 (BGBl. I S. 2254)

⁷²⁰ Így például: terrorista csoport megszervezése, emberölés, súlyos testi sértés, gyűjtögetés minősített esetei, továbbá élet- testi épséget veszélyeztető más bűncselekmény

⁷²¹ StPO 112. § (3) bekezdés

vitatható, mivel ha önmagában alkalmaznák ezt a letartóztatás indokaként, akkor nem érvényesülnének annak alapvető céljai, azaz a nyomozás felderítésének és a végrehajtás sikerének biztosítása, illetve e rendelkezés az arányosság követelményét is sérti.⁷²²

Ugyanis a törvény szó szerinti megfogalmazása értelmében e letartóztatási ok akkor is megállapítható, ha más a 112. §-ban felsorolt ok egyike sem állapítható meg, tehát a nyelvtani értelmezés szerint e letartóztatási ok önmagában megalapozhatja a terhelt letartóztatását. Éppen emiatt az alkotmányosan vitatható helyzet miatt a német Szövetségi Alkotmánybíróság a következő értelmezést adta e szabályhoz. A törvényben taxatív felsorolt súlyos bűncselekmények megalapozott gyanúja alapján is csak akkor lehet a terhelt letartóztatását elrendelni, ha más letartóztatási ok is fennáll. Ezekben az esetekben ugyanakkor elég a szökés vagy felderítés akadályozásának veszélyének csekélyebb foka is.⁷²³ Az alkotmánykonform értelmezés magába foglalja az arányosság követelményét is, azaz csak akkor lehet elrendelni a terhelt letartóztatását, ha anélkül a felderítés sikertelen lenne, vagy az aránytalan nehézségekbe ütközne, illetve egyébként elnehezülne az eljárás lefolytatása. E letartóztatási ok a gyakorlatban csupán az esetek 1%-ban jelenik meg, így nem bír nagy relevanciával a német jogalkalmazásban.⁷²⁴ Mégis alkotmányos szempontból megkérdőjelezhető e letartóztatási okkal kapcsolatban az arányosság követelményével illetve az ártatlanság vélelmével való ellentét, az alacsonyabb gyanúfokkal való megelégedés, amely az indokolás megkönnyítését jelenti a bíróságok számára.⁷²⁵ Emellett kifogásolható, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság döntését követően miért nem változtattak a német jogalkotók a törvény szövegén, mivel így a jogalkalmazás túllép a szó szerinti szövegen. Mindezek miatt a szakirodalomban uralkodó nézet e törvényhely teljes törlésének igényét fogalmazza meg.⁷²⁶

A magyar eljárási törvény a Be. 129. §-ban nem rendelkezik a bűncselekmény tárgyi súlyáról, de a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályok között további feltételként követeli meg a letartóztatás elrendeléséhez a bűncselekmény tárgyi súlyát. A Be. 454. § (1) bekezdése értelmében, a fiatalkorú előzetes letartóztatásának a 129. § (2) bekezdésében megállapított okok esetében is csak akkor van helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges.⁷²⁷ A különös tárgyi súly fogalmát

⁷²² ROXIN -SCHÜNEMANN (2012) 240.

⁷²³ 1 BvR 513/65 vom 15.12.1965; BVerGE 19, 342, 350.

⁷²⁴ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 743.

⁷²⁵ MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 536.

⁷²⁶ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 223.

⁷²⁷ A gyermekek jogairól szóló New Yorkban kelt Egyezmény kimondja, hogy a gyermekek vonatkozásában a szabadságelvonás csak a legvégső esetben alkalmazható, a lehető legrövidebb időtartamban, így különös

a törvény nem határozza meg, tehát nem köti konkrét büntetési tételhez. A kiemelkedő tárgyi súly fogalmának értelmezésekor így több ismérv együttes vizsgálata szükséges: a konkrét bűncselekmény büntetési tételének felső határa (1); halmazatiság, illetve folytatólagos elkövetés (2); elkövetési mód (3); és a bűnszervezet tagjaként vagy bűnszövetségben való elkövetés (4).⁷²⁸ Így a fiatalkorú előzetes letartóztatásba helyezhető kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén is, ha sorozatos elkövetéssel vádolják. Ugyanakkor ilyen esetben a bíróságnak még körültekintőbben kell eljárnia az elrendelő végzés indokolásakor, figyelemmel a bűncselekmény tárgyi súlyára, illetve a terhelt személyi körülményeire. Egyetértve HERKE monográfiájában kifejtettekkel,⁷²⁹ megfelelőbb megoldás lenne, ha a törvény konkrétan meghatározná azt a büntetési tételt, amely alatt nem lehet elrendelni fiatalkorúak esetében a letartóztatást. Németországban a fiatalkorúak esetében nem találunk a bűncselekmény tárgyi súlyára vonatkozó megszorítást. Ugyanakkor a fiatalkorúakra vonatkozó külön törvény értelmében, a 16. életévét még be nem töltött fiatalkorú esetében a szökés veszélyét csak akkor lehet megállapítani, ha már a terhelt ténylegesen elszökött vagy nem rendelkezik állandó lakhellyel, illetve tartózkodási hellyel az ország területén.⁷³⁰ Emellett az arányosság fokozott érvényesülésére hívja fel a törvény a jogalkalmazókat, amely szabály Ausztriában is megtalálható.⁷³¹

Ausztriában az általános letartóztatási okok között nem található meg ugyan a bűncselekmény különös tárgyi súlya, ellenben egy külön rendelkezés tartalmazza a feltételesen kötelező letartóztatás esetkörét, amely alapjául a bűncselekmény súlya szolgál.⁷³² A szabályozás szerint olyan bűncselekmény esetén, amelyre a törvény legalább 10 év szabadságvesztés büntetést rendel, az előzetes letartóztatást el kell rendelni, kivéve, ha megalapozottan feltehető, hogy a törvényben felsorolt letartóztatási okok fennállása kizárható.⁷³³ Tehát a különösen súlyos bűncselekmények esetén a letartóztatás megállapításánál fordított vizsgálati módszer érvényesül.⁷³⁴ Azaz ilyen súlyos bűncselekmények gyanúja esetén nem a letartóztatási ok megalapozottságát kell igazolni,

gonddal kell eljárni a hatóságoknak. in: A gyermekek jogairól szóló New Yorkban kelt Egyezmény, 1989. november 20. Kihirdette az 1991. évi LXVI. törvény, 37.cikk. b) pontja

⁷²⁸ HERKE (2002a) 87.

⁷²⁹ HERKE (2002a) 88.

⁷³⁰ Jugendgerichtsgesetz (JGG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. Dezember 1974 (BGBl. I S. 3427) 72.§ (2) bekezdés

⁷³¹ österreichische Jugendgerichtsgesetz (JGG) 35.§

⁷³² oStPO 173.§ (6) bekezdés

⁷³³ SCHWAIGHOFER (2008) 340.

⁷³⁴ HOLLAENDER (2007) 24.

hanem azt, hogy nem áll fenn egy törvényes indoka sem a szabadságelvonásnak. A német szabályokhoz hasonlóan Ausztriában is ez az esetkör csak akkor áll fenn, amennyiben legalább egy letartóztatási ok megállapítható, mivel konkrét ok nélküli szabadságelvonás minden esetben alkotmányellenes. Ugyanakkor a letartóztatás *ultima ratio* jellegéből és az alternatív kényszerintézkedések prioritásának elvéből levezethető, hogy ilyen súlyos bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárás esetén is vizsgálni kell, hogy a letartóztatás más intézkedéssel helyettesíthető-e.⁷³⁵ Véleményem szerint az osztrák Büntetőeljárás törvény e rendelkezése nem tekinthető követendő példának, mivel még a magas büntetési tételű bűncselekmények esetén sem tekinthető a letartóztatás még feltételesen sem kötelezőnek. Tehát nem tartom indokoltnak, hogy az ilyen esetekben feltételezik valamely letartóztatási ok fennállását, és ennek ellenkezőjét kell bizonyítani a fogva tartás elkerüléséhez, ugyanis e rendelkezés ellentétes az ártatlanság vélelmének alapelveivel.

5.5.2. Prognosztizálható különös letartóztatási okok

E letartóztatási okok létjogosultsága alapjogi szempontból meglehetősen vitatott, mivel az eljáró hatóságok következtetésén, feltételezésén alapulnak, ugyanis a terhelt hátrányára értékelnek egy körülményt, amely még meg sem történt. Ezekben az esetekben egy jövőbeli esemény bekövetkeztét vetítik előre, amely az eljárás adott pillanatában még nem történt meg, és a letartóztatás elrendelésével kívánják azt megelőzni.⁷³⁶ Mindez azáltal igazolható, hogy a büntetőeljárás addigi adatai alapján reálisan feltételezhető, hogy a terhelt szabadlábbon hagyása esetén a legnagyobb valószínűség szerint negatívan befolyásolná a büntetőeljárás lefolytatását. A Kúria rámutatott arra, hogy a letartóztatás okainak meglétét és elrendelésének szükségességét a bíróság nem csak olyan körülményre alapozhatja, amely a bizonyosság erejével megállapítható. Elégséges az is, ha a döntés olyan adatokon alapul, amelyek tényszerűsége más adattal alátámasztott és ésszerű érvet szolgáltat arra a következtetésre, hogy e kényszer alkalmazása a törvény céljai szerint szükségszerű és célszerű.⁷³⁷ A bíróságnak nem szabad ezekben az esetekben sem absztrakt feltételezésekre hagyatkoznia, hanem az adott eset összes körülménye

⁷³⁵ FABRIZY (2011) 435.

⁷³⁶ BOCZ (2008) 85

⁷³⁷ BH 2012.285.I.

alapján kell eldöntenie, hogy megállapítható-e valamely letartóztatási ok. A döntésében pedig konkrét tényekkel kell alátámasztania, hogy milyen indokok alapján döntött,⁷³⁸ ezáltal lehetőséget adva a terheltnek az azokkal szembeni kifogások és ellenérvek benyújtására. A gyakorlatban minden vizsgált országban a legtöbb problémát a szökés veszélyének és a bűnismétlés veszélyének megítélése okozza.⁷³⁹ Ennek háttérében az áll, hogy ezek az okok nagyfokú szubjektivitáson alapulnak, ezért a nyomozó hatóságnak részletesen indokolnia kell azokat a körülményeket, amelyek megalapozzák a letartóztatást.

5.5.2.1. A jelenlét biztosítására szolgáló letartóztatás – Be. 129. § (2) bekezdés b) szökés, elrejtőzés veszélye (*Fluchtgefahr*)

Nincs különbség a vizsgált jogrendszerekben a tekintetben, hogy mikor állapítható meg a szökés veszélye. Ez alapján a terhelt előzetes letartóztatása elrendelhető, amennyiben szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeken a jelenléte másképp nem biztosítható.⁷⁴⁰ Emellett fontos követelmény mindegyik jog szerint, hogy a szökés veszélyének fennállását konkrét tényekkel kell alátámasztani, a pusztán sejtések és a személyes meggyőződés nem elegendő.⁷⁴¹ Nem elégséges tehát egy absztrakt veszély fennállása, illetve az, hogy nem kizárható a terhelt szökése, azaz az szökés-elrejtőzés kockázatának a valóságban fenn kell állnia.⁷⁴²

A magyar törvényi megfogalmazás szerint, a „megalapozottan feltehető” kifejezés jelentéstartalma a törvény kommentára alapján egy *„olyan jövőbeli történésre, eseményre utal, amelynek bekövetkezése a rendelkezésre álló körülményekből, tényekből előrelátható, elképzelhető, vagyis valószínűsíthető.”*⁷⁴³ Tehát a bíróságnak e letartóztatási

⁷³⁸ BH 2009.7., BH 2007.403.; BRODAG (2005) 321.

⁷³⁹ E két okra hivatkozással rendelik el legtöbb esetben a letartóztatást. Németországban az esetek több mint 90%-ban a szökés veszélyének fennállását állapítják meg, ezt követi szinte egyenlő számban a bűnismétlés veszélye és a kollúzió veszélye (6,7%); végül a bűncselekmény súlya (1,6%). Forrás: Strafverfolgungsstatistik 2013 (Fachserie 10 Reihe 3)

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Rechtspflege/Strafverfolgung/Vollzug/Strafverfolgung2100300137004.pdf?__blob=publicationFile

⁷⁴⁰ Be. 129. § (2) b) ; OLG Köln StraFo 2001. 143.; OLG Karlsruhe StV 2001, 118, 119.; OLG Koblenz StV 2002, 313. ; oStPO 173. § (2) bek.

⁷⁴¹ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 157.

⁷⁴² BERTEL – VENIER (2013) 362.

⁷⁴³ CZINE (2012) 456/6.

ok indokolása során különös gondossággal kell eljárnia, mivel annak adatokkal történő alátámasztása meglehetősen nehézségekkel jár.

A Bíróság következetes gyakorlata szerint a szökés veszélye a letartóztatás indokául szolgálhat, de az eljárás alapjául szolgáló *bűncselekmény tárgyi súlya*⁷⁴⁴ vagy a bűncselekménnyel okozott kár önmagában nem alapozhatja meg a szabadságelvonást.⁷⁴⁵ A várható magas büntetés ugyan egy fontos körülmény, de nem lehet kizárólag erre alapozva elrendelni a fogva tartást. Ezen felül egy olyan álláspont, amely az eljárás kezdeti szakaszában amiatt rendeli el a letartóztatást, mert a terhelt félve a súlyos büntetéstől, kivonja magát az eljárás alól – anélkül hogy figyelembe venné a terhelt egyéb körülményeit – a terhelt bűnösségéből indul ki.⁷⁴⁶ Emellett az is kérdéses, hogy mi tekinthető olyan súlyos bűncselekménynek, amely a terheltet arra sarkallhatja, hogy elszökjön a hatóságok elől. A törvényben erre vonatkozóan nem találhatunk utalást, ugyanakkor a Kúria korábbi eseti döntésében az öttől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetettséget már ilyen körülménynek tekintette.⁷⁴⁷ De ez nem jelenti azt, hogy kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén nem állhat fenn a szökés veszélye, mivel minden ügyet egyedileg kell vizsgálni, az összes körülmény egybevetésével.⁷⁴⁸

Ugyanakkor a strasbourgi Bíróság több döntésében⁷⁴⁹ is elmarasztalta hazánkat, mivel a magyar bíróságok a vádak súlyosságát elegendőnek tekintették a szökés veszélyének megalapozására, jóllehet azok nem képezhettek volna elégséges alapot a letartóztatás elrendelésére. Mégis, ennek ellenére a hazai gyakorlatban megfigyelhető az az indokolás a letartóztatást fenntartó végzésekben, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmények törvényi fenyegetettsége önmagában is olyan mértékű, amely megalapozhatja a szökés, elrejtőzés veszélyét.⁷⁵⁰ Más esetekben viszont a Kúria azt hangsúlyozta, hogy a tárgyi súly csak a konkrét ügy speciális jellemzőivel együtt bírhat

⁷⁴⁴ A gyakorlatban a legtöbb esetben mégis a bűncselekmény súlyossága és az amiatt kiszabható hosszú tartamú szabadságvesztésre alapozva állapítják meg a szökés veszélyét. Ez a gyakorlat arra is visszavezethető, hogy a korábbi 1973. évi I. törvényünk 92.§ (1) bekezdés a) pontjában explicit a szökés veszélyének egyik lehetséges indokaként jelölte meg a bűncselekmény súlyát: „...illetőleg a bűncselekmény súlyossága folytán vagy egyéb okból a szökésétől vagy elrejtőzéstől lehet tartani.” E fordulat az 1998. évi XIX. törvényünkbe már nem került bele, figyelemmel az EJEB joggyakorlatára, miszerint az adott időpontban várható magas büntetés önmagában nem teszi jogszerűvé a letartóztatást. Lásd: HERKE (2002a) 94.

⁷⁴⁵ Letellier vs. France (Application no. 12369/86) Judgement of 26 June 1991.

⁷⁴⁶ BH 2014. 206.

⁷⁴⁷ BH 2002/88.

⁷⁴⁸ CZINE (2012) 456/6.p.

⁷⁴⁹ A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.) Judgement of 16. 04. 2013.; Hagyo vs. Hungary (Application no. 52624/10.) Judgement of 23. 04. 2013.

⁷⁵⁰ Kúria Bpkf.III.350/2014/2. szám, Kúria Bpkf.II.340/2014/2. szám, Kúria Bpkf.II.929/2014/2. szám

jelentőséggel.⁷⁵¹ Ennek az álláspontnak ellentmondva egy 2014-es elvi határozatában a Kúria kifejtette, hogy ha az emberölés büntettének életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett súlyosabb minősítését több körülmény is megállapíthatóvá teszi, akkor ez a terhelt szökésének, elrejtőzésének veszélyét olyan mértékben alapozza meg, hogy azzal szemben a terhelt kedvező személyi körülményeire hivatkozás súlytalan és az előzetes letartóztatásnál enyhébb kényszerintézkedés megfontolásra sem kerülhet.⁷⁵²

Ennek az elvi határozatnak ellentmondva mégis arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a bűncselekmény súlyossága önmagában nem elegendő mérlegelési szempont, hanem a terhelt *személyi és tárgyi körülményeinek* alapos vizsgálata is szükséges a szökés veszélyének tényleges fennállásának a megítéléséhez. A német illetve osztrák joggyakorlat is ezt az álláspontot támasztja alá, mivel egyik másik jogban sem tekinthető elegendőnek a bűncselekmény várható büntetésének súlyossága a szökés veszélyének megállapítására, hiszen az eljáró bírónak az ügy minden objektív és szubjektív körülményét vizsgálnia kell.⁷⁵³ Azok a körülmények az ún. „sztenderd-indokolások”, amelyek jelentőséggel bírhatnak a döntés során – azaz a szökés veszélye mellett vagy az ellen szólnak – mindegyik vizsgált országban megegyeznek: bűncselekmény súlya, terhelt szökést előkészítő cselekménye, korábbi eljárási magatartása, illetve szociális kötöttsége és körülményei.⁷⁵⁴

Mindennek megfelelően a Kúria eseti döntésében megköveteli, hogy a szökés veszélyére történő letartóztatás elrendelésének mindig konkrét tényeken kell alapulnia és csak akkor lehet indokolt, ha az ártatlanság védelme ellenére a kényszerintézkedés fenntartását indokoló közérdek nagyobb súllyal esik latba, mint a személyi szabadság tiszteletben tartásának követelménye.⁷⁵⁵ Tehát a bűncselekmény büntetési tételben kifejeződő tárgyi súlya önmagában nem elegendő érv a letartóztatásra, hanem kizárólag egy szempont.⁷⁵⁶ A szökés, elrejtőzés veszélyére való hivatkozást a bűncselekmény tárgyi súlyán túl az ügyre és a terheltre vonatkozó adatokkal kell alátámasztani.⁷⁵⁷ Mindebből következik, hogy az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában írt okainak fennállásához szükséges bírói következtetés kiinduló tételeként a terhelt életkorát,

⁷⁵¹ Kúria Bpkf.I.531/2014/2. szám

⁷⁵² Kúria B.1/2014. számú elvi határozat

⁷⁵³ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 158.; LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112. Rn. 34.

⁷⁵⁴ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 225.p.

⁷⁵⁵ BH 2009.7.

⁷⁵⁶ BH 2007.403., Kúria Bpkf.I.531/2014/2. szám

⁷⁵⁷ BH 2014.268.

személyi és vagyoni körülményeit minden esetben értékelni kell a bűncselekmény konkrét társadalomra veszélyessége mellett.⁷⁵⁸

A német büntetőeljárás jogban is érvényes az a követelmény, miszerint a szökés veszélyét nem lehet kizárólag a bűncselekmény súlyára és várható büntetés mértékére alapozni, jóllehet az fontos szerepet játszik a szökés veszélyének megítélésakor.⁷⁵⁹ Továbbá a német legfelső bíróság egyértelművé tette, hogy önmagában a várható büntetés nagysága nem elegendő ok a szökés veszélyének megalapozására.⁷⁶⁰ Tehát elutasítandó az a felfogás, miszerint minél magasabb a várható szabadságvesztés tartama, annál csekélyebb mértékben kerül mérlegelésre a szökés ellen felhozható körülmények – mint például a terhelt előélete, személyi körülményei – ugyanis ez az ártatlanság védelme alapvetően kollidál.⁷⁶¹ A német joggyakorlat szerint 1 éves szabadságvesztéssel fenyegetettség semmi esetre sem alapozza meg a szökés veszélyét, illetve mindig egyedileg kell vizsgálni, hogy a terhelt szubjektív megítélése szerint mi az a várható szabadságvesztési időtartam, amely őt már a szökésre motiválja.⁷⁶² Mindemellett az StPO explicit korlátozza a szabadságelvonás lehetőségét a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén a szökés veszélyére tekintettel.⁷⁶³ Kisebb súlyúnak minősül a bűncselekmény, ha legfeljebb 6 hónap szabadságvesztéssel vagy 180 napi tétel pénzbüntetéssel fenyegetett. Ilyen bűncselekmény gyanúja esetén csak három, alternatív feltétel fennállásakor lehet elrendelni a letartóztatást: ha a terhelt már előkészületet tett arra, hogy kivonja magát az eljárás alól (1); ha nem rendelkezik belföldi lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel (2); illetve ha nem lehet kiutasítani a terheltet (3). E szabályozás alapvetően ellentmondónak tekinthető az arányosság követelményével szemben, mivel ilyen csekély súlyú bűncselekmények gyanúja esetén meglehetősen vitatható a szabadságelvonással járó kényszerintézkedés szükségessége. E szabályt elsősorban az ún. „utazó-bűnözők” ellen hozta létre a német jogalkotó, de manapság szinte teljesen jelentőségét veszítette a gyakorlatban.⁷⁶⁴

Az osztrák joggyakorlat alapján is megállapítható, hogy önmagában az a tény, hogy a bűncselekmény magas büntetési tétellel fenyegetett, még nem alapozhatja meg a szökés veszélyének megállapítását. Emellett szükséges olyan körülmények bizonyítása,

⁷⁵⁸ Neumeister vs. Austria (Application No 1936/63) Judgement Of 27 June 1968.

⁷⁵⁹ BGHSt 36, 396.; OLG Köln StV 1991 472.; OLG Bremen StV 1995, 85.; Schwenn (1984) 133.

⁷⁶⁰ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 188.

⁷⁶¹ LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112. Rn. 39.

⁷⁶² OLG Köln StV 1994, 582; OLG Köln StraFo 1998, 103.

⁷⁶³ A német StPO 113. §

⁷⁶⁴ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 774-775.

miszerint a várható szigorú büntetés a terheltet a hatóság előli elmenekülésre készíti.⁷⁶⁵ Az osztrák büntetőeljárás törvény a némethez hasonlóan, de annál szigorúbb kizáró feltételt határoz meg az oStPO 173. § 3. bekezdésében, miszerint a szökés veszélye nem állapítható meg, amennyiben a terhelt olyan bűncselekménnyel gyanúsított, amely legfeljebb 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett, továbbá a terhelt rendes életvitelt folytat és meghatározott lakóhellyel rendelkezik belföldön. E rendelkezés nem érvényesül, ha a terhelt már előkészületeket tett a szökésre.⁷⁶⁶ A törvény kommentárja szerint, amennyiben a terhelt szociálisan integrált Ausztriában vagy más uniós országban, akkor aligha lehet tartani a szökésétől. Rendezett életviszonyok alatt olyan legális foglalkozás értendő, amelyből legális jövedelemre tesz szert a terhelt.⁷⁶⁷ Tehát Ausztriában törvényben explicit módon jelenik meg, hogy az 5 éves szabadságvesztéssel való fenyegetettség az a határ, amely időtartam alatt nagyobb súllyal esnek latba a terhelt személyi és vagyoni körülményei, mint az a veszély, hogy a terhelt a büntetéstől való félelmében kivonja magát az eljárás alól. Egy ilyen osztrák típusú törvényi korlátozás követendő példa lehet, mivel az arányosság követelményének egyik megjelenési formájaként értelmezhető, illetve elősegíti az egységes jogalkalmazást.

A terhelt személyes körülményein belül több tényező is érvként szolgálhat a szökés veszélyének fennállásának indokolására vagy éppen annak megcáfolására. Egyik legfőbb szempont, hogy a *terhelt állandó lakó vagy tartózkodási hellyel rendelkezik-e* vagy sem. Amennyiben nem, illetve a bejelentett lakcímét az utóbbi időben sűrűn váltogatta vagy egyáltalán nem is jelentette azt be, akkor a terhelt nem tekinthető utolérhetőnek a hatóságok számára és megalapozottan lehet tartani attól, hogy ezzel a magatartásával a jövőben sem hagyna fel és nem kíván részt venni az eljárásban.⁷⁶⁸ Ehhez kapcsolódóan a letartóztatás elrendelését alapozza meg a terhelt hajléktalansága is, mivel az csavargó életmódra utal. Ugyanakkor nem indokolt a letartóztatás, ha a terhelt nem tudott arról, hogy vele szemben eljárást kezdeményeztek, és akarata ellenére nem volt elérhető a hatóságok számára.⁷⁶⁹ Továbbá a szökés mellett szóló körülmény, ha huzamosabb ideje *megélhetést biztosító jövedelemforrással* sem rendelkezik.⁷⁷⁰ Az eljáró bíróságnak azt kell mérlegelnie, hogy a terhelt életkörülményei alapján várható-e, hogy

⁷⁶⁵ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 559.

⁷⁶⁶ KIRCHBACHER (2008) 270.

⁷⁶⁷ WESSELY (2005) 96.

⁷⁶⁸ LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112. Rn. 35.

⁷⁶⁹ SEEBODE (1985) 20-21.

⁷⁷⁰ De Wilde, Ooms and Versyp vs. Belgium (Application no. 2832/66; 2835/66; 2899/66) Series A no. 12. Judgement of 18. June 1971.

megszökik az eljárás elől. Emellett nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy előfordulhat, hogy a terhelt a büntetőeljárás megindulása vagy más, rajta kívül álló ok⁷⁷¹ miatt veszíti el munkahelyét, ez esetben nem értékelhető szökést megalapozó körülményként a munkanélküliség, mivel az méltánytalan lenne a terhelttel szemben.⁷⁷² Ugyanis minél tovább van a terhelt letartóztatásban, annál nagyobb eséllyel veszíti el a munkahelyét és ezáltal jövedelmét.⁷⁷³

Emellett a terhelt *személyes kapcsolatrendszer*e sem kerülhető meg e letartóztatási ok vizsgálatánál. A személyes kapcsolatok meglétének esetében a terhelt szociális kötődéseinek szorosságát minden esetben egyedileg kell vizsgálni.⁷⁷⁴ A szoros családi kötelék, illetve a kiskorú leszármazók vagy gondozásra szoruló felmenők a szökés veszélye ellen hatnak, ha a terhelt az eljárást megelőzően ápolta e családi kötelekeket.⁷⁷⁵ Ugyanakkor kizárólag a szociális kapcsolatok hiányára alapozva elrendelt sematikus indokolással ellátott letartóztatás – egyéb körülmények vizsgálata nélkül – magával hordozza a tévedés lehetőségét.⁷⁷⁶ Ellenben a szökésre megalapozottan lehet következtetni, ha a terhelt előélete alapján bűnözői körökben forgott. A bünszervezeti elkövetési mód szintén a szökés feltételezése melletti érvként szolgál, ugyanis e szervezett elkövetési mód a fokozott társadalomra veszélyességén túl a benne résztvevők személyében rejlő, konspirációban megnyilvánuló, társas elkövetéssel együtt járó hangsúlyosabb értékelést igényel, amely esetben a büntetlen előélet jelentősége eleve kisebb.⁷⁷⁷ Ellenben az idő múlásával a bűnözői kapcsolatok fellazulhatnak, ezért az időmúlásnak e körülmény vizsgálatakor jelentőséget kell tanúsítani. Egy többszörösen büntetett előéletű, alvilági kapcsolatokkal rendelkező személy számára az elrejtőzés könnyebben kivitelezhető. Ugyanakkor a hatóságok egyértelmű feladata, hogy a terhelt személyi körülményeit alaposan kinyomozzák és még a többszörösen büntetett előéletű terhelt esetén is meg kell vizsgálni a korábbi eljárásban hatóságokkal szemben tanúsított magatartását, illetve az eljárás megindulását megelőző életkörülményeit, mielőtt automatikusan a terhelt szökését feltételezik.⁷⁷⁸

⁷⁷¹ Tehát nem a terhelt személyiségéből vagy szociális kötődésének hibájából vált munkanélkülivé, hanem például a cég csődbe ment vagy leépítések során küldték el. (OLG Frankfurt 2000, 151.)

⁷⁷² HERKE (2002a) 97.p.

⁷⁷³ Schlothauer – Weider (2010) 233.p.

⁷⁷⁴ HERKE (2002b) 13-26.p.

⁷⁷⁵ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn 164-168.; OSTENDORF (2012) 143.p.

⁷⁷⁶ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 227.p.

⁷⁷⁷ BH 2002.88., BH 2007.403.

⁷⁷⁸ OLG Koblenz StV 2004, 491.

A terhelt *külföldi kapcsolatai* szintén növelik a szökés, elrejtőzés veszélyét, mivel ezáltal könnyebb lehet a hazai hatóságok előli elrejtőzés egy másik államban. Ezért a huzamosabb ideig történő külföldön tartózkodás, más országok gyakori látogatása a terhelt mobilitására és helyismeretére enged következtetni, amely megalapozhatja a letartóztatást. Külföldi állampolgár, aki Magyarországon jövedelemmel nem rendelkezik, vagy csak átutazóban lévő külföldi személy esetén pedig még fokozottabban fennállhat a veszély, hogy a terhelt visszautazik saját országába és ezáltal akadályozza az eljárást.⁷⁷⁹ A gyakorlatban e körülmény fennállása esetén a hatóság automatikusan megállapítja a szökés veszélyét, pedig önmagában a külföldi állampolgárság nem lehet elegendő körülmény a letartóztatásra.⁷⁸⁰

A *terhelt jelleme és a letartóztatást megelőző életvitele* szintén egy figyelembe veendő tényező, amely a szökés veszélye ellen és mellett is szólhat. A huzamosabb ideig tartó alkoholista életmód, rendszeres kábítószer használata olyan körülmények, amelyek a terhelt élethez és kötelezettségekhez való hozzáállására engednek következtetni és az eljárás alóli kibúvársra való hajlandóságára mutatnak. Ugyanakkor a terhelt jellemére utaló körülmények önmagukban nem alapozhatják meg a letartóztatást.⁷⁸¹ Ellenben a gyakorlatban megfigyelhető, hogy minél inkább súlyos bűncselekmény a vád tárgya, annál kevésbé kerül számításba a terhelt személyisége vagy személyes kapcsolatainak pozitív jellege számításba a letartóztatás döntése során.⁷⁸² A szökés veszélye elleni érvként hozható fel, ha a terhelt önként jelentkezik a hatóságnál, vagy önkéntesen megtéríti az általa okozott kárt vagy feltáró beismerő vallomást tesz. Azaz a terhelt eljárással összefüggésben tanúsított magatartását is figyelembe kell venni a letartóztatásról történő döntés meghozatala során. Mivel a terhelti együttműködés, idézésekre történő időbeni megjelenés mutatja, hogy nem kíván a hatóságok elől elmenekülni.⁷⁸³ Ellenben önmagában az a tény, hogy a terhelt él a hallgatás jogával és

⁷⁷⁹ Kúria Bpkf.II.1268/2014/2. szám, Kúria Bpkf.I.1129/2014/4. szám, Fővárosi Ítéltábla Bel.I.10030/2014/2

⁷⁸⁰ Németországban kétségtelenül nagy számban található külföldi állampolgárokkal szemben a szökés veszélyére alapozott letartóztatást, mivel a bevándorlók egyre növekvő száma és a jelentős mennyiségű átutazó turista miatt meglehetősen számottevő a külföldiekkel szemben indított büntetőeljárások száma. A témáról lásd bővebben : FREUND (2010)

⁷⁸¹ Smirnova vs. Russia (Application no. 46133/99, 48183/99.) Judgement of 24. July 2003.

⁷⁸² MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 161.

⁷⁸³ Az a körülmény, hogy a terhelt a 16 hónapja tartó nyomozás során minden kihallgatáson részt vett és a nyomozást semmilyen magatartásával nem akadályozta, illetve emellett 2 gyermek eltartásáról gondoskodik kizárja a szökés veszélyének megállapítását még akkor is, ha az eljárás tárgyát képező bűncselekményre súlyos büntetés szabható ki. OLG Brandenburg Beschl. v 13.6.2013-3 Ws 148/13, 3 Ws 161/13, StV 2014, 30

nem tesz vallomást, még nem alapozza meg azt a következtetést, hogy a jelenlét másképpen nem biztosítható, avagy ellenállást tanúsít a terhelt a hatóságokkal szemben.⁷⁸⁴ De bizonyos terhelti magatartások egyértelműen a szökés veszélyének fennállására utalhatnak, mint például a *szökést előkészítő cselekmények*, tulajdonképpen az addigi életvitelének, közegének felszámolása (munkahelyről való felmondás, ingatlanok eladása, egyéb vagyontárgyak készpénzzé tétele, repülőjegy vásárlása), amelyekre utaló adatokat például egy házkutatás során találhat a hatóság.⁷⁸⁵ Viszont ily körülmények fennállása esetén sem szabad automatikusan elrendelni a letartóztatást, hanem egyedileg kell kivizsgálni lehetőség szerint e terhelti magatartás hátterét, mivel egy lakás- vagy munkahely cseréje már régóta tervezett esemény is lehet, ugyanígy egy hónapokkal korábban lefoglalt utazás sem jelentheti automatikusan a célzott szökést a hatóságok elől.⁷⁸⁶

A hatályos törvényünk megfogalmazása alapján *más okból* is megalapozottan feltehető, hogy a terhelt eljárási cselekményeken való jelenléte másképpen nem biztosítható. Ide tartozik például a terhelt hatósági ellenszegülése, amely egyértelműen az eljárás alóli kibúvársra enged következtetni. Ebből adódik az a törvényi rendelkezés, miszerint az eredménytelen elővezetést követően idézésre ismételten történő meg nem jelenés, a házi őrizet vagy lakhelyelhagyási tilalom, illetve távoltage szabályainak megszegése miatt elrendelhető a letartóztatás.⁷⁸⁷ Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a bíróságnak minden esetben a büntetőeljárás teljes tartama alatt vizsgálnia kell a letartóztatást megalapozó okok indokoltságát és amennyiben azok megszűntek, akkor meg kell szüntetni a fogva tartást.⁷⁸⁸

A Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott szökés veszélyétől el kell határolni a Be. 327. § (2) bekezdésében szabályozott letartóztatási okot, amely szintén a szökés veszélyére utal ugyan, de a két rendelkezés eltérő célt szolgál. Ugyanis a Be. 327. § (2) bekezdése alapján akkor is elrendelhető az előzetes letartóztatás, ha a *nem jogerős ítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés időtartamára* tekintettel kell a terhelt szökésétől vagy elrejtőzésétől tartani. Ebben az esetben tehát nem az eljárási cselekményen való jelenlét biztosítására szolgál a szabadságelvonás, hanem a nem jogerős ítéletre tekintettel reálisnak tekinthető szökés, elrejtőzés veszélyének

⁷⁸⁴ CZINE (2012) 456/8.

⁷⁸⁵ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 159.

⁷⁸⁶ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 226.

⁷⁸⁷ Kúria Bpkf.III.202/2014/2. szám

⁷⁸⁸ BH 2011/274.

kiküszöbölése az elsődleges cél.⁷⁸⁹ A 327. § (2) bekezdésben meghatározott letartóztatási okra a nem jogerős büntetés tartama nyújt következtetési alapot,⁷⁹⁰ ellentétben a 129. § (2) bekezdés b) pontjában foglalt okkal. Emellett a jogalkotótól eltérő vizsgálati szempontok figyelembe vételét követeli meg ez az esetkör, mivel ilyenkor azt kell értékelni, hogy a nem jogerősen alkalmazott joghátrány konkrét súlya olyan nagy-e, amely a szökés és elrejtőzés reális veszélyét feltételezheti és annak megakadályozására a fogva tartás elrendelése szükséges.⁷⁹¹ A különbség a két szakasz között az óvadék elrendelésének lehetőségében is megjelenik, mivel a nem jogerős szabadságvesztés kiszabását követően nincs rá lehetőség.⁷⁹²

A német eljárási törvényben nem találhatunk ilyen rendelkezést a törvényben, viszont a német joggyakorlat szerint önmagában a hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetést tartalmazó ítélet ugyan nem tekinthető a letartóztatás automatikusan fenntartását megalapozó, kizárólagos indoknak, de megalapozhatja a felfüggesztett elfogatóparancs későbbi végrehajtását.⁷⁹³ Az osztrák szabályok szerint pedig amiatt, hogy a terheltet első fokon elítélték, még nem tételezhető fel automatikusan e letartóztatási ok fennállása, amennyiben a terhelt a bűnösséget megállapító ítélettel előre számolhatott.⁷⁹⁴

Összegzésképpen kijelenthetjük, hogy semmi esetre sem lehet a hatályos 327. § (2) bekezdésben foglaltakat kötelező elrendelési esetkörként tekinteni. Ebben az esetben is a döntésnek mérlegelés tárgyát kell képeznie és az ügy egyedi körülményeit figyelembe véve kell meghoznia a bíróságnak a döntését a letartóztatásról. Ugyanis a terheltet az ügy jogerős eldöntéséig megilleti az ártatlanság vélelme. Véleményem szerint a Be. 327. § (2) bekezdés szerinti letartóztatási okra való hivatkozás során nem szabad figyelmen kívül hagyni a feltételes szabadlábra helyezés⁷⁹⁵ esélyét, jóllehet ez nem a terhelt alanyi joga, hanem csupán egy törvényi lehetőség, de a terheltet eljárásban történő további közreműködésre pozitívan befolyásolhatja, ha a szabadságvesztés egy része alól mentesülhet. A német joggyakorlat szintén e nézőpontot támasztja alá, miszerint a bűncselekmény súlyának értékelésekor a „nettó-várható büntetés” idejét kell figyelembe

⁷⁸⁹ BANATI (1999) 71.

⁷⁹⁰ BH 2006. 144.

⁷⁹¹ EBH 2003. 842.; BH 2009. 8.; BH 2010. 3.

⁷⁹² BH 2012. 116.; BH 2008. 238.; Mivel az óvadék letételére és ebből kifolyólag a letartóztatás megszüntetésére kizárólag a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában megjelölt okon alapuló letartóztatás esetén van lehetőség. (BH 2009. 8.)

⁷⁹³ OLG Oldenburg StV 2009, 141.

⁷⁹⁴ BERTEL –VENIER (2012) 467.

⁷⁹⁵ Btk. 47. §

venni, azaz beleszámítva az esetleges feltételes szabadon bocsátást.⁷⁹⁶ Pozitívumként értékelhető, hogy a Kúria döntései között is fellelhető ezzel azonos álláspont, miszerint „a kényszerintézkedés törvényi, szökés veszélyében rejlő okai meglétének vizsgálatánál jelentősége van az előzetes letartóztatásban töltött idő és a nem jogerősen kiszabott szabadságvesztés – esetleges feltételes kedvezményel csökkentett tartamának.”⁷⁹⁷

5.5.2.2. Az eljárás akadályozása és annak veszélye – Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja kollúzió veszélye („*Verdunkelungsgefahr*”)

A terhelt letartóztatását mindhárom vizsgált büntetőeljárás kódex lehetővé teszi, ha megalapozottan feltehető, hogy valamilyen módon, különösen tanúk befolyásolásával, megfélemlítésével bizonyítási eszközök megsemmisítésével vagy elrejtésével, illetve meghamisításával – megnehezítené, megghiúsítaná vagy veszélyeztetné a bizonyítást.⁷⁹⁸ E letartóztatási ok szintén egy jövőre vonatkozó feltevésen alapul, amelyet egyes esetekben nehéz tényleges adatokkal alátámasztani, emiatt is kérdőjelezhető meg az ilyen feltevésen alapuló letartóztatások legitimitása.⁷⁹⁹ Ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga az eljárás megghiúsításának vonatkozásában is megköveteli, hogy annak veszélyét konkrét tényekkel támasszák alá. Így a nyomozás érdekeire való általános és konkrétumokat nélkülöző hivatkozás nem elégséges a letartóztatás fenntartásának igazolására.⁸⁰⁰ A Bíróság az A.B. kontra Magyarország ügyben kifejtette, hogy a szervezett bűnözés vádjára hivatkozó általános érvelés nem ad magyarázatot az elhúzódó tartamú letartóztatásra, különösen annak fényében, hogy a hatóságok ismétlődően elutasították a kérelmező óvadék ellenében történő szabadlábra helyezési kérelmeit.⁸⁰¹ Ugyanakkor a Bíróság egy másik ügyben elfogadhatónak tartotta az eljárás megghiúsítására történő hivatkozást, ha bizonyítható, hogy a terhelt az ellene folyó eljárásban korábban bizonyítékokat hamisított és manipulálta a tanúkat.⁸⁰²

⁷⁹⁶ OLG Frankfurt Beschl. v. 22.1.2014 – BvR 2248/13,2 BvR 2301/13.; Beschl. v. 7.3.2014 – 4 Ws 21/14. Ezzel ellentétes döntést is találhatunk, miszerint ameddig nem jön reálisan számításba a feltételes szabadlábra helyezés kérdése, addig a teljes kiszabható büntetés mértéke a mérvadó. (OLG Hamburg Beschl. v. 19.11.2013- 2 Ws 599/13, StV 2014, 235.; SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 254.

⁷⁹⁷ Kúria Bpkf.I. 462/2015/2. szám

⁷⁹⁸ Be. 129. § (2) bekezdés c) pont; StPO 112. § (2) bekezdés Nr. 3.; oStPO 173. § 2. bek. 2. pont

⁷⁹⁹ HERKE (2002a) 99. ; LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112 Rn. 41.

⁸⁰⁰ Clooth vs. Belgium (Application no. 12718/87) 12 December 1991.

⁸⁰¹ A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.) Judgement of 16. 04. 2013.

⁸⁰² W.vs. Switzerland (Application no. 14379/88) Judgement of 26 January 1993.

Hatályos törvényünk több terhelti magatartást is nevesít, amely a kollúzió veszélyére enged következtetni. E magatartások irányulhatnak tárgyi vagy személyi jellegű bizonyítékokra egyaránt, de minden esetben célja a nyomozás, bizonyítás megnehezítése és az igazság elfedése. A törvényalkotó példálózó jelleggel sorolja fel a terhelt számára nyitva álló eljárást megnehezítő és veszélyeztető cselekményeket, így nem kizárólag a megjelölt magatartások alkalmasak e letartóztatási ok fennállásához. Ellenben a német StPO kommentára szerint e magatartások törvényi felsorolás teljes, azok megegyeznek a hazai szabályozással.⁸⁰³ Ellenben mindhárom vizsgált joggyakorlata megegyezik abban, hogy ezeket a magatartásokat nem is feltétlenül kell magának a terheltnek személyesen kifejtenie, hanem elegendő, hogy ha mást rábír azokra vagy arra törekszik. Természetesen a felsorolt magatartásokat a terheltnek vagy a harmadik személynek azzal a bűncselekménnyel összefüggésben kell elkövetnie, amelyben a terhelt letartóztatásának kérdése felmerült.⁸⁰⁴ A törvény kommentára néhány esetet nevez meg, amelyek a gyakorlatban a leginkább előfordulnak. A *személyi befolyásolás, megfélemlítés* különösen a hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények vagy bünszervezetben történő elkövetés esetén fordulhat elő nagy valószínűséggel. A bírói gyakorlat alapján az előzetes letartóztatás fenntartására ad okot – egyebek mellett – ha az ügyben a sértett és (vagy) a tanúk – a vádlottak részéről történő – megfenyegetésére adatok merülnek fel, s emiatt a bizonyítási eljárás folytatása veszélybe kerül.⁸⁰⁵ Ez az esetkör akkor állapítható meg, ha a terhelt tisztességtelen módon (törvénybe ütközően és méltánytalanul), tisztességtelen eszközzel, tisztességtelen cél elérése érdekében fejt ki befolyásoló magatartását. Annak nincs jelentősége, hogy az érintett személy már az eljárás résztvevője, vagy sem. A személyi befolyásolás azokban az esetekben különös jelentőséggel bír, ha a terhelt erőszakkal próbálja rábírnival a tanút a számára megfelelő vallomás tételére, illetve ha kiszolgáltatott helyzetben lévő kiskorú személyt használ fel a nyomozás akadályozására.⁸⁰⁶

A tárgyi bizonyítékok megsemmisítése, meghamisítása vagy elrejtésének veszélye a kiemelkedő tárgyi súlyú vagyon elleni, gazdasági bűncselekmények esetén megalapozottan feltehető, amennyiben a bonyolult bűncselekmények esetén a hatóságnak több időre van szüksége, hogy minden bizonyítékot begyűjthessen és felderítse az

⁸⁰³ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 216.

⁸⁰⁴ LÖWE-ROSENBERG (2004) § 112 Rn. 41.

⁸⁰⁵ BH 2006. 280.

⁸⁰⁶ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 209.

ügyet.⁸⁰⁷ A régebbi uralkodó német joggyakorlat szerint – amely ma is nyomokban fellelhető – azoknál az eseteknél, ahol az alap bűncselekményt is megtévesztéssel és csalással hajtották végre, a bűncselekmény természetéből adódóan – például: csalás, vesztegetés, orgazdaság, okirat-hamisítás, szervezett bűnözés – szinte automatikusan feltételezhetőnek ítélték a kollúzió veszélyét. Ugyanakkor az újabb joggyakorlat és szakirodalmi álláspont szerint a bűncselekmény természete önmagában nem elegendő a letartóztatáshoz, hanem összességében kell az ügy összes körülményét figyelembe venni. Éppúgy nem lehet kizárólag a bűnelkövetés módjából következtetni a kollúzió veszélyének megállapítására, sem pedig egy meghatározott bűncselekményi körbe tartozó bűncselekmény gyanújából.⁸⁰⁸

A törvényi magatartások közé sorolható többek között például, ha a terhelt felgyújtja az általa írt levelet, megsemmisít egy ránézve terhelő hangfelvételt vagy vízbe dobja a gyilkos fegyvert. A meghamisítás nem jelent mást, mint ha az adott tárgyi bizonyíték az eredeti formájában és jelentéstartományában nem lehet fel a hamisító tevékenység eredményeként. Mindezek mellett fontos feltétel, hogy a terhelt nyomozás akadályozását célzó cselekményének *ténylegesen alkalmasnak* kell lennie, hogy a nyomozást eredményességét befolyásolja. A gyakorlat szerint önmagában az, ha a nyomozást még nem zárták le, vagy ha a terhelt a büntársai kilétéről továbbra is hallgat, illetve az, hogy a terhelt valószínűleg professzionális bünszervezetben működött közre, még nem alapozza meg ezt a letartóztatási okot.⁸⁰⁹

Megjegyzendő, hogy nem sorolható e magatartások közé, ha a terhelték összebeszélnek egymással, vagy a terhelt a védőjével megbeszéli a védekezési taktikájukat,⁸¹⁰ ugyanis a terhelt jogállásából adódóan akár hazudhatnak is. A törvény egyetlen feltételt támaszt a terhelti védekezésre vonatkozóan, miszerint mást bűncselekmény elkövetésével nem vádolhatnak hamisan, azaz igazmondásra nem köteles, és élhet a hallgatás jogával is.⁸¹¹ Így ezek egyike sem értékelhető a kollúzió veszélyének megalapozására, ellenkező esetben e letartóztatási okra történő hivatkozást a bíróságnak el kell utasítani. Emellett a terhelt a *nemo tenetur* elv alapján nem köteles a nyomozásban aktívan közreműködni, így ha nem tesz vallomást, az még nem tekinthető

⁸⁰⁷ CZINE (2012) 458-459.; a kollúzió veszélyéről lásd részletesebben: BOCZ (2000a) 17-19.

⁸⁰⁸ OLG Frankfurt NStZ 1997, 200; OLG HammStV 2002, 205. in: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 736.p.; BRODAG (2005) 322.

⁸⁰⁹ HOLLAENDER (2007) 22. ; SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 278-280.

⁸¹⁰ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 2010.

⁸¹¹ Be. 8. §, 117. § (2) és (4) bekezdés

a kollúzió veszélyének esetkörébe. Mivel az erre az okra hivatkozással elrendelt letartóztatás nem szolgálhat eljárási szankcióként vagy biztonsági őrizetként.⁸¹²

Ugyanakkor fontos e letartóztatási okra történő hivatkozásnál, hogy nem pusztán általánosságban, az absztrakt veszélyre alapozva rendelje el a bíróság, hanem konkrét okot jelöljenek meg, amely miatt megállapítható a kollúzió veszélye. Így elsősorban vizsgálni kell, hogy a terheltnek ténylegesen, *objektív lehetősége van-e* a nyomozás akadályozására, tanúk befolyásolására vagy tárgyi bizonyítási eszközök megsemmisítésére, elrejtésére. Ellenkező esetben fel sem merülhet e letartóztatási ok megállapíthatósága. Ugyanakkor a pusztán lehetőség sem elegendő, sokkal inkább szükséges, hogy megalapozott gyanú álljon fenn arra vonatkozóan, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén ezt a lehetőséget ki fogja használni és megpróbálja a bizonyítást megnehezíteni.⁸¹³ Az elrendelő végzésben pedig minden esetben rögzíteni kell, hogy pontosan milyen bizonyíték megszerzése veszélyeztetett. Amennyiben személy befolyásolásáról, vagy megfélemlítéséről van szó, akkor az adott tanút mihamarabb ki kell hallgatni, esetlegesen tanúvédelem alá helyezni. Tárgyi bizonyítékok esetében pedig a lehető legrövidebb időn belül törekednie kell a nyomozó hatóságnak a bizonyítási eszközök begyűjtésére, ezáltal kiküszöbölni a kollúzió veszélyét. Ugyanis a nyomozás előrehaladtával rendszerint csökken az esélye annak, hogy a terhelt bármilyen módon akadályozhatná az igazság felderítését.⁸¹⁴ Kétségtelen, hogy a kollúzió veszélyének jelentősége általában az eljárás kezdeti szakaszában a legnagyobb. Ezért kiemelkedő jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy az eljárás későbbi szakaszában az erre való következtetés továbbra is okszerű-e. Álláspontom szerint a nyomozás előrehaladtával, kifejezetten a bírósági szakban, különösen a tanúk kihallgatását követően már szinte indokolatlan és célszerűtlen ezen okra való hivatkozás.⁸¹⁵ Ezzel egyező álláspontot képvisel a strasbourgi Bíróság eseti döntéseiben, miszerint a terhelt szabadon bocsátása esetén, még ha feltételezhető is, hogy megkísérelje a bizonyítékok elrejtését, annak nem lehet olyan lényeges hatása a büntetőeljárásra, ha már azt megelőzően már minden releváns tanút kihallgattak és bizonyítékot begyűjtöttek. Így a kollúzió veszélye

⁸¹² LG Verden StV 1982. 374. in: LÖWE-ROSENBERG (2004) §112 Rn. 44.

⁸¹³ BRODAG (2005) 322.

⁸¹⁴ A vádemelést követően erre az okra történő hivatkozás a bizonyítás akadályozására irányuló konkrét magatartás megjelölése nélkül nem lehet megfelelő. vö. Muller vs. France (Application no. 21802/93) Judgement of 17. March 1997.

⁸¹⁵ Ugyanakkor ezzel ellentétes nézetrel is találkozhatunk a gyakorlatban, amely alapján „a bizonyítás eszközüül szolgáló iratok tárgyaláson történő felolvasása nem azonos a bizonyítás befejezésével. Ezért a bizonyítás veszélyeztetése, mint előzetes letartóztatási ok az eljárás e szakaszában is fennállhat, ha a rendelkezésre álló adatok ezt a megalapozott feltevést erősítik.” EBH 2009. 2025.

egy idő után nem lehet releváns indoka a letartóztatásnak.⁸¹⁶ Emellett az sem hagyható figyelmen kívül, hogy amennyiben érdemi nyomozási cselekmény nem történt a legutolsó meghosszabbítás óta, akkor szintén mellőzni kell az erre okra történő hivatkozást.⁸¹⁷ Mivel az olyan eljárásokban, amelyben a terhelt személyi szabadságát elvonták, érvényesülnie kell a soronkívüliség elvének, amely magába foglalja azt a követelményt is, hogy a nyomozási cselekményeket kellő időben végezzék el, gyűjtsék be a bizonyítékokat, ezáltal elősegítve az ügy mihamarabbi lefolyását. Tehát az is egyezményesértésnek tekinthető, ha a nyomozó hatóság indokolatlanul késlekedik az egyes eljárási cselekmények foganatosításával, és emiatt tartják a terheltet túlzottan hosszú ideig letartóztatásban. Ugyanis e hatósági magatartás arra enged következtetni, hogy a nyomozás érdeke mégsem olyan valós közérdek, amely ténylegesen indokoltá teheti a személyi szabadság fenntartását.

A soronkívüliség elve fokozott érvényesülése figyelhető meg az osztrák eljárási törvényben, ugyanis a kollúzió veszélye miatt elrendelt letartóztatás az idő múlásával és a nyomozás előrehaladtával már nem állja meg a helyét, így az osztrák jogalkotó törvényileg szabályozza, hogy erre az okra maximálisan két hónapig lehet hivatkozni. Ezen túlmenően amennyiben olyan személy merül fel a nyomozás során, akit a terhelt valamely módon befolyásolhat, a bíróság, ügyészség kötelessége, hogy az ilyen személyt mihamarabb kihallgassák.⁸¹⁸ Az osztrák törvényalkotó e két hónapos határidőt minden körülmények között elegendőnek tartja e hatósági kötelezettség teljesítésére. A német StPO pedig az arányosság elvére tekintettel korlátozza a kollúzió veszélyére alapított letartóztatást, mivel az ún. bagatell bűncselekmények esetén – azaz a legfeljebb hat hónap szabadságvesztéssel vagy 180 napi tétel pénzbüntetéssel büntetendő bűncselekmények esetén nem lehet kollúzió veszélye miatt a terheltet letartóztatni.⁸¹⁹ Emellett minden esetben az eljáró bírónak figyelemmel kell lennie a kollúzió veszélyének fennállása esetén, hogy annak megakadályozására kizárólag a szabadságelvonás alkalmas, nem elegendő-e valamely alternatív kényszerintézkedés, mint például az óvadék vagy kontakt-tilalom, illetve meghatározott helyiségekbe történő belépési tilalom.⁸²⁰

Álláspontom szerint egy osztrák szabályozáshoz hasonló időkorlát felállítása a kollúzió veszélyére való hivatkozás vonatkozásban mindenképpen megfontolandó lenne

⁸¹⁶ Szeloch vs. Poland (Application no. 33079/96) Judgement of 22. 02. 2001.

⁸¹⁷ Assenov vs. Bulgaria (Application 24760/94) Judgement of 28. October 1998.

⁸¹⁸ BERTEL – VENIER (2012) 469.

⁸¹⁹ StPO 113. §; SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 736.

⁸²⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 287.

hazánkban is. Véleményem szerint támogatandó lenne, ha hat hónapban maximalizálnák a kollúzió veszélyére alapozott letartóztatás időtartamát, ezáltal rákényszerítve a hatóságokat a soronkívüliség elvének tényleges betartására, a nyomozási szak mihamarabbi lezárására és a terhelt szabadlábban történő védekezésének lehetővé tételére.

5.5.2.3. A terhelt bűnismétlés veszélyére alapozott letartóztatás – Be. 129. § (2) bekezdés d) pont (*Wiederholungsgefahr*)

A bűnismétlés veszélye miatt elrendelt előzetes letartóztatás mindhárom vizsgált országban megtalálható, amely alapvetően azonos jogalkotói célkitűzéseket szolgál, ugyanis a prevenció előmozdítása miatt került a letartóztatási okok közé. Így ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábban hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el, akkor elrendelhető a letartóztatása. A bűnismétlés veszélyének és a bűncselekmény befejezésének megállapításához egyrésztől szükség van tehát egy eljárást megalapozó bűncselekményre (*Anlasstat*) és egy elkövetéssel fenyegető ún. prognózis bűncselekményre (*Prognosetat*).⁸²¹ E letartóztatási ok akkor állapítható meg, amennyiben a terhelt várhatóan újabb bűncselekményt fog elkövetni annak ellenére, hogy ellene már folyamatban van egy hasonló bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás.

A bűnismétlés veszélyére alapozott szabadságelvonással kapcsolatban kifogásolható lehet, hogy az nem az eljárás sikerének biztosítására szolgál, hanem tulajdonképpen prevenciós intézkedésnek⁸²² tekinthető, így nehezen egyeztethető össze az ártatlanság vélelmével. Ennek következtében csak nagyon specifikus esetben szolgálhat a szabadságelvonás alapjául, csak akkor, ha konkrét bűncselekményre vonatkozik az újabb bűnelkövetés veszélye és az összefüggésben áll az eljárás alapjául szolgáló bűncselekménnyel.⁸²³ TREMMEL szerint az ezen az okon alapuló letartóztatás

⁸²¹FABRIZY (2011) 432.

⁸²² Bucher, német szövetségi igazságügyminiszter 1964-ben a bűnismétlés veszélyének szövegeztésekor a bizottsági ülésen e letartóztatási okkal kapcsolatban kifejtette: „...rendszerint nem tekinthető a letartóztatási okok közé tartozik, hanem sokkal inkább biztonsági őrizetként (*Sicherungshaft*) definiálható a bűnismétlés veszélye miatti szabadságelvonás. Ellenben mutatta a bűnismétlés veszélyének eltérő funkcióját és célját, egy külön paragrafusban, a többi letartóztatási októl elválasztva kerül szabályozásra az StPO 112a.§ alatt.” in: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 755.

⁸²³ Matznetter vs. Austria (Application no. 2178/64.) Judgement of 10. November 1969. Series A. no. 10.

egy fokkal közelebb áll a szabadságvesztéshez, mert mindkettőnél alapvetően a bűnmegelőzési cél az elsődleges. Ugyanakkor az előzetes letartóztatás esetében nem általános prevencióról beszélhetünk, hanem az speciálisan egy új bűncselekmény megakadályozására szolgál, amelynek reális veszélye már az eljárás tartama alatt megállapítható.⁸²⁴ A preventív letartóztatás létjogosultsága kriminálpolitikai szempontból ellenben nehezen vitatható napjainkban, azok a nemzetközi egyezményekben is elismerést nyertek.⁸²⁵ Mindez azzal magyarázható, hogy a modern büntetőeljárás célja a hatékony bűnüldözés mellett, a szervezett bűnözésre és az egyre inkább terjedő terrorista bűncselekményekre tekintettel, a további bűnelkövetés megakadályozása is. Ezzel szemben vitathatatlan, hogy e letartóztatási ok a többi okhoz képest is *idegen testként*⁸²⁶ jelenik meg az összes eljárási törvényben. Ugyanis nehezen összeegyeztethető a letartóztatás eredeti céljával, és azzal az elvvel, hogy a letartóztatás semmi esetre sem szolgálhat előrehozott büntetésenként.⁸²⁷

A Be. 129. § (2) bekezdés d) pontjának első fordulatanál egy már megkezdett, de még be nem fejezett – tehát kísérleti vagy előkészületi szakban lévő – bűncselekmény befejezésének megakadályozása céljából rendelhető el a letartóztatás. Ebben az esetben is konkrét indokokkal kell alátámasztani, hogy miért áll fenn valós veszély erre vonatkozóan, mivel elvileg minden befejezetlen bűncselekmény esetén fennállhat ennek a lehetősége. A német eljárási törvény nem rendelkezik ilyen fordulatról, ellenben az osztrák StPO-ban találhatunk a magyar szabályokkal egyező szabályt, miszerint elrendelhető a letartóztatás, ha fennáll annak a veszélye, hogy a terhelt a terhére rótt megkísérelt vagy az elkövetéssel fenyegetett bűncselekményt véghezviszi.⁸²⁸ A bíróságnak döntésében meg kell indokolnia, hogy milyen adatokkal igazolható, hogy az adott bűncselekmény befejezése reálisan lehetséges (objektíven lehetséges); illetve azt, hogy a terhelt szándékában áll azt befejezni (szubjektív akarat).⁸²⁹ Ilyen eset lehet például, ha a terhelt a sértettet már többször is halálosan megfenyegette, és kiderül, hogy a terhelt már egy lőfegyvert is vásárolt, akkor ez már konkrét ténynek tekinthető, amely alapján elrendelhető a letartóztatás.⁸³⁰ E kérdés eldöntéséhez a terhelt eljárás során tett

⁸²⁴ TREMMEL (2001) 303.

⁸²⁵ Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. cikk (3) bekezdés c) pont

⁸²⁶ A német szakirodalomban szintén rendszer-idegennek (*systemwidrig*), idegen testnek („*Fremdkörper*”) tekintik e letartóztatási okot. LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (69); OSTENDORF (2012) 145.

⁸²⁷ HERKE (2002a) 110.p

⁸²⁸ FABRIZY (2011) 433.

⁸²⁹ HERKE (2002a) 108.

⁸³⁰ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 562.

kijelentéseit, életkörülményeit, a bűncselekmény típusát, sorozatjellegét is figyelembe kell vennie.⁸³¹

A d) pontos letartóztatás második fordulata az új bűncselekmény befejezésének veszélye, ahol az újabb bűncselekmény elkövetése nem feltétel, elegendő annak reális veszélye.⁸³² Az alapos feltevés indokolása mellett a bíróságnak konkrétan meg kell jelölnie a várható újabb bűncselekményt, amely a Btk. szerint szabadságvesztéssel büntetendő. Csupán a lehetőség a további bűnelkövetésre még nem jelentheti automatikusan a letartóztatás elrendelését.⁸³³ Nem elégséges indok a bűnismétlés veszélyének megállapításához a bűnismétlés elvont veszélye, így például nem elegendő az a tény, ha a terhelt ellen több évvel korábban rongálás vétsége miatt a vádemelést elhalasztották.⁸³⁴ Tehát a bűnismétlés veszélye csak az eset összes körülményeinek alapos elemzésével indokolható, konkrét tényekkel alátámasztva. Mindezt pedig az előzetes letartóztatásban töltött idő viszonylatában kell mérlegelni, mivel a fogságban töltött hosszabb idő után a bűnismétlés reális veszélye is megszűnhet.⁸³⁵ Az osztrák StPO törvényben rögzíti, hogy a letartóztatási okok megítélésekor tekintetbe kell venni, ha a veszély azáltal csökkent, hogy a bűncselekmény elkövetésének körülményei megváltoztak.⁸³⁶ Tehát nem kerülhető meg a döntés mérlegelése során, hogy a veszély nem csökken-e azáltal, hogy a bűncselekmény elkövetése óta megváltoztak az újabb elkövetést lehetővé tevő viszonyok. Viszont a Kúria eseti döntése szerint, a bűnismétlés megalapozott veszélye közömbösítheti az előzetes letartóztatásban töltött idő – nem jogerős szabadságvesztés tartamához viszonyított – nagyságának a szökés, elrejtőzés veszélyét csökkentő jelentőségét.⁸³⁷ Tehát eszerint a bűnismétlés megakadályozásának érdeke nagyobb súllyal esik latba, mint az idő múlásával a szökés veszélyére hivatkozással egyre kevésbé indokolható letartóztatással szembeni szabadságra helyezési érdek. Az indokolás szerint azért, mert a bűnismétlés veszélyének nyilvánvalóan más az alapja, mint a szökés, elrejtőzés veszélyének.

A bűnismétlés megítélésénél a terhelt előélete jelentőséggel bír, de nem lehet egyedüli hivatkozási alap. A Kúria ugyanis nem értett egyet a bűnismétlés veszélyének fennállásával abban az esetben, amikor több mint négy éves szabadságon töltött időszaka

⁸³¹ CZINE (2012) 461.

⁸³² BH 2006. 144.

⁸³³ BERTEL–VENIER (2012) 469. p.

⁸³⁴ BH 2014. 206.

⁸³⁵ A BH 2009. 42.

⁸³⁶ oStPO 173. § 3. bek.

⁸³⁷ BH 2012. 285.

alatt nem követett el bűncselekményt, amely miatt erre az okra való hivatkozás nem tekinthető korrektnek.⁸³⁸ Tehát önmagában az évekkel korábbi elítélés nem alapozza meg a bűnismétlés veszélyét tekintettel arra a tényre, hogy szabadlábban töltött időszaka alatt nem kísérelt meg újabb bűncselekményt. Ezzel éppen ellenkező módon megalapozhatja a letartóztatást, ha a vádlott a terhére rótt jelentős tárgyi súlyú vagyon, valamint élet és testi épség elleni bűncselekményeket a vele szemben kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának próbaideje alatt követte el.⁸³⁹ Az elkövetés konkrét veszélyének megállapításához a terhelt korábbi magatartásának, elkövetett bűncselekmények jellegének, ismétlődő voltának és az azóta eltelt időtartam együttes megítélése szükséges. A terhelt többszörös visszaesői, erőszakos többszörös visszaesői minősége, bűnözői életformára való berendezett korábbi életmódja mind lehetővé teszi a bűnismétlés veszélye miatti letartóztatás elrendelését.⁸⁴⁰ Így a bűncselekmények sorozatos és üzletszerű jellege, esetlegesen egyre súlyosabb társadalomra veszélyessége indokolhatja e törvényhelyre való hivatkozást.⁸⁴¹ A gyakorlatban sajnos többször fordul elő, hogy a terhelt élet- és létfenntartását fedezi a bűncselekmények elkövetéséből, így az ún. „megélhetési bűnözés” eseteiben is megalapozottan lehet tartani attól, hogy a terhelt, más lehetőség híján, tovább folytatja ezt az életmódját.⁸⁴² Mindemellett figyelembe kell venni minden letartóztatásról való döntés esetén, hogy büntetlen előéletű terhelt esetén, vagy ha kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények róhatóak a terhére, illetve a terhelt szociálisan integrált vagy biztos jövedelemmel rendelkezik, akkor ne kerüljön sor a letartóztatásra.⁸⁴³

Ugyanakkor e letartóztatási ok preventív jellege és legitimitásának vitathatósága miatt törekedni kell arra, hogy erre hivatkozással minél szűkebb esetben, csak kivételesen kerülhessen sor. E kivételes jellegre való törekvés a magyar törvényi rendelkezések

⁸³⁸ Kúria BKf. II.1381/2012/3. szám

⁸³⁹ EBH 2010. 2217.; 2217/2010. számú büntető elvi határozat

⁸⁴⁰ BH 2006. 144.

⁸⁴¹ Az 1/2014. számú büntető elvi határozatban a Kúria szerint megalapozott a bűnismétlés veszélye arra a tényre hivatkozással, hogy a terheltek közel másfél éven át követték el a törvényi egységbe foglalható ölési cselekményeket, valamint azokat a sorozat-bűncselekmények megállapítására alkalmas további cselekvéseiket, amelyeknek a bűnüldöző hatóság vetett véget.; SEILER (2009) 156.

⁸⁴² A Szegedi Járásbíróság 1.B.7004/2013/7-I. szám alatti döntésében a rendszeres jövedelemmel nem rendelkező, többszörösen büntetett előéletű, hajléktalan terheltet különös visszaesői minőségre tekintettel a Be. 129.§ (2) bek. d) pontja miatt előzetes letartóztatásba helyezte. Szintén ezen indokokra hivatkozás található a Szegedi Járásbíróság 14.B.1573/2013/2. számú és 16.Bny.706/2013/2. számú döntésében, mivel a terheltek egyike sem rendelkezett megélhetést biztosító jövedelemmel és korábban többször is álltak bíróság előtt hasonlóan vagyon elleni bűncselekmények miatt. Szegedi Járásbíróság 27.B.348/2013/4. és 5.B.1156/2013/2. számú eseti döntéseiben szintén a terheltek rendezetlen jövedelmi viszonyai alapozták meg a d) pontos letartóztatás elrendelését. Minden hivatkozott esetben az alapügyet vagyon elleni bűncselekmény miatt indították. Szegedi Járásbíróság lopás büntettségében végül bűnösnek találta a terheltet, és közérdekű munkára ítélte. (6.B.2907/2012/2. számú döntés)

⁸⁴³ BERTEL – VENIER (2012) 469.

között lehető fel legkevésbé. A magyar eljárási törvény általános megfogalmazásához viszonyítva a német és az osztrák eljárási törvények jóval összetettebb és szigorúbb kritériumokat állapítanak meg. Ugyanis a hazai szabályozás pusztán egyetlen feltételt szab e letartóztatási okra hivatkozáshoz, azaz az új bűncselekmény – amelynek elkövetésétől tartani lehet – szintén szabadságvesztéssel fenyegetettnek kell lennie. Kritikaként felvethető, hogy mennyiben jelent e kritérium szűkítést és mennyiben erősíti a kivételes jelleget, tekintettel arra, hogy alig van olyan bűncselekmény, amely legalább alternatív büntetési tételként ne irányozna elő szabadságvesztést.

A német eljárási törvénybe 1964-ben került lényegében a mai formájában a bűnisméltés miatt elrendelhető letartóztatás. Ezt követően számos alkalommal módosításra került a törvényhely, ugyanis fokozatosan bővítették a bűncselekményi kört, amely esetekben elrendelhető a letartóztatás, legutoljára 2009-ben, a súlyos állam elleni erőszakos bűncselekmények előkészületeivel.⁸⁴⁴ A magyar szabályokhoz hasonlóan e rendelkezés célja, hogy a terhelt idejében történő letartóztatása által az újabb bűncselekmények elkövetése hatékonyan megelőzhető legyen.⁸⁴⁵ Ugyanakkor a jogalkotó fontos biztosítékokat épített be a szabályozási körbe, amelyek miatt a német Szövetségi Alkotmánybíróság alkotmányos rendelkezésnek minősítette.⁸⁴⁶ A döntés indokául szolgált a bűncselekmények elkövetésének jelentős száma, a bűncselekménnyel sértett személyi kör fokozott védelme, konkrét gyanú fennállásának szükségessége és az arányosság alapelveinek érvényesülése. Az Emberi Jogok Európai Bírósága emellett szintén elfogadhatónak tartja e letartóztatási okot, ugyanakkor több esetben is kifejtette, hogy kizárólag csak kivételesen és csak rövid időtartamú szabadságelvonás igazolható kizárólag erre az indokra alapozott letartóztatásra.⁸⁴⁷ E kritériumoknak a német szabályozás alapvetően megfelel, ugyanis a német StPO általános és különös feltételeket határoz meg, amelyen belül tételesen felsorolja azon bűncselekményi köröket, ahol egyáltalán felmerülhet erre az okra történő hivatkozás.

A törvény három általános feltételt határoz meg: egyrésztől szükséges egy konkrét tényekkel alátámasztott megalapozott gyanú⁸⁴⁸ arra vonatkozóan, hogy még a jogerős ítélet meghozatala előtt további jelentős (*erheblicher*) bűncselekmény azonos módú

⁸⁴⁴ Gesetz zur Verfolgung der Vorbereitung von schweren staatsgefährdenden Gewalttaten (GVVG), 03.08.2009, BGBl I.S.2437.

⁸⁴⁵ ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 241.

⁸⁴⁶ BVerfGE 19, 342, 350; BVerfGE 35, 185.

⁸⁴⁷ Lawless vs. Ireland (Application no. 332/57) Judgment of 14 November 1960; Engel and others vs. The Netherlands: Series A, No. 22. Judgment of 6. June 1976.

⁸⁴⁸ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 228.

(*gleicher Art*) történő elkövetése valószínűsíthető.⁸⁴⁹ Tehát itt törvényi szinten is megfogalmazásra kerül, hogy csak jelentős és azonos súlyú és hasonló jogtárgyat sértő bűncselekmények esetében lehetséges a bűnisméltésre történő hivatkozás, amely szövegezés hazánk eljárási törvényébe is átvehetőnek tekinthető. Emellett explicit tartalmazza a német törvény a letartóztatás szükségességének követelményét (*erforderlich*), amely annak kivételes jellegét hangsúlyozza, ez szintén követendő szabályozási formaként szolgálhat a magyar jogalkotó számára. Végül pedig csak akkor lehet a bűnisméltés veszélyére hivatkozni és annak feltételeit vizsgálat alá vonni, ha az StPO 112. §-ban található többi letartóztatási ok egyike sem állapítható meg és nem alkalmazhatóak, továbbá nem állnak fenn a 116. §-ban szabályozott elfogatóparancs felfüggesztési okok sem,⁸⁵⁰ amely az arányosság alapelveinek egy megjelenési formája. Tehát a bűnisméltés veszélye miatt elrendelt letartóztatás csak *subsidiarius* módon érvényesülhet. Ezzel a kritériummal próbálja a jogalkotó szűkebb körben alkalmazhatóvá tenni a preventív célból elrendelt letartóztatást.⁸⁵¹

A törvény a különös feltételek között felsorolja, hogy mely bűncselekményi típusok esetén állhat fenn a bűnisméltés veszélye, amennyiben az általános feltételek mind teljesültek. E bűncselekményi kör teljes és értelmezésekor analógia nem alkalmazható.⁸⁵² Ezen belül két kategóriába osztja a bűncselekményeket: az első csoportba tartoznak a *szexuális önrendelkezés elleni bűncselekmények*.⁸⁵³ A letartóztatás elrendeléséhez elegendő csupán a további jelentős bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja, tehát már egy elkövetés gyanúja megalapozhatja a letartóztatást.⁸⁵⁴ Kritikaként jegyezhető meg, hogy csak egy elkövetés gyanúja miatt nehezen feltételezhető, hogy a terhelt az eljárás alatt további hasonló bűncselekményt fog elkövetni szabadlábon hagyása esetén. Ehhez egy gyors személyiségpszichológiai vizsgálatnak kellene alávetni a terheltet, amelyre a gyakorlatban a letartóztatás elrendelésekor sem idő, sem lehetőség sincs. Mégis az uralkodó álláspont szerint a bűncselekményi körre vonatkozó további korlátozás hiányát megalapozza, hogy e

⁸⁴⁹ Az „*erheblich*” kifejezés alatt legalább a középsúlyos bűncselekmények értendő, míg a „*gleicher Art*” nem jelenti a teljes minősítésbeli azonosságot, csupán jogi és pszichológiai azonosságot, tehát a védett jogi érdek, az elkövetési mód és motiváció hasonlóságát, amely sorozatos elkövetési hajlamra enged következtetni. in: SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 770.

⁸⁵⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 294.

⁸⁵¹ MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 539.p.

⁸⁵² MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 228.

⁸⁵³ StGB. 174., 174a, 176-179. §

⁸⁵⁴ Ellenben a gyakorlatban a bíróságok ódzkodnak az egyszeri elkövetés gyanújára hivatkozással a terhelt szabadságától megfosztani az eljárás során. in: OLG Köln NStZ 2003, 169. StV 2003, 517. ; BRODAG (2005) 325.

bűncselekmények esetében a sértett személyi kör különös védelem alá kell helyezni és megvédeni a társadalmat a további hasonló esetektől.⁸⁵⁵ A második csoportot képezi az ún. „*sorozatbűnözők esetköre*”,⁸⁵⁶ amelyek további kategóriákra oszthatók. Ide tartoznak a *jogrendet súlyosan sértő bűncselekmények*, amelyek a kommentár irodalom alapján kiemelten súlyosaknak tekinthetők, tekintettel az okozott sérelem fokára, mértékére és módjára.⁸⁵⁷ Így például a testi sértés minősített esetei, súlyosan minősülő vagyron elleni bűncselekmények, szándékos gyújtogatás, járművezetővel szembeni rablótámadás. A nemzetközi terrorizmus elterjedésével és a terrortámadások elszaporodására tekintettel a bűncselekményi kört kiterjesztették a legtöbb állam elleni bűncselekményre és azok előkészületére is. Emellett e szakasz alá tartoznak egyes kábítószer-törvényben meghatározott súlyosabb büntettek és vétségek is.⁸⁵⁸

E második bűncselekményi esetkörre a törvény nem elégszik meg az egyszeri elkövetés gyanújával, hanem további feltételeket támaszt a bűnismétlés veszélyének megállapíthatóságához. Így ezekben az esetekben csak egy évi vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény gyanúja miatt és csak akkor lehet a letartóztatást elrendelni, ha a terhelt már legalább kétszer volt büntetve (*wiederholt*)⁸⁵⁹ vagy ha az eljárásban (amelyben a letartóztatási okot vizsgálják) csak egy bűncselekmény gyanúja áll fenn, de a terheltet már korábban legalább egy további cselekmény miatt elítélték vagy egyidejűleg egy másik eljárás is folyik vele szemben (*fortgesetzt*). Tehát a súlyos bűncselekményeknél a törvény megköveteli a visszaesői minőséget, illetve a súlyosabb büntetési tételhez kötöttséget.⁸⁶⁰ Álláspontom szerint nehezen igazolható, hogy az első bűncselekményi kör vonatkozásában hiányoznak ezek a megszorító feltételek, arra hivatkozással, hogy a sértetti kör különös védelmet érdemel és a megelőzés kiemelt jelentőséggel bír. A második bűncselekményi körhöz tartozó bűncselekmények esetében szintén kimondottan súlyos bűncselekményeket vesz a törvény a felsorolásba, amelyek hasonlóan kiemelten védett jogi érdekek ellen irányulnak. Megfelelőbb megoldás lenne, az összes bűncselekményre a második esetkör megszorításait alkalmazva lehetővé tenni a bűnismétlés veszélyének elrendelését.

⁸⁵⁵ MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 538.

⁸⁵⁶ StGB 125a, 224-227, 243, 244, 249-255, 260, 263, 306-306c, 316a §; ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 241.

⁸⁵⁷ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 768.

⁸⁵⁸ Betäubungsmittelgesetz – BtMG, 28.07.1981

⁸⁵⁹ MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 538.

⁸⁶⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 296.

Összefoglalva a bűnismétlés veszélyének német törvényi szabályozása átfogó és részletes rendelkezéseket tartalmaz azzal a céllal, hogy erre az okra való hivatkozást minél szűkebb keretek közé szorítsa, hangsúlyozva annak *ultima ratio* jellegét. Ugyan kritikaként felhozható a taxatív meghatározott bűncselekmények túlzott száma, illetve hogy azok többsége nem specifikusan bűnismétlő természetű bűncselekmények.⁸⁶¹ Mégis összességében pozitív megoldásokat alkalmaz a törvény annak érdekében, hogy ellensúlyozza az intézmény preventív, jövőre vonatkozó feltételezéseken alapuló jellegét. A soronkívüliség és arányosság követelményéből következően a letartóztatás maximális időtartamát szigorúan határozza meg a törvény e szakasz vonatkozásában. Így, ha a letartóztatást bűnismétlés veszélye miatt rendeli el a bíróság, akkor az nem tarthat tovább egy évnél.⁸⁶²

A magyar eljárási törvényhez képest szintén jóval összetettebb tartalmaz az osztrák törvény, amely további három esetkört különböztet meg e letartóztatási okon belül. Hasonlóan a német szabályokhoz, úgyszint súlyos bűncselekmények esetére korlátozza e letartóztatási ok alkalmazhatóságát. Alapvető megszorítás a bűnismétlés veszélye esetében, hogy az alapügy a terhelt ellen olyan bűncselekmény miatt folyjon, amelyre a törvény több mint hat hónap szabadságvesztéssel járó büntetést rendel.⁸⁶³ Emellett további feltételként érvényesül, hogy megállapítható legyen annak a veszélye, hogy a terhelt *újabb súlyos következménnyel* járó büntetendő cselekményt fog elkövetni, amely ugyanazon jogi tárgy ellen irányul, mint amelyet már a terhére róttak (1. esetkör). A súlyos jogkövetkezmény fogalmát az osztrák Büntető Törvénykönyv⁸⁶⁴ határozza meg, amely magába foglalja a bűncselekmény minden konkrét következményét, amelyek a társadalomban megjelennek. Ide tartozik mindenekelőtt az emberölés, súlyos testi sértés, rablás (ami súlyos testi sértés okozásával jár együtt), továbbá a vagyon elleni bűncselekmények esetén a több mint 50.000 euró kárt okozó cselekmények. Ilyen súlyos következmény megállapításánál mindig a konkrét tényeket kell figyelembe venni és nem a bűncselekmény absztrakt veszélyességi fokát.⁸⁶⁵ A következő pont alapján akkor lehet még e letartóztatási okot megállapítani, ha fennáll annak a veszélye, hogy *egy nem csupán enyhe (nicht bloß leichte Folgen) következményekkel járó* büntetendő cselekményt követ el, amely ugyanazon jogtárgy ellen irányul, mint amelyet a terhére rónak, de a terheltet

⁸⁶¹ SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 755.

⁸⁶² StPO 122a.§

⁸⁶³ HOLLAENDER (2007) 22.

⁸⁶⁴ §§ 21 und 23 oStGB

⁸⁶⁵ SEILER (2009) 156.

már hasonló bűncselekmény miatt elítélték vagy már bűnismétlő vagy folytatólagos bűnelkövető, tehát az alapügy több hasonló bűncselekmény elkövetése miatt indul (2. esetkör). Amennyiben a terheltet már korábban elítélték, akkor elegendő lehet a bűnismétlés megállapításához, ha a terhére rótt bűncselekmény enyhébb következményekkel jár, például: lopás elkövetése maximum 3000 euró értékben. Ugyanakkor nem tartozik ebbe a körbe a gyermek pornográf oldalak letöltése, mivel a társadalomra vonatkozó zavaró hatás nem vehető figyelembe.⁸⁶⁶ Bűnismétlés veszélye állapítható meg továbbá, ha fennáll a *veszélye, hogy bármilyen bűncselekményt követ el*, amelyet a törvény több mint 6 hónap szabadságvesztéssel fenyeget, amely ugyanazt a jogtárgyat támadja, mint a terhére rótt büntetendő cselekmény és *ilyen bűncselekmény miatt már korábban kétszer elítélték* (3. esetkör).⁸⁶⁷ Tehát a törvény az egyes esetkörök között a szerint tesz különbséget, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekmény milyen jogkövetkezéssel jár. Így első bűnelkövető esetén csak kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény esetén lehet bűnismétlés veszélyére hivatkozni, visszaeső esetén már nagyobb bűncselekményi kör – közepesen súlyos bűncselekmények elkövetése miatt, és többszörös visszaeső terheltet pedig már bármilyen azonos jogtárgyat támadó, újabb bűncselekmény gyanúja miatt letartóztatásba helyezhetik bűnismétlés veszélye miatt. Az osztrák szabályozásból látható, hogy e bűnmegelőzési letartóztatás alkalmazási körét a törvényalkotó szűk körben próbálja tartani, éppen a letartóztatási ok támadhatósága és adatokkal való nehéz igazolása miatt. Ennek érdekében kizárólag csak kimondottan súlyos bűncselekmények vagy visszaeső terhelt esetében lehetséges a letartóztatás elrendelése erre az okra alapozva, ezáltal biztosítva a bűnismétlés veszélyére történő hivatkozás kivételes alkalmazását.

Áttekintve a német és az osztrák jogszabályi rendelkezéseket véleményem szerint garanciális – a terhelt alkotmányos jogait védő – szempontból a legmegfelelőbb törvényi szabályozás a két StPO összeillesztéséből kerülhet ki. Egyrészt a legegzaktabban a német törvény tartalmazza a bűnismétlésre vonatkozó általános feltételeket. Így a hazai törvényben is érdemes lehetne megfontolni egy hasonló d) pontos letartóztatást: „a bűnismétlés veszélye miatt akkor rendelhető el a letartóztatás, ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén, még a jogerős ítélet meghozatala előtt további jelentős tárgyi súlyú, azonos jogtárgyat sértő bűncselekményt követ el. Nem rendelhető el a letartóztatás, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más

⁸⁶⁶ BERTEL – VENIER (2012) 473.

⁸⁶⁷ BERTEL – VENIER (2013) 364.

kényszerintézkedéssel biztosítható.” A különös feltételeket pedig az osztrák rendelkezésekhez hasonlóan a bűncselekmény tárgyi súlya és a visszaesői minőség szerint lehetne szabályozni. Ennek megfelelően csak hasonlóan kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésének veszélye esetén lehetne első büntettes esetében elrendelni preventív célból a letartóztatást, közepes tárgyi súly esetén visszaesés, enyhébbeknél pedig többszörös visszaesés esetén, az arányosság elvének követelményének megfelelően. A soronkívüliség elvének tényleges érvényesülésének biztosítására pedig megfontolandó lenne, ha a német szabályozáshoz hasonlóan egy évben kerülné maximalizálásra a bűnisméltásra alapított letartóztatás. Ezáltal biztosítható lenne, hogy csak rendkívül indokolt esetben kerüljön sor a terhelt személyi szabadsága elvonására egy feltételezésen alapuló, jövőben bekövetkező esemény miatt.

5.5.2.4. Apokrif letartóztatási okok („Apokryphe Haftgründe”)

Elsőként a német szakirodalomban jelent meg az apokrif letartóztatás fogalma, amelyet HERKE⁸⁶⁸ vezetett be a hazai jogirodalomba. E kifejezés alatt „*olyan valós (titkos) letartóztatási okokat értünk, amelyek a letartóztatás elrendelésekor a bírót a döntésében ténylegesen motiválják, de ezek a büntetőeljárás törvényben nem kerülnek szabályozásra.*”⁸⁶⁹ Az eljárási törvények alapvetően széles mérlegelési teret hagynak az ügyben eljáró bíró részére a letartóztatási okok fennállásának indokolásakor, mivel az a bíró szubjektív belátására van bízva. Ennek következtében nyitva áll a lehetőség, hogy a törvényben felsorolt okokon kívül egyéb tényezők is befolyásolják a döntés meghozatalában. Az apokrif letartóztatási okok tehát azokat a döntésben valójában szerepet játszó, döntő tényezőket jelöli, amelyek ténylegesen nem jelennek meg az indokolásban, hanem valamely törvényes ok mögött – főként szökés veszélye, kollúzió veszélye – rejtve maradnak.⁸⁷⁰ Ugyanakkor vitathatatlan, hogy az apokrif okok teljes mértékben jogellenesnek tekinthetőek. Ugyan nem áll rendelkezésre empirikus kutatási eredmény, hogy milyen nagymértékben befolyásolják a bíróságokat ezek a törvényen kívül eső motívumok, gyakorlati megjelenésük mégis kétségtelen. Természetesen nem lehet kijelenteni, hogy minden letartóztatást elrendelő döntés indokolása mögött teljesen más motívumok játszanak szerepet, de sok esetben mégis erre lehet következtetni,

⁸⁶⁸ HERKE (2001) 83-92.

⁸⁶⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt Rn. 54.

⁸⁷⁰ EIDAM (2013) 292.

tekintettel a letartóztatások magas számára és az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának elutasítására. Az apokrif okok esetében további problémaként merül fel, hogy mivel a szabadság elvonásának *ratio decidendi*-je nem az, amelyet a bíró döntésének indokolásában megjelölt, így a terhelt nem tud érdemben az ellen védekezni, csupán sejtheti a döntés mögött meghúzódó valós okokat.⁸⁷¹

A szakirodalom szerint a gyakorlatban több apokrif letartóztatási ok is felfedezhető, amelyek közül a legjellemzőbbeket emelném ki. Elsőként a *beismerő vallomás kicsikarását célzó*, illetve a terheltre *pszichikai nyomásgyakorlás miatt* elrendelt letartóztatás említhető.⁸⁷² Ilyen okból elsősorban a gazdasági bűncselekmények esetén kerül sor a terhelt személyi szabadságának elvonására. Ezek a bűncselekmények – például egy vesztegetés vagy milliós értékű csalás – ugyanis sokszor rendkívül bonyolultak és rendkívül összetettek, amely miatt a nyomozás hosszadalmas és a felderítés nehézségekbe ütközik.⁸⁷³ Ugyanakkor ez teljes mértékben ellentétes a büntetőeljárás törvényben a terhelt számára biztosított vallomás megtagadási joggal, illetve az önvádra kötelezés tilalmával, ugyanis a terhelt belátásától kell függenie, hogy tesz-e vallomást, és ha igen akkor az eljárás mely szakaszában.⁸⁷⁴

Különösen fiatalok esetében szolgálhat a letartóztatás okául a *nevelési célzat*, illetve *speciálprevenció*. A szabadságelvonással próbálják kiemelni a bűnözői körből és helyes irányba terelni a fiatalokat. Ugyanakkor az előzetes letartóztatásnak nem célja a nevelés, mivel a Be. 135.§ (3) bekezdése értelmében a letartóztatásban lévő terhelt csak olyan korlátozásnak vethető alá, amely a büntetőeljárás jellegéből következik, vagy amelyet a letartóztatást fogyanatosító intézet rendje szükségessé tesz. Azaz a nevelés nem tartozik ide, ugyanis az előzetes letartóztatásban lévő terhelt nem azonos kötelezettségek terhelik a szabadságvesztés büntetését töltő egyénhez viszonyítva, mivel például nem fogható munkára.⁸⁷⁵ Emellett a szabadságvesztés végrehajtásának célja az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.⁸⁷⁶

⁸⁷¹ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 302.

⁸⁷² A német szakirodalomban ez az apokrif letartóztatási ok ún. hajlító őrizetként („*Beugehaft*”) is ismert, mivel a terhelt akaratának hajlítására, befolyásolására irányul. in: MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 249.

⁸⁷³ EIDAM (2013) 294.

⁸⁷⁴ Be. 117.§ 179.§, 289.§ lásd bővebben: FANTOLY – GACSI (2013) 127.

⁸⁷⁵ HERKE (2002a) 118.

⁸⁷⁶ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 83.§ (1) bekezdés

Mindebből egyértelművé válik, hogy a két jogintézmény rendeltetése élesen elválnak egymástól. Németországban a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőtörvény a fiatalkorúakra vonatkozóan többletkövetelményként rendelkezik a letartóztatás kapcsán, hogy azt csak akkor lehet elrendelni, ha annak célja a nevelés ideiglenes elrendelése és más egyéb intézkedéssel nem érhető el.⁸⁷⁷ Tehát ezekben az esetekben elsődlegesen nevelő intézkedés lehetőségét kell mérlegelnie a bíróságnak, az arányosság követelményére figyelemmel.⁸⁷⁸ Ugyanakkor a fiatalkorú életében kialakult válsághelyzetbe történő beavatkozás/közbelépés („*Krisenintervention*”) nem feltétlenül éri el a célját azzal, hogy a terheltet letartóztatják. Előfordulhat, hogy éppen a letartóztatás során kerül bele olyan bűnözői közegbe, amely helyes irányba történő személyiségfejlődése ellen hat. Sokkal eredményesebb lehet egy mihamarabb lefolytatott tárgyalás és ítélet, amely hatásosabb közbelépést jelenthet arra vonatkozóan, hogy a fiatalkorú felhagyjon bűnözői életmódjával.⁸⁷⁹

A gyakorlatban előfordulhat olyan eset, amikor a terhelttel szemben a nyomozás addigi adatai alapján még csak a gyanú alacsonyabb foka („*Anfangsverdacht*”) állapítható meg, de a nyomozó hatóság a további *nyomozás egyszerűsítése* és a gyanúfok konkretizálása érdekében a terheltet letartóztatják.⁸⁸⁰ Ugyanakkor az ilyen okból történő letartóztatás is jogtalannak tekinthető, mivel nem áll fenn a letartóztatás elrendeléséhez szükséges megalapozott gyanúfok, és annak hiányában nem rendelhető el a terhelt letartóztatása. Ez a mögöttes indok általában a kollúzió veszélye mögött rejlik meg, amely lényegében az eljárás megnehezítését, akadályozását vagy veszélyeztetését jelenti. Ellenben e letartóztatási ok nem értelmezhető tágan, így nem érhető bele, hogy a nyomozás lefolytatása egyszerűbb, ha a terhelt fogva van és mindig a nyomozó hatóság rendelkezésére áll. Igaz lehet, hogy így a terhelttel kapcsolatos minden nyomozati cselekmény egyszerűbben elvégezhető, mintha idézni kellene.⁸⁸¹ Mégis a kollúzió veszélye esetén annak a valószínűsítését feltételezi a bíróság, hogy a szabadságelvonás nélkül veszélybe kerülne a nyomozás, illetve az ügy felderítése, amely célba nem tartozik bele az, hogy megkönnyítsék a nyomozó hatóság munkáját.

⁸⁷⁷ JGG 72.§

⁸⁷⁸ Az arányosság fokozott követelményként jelenik meg az osztrák JGG 35.§ (1) bekezdésében is a fiatalkorúak esetében.

⁸⁷⁹ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 308.

⁸⁸⁰ A német szakirodalomban ezt az apokrif letartóztatási okot ún. gyanú-örizetként („*Verdachthaft*”) jelölik. in: MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 254.

⁸⁸¹ HERKE (2001) 86.

A végrehajtás biztosítása és előrehozott büntetés sem lehet célja a terhelt letartóztatásának az eljárás során. Ugyanis ilyen esetekben az a valódi célja a szabadságelvonásnak, hogy az eljárás probléma mentesen lefolyjon és az esetlegesen kiszabott büntetés könnyedén végrehajtható legyen. A bíró azért rendeli el a letartóztatást, mert a szökés veszélyének alaposabb indokolása nélkül fél a terhelt szökésétől⁸⁸² és a tárgyalási szakban történő távolmaradásától, amely plusz munkával és szervezeti kiadásokkal járna a hatóságok számára.⁸⁸³ Emellett a letartóztatás a terhelt azonnali szankcionálására sem szolgálhat, ugyanis ahogyan az Alkotmánybíróság több döntésében⁸⁸⁴ is kifejtette, az előzetes letartóztatás kivételes intézkedés, amely a büntetőigény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását célozza.

Manapság gyakori apokrif letartóztatási okként említhető a *társadalmi elvárás*, illetve a *média nyomásgyakorlása* a bírósági eljárásokra. Főként olyan bűncselekmények esetében figyelhető meg ez az íratlan letartóztatási ok, amelyek jellegüknél fogva a társadalom szemében különösen elítélendők. A bíróság ezekben az esetekben általában a bűncselekmény súlyára, illetve a várhatóan magas büntetési tételre hivatkozással szökés, elrejtőzés veszélye miatt rendeli el a terhelt letartóztatását. A nagy érdeklődést és felháborodást kiváltó bűncselekményekről a média naponta szolgáltat valamely új hírt és a legtöbb esetben már az eljárás elején bűnösként kezelik a terheltet és kellően súlyos büntetés kiszabását korlátozzák. Az ilyen közfelháborodást keltő ügyekben könnyebben elrendelik az előzetes letartóztatást, annak ellenére, hogy a nyilvánosság megnyugtatósa nem lehet indok a terhelt szabadságának elvonására, mivel az az arányosság elvét és az ártatlanság vélelmét is súlyosan sérti.⁸⁸⁵ Erre az esetkörre jó példa a közelmúltban lezajlott Rezesova-ügy,⁸⁸⁶ amelyben a terheltet négy ember halálát okozó ittas vezetéssel vádolták. Első fokon, nem jogerősen 6 év börtönre ítélték, majd a másodfokú tárgyalásig házi őrizetbe helyezték. Az ítéletet a közvélemény, köztük politikusok is túlzottan enyhének találták, és voltak olyan nyilatkozatok, amelyek törvénymódosítás lehetőségét vetették fel, hogy ilyen ne fordulhasson elő újra. Ezt követően még aznap megszüntette a

⁸⁸² DAHS (1982) 227-237.

⁸⁸³ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 309-310.

⁸⁸⁴ 26/1999 (IX.8.) AB határozat, ABH 1999, 265.; 19/1999. (VI.25.) AB határozat; ABH 1999, 150.

⁸⁸⁵ HERKE (2001) 87.

⁸⁸⁶ A szlovák Eva Varholiková Rezesová-t 2012-ben négy ember halálát okozó ittas vezetéssel vádolták meg. A per azért is keltett nagy visszhangot, mert a 36 éves vádlott egy 11 éve elhunyt szlovák milliárdos lánya. Rezesová-t első fokon (nem jogerősen) hat év börtönre ítélték több ember halálát okozó ittas vezetés miatt, de a közúti veszélyeztetés vádjá alól felmentették. A másodfokú eljárás végéig házi őrizetbe helyezték egy drága lakóparkban. Másodfokon kilenc év börtönre ítélték és a bíróság nyolc évre eltiltotta a járművezetéstől. A büntetés kétharmadának letöltése után bocsátható feltételeken szabaddá.

bíróság a házi őrizetet és elrendelte az előzetes letartóztatást. A legnagyobb felháborodást az váltotta ki, hogy a házi őrizet végrehajtására egy luxuslakóparkban került sor, amely a magyar átlagkörülményeket jóval meghaladja. Ellenben a házi őrizet elrendelésének mérlegelésekor a bíróság nem a terhelt lakásviszonyai alapján dönt, hanem megvizsgálja, hogy az egyes letartóztatási okok fennállnak-e, és az eljárás lefolytatása biztosítható-e a legsúlyosabb kényszerintézkedés elrendelése nélkül is. A jogállami követelményeknek és a bírói függetlenségnek mondana ellent, hogy ha a társadalom számon kérheti a bíróság döntését, és kikényszerítheti a közösségnek tetsző döntést.

A közelmúltban egyes bírói döntésekkel szemben közszereplők és a nyilvánosság részéről több esetben is erős kritika fogalmazódott meg, mert a döntés nem találkozott a társadalom igazságérzetével, így erre reagálva a Kúria elnöke egy közleményt⁸⁸⁷ tett közzé, amely szembe helyezkedik a média és a társadalmi elvárásokkal és kiáll a bírói függetlenség mellett. A közleményben felhívta a figyelmet arra, hogy a bírói döntését nem befolyásolhatják az érzelmek, hanem a bírónak bizonyított tények alapján, a törvényes vád keretei között, teljes felelősségtudattal kell döntést hozni, amelyről az ítélet indokolásában ad számot. A tények ismerete nélküli véleménynyilvánítás nem tartalmazhat elvárásokat a bírósággal szemben. Különösen elvárható, hogy ettől más hatalmi ág képviselői tartózkodjanak. E kúriai nyilatkozat mindenképpen pozitívumként értékelhető, ugyanis egyetértve a közleményben foglaltakkal *„minden külső befolyástól mentes bírói ítélezés abszolút alkotmányos védelem alatt áll, ezért az ellentétes elvárást sugalló nyilatkozatok a jogállamiság alapját ássák alá.”*

5.5.2.5. Különös negatív feltételek – a letartóztatást kizáró okok

Amennyiben fennáll a letartóztatás összes törvényi feltétele, tehát az általános feltételek mellett a különös okok valamelyike is megállapítható, akkor is előfordulhat, hogy mégsem rendelhető el a terhelt szabadságának elvonása. Ugyanis nem lehet a terheltet letartóztatni, illetve a már elrendelt letartóztatást meg kell szüntetni, ha valamely letartóztatást kizáró ok fennáll. Ezek két csoportba oszthatóak: egyrészt az eljárás alapjául szolgáló bűncselekménnyel összefüggésben álló okok, másrészt a terhelt személyével kapcsolatos kizáró okok. Amennyiben valamely ok fennáll, akkor az

⁸⁸⁷ <http://www.lb.hu/hu/sajto/kuria-elnokenek-kozlemenye>

általában nem csupán a letartóztatás akadályát képezi, hanem az egész eljárás lefolytatását akadályozzák. Egyes szerzők ezeket az eljárási akadályokat nem a letartóztatás kizáró okai között említik, hanem az elrendelés általános feltételei között.⁸⁸⁸ Ugyanakkor tekintve, hogy a német jogirodalom⁸⁸⁹ is negatív feltételként tekint ezekre az eljárási akadályokra, így a dolgozatban is ehelyütt kerülnek tárgyalásra. Ugyanakkor lényegi eltérés a vizsgált országok között a kizáró okok között nem fedezhető fel.

A bűncselekménnyel összefüggő kizáró ok a magánindítvány⁸⁹⁰ hiánya, illetve a feljelentés hiánya. Ha ezek bármelyike is hiányzik, az a büntetőjogi felelősségre vonást akadályozza.⁸⁹¹ Ha a büntetőeljárásnak magánindítványra van helye, az előzetes letartóztatás a magánindítvány előterjesztése előtt nem rendelhető el.⁸⁹² Amennyiben a nyomozás megindítását követően derül ki, hogy a cselekmény csak magánindítványra büntethető, a jogosult nyilatkozatát be kell szerezni. A Btk.-ban meghatározott esetekben pedig a bűncselekmény elkövetője csak az arra jogosult által tett feljelentésre büntethető. Azonban ha nem tettek feljelentést, attól még a nyomozás elrendelhető, de ilyen esetben csak halaszthatatlan nyomozási cselekmények végezhetőek. A nyomozást, illetve az eljárást meg kell szüntetni, ha a feljelentés hiányzik és az már nem pótolható.⁸⁹³

A terhelt személyével összefüggő kizáró okok az ún. mentességi okok. A mentességet élvező személy mindaddig nem helyezhető előzetes letartóztatásba, amíg a mentességét az arra jogosult meg nem szüntette. Például ilyen személy az országgyűlési képviselő, köztársasági elnök, ügyészek, hivatásos bírók, továbbá a nemzetközileg védett személyek.⁸⁹⁴ A német és osztrák szakirodalomban a letartóztatást kizáró okok között említik az összes eljárás lefolytatását képező akadályt, ezen belül az elévülést, a magánindítvány és feljelentés hiányát illetve a *res iudicata* esetkörét is.⁸⁹⁵ Emellett ide sorolják az ún. letartóztatás-képtelenséget („*Haftunfähigkeit*”), amely fogalmat a jogállamiság és az arányosság elvéből, illetve az emberi méltóság tiszteletben tartásának követelményéből vezetnek le.⁸⁹⁶ Tartalmát tekintve a terhelt olyan állapotát jelenti, amely miatt a terhelt fizikailag vagy pszichésen nincs olyan helyzetben, hogy elvárható legyen

⁸⁸⁸ ROTH (2000) 69-70.; FARKAS – ROTH (2004) 137 – 187.

⁸⁸⁹ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 146-148.; LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (62)

⁸⁹⁰ A Be. 52. § (1) bek.

⁸⁹¹ Btk. 30.§

⁸⁹² Be. 130. § (3) bekezdés

⁸⁹³ Be. 190. § (1) bekezdés g) pont; 267. § (1) bekezdés e) pont

⁸⁹⁴ A Btk. 313. § (4) bekezdése értelmében nemzetközileg védett személy az a külföldi hivatalos személy, aki a rá vonatkozó nemzetközi szerződés alapján diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló egyébként mentességet élvez. Lásd a részletes felsorolást: HERKE (2002) 121-122.

⁸⁹⁵ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 146.

⁸⁹⁶ Grundgesetz Art. 1.,2., 3., Art. 103. Abs. 3.

tőle, hogy szabadságelvonás végrehajtható legyen.⁸⁹⁷ Ugyanis ez nem akadályozza az elfogatóparancs kibocsátásának, csupán a végrehajtás akadályát képezi.⁸⁹⁸ Amennyiben a terhelt vonatkozásában ilyen állapot áll fenn, akkor megfelelő egészségügyi intézetbe utalja a bíróság, ha ez nem lehetséges, akkor az elfogatóparancsot meg kell szüntetni.⁸⁹⁹

5.6. Az előzetes letartóztatás időtartama

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikk (3) bekezdése⁹⁰⁰ megfogalmazza minden részes állam vonatkozásában azt a követelményt, hogy a letartóztatás hosszát ésszerű időhatáron belül tartsák, azaz a lehető legrövidebb időre kell korlátozni a terhelt szabadságelvonását az eljárás alatt. Az Európa Tanács, illetve a Bizottság kiemelt fontosságúnak tartja az előzetes letartóztatás maximális időtartamának korlátozását, sőt az Európa Tanácson belül, ahogyan már a korábbiakban kifejtésre került – egyre erősebb a törekvés egy általános felső határ kialakítása iránt. Ugyanakkor az egyes tagállami eljárási törvényekből is látható, hogy nehéz egy kompromisszumos megoldás kialakítása, mivel rendkívüli nehézségekbe ütközik egy minden állam számára elfogadható „ésszerű” időtartam pontos meghatározása. Ennek következtében a Bíróság is csupán a főbb szempontokat határozta meg joggyakorlatában, amelyeket figyelembe kell venni a letartóztatásról történő döntés során. Így a három évet meghaladó letartóztatás csak kivételesen bonyolult ügyekben lehet indokolt, illetve ha már a négy évet is eléri, akkor az az esetek többségében a bepanaszolt állam elmarasztalását vonja maga után.⁹⁰¹ Elsősorban a részes államok feladata annak biztosítása, hogy ne lépje túl a letartóztatás időtartama az ésszerű időtartamot, amelynek érdekében az eljáró bíróságnak figyelembe kell vennie az ártatlanság vélelmét és mérlegelnie a vádlott eljárást veszélyeztető magatartásának valós veszélyét.⁹⁰² Arra, hogy egy ország minél több garanciális rendelkezést tartalmazzon az indokolatlanul elhúzódó időtartamú letartóztatások

⁸⁹⁷ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (62)

⁸⁹⁸ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 203.

⁸⁹⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (62)-(63)

⁹⁰⁰ A szabadságmegvonás bírói felülvizsgálatát alapvetően az Egyezmény 5. cikk (3) és (4) bekezdése szabályozza. E két bekezdés a bírói kontroll két különálló formáját szabályozza. A (3) bekezdés tipikusan csak a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatti fogvatartásra vonatkozik, amely esetben az eljárás a hatóságok kezdeményezésére indul. Míg a (4) bekezdés vonatkozik minden, akár igazgatási-rendészeti jellegű szabadságelvonásra is, itt pedig az eljárás a fogvatartott személy kezdeményezésére indul. Lásd részletesebben: BLUTMAN (1999) 78-89.

⁹⁰¹ Deboub alias Hussein vs. France (Application no. 37786/97) Judgement of 9. November 1999.; Scott vs. Spain (Application no. 84/1995/590/676) Judgement of 18. December 1996.

⁹⁰² Jablonski v Poland (Application no. 33492/96.) Judgement of 21. December 2000.

megakadályozására, több lehetőség is van. Egyrésztől abszolút törvényi határidő bevezetése alkalmas a letartóztatások hosszának csökkentésére, amely több európai országban⁹⁰³ is megtalálható. Ezzel szemben vannak olyan országok, mint például Ausztria vagy Németország, ahol nem rendelkeznek a letartóztatás generális maximumáról, ugyanakkor rendkívül szigorú és explicit szabályokat alakítottak ki a letartóztatás időszakonkénti felülvizsgálatára vonatkozóan, amely legalább olyan jelentőséggel bír, mint az időtartamok maximalizálása, mivel lényeges eljárásjogi garancia a letartóztatás időtartamának pontos törvényi meghatározása.⁹⁰⁴ Mindemellett minden országban megtalálható az a garanciális törvényi rendelkezés, miszerint a letartóztatást azonnal meg kell szüntetni, ha annak törvényi okai már nem állnak fenn.⁹⁰⁵

A letartóztatás időtartamával szoros összefüggésben áll a soronkívüliség („*Beschleunigungsgrundsatz*”) alkotmányos elve, amely annak a követelményét fogalmazza meg, hogy a büntetőeljárásban részt vevő valamennyi hatóságnak haladéktalanul kell megtenni a szükséges eljárási cselekményeket.⁹⁰⁶ Így a nyomozó hatóságnak a nyomozás során, az ügyészségnek a vádemeléskor, a bíróságnak pedig a tárgyalási szakban kiemelt szerepe van abban, hogy a lehető legrövidebb időn belül elvégezzék a rájuk vonatkozó eljárási cselekményeket, ezáltal biztosítva a soronkívüliség elvét. Mindez egyúttal védelmet is jelent az önkényesen hosszú letartóztatásokkal szemben, és a soronkívüliség tényleges érvényesülése biztosítja, hogy a terhelt bírói ítélet nélkül csak addig legyen fogva, ameddig az feltétlenül szükséges. Nem hivatkozhatnak szervezeti hiányosságokra az elhúzó eljárási cselekmények igazolásaképp, mint például a hatóságok túlterheltségére vagy a személyi állomány elégtelen mértékű számára.⁹⁰⁷

Ennek érdekében mindhárom vizsgált büntetőeljárás törvény rendelkezik a letartóztatás meghosszabbításának, illetve a letartóztatási okok felülvizsgálatának szabályairól azért, hogy a letartóztatás maximális idejét minél rövidebb időtartamra szorítsák.

⁹⁰³ Magyarország: a hazai szabályozást lásd később; Görögországban a büntettek esetében 18 hónap, a vétségeknél pedig 9 hónap; Szlovákia 4 év, Franciaország 4 év, Spanyolország 4 év. Forrás: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/fti_pre-trial_detention_report_en.pdf (Letöltés: 2016.02.09.)

⁹⁰⁴ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 202.

⁹⁰⁵ Be. 136. § (2) bekezdés, a német StPO 116. § és az oStPO 177. §

⁹⁰⁶ CZINE (2012) 495.

⁹⁰⁷ SCHÄFER (2014) 488-490.

5.6.1. Az előzetes letartóztatás meghosszabbításának, felülvizsgálatának szabályai

A letartóztatás felülvizsgálatának elsődleges célja a letartóztatás törvényes okainak fennállásának ellenőrzése, mivel ha azok megszűntek, akkor a szabadságelvonást meg kell szüntetni és a terheltet szabadon engedni, illetve amennyiben szükséges, alternatív kényszerintézkedésnek alávetni. A magyar hatályos eljárási törvényünk meglehetősen differenciált szabályokat tartalmaz a letartóztatás időtartamára vonatkozóan. Az osztrák StPO a felülvizsgálati időtartamokat tekintve a magyar szabályozással állítható párhuzamba, azzal az eltéréssel, hogy a tárgyalási szak megindítását követően már nem találhatunk explicit rendelkezést a felülvizsgálatra vonatkozóan, mivel ekkor már kizárólag az arányosság alapelve korlátozza a bíróságot a meghosszabbításban. A német eljárási törvény ezzel szemben egyszerűbben fogalmazza meg a letartóztatás időtartamának szabályait. Ugyanis egy általános időtartamot határoz meg, amely kizárólag a törvényben meghatározott okok fennállásakor teszi lehetővé a letartóztatás további fenntartását. A magyar jogalkotó különböző szabályokat alakított ki eljárási szakaszok szerint, azaz a vádirat benyújtása előtt és azt követően. Eltérő megnevezést is használ az eljárás két szakaszában erre az intézményre, ugyanis a vádemelés előtt a letartóztatás meghosszabbításáról beszél, a vádirat benyújtása után pedig már felülvizsgálati határidőkről rendelkezik a törvény, viszont ennek a megkülönböztetésnek nincs gyakorlati jelentősége, illetve eltérő jogi hatása.⁹⁰⁸

I. A vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatást a nyomozási bíró rendeli el az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de legfeljebb *egy hónapig*.⁹⁰⁹ Ezt követően szintén a nyomozási bíró jogosult annak meghosszabbítására: alkalmanként legfeljebb három hónappal, legfeljebb az elrendelésétől számított *egy évig*. Egy év után a törvényszék egyesbíróként eljárva rendelkezik a meghosszabbításról alkalmanként legfeljebb két hónappal. A vádirat benyújtása előtt a bíró *ügyészi*

⁹⁰⁸ HERKE (2002a) 179.

⁹⁰⁹ Az 1896-os Bp.-ben a felülvizsgálat eltért a most hatályostól, ugyanis *ha az elrendelés oka a szökés veszélye vagy külföldiség*, akkor az elrendelést követően havonta kellett a vádtanácsnak felülvizsgálnia a letartóztatás okait. A *kollúzió okából* elrendelt letartóztatás esetén pedig ez a határidő legfeljebb 1-1 hónappal két alkalommal volt meghosszabbítható. *Prevenció* esetén pedig nem volt korlátja a letartóztatásnak, az addig tartott, ameddig a bűnismétlés veszélye meg nem szűnt. Lásd bővebben: KUPECKI (2014) 48-75.; A szocialista eljárási kódexek (1951. évi III. törvény és az 1962. évi 8. tvr.) csak a fogvatartás 3. hónapjáig rendelkezett felülvizsgálatról, majd ezt az 1973. évi I. törvény változtatta meg, amely 3 hónap után havonkénti felülvizsgálatot írt elő. in: HERKE (2002a) 173.

*indítványra*⁹¹⁰ dönt a letartóztatás meghosszabbításának kérdésében, amelyre irányuló indítványt a lejárat előtt öt nappal kell megtennie az ügyésznek. A 11/2003. (ÜK. 7.) Legfőbb ügyészi utasításban megfogalmazásra kerül a soronkívüliség elvének követelménye is, miszerint „*az ügyésznek minden törvényes intézkedést meg kell tennie annak érdekében, hogy a fogvatartás az elkerülhetetlenül szükséges időre korlátozódjon és a vádemelés feltételeinek megállapításához szükséges eljárási cselekményekre késedelem nélkül, folyamatosan kerüljön sor.*”⁹¹¹ Amennyiben az ügyész nem tesz meghosszabbításra irányuló indítványt vagy csak késve, akkor a lejárat napján megszűnik a letartóztatás és a terheltet szabadlábra kell helyezni.

Ugyanakkor a bíróságot nem köti az ügyészi indítványban megjelölt meghosszabbítási időtartam, attól függetlenül dönthet a bíró, amennyiben a rendelkezésre álló adatok alapján úgy ítéli meg, hogy nem a megadott indokokra alapozva rendeli el a letartóztatást vagy nem az indítványozott időtartamra.⁹¹² A törvényi kereteken belül az ügyész által indítványozottnál hosszabb vagy rövidebb ideig is elrendelhető a letartóztatás, viszont ez a gyakorlatban nem tekinthető általánosnak, mivel az esetek többségében az ügyészi indítványban foglalt határidővel kerül meghosszabbításra a letartóztatás.⁹¹³ Az időtartam vonatkozásában ellenben a bíróságnak azt kell figyelembe vennie, hogy úgy határozza meg a letartóztatás tartamát, hogy a letartóztatás okai maradéktalanul megvalósuljanak.⁹¹⁴ Ugyanis például a kollúzió veszélye miatt elrendelt letartóztatás az idő múlásával és a nyomozás előrehaladtával egyre kevésbé igazolható. A bíróságnak elsősorban azt kell szem előtt tartani, hogy *a vádirat előtt elrendelt letartóztatás határideje legfeljebb az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tarthat*, nem pedig a nyomozás végéig.⁹¹⁵ A soronkívüliség elvéből következik, hogy nem igazolhatja a letartóztatás további fenntartását kizárólag az, hogy a letartóztatás elrendelése óta a letartóztatási okokban nem történt változás, illetve további nyomozási cselekményekre van szükség. Ilyen esetekben az eljáró bírónak körültekintően kell vizsgálnia, hogy a hatóságok részéről történt-e indokolatlan késedelem, illetve hogy időben megtettek-e minden eljárási cselekményt, amely a nyomozás előre viteléhez

⁹¹⁰ A Be. 132. § (5) bekezdés értelmében a nyomozó hatóság előzetes letartóztatás indítványozása iránti előterjesztésének részletesen tartalmaznia kell azokat a körülményeket, amelyek a 129. § (2) bekezdésében meghatározott feltételek valamelyikének fennállását megalapozzák. Mindez azért került 2009-ben a törvénybe, hogy a bíróság még megalapozottabb döntést hozhasson a tények és körülmények ismeretében.

⁹¹¹ 11/2003. (ÜK.7.) LÜ utasítás 21. § (8) bekezdés

⁹¹² BH 1995. 145.

⁹¹³ Szegedi Járásbíróság 18. Bny. 330/2013/2.; 17.B.515/2013/3., 27.B.348/2013/4.

⁹¹⁴ A BH 2013. 8.

⁹¹⁵ CZINE (2012) 478/1.

szükségesnek tekinthető.⁹¹⁶ Ugyanakkor a bíróság eszközei eléggé korlátozottak abban a tekintetben, hogy kikényszerítsék a soronkívüliség elvének az érvényesülését a hatóságoktól. A Be. ugyanis nem rendelkezik kifejezetten a határidő szabásának lehetőségéről egyes nyomozati cselekmények elvégzésére. Emellett a gyakorlatban megfigyelhető, hogy a nyomozó hatóság nem tartja be a soronkívüliség követelményét, és késlekedik egyes nyomozati cselekmények elvégzésével, ellenben a bíróság mégis elrendeli a terhelt letartóztatásának fenntartását, mivel annak általános és különös feltételei fennállnak.⁹¹⁷ Így ha megállapítható a nyomozó hatóságok mulasztása, akkor a bíróságnak célszerű rövidebb időtartammal hosszabbítania a letartóztatást, amennyiben annak okai továbbra is fennállnak, ezáltal rászorítva a nyomozó hatóságot a soronkívüliség elvének megtartására. Emellett a bíróságnak a letartóztatás fenntartásának indokolásában célszerű megjelölnie, hogy milyen nyomozati cselekmények elvégzésére van szükség a letartóztatás határidejének lejártáig.⁹¹⁸

Jóllehet a törvényi rendelkezések alapján úgy tűnhet, hogy a letartóztatás általános határideje egy hónap, mégis az Ügyészségi Statisztika alapján látható, hogy egyáltalán nem tekinthető jellemzőnek, hogy a terheltet egy hónap után kiengedik a fogságból. A statisztikák alapján ugyanis az előzetes letartóztatásban lévő terheltek 80%-a nem szabadult a letartóztatásból egy hónap után, amely tény csak fokoz, hogy egyre növekszik a 24 hónapon túl fogvatartott letartóztatottak száma.⁹¹⁹ Ennek oka alapvetően abban rejlik, hogy ez idő alatt a nyomozás eredménytelenül telik el, amelynek változását a hatóságok munkájának, hozzáállásának megváltoztatásával lehetne elérni.

Ugyanakkor az előzetes letartóztatás időtartamát az eljárási törvényünk a nyomozási szakban korlátozza, mivel a Be. 176. § (2) bekezdése értelmében, ha a nyomozás meghatározott személy ellen folyik, a meghosszabbítás legfeljebb a gyanúsítottak a 179. § (1) bekezdése szerinti kihallgatásától számított *két évig terjedhet*. Ezt követően az ügyész jogosult eldönteni, hogy a nyomozást meg kell-e szüntetni, avagy igénybe veszi a törvény általi 90 napos meghosszabbítás lehetőségét. Amennyiben a vádemelésre előreláthatóan a két éves határidő letelte után kerül sor, a bíróságnak lehetősége van további *két hónappal* meghosszabbítani a letartóztatást, amellyel a

⁹¹⁶ BH 2009. 43. számú döntés kimondta, hogy az előzetes letartóztatásban lévő vádlott ügyében az eljárást soron kívül kell lefolytatni. Ennek betartását nem hátráltathatja a hatáskör – hivatalból kötelező – vizsgálatának elvégzése sem, és nem eredményezheti az érdemi ügyintézés elhúzódó szünetelését.

⁹¹⁷ KADAR – KIRS – LUKOVICS – MOLDOVA – M. TOTH (2014) 31.

⁹¹⁸ BH2004. 313.

⁹¹⁹ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató 2013. 49. oldal, 57. számú tábla, illetve a letartóztatás formai feltételeiről szóló fejezet.

továbbiakban még egyszeri alkalommal élhet. Ez a két éves határidő azért is bír jelentőséggel, mivel ha a nyomozást megszüntetik, akkor értelemszerűen a terhelt letartóztatását is meg kell szüntetni. A jogalkotó e határidővel próbál gátat szabni a nyomozás elhúzódnak. Mégis véleményem szerint a letartóztatással érintett ügyekben nem szabadna a hatóságoknak e törvényi határidőt kihasználniuk, mivel az ártatlanság védelme és a soronkívüliség elve is megköveteli a nyomozás mihamarabbi befejezését és az eljárás lezárását. De megoldás lehet a nyomozás határidejének csökkentése is a soronkívüliség elvének érvényesítése érdekében.

Egy további kritikai észrevétel tehető még a vádirat benyújtása előtti meghosszabbításra vonatkozó szabályok kapcsán. Ugyanis a nyomozási bíró a letartóztatással kapcsolatos döntését kizárólag két esetben hozza meg személyes benyomás, illetve a terhelt meghallgatását is figyelembe véve, minden más esetben pedig csupán az iratok alapján dönt. A Be. 210. § (1) bekezdése taxatív felsorolja azokat az eseteket, amikor a nyomozási bírónak kötelező ülést tartania. Eszerint a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés elrendelése mellett csak a letartóztatás *hat hónapot meghaladó meghosszabbításakor*, illetve ha a meghosszabbításra vonatkozó indítványban a korábbi határozathoz képest *új körülményre hivatkoztak*. Ez utóbbi rendelkezés azt követően került be a törvénybe,⁹²⁰ hogy a strasbourgi Bíróság elmarasztalta hazánkat, mivel a terhelt nem részesült a kontradiktórius eljárás előnyeiben. Az *Osváth kontra Magyarország* ügyben ugyanis olyan indokok miatt hosszabbították meg a letartóztatást, amelyet a terhelt nem ismert, így nem tudott az ellen védekezni. Jóllehet e törvénymódosítás pozitív előrelépésnek tekinthető, mégsem oldotta meg a jogalkotó ennek az esetkörnek a beiktatásával a problémát, tekintettel, hogy a közelmúltban szintén született hazánkat érintő marasztaló döntés, többek között a felülvizsgálatra vonatkozó követelmények megsértése miatt.

A *Nagy Gábor kontra Magyarország*⁹²¹ ügyben a Bíróság kimondta, hogy a konkrét esetben a kérelmezőt letartóztatásának teljes ideje alatt – ami több mint négy hónap volt – mindösszesen egyszer hallgatták meg. A letartóztatás rendszeres felülvizsgálatát, csakúgy, mint a szabadlábra helyezés iránti kérelmét kizárólag írásbeli eljárásban bírálták el. A Bíróság álláspontja szerint ez a körülbelül négy hónap nem tekinthető ésszerű időnek, különösen figyelembe véve azt a körülményt, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése eredetileg kirendelt védő részvétele nélkül történt valamint, hogy

⁹²⁰ 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról 97. §

⁹²¹ Nagy Gábor vs. Hungary (Applicaton no. 33529/11.) Judgement of 11.02.2014.

az írásos eljárás során a hazai bíróságok figyelmen kívül hagyták a szabadlábra helyezése alátámasztására benyújtott kérelmezői érveket. Álláspontom szerint, az a szabályozás, miszerint amennyiben nem történik a hivatkozott letartóztatási okokban változás, akkor 1 év alatt csupán átlagosan három alkalommal (elrendeléskor és a féléves meghosszabbítások során) kerül a terhelt a bíró szeme elé, változtatásra szorul.⁹²² Véleményem szerint ez a szabály is hozzájárul a bíróságok letartóztatást érintő döntési mechanizmusainak automatizmusához, mivel ahogyan az elrendeléskor hagyatkoznak az ügyészség indítványában foglaltakra – pedig a törvény szerint kötelező az elrendeléskor a személyes meghallgatás – úgy a meghosszabbításnál is tulajdonképpen megismétlik az indítvány szövegét. HERKE szavaival élve a nyomozási bíró ténylegesen csak *formai meghosszabbítást* végez, anélkül hogy a letartóztatási okokat alátámasztó adatokat valójában megvizsgálná.⁹²³ Mindezt jól mutatja, hogy a tipikusan a letartóztatást fenntartó végzéseket kizárólag egy mondattal „indokolják”: „*a vádlott által benyújtott indítvány alaptalan, mivel nem történt változás a letartóztatás okaiban, így a bíróság az előzetes letartóztatást fenntartja.*”⁹²⁴ Ez pedig nem nevezhető tényleges indokolásnak, amely pedig az a legalapvetőbb feltétele a letartóztatás elrendelésének, illetve fenntartásának, emellett ellentmond a Kúria büntetőkollégiumi véleményében foglaltaknak is. Eszerint ha az eljáró bíróság a felülvizsgálat eredményeként indokoltnak tartja a letartóztatást, azt továbbra is fenntartja és arról érdemi, indokolt döntést kell hoznia.⁹²⁵ Amennyiben pedig a szabadlábra helyezési kérelem konkrét indokokat nevez meg, amely miatt indokolatlannak tartja a letartóztatás fenntartását, illetve indítványt tesz valamely helyettesítő kényszerintézkedés alkalmazására, a bíróságok sok esetben figyelmen kívül hagyják a védői érveket és indokolásukban nem térnek ki arra, hogy miért zárják ki például a házi őrizet elrendelésének lehetőségét.⁹²⁶ Kiváló példa minderre *Zsák Ferenc* sajtónyilvánosságot kapott ügye, aki a természetvédelmi területre tervezett Audi gyár

⁹²² Megoldási javaslat lehet e problémára, ha a terhelt szabadlábra helyezési kérelmeit a bíróság kötelező jelleggel mindig ülésen bírálja el, nem pedig kizárólag az iratok alapján, hasonlóan a német illetve osztrák szabályozáshoz. Lásd később a Jogorvoslatokról szóló fejezetben.

⁹²³ HERKE (2002a) 175. Ezt támasztja alá a Helsinki Bizottság által 2015-ben végzett kutatási jelentés is, amely kimutatta, hogy a vizsgált ügyek 96,3%-ban döntöttek a bíróságok az előzetes letartóztatás további fenntartása mellett. A kutatás kimutatta, hogy a legtöbb esetben az ügyészek absztrakt körülményekre utalnak az indítványukban (mint például a várható büntetés) és ezeket a bíróságok majd minden esetben el is fogadják. Emellett megalapozottnak tekinthető az a kritika is, miszerint a bíróságok nem vagy nagyon kevésbé veszik figyelembe a védelem érveit. lásd: MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZÁG. 2015. 50.p.

⁹²⁴ Szegedi Törvényszék 2.Bf.436/2014/11-15.; Szegedi Járásbíróság 14.B.1573/2013/2. ; Szegedi Járásbíróság 6.B.3062/2012/2.;

⁹²⁵ 52/2007. BK. vélemény; BKv52.

⁹²⁶ Szegedi Járásbíróság 14.B.1572/2013/14/II.; 6.B.2907/2012/2.; 11.B.614/2014/2.

ellen tiltakozott, majd előzetes letartóztatásba került. Büntetlen előéletére és részletes vallomásra tekintettel a nyomozási bíró nem rendelte el a letartóztatását, így először szabadon távozhatott, azonban az ügyész fellebbezése alapján a törvényszék mégis elrendelte a letartóztatását. A környezetvédő fellebbezéseiben több olyan körülményre is utalt, amelyet a letartóztatásának elrendelésénél és a későbbi felülvizsgálatnál sem vettek figyelembe. A férfi 16 éve élt élettársi kapcsolatban, rendszeres jövedelemmel rendelkezett, büntetlen előéletű és az alatt a 15 nap alatt, amíg szabadlábban védekezett, a hatósággal együttműködött, semmi nem utalt rá, hogy szökni akarna, vagy befolyásolni próbálná a tanúkat. Ezekre a körülményekre azonban a bírósági döntések nem fordítottak figyelmet. Ezt követően Zsák a strasbourgi Bírósághoz fordult, amely döntésében⁹²⁷ kimondta, hogy Magyarország megsértette emberi jogait, amikor szükségtelenül tartották fogva, és nem vették figyelembe erős érveit a letartóztatásával szemben. Ebből kifolyólag 6500 euró kártérítés megfizetésére kötelezte hazánkat a Bíróság. Ebből az esetből is jól látható, hogy a gyakorlatban számos esetben nem történik érdemi felülvizsgálat, mivel az előzetes letartóztatásról határozó bíró számára jóval kisebb kockázattal jár a terhelt letartóztatását fenntartani, mint szabadon engedni és emiatt szinte automatikusan hagyják jóvá az ügyészi indítványokat.

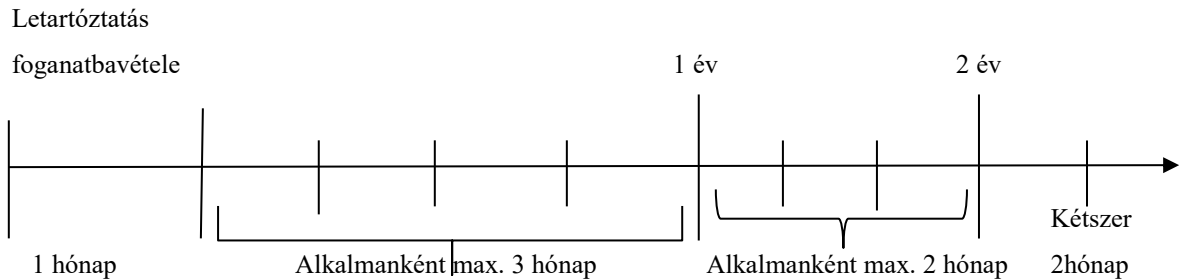
Emellett további problémaként értékelendő, hogy még e két törvényi esetkör az ülés megtartása sem tekinthető teljes garanciának a bíróságok részéről, mivel nem minősül abszolút hatályon kívül helyezési oknak, ha a törvényszéki bíró a vádirat benyújtása előtti eljárásban ülés tartása nélkül dönt az előzetes letartóztatás hosszabbításáról.⁹²⁸ Továbbá meg kell említeni a Be. 309. § (1) bekezdését, amelynek alapján a tárgyalás elnapolása után, ha szükséges a bíróság tanácsulésen, vagyis a terhelt és védője távollétében dönthet az előzetes letartóztatásról. E szabály ugyanakkor ellentétes az Alkotmánybíróság 10/2007. (III.7.) AB határozatában foglaltakkal, amely szerint az Alkotmány előírja az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés eljárási garanciájaként, hogy a bíróságnak a terheltet előzetesen meg kell hallgatnia, amely meghallgatás része a tisztességes eljárás követelményének. Erre figyelemmel nincs olyan felismerhető alkotmányos érdek, amelyből következően a terheltnek a bírói meghallgatásra vonatkozó joga az eljárás tisztességének sérelme nélkül korlátozhatók lennének. Ennek ellenére előfordul a gyakorlatban olyan eset, amikor a terhelt

⁹²⁷ Zsák Ferenc Tibor vs. Hungary (Application no. 71747/11) Judgement of 19.11.2013.

⁹²⁸ BH. 2004. 226.

távollétében rendelik el az előzetes letartóztatását, ez pedig ellentmond az Alaptörvénynek, illetve az Egyezmény követelményeinek.⁹²⁹

Az alábbi táblázat szemlélteti a hatályos hazai szabályozást a vádirat benyújtását megelőző felülvizsgálati határidőkről:

II. *A vádirat benyújtása után* az előzetes letartóztatást az elsőfokú bíróság rendeli el vagy tartja fenn az ügydöntő határozatának kihirdetéséig.⁹³⁰ A felülvizsgálatnak kettő lényegi feltétele van: egyrészt a terhelt a felülvizsgálat időpontjában ténylegesen letartóztatott legyen, illetve hogy a törvényi időtartam lejárt,⁹³¹ ez vonatkozik bármely eljáró bíróságra, amely a letartóztatás kérdésében döntésre jogosult.⁹³² Az elsőfokú ügydöntő határozat kihirdetése után az elsőfokú bíróság elrendelheti vagy továbbra is fenntarthatja az előzetes letartóztatást, de a másodfokú bíróság is jogosult annak elrendelésére vagy fenntartására a másodfokú eljárás jogerős befejezéséig, de legfeljebb a nem jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés tartamáig.⁹³³ Az ügydöntő határozat kihirdetésekor, ha az fellebbezés folytán nem válik a kihirdetéskor jogerőssé, akkor a bíróságnak haladéktalanul kell döntenie a letartóztatás megszüntetéséről vagy további fenntartásáról. A másodfokú ügydöntő határozat kihirdetése után a másodfokú bíróság rendeli el vagy tartja fenn az előzetes letartóztatást, illetve a harmadfokú bíróság is elrendelheti azt a harmadfokú eljárás befejezéséig, de legfeljebb a nem jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés tartamáig.⁹³⁴ Az első vagy másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése és új eljárásra utasítása esetén a másodfokú bíróság, illetve a

⁹²⁹ Kovács Ferencné vs. Hungary (Application no. 19325/09) Judgement of 20.12.2011.

⁹³⁰ A vádemelést követően a bíróság nem csak az ügyész indítványára dönthet, hanem hivatalból is dönthet az előzetes letartóztatásról, amennyiben a terhelt letartóztatását megalapozottnak tartja. in: FANTOLY – GACSI (2013) 280.

⁹³¹ A felülvizsgálat előfeltétele, hogy a fogvatartás hat hónapot ténylegesen és folyamatosan haladjon meg. Folyamatos a fogvatartás akkor is, ha az előzetes letartóztatást – megszakítás nélkül – házi őrizet váltja fel. EBH 2013. B.6.; 6/2013. számú büntető elvi határozat

⁹³² BH 2012.189., BH 2011. 129.

⁹³³ CZINE (2012) 482/1.

⁹³⁴ 2026/2009. számú büntető elvi határozat

harmadfokú bíróság rendeli el vagy tartja fenn az előzetes letartóztatást a megismétlésre utasított bíróságnak a megismételt eljárásban a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig.⁹³⁵ Tehát a bírósági szakban is előírja a törvény a letartóztatás rendszeres felülvizsgálatát, amelynek célja a letartóztatási okok meghatározott időszakonként történő bírósági vizsgálatának biztosítása, azaz alapvetően ugyanaz, mint a vádemelést megelőzően.

Ha az előzetes letartóztatás tartama a vádemelés után a *hat hónapot meghaladja* és még nem született határozat, az elsőfokú bíróság – tehát az adott ügyben eljáró bíró – felülvizsgálja annak szükségességét. Ha az előzetes letartóztatás tartama a vádemelés után az *egy évet meghaladja*, akkor már nem az ügyben eljáró bíró, hanem a másodfokú bíróság dönt annak indokoltságáról. Egy év után minimum hathavonta rendszeresen a másod-, illetve harmadfokú bíróság határoz a szükségességről a felülvizsgálati eljárás keretében. A vádirat benyújtását követően elrendelt letartóztatás felülvizsgálatánál a hat hónapos, illetve egy éves határidőt a letartóztatást elrendelő vagy fenntartó elsőfokú határozat meghozatalától kell számítani.⁹³⁶ A jogalkotó a vádemelést követő félévente kötelező felülvizsgálat előírásával törekszik garanciát biztosítani, hogy a letartóztatás indokoltságának felülvizsgálatát akkor is végezze el a bíróság, ha semmilyen új körülmény, adat sem merült fel az ügyben. A Kúria továbbá helyesen rámutatott, hogy az előzetes letartóztatás indokoltságának időszakos vizsgálata során behatóan vizsgálni kell azt is, hogy a letartóztatással elérni kívánt célok enyhébb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedéssel elérhetők-e.⁹³⁷ A gyakorlatban problémaként jelentkezett, hogy a bírósági szakban lévő ügyekben, ahol a terhelt előzetes letartóztatásban van és valamely okból az eljárást felfüggesztették, akkor a bíróság milyen intézkedést tegyen a letartóztatás kérdésében. Ezt a kérdést oldotta meg az eljárási törvény 2013-as módosítása, amely egyértelművé tette, hogy a bíróság az előzetes letartóztatás indokoltságát felfüggesztett ügyekben is felülvizsgálhatja.⁹³⁸ A határidők számítása tekintetében pedig a törvény további támponttal szolgál, ugyanis kimondja, hogy a határidőket az előzetes letartóztatást a vádirat benyújtása után elrendelő vagy fenntartó

⁹³⁵ Be. 131. § (4)-(5) bekezdés

⁹³⁶ Az EBH2003. 933. kimondta, hogy a határidőt az előzetes letartóztatást elrendelő vagy fenntartó végzés meghozatalától kell számítani.

⁹³⁷ BH. 2014. 139.

⁹³⁸ 2013. évi CLXXXVI. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról 14. § (1) bekezdés

bírósági határozat meghozatalának időpontjától kell számolni. Azaz nem kell figyelembe venni, hogy a vádirat benyújtása előtt a terhelt mennyi ideig volt fogva.⁹³⁹

A magyar szabályoknál valamelyest egyszerűbb szabályozást tartalmaz a német StPO, amely alapvetően egy általános határidőről rendelkezik a felülvizsgálat kapcsán. Eszerint a letartóztatás főszabály szerint *hat hónapig* tarthat, amely időtartam csak kivételes esetekben hosszabbítható meg, a nyomozás terjedelmére és az ügy bonyolultságára tekintettel.⁹⁴⁰ Mégis e német szabályozás kritikával illethető abban a tekintetben, hogy nem rendelkezik egy abszolút maximális határidőről, igaz, hogy arra vonatkozó kötelezettséget az Egyezmény sem jelöl meg. Ellenben a Bíróság joggyakorlata megköveteli a tagállami bíróságoktól, hogy a két éven túl fenntartott letartóztatás esetén a bíróságoknak különös gondossággal kell eljárni a felülvizsgálat során, illetve a letartóztatást minden esetben kivételes esetekre kell szorítani.⁹⁴¹ Ennek megfelelően a német StPO alapján hat hónapon túl csak akkor tartható fenn a terhelt letartóztatása, ha az eljárás alapjául szolgáló ügy *kiemelten nagy jelentőségű* vagy a *várható büntetés súlya* olyan nagy, hogy a további szabadságelvonás nem sérti az arányosság elvét.⁹⁴² Mindez az eljáró bíróságtól egy kettős vizsgálat lefolytatását követeli meg: egyrészt a nyomozás lefolytatásának különös nehézségének, az ügy felderítésének bonyolultságának megállapíthatóságát, illetve egyéb olyan ok fennállását, amellyel előre nem számíthattak a hatóságok, azaz olyan váratlan nehézségek léptek fel, amelyek rövidúton nem háríthatók el.⁹⁴³ A döntő tényező e kérdés megítélésénél, hogy a hatóságok ténylegesen és igazolhatóan minden tőlük elvárhatót megtettek-e annak érdekében, hogy az ügyet felderítsék, és a bíróságot hozzásegítsék a mielőbbi döntéshozatalhoz. Ugyanakkor nincs törvényi definíciója, hogy mik tartoznak a még menthető, illetve a már aránytalan hatósági mulasztások közé, azt joggyakorlat munkálta ki.⁹⁴⁴ Így a nyomozás igazolható nehézsége adódhat az ügy során felmerülő jogi és ténybeli problémákból, például az elkövetett bűncselekmény módja, körülményei vagy komplexitása, a tanúk

⁹³⁹ EBH 2003.933.

⁹⁴⁰ StPO 121. § Ugyanakkor a német joggyakorlatban nem ritka az egy éven túli letartóztatás. Statisztikák szerint 1975 és 2006 között alig változott az aránya a 6hónapon túli és az egy éven túli fogvatartottaknak. Ellenben az igazsághoz hozzátartozik, hogy az előzetesen fogvatartottak összlétszáma az évek során a felére redukálódott, köszönhetően az alternatív kényszerintézkedések térnyerésének. in: SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 386-387.

⁹⁴¹ MARKWORDT SKEHAN (2011) 59.

⁹⁴² BVerfG NJW 1980, 1448. Ez a hat hónapos időtartam nem korlátozódik a nyomozási szakra, ugyanis ha hat hónapon belül elkezdődik a tárgyalási szak, akkor is sor kerül a hivatalból történő felülvizsgálatra. in: LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (268)

⁹⁴³ MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 596.

⁹⁴⁴ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 48.

magas száma, bizonyítási nehézségek, szakértők bevonása vagy külföldi nyomozás miatt, esetlegesen a felderítéshez polgári jogi vagy közigazgatási jogi kérdés tisztázására is szükség van.⁹⁴⁵ Ellenben nem indokolható a hatóságok késedelme pusztán az igazságszolgáltatási rendszer túlterheltségére, szabadságotlásra, személyi változásokra hivatkozva.

Emellett garanciális szabályként érvényesül a német jogban is a letartóztatás rendszeres felülvizsgálata. Azonban a bíróság a hat hónapon belül felülvizsgálatot hivatalból abban az esetben végez, ha úgy ítéli meg, hogy a letartóztatás szükségessége kétségbe vonható, illetve ha a terhelt vagy az ügyész indítványozza a letartóztatás megszüntetését vagy enyhébb szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedés alkalmazását. Mindemellett a terhelt a szabadlábra helyezését a letartóztatásának kezdetétől indítványozhatja,⁹⁴⁶ amelynek felülvizsgálatát a bíróság szóbeli tárgyaláson vagy iratok alapján végzi, ennek részletes szabályai a jogorvoslatokról szóló fejezetben kerülnek kifejtésre. Mindenesetre pozitívként értékelendő, hogy a hat hónapon belül, a terheltnek háromszor lehetősége van személyesen a bírósághoz fordulni a letartóztatás kérdésében.⁹⁴⁷ A *hat hónap elteltével* pedig a magasabb bírói fórum, az Oberlandesgericht dönt hivatalból a letartóztatás fenntartásának szükségességéről. A bíróság indokolt döntésében megszüntetheti, fenntarthatja a letartóztatást vagy valamely alternatív kényszerintézkedést is elrendelhet.⁹⁴⁸ Amennyiben a letartóztatást a hat hónapon túl is fenntartják, akkor ezt követően a *tartományi bíróság háromhavonta felülvizsgálja* hivatalból a letartóztatás szükségességét mindaddig, míg ítéletet nem hoznak az ügyben.⁹⁴⁹ Amennyiben a terhelt nem fogadja el a tartományi bíróság döntését, akkor akár a szövetségi Alkotmánybírósághoz is fordulhat panasszal.⁹⁵⁰

Mindemellett Németországban a büntetőeljárás során a gyakorlatban – helyeselhető módon – nagy hangsúlyt helyeznek a *Beschleunigungsgrundsatz*,⁹⁵¹ azaz a

⁹⁴⁵ A joggyakorlat alakította ki, hogy pontosan mi tartozik a még igazolható és nem aránytalan hat hónapon túli letartóztatás indokai közé, így például: az eljárás résztvevőinek tartós betegsége, a terhelt nyomozást megtevesztő magatartása, vallomásának folyamatos megváltoztatása, kilátástalan jogorvoslatokkal az eljárás lassítása. Ugyanakkor a terhelt magatartásából eredő késelem is csak akkor alapozhatja meg jogszerűen a letartóztatás fenntartását, ha az a hatóságok számára nem volt előrelátható. in: MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 483-484.

⁹⁴⁶ StPO 117. § MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 565.

⁹⁴⁷ StPO 118. § (3) bekezdés

⁹⁴⁸ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 298.p.

⁹⁴⁹ StPO 122. § (4) bekezdés; MARKWORDT SKEHAN (2011) 60.

⁹⁵⁰ Alapjogi panaszt nyújthat be a terhelt, illetve a védője az Alkotmánybírósághoz, ha a terhelt GG. 2. § (2) bekezdésben biztosított jogát megsértették, az Oberlandesgericht döntését követő egy hónapon belül. BVerfGG 93. § (1) bekezdése alapján

⁹⁵¹ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 390-392.

gyors eljárás alkotmányos elv érvényesítésére, amelyet az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdéséből vezetnek le, és az StPO 121. szakasza is végeredményképp ennek az elvnek a törvényi megjelenése.⁹⁵² Ugyanakkor ez az alapelv szorosan összefügg az arányosság elvével is, hiszen a terhelt szabadon bocsátásának érdeke – függetlenül az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlyától – az eljárás előrehaladtával egyre inkább nő.⁹⁵³ A német szövetségi Alkotmánybíróság döntéseiben világossá tette, hogy nem tekinthető alkotmányosnak, ha a bűnüldöző hatóságok nem tesznek meg minden elvárható intézkedést, szükséges nyomozási cselekményt annak érdekében, hogy a gyors eljárás követelményét érvényre juttassák és ezáltal a terhelt számára nem biztosítják alkotmányos jogait. Csak kivételes esetben lehetséges az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a letartóztatást egy éven túl fenntartani úgy, hogy még nem indult meg a tárgyalási szak, mivel a nyomozást nem lehet indokolatlanul elhúzni.⁹⁵⁴ Mindemellett a német Alkotmánybíróság rendkívül éles kritikával illette a joggyakorlatot és az állam felelősségét a letartóztatások elhúzódása miatt: *„A bíróságok túlterheltsége – eltekintve az előre nem látható eseményektől – az állam felelősségi körébe tartozik. Az állam nem mentheti magát azzal, hogy a bíróságok nincsenek úgy kialakítva, hogy a már folyamatban lévő eljárásokat elkerülhető késedelem nélkül folytassák le. Az állam feladata ugyanis minden szükséges intézkedést – beleértve személyi és intézményi változtatásokat – megtenni annak érdekében, hogy a hatóságok túlterheltségét elkerülje és ott, ahol szükséges időben beavatkozzon. Nem igazolható, ha a terhelt személyi szabadságát aránytalanul hosszú ideig vonják el amiatt, mert az állam nem teljesíti e kötelezettségét. ... amennyiben az állam nem orvosolja e problémát, akkor el kell fogadni azt, hogy a feltételezhető bünelkövetőt szabadon kell engedni.”*⁹⁵⁵ A német szövetségi Alkotmánybíróság e fejtegetése álláspontom szerint minden állam számára megfontolandó és megfogadandó kellene lennie jelenleg és a jövőben is.

⁹⁵² A gyors eljárás arányosságának megítéléséhez az alábbi szempontokat kell figyelembe vennie a bíróságnak: a letartóztatás addigi időtartama, az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlya, a letartóztatás terheltre való hatása, a terhelt eljárási magatartása, a nyomozás összetettsége és módja, az igazságszolgáltatásban dolgozók magatartása az addigi nyomozás, illetve az eljárás során (azaz felrögzítendő a hosszú ideig fenntartott letartóztatás). in: MARKWORDT SKEHAN (2011) 60.

⁹⁵³ BVerfGE 36, 264, BVerfG NJW 1991, 2821. MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 491.; BVerfG StV 2006, 73; StraFO 2006, 68.; BVerfG StV 2006, 73. Eszerint a gyors eljárás alapelv érvényesülése érdekében alkotmányellenesnek találja azt a gyakorlatot, ha egy héten csupán egyszeri alkalommal tárgyal a bíróság az alapügyben, amely következtében hónapokig elhúzható lenne a döntéshozatal. Az alkotmánybíróság gyakorlata szerint minimum két tárgyalást kell tartani az eljáró bíróságoknak hetente, hogy megfeleljenek az alkotmányossági követelményeknek. (BVerfG Beschluss vom 19.9.2007. – 2 BvR 1847/07. BVerfG StV 2008, 198.)

⁹⁵⁴ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 279.p.

⁹⁵⁵ Urt. vom 29.11.2005, 2 BvR 1737/05. BVerfG NJW 2006, 668, 671. StV 2006, 87, 90.

Ausztriában a felülvizsgálat intézménye szintén arra szolgál, amely a bíróságot arra sarkallja, hogy a letartóztatás feltételeit az eljárás alatt folyamatosan megvizsgálja. Ebből kifolyólag a határozat, amellyel az előzetes letartóztatást kiszabják vagy fenntartják, csak meghatározott ideig érvényes (*Haftfrist*), amely határidőt a határozatban megjelölik. A törvényileg meghatározott idő leteltét megelőzően tárgyalást kell tartani (*Haftverhandlung*) vagy a terheltet szabadon kell engedni. Tehát a bíróság nemcsak a letartóztatás elrendeléséről dönt közvetlen, személyes meghallgatás útján, hanem a későbbiekben is, annak meghosszabbítása során. Letartóztatási tárgyalás megtartását a terhelt szabadon bocsátási kérelem benyújtásával indítványozhatja. E kérelemről a bíróságnak haladéktalanul kell döntenie.⁹⁵⁶ De a bíróság hivatalból is kitűzheti a tárgyalás megtartását az alábbi esetekben: a felülvizsgálati idő letelte előtt (1); ha a terhelt a szabadon bocsátását indítványozza és az ügyész ezzel ellentétes állásponton van (2); ha házi őrizet elrendelését a terhelt vagy az ügyész indítványozta és erről a bíróságnak haladéktalanul döntenie kell (3); ha a bíróság az előzetes letartóztatás fenntartásában kételkedik (4). A bíróság a tárgyalást megelőzően a nyomozó hatóságot további nyomozási cselekmények elvégzésére utasíthatja.⁹⁵⁷

A letartóztatási tárgyalás kontradiktórius, amelyen az ügyész, a terhelt és védője, a rendőrség – illetve az ideiglenes pártfogó vehet részt.⁹⁵⁸ A tárgyaláson elsőként az ügyész adja elő indítványát a letartóztatás fenntartására vonatkozóan és indokolja azt. Amennyiben az ügyész nem konkrét indokokat ad elő, hanem csupán a már korábban megjelölt okokat ismétli meg, akkor az indítványát el kell utasítani. A bíróság jogosult a tárgyaláson hivatalból vagy indítványra tanúkat kihallgatni vagy más bizonyítás felvételét elrendelni, amennyiben a letartóztatás megítéléséhez szükséges. Fontos megjegyezni, hogy a letartóztatási tárgyaláson a bizonyításfelvétel kizárólag a letartóztatási okok fennállására/hiányára, megalapozott gyanú fennállására és az alternatív kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségére korlátozódik.⁹⁵⁹ Végül a bíróság meghozza döntését a letartóztatás elrendeléséről vagy fenntartásáról, amelynek tartalmi elemeit az oStPO 173. § (3) bekezdés tartalmazza. Amennyiben a bíróság a letartóztatást elrendeli, akkor annak időtartama az elrendelésétől számított 14 nap.⁹⁶⁰ Ekkor a terheltnek két választási lehetősége van: vagy a határozat ellen panasszal él vagy kivárja

⁹⁵⁶ FABRIZY (2011) 447.

⁹⁵⁷ oStPO 176. § (1) bekezdés

⁹⁵⁸ SEILER (2009) 158.

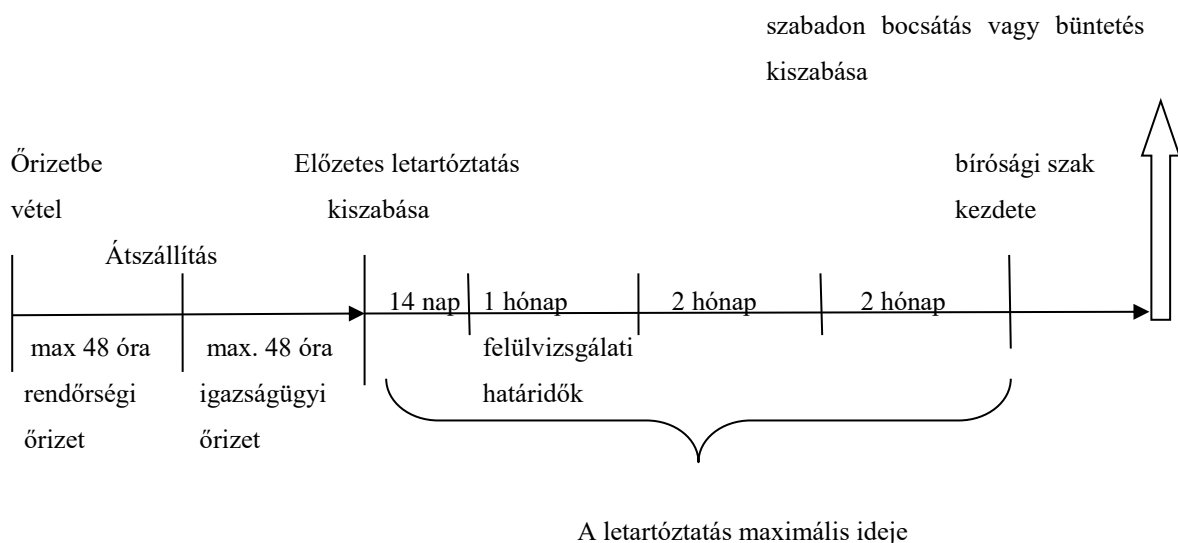
⁹⁵⁹ SCHWAIGHOFER (2008) 345.

⁹⁶⁰ BERTEL–VENIER (2013) 373.

az első letartóztatási tárgyalást és a tárgyaláson hozott számára kedvezőtlen döntés ellen nyújt be panaszt. A tárgyaláson fenntartott letartóztatás a fenntartásától számított 1 hónapig tart; ezt követően pedig minden további fenntartásától számított 2 hónapig. A vádirat benyújtását követően a letartóztatás elrendelését vagy fenntartását elrendelő végzés hatályossága a törvény által nem korlátozott, azaz nincs törvényileg szabályozott felülvizsgálati határidő. Letartóztatási tárgyalásra ezt követően csak akkor kerül sor, amennyiben a terhelt szabadon bocsátását indítványozza és erről a főtárgyaláson haladéktalanul (14 napon belül) nem lehet dönteni.⁹⁶¹

Álláspontom szerint az osztrák felülvizsgálati rendszer a nyomozati szakban folytatott letartóztatási tárgyalás a szóbeliség és közvetlenség elvének érvényesülése miatt követendő példaként szolgálhat hazánk számára. Ugyanis ezáltal alkalmas arra, hogy a letartóztatás elrendelése, illetve fenntartása során a bíró személyes meggyőződése alapján, indokolt döntést hozhasson, ezáltal elkerülve az írásbeliség okozta automatizmust.

A fogva tartásra vonatkozó felülvizsgálati határidők Ausztriában:

Összességében látható, hogy mindegyik eljárási törvény törekszik arra, hogy a letartóztatás határidejét minél kisebb időtartamra korlátozzák. A letartóztatás általános határidejét legalacsonyabban az osztrák törvény határozza meg, ugyanakkor a gyakorlatban egyik országban sem jelenti azt az általános határidő, hogy a letartóztatások annak leteltével a legtöbb esetben megszűnnének. Éppen ebből kifolyólag bír kiemelt

⁹⁶¹ FABRIZY (2011) 445.

jelentőséggel, hogy a felülvizsgálat során minél inkább törekedjenek a hatóságok a soronkívüliség és az arányosság elvének betartására és a terhelt garanciális jogainak érvényre juttatására. Álláspontom szerint e követelményeknek a német, illetve az osztrák szabályozás jobban megfelel, mint a magyar eljárási törvény. Ugyanis azok egzaktabban rendelkeznek a felülvizsgálat kritériumairól, és a hatóságok felelőssége megállapításra kerül a magasabb szintű bírósági döntésekben, ha az eljárás elhúzódása felróható számukra. Emellett a szakirodalomból és a joggyakorlatból látható, hogy a soronkívüliség elvének gyakorlati érvényesítését azáltal próbálják megoldani, hogy a nyomozás határidejét minél kisebb időtartamra szorítsák, illetve a letartóztatás megszüntetését lehetővé teszik a soronkívüliség és arányosság elvének megsértésére alapozva. Ugyanakkor a vizsgált két külföldi törvény szabályozása sem kifogástalan, mivel egyik StPO sem rendelkezik a letartóztatás generális maximumáról (az osztrák StPO csupán a tárgyalási szak kezdetéig), amely pedig garanciális feltétele az elítélés előtti fogvatartásnak.

5.6.2. Az előzetes letartóztatás maximális határideje

Az előzetes letartóztatás szabályozásának a letartóztatási okok mellett az egyik legsarkalatosabb és legvitatottabb pontja a letartóztatás abszolút határidejének törvényi szabályozása. Mivel az eljárások ésszerű befejezését a kényszerintézkedés felső határának rögzítése nagyban elősegítheti, mégsem minden állam választja e megoldást a letartóztatások hosszának csökkentése érdekében.⁹⁶² A legtöbb jogrendszer elegendőnek tartja a szabadságelvonás időszakonkénti rendszeres felülvizsgálatát és nem vezet be maximális határidőt. HERKE az abszolút határidő tekintetében *három fő szabályozási modellt* különít el. Az első, amikor törvényileg nem kerül szabályozásra maximális határidő. A második, amikor eljárási szakaszonként határozzák meg, hogy meddig tarthat összességében a letartóztatás. A harmadik módszer pedig a bűncselekmény súlyához igazított abszolút határidő.⁹⁶³ A magyar hatályos szabályozás ez utóbbi két modellt vegyíti, míg a német szabályozás különbséget tesz a letartóztatási okok között, ugyanakkor generálisan nem határoz meg abszolút határidőt. Ausztriában szintén kevert modell figyelhető meg, hiszen fellelhető különbség a letartóztatási okok között a

⁹⁶² ROTH (1997) 214-235.

⁹⁶³ HERKE (2002a) 172.

maximális időtartam vonatkozásában, továbbá az osztrák törvény különbséget tesz az eljárás alapját képező bűncselekmény súlya szerint is. Ugyanakkor az osztrák szabályok csak a tárgyalási szak kezdetéig tartalmaznak maximális határidőket, azt követően az arányosság és a soronkívüliség elve szab gátat az ésszerűtlenül hosszú letartóztatással szemben. Emellett mindegyik vizsgált jogban generális korlátot jelent, hogy az eljárás során elrendelt szabadságelvonás nem tarthat tovább, mint a később kiszabott szabadságvesztés büntetés.

A legsúlyosabb kényszerintézkedés végső határidejének jelenleg hatályos hazai szabályozását a büntetőeljárás törvényünk 2009-es⁹⁶⁴ és 2013-as⁹⁶⁵ törvénymódosítása alakította jelenlegi formájára. A hatályos Be. egyrészt a legkisebb tárgyi súlyú bűncselekmények (három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény) esetében *egy évben* maximalizálja a letartóztatás időtartamát. Másrészt, ha a terhelttel szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás, akkor pedig a fogvatartás nem haladhatja meg *a két évet*, az ezek alá nem tartozó esetekben pedig maximálisan *három év* lehet a letartóztatás maximális ideje.⁹⁶⁶ Ezek a rendelkezések a mai napig hatályban vannak, amely határidők alól a törvény három kivételt enged: az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás (1); ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás van folyamatban (2); végül, ha hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban (3). A fiatakorúakra vonatkozóan eltérő szabályokat találhatunk a törvényben, ugyanis esetükben a letartóztatás tartama nem haladhatja meg a két évet, a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt esetén pedig az egy évet, amelynek kezdő időpontja a letartóztatás végrehajtása.⁹⁶⁷

A 2009-es törvény a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények esetkörében hozott változást, miszerint ha tizenöt évi vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyik az eljárás, akkor a letartóztatás felső határidejét négy évben határozta meg. Tehát a jogalkotó 2009-ben a letartóztatás generális maximumát három évről négy évre emelte, amelyet azzal indokolt, hogy a gyakorlatban problémaként merül fel, hogy kiemelt társadalmi veszélyességű ügyekben, így például

⁹⁶⁴ 2009. évi LXXXIII. törvény a büntetőeljárások időszerűségének javítása céljából a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról 18. §

⁹⁶⁵ 2013. évi CLXXXVI. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról

⁹⁶⁶ Be. 132. § (3) bekezdés a)-c) pont

⁹⁶⁷ Be. 455. §

emberölés büntette illetőleg bűnszervezetben elkövetett bűncselekmények miatt indult eljárások során az ügydöntő határozat kihirdetése előtt a bíróság – az előzetes letartóztatás abszolút felső határideje miatt – a vádlottak előzetes letartóztatását meg kellett szüntetnie és ezzel egyidejűleg más kényszerintézkedést, például házi őrizetet rendelt el. Ekkoriban voltak olyan esetek, amikor a terhelt megszökött a házi őrizetéből, és ez vetette fel azt a problémát, hogy elegendő-e a három éves időtartam. Az indokolásban további érvként hozták fel, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények esetén a bizonyítás bonyolultsága, nagyobb időigényessége indokolhatja az előzetes letartóztatás felső időtartamának emelését.⁹⁶⁸ Ugyanis a nyomozás határidejének – a megalapozott gyanú közlésétől számított két éves – abszolút határideje miatt előfordulhatnak olyan esetek, amikor a bíróságnak a tárgyalási szakban már csak egy év áll rendelkezésre a kényszerintézkedés fenntartása mellett a bizonyítási eljárás lefolytatására és az ügydöntő határozat meghozatalára. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy nem lenne-e célszerűbb a nyomozási szakot minél rövidebb időtartamra⁹⁶⁹ szorítani olyan esetekben különösen, amikor a terhelt előzetes letartóztatásban van, a maximális határidők folyamatos kitolása helyett. Véleményem szerint nagyobb hangsúlyt kellene helyezni az eljárás során a bírósági szakra, mivel ekkor érvényesül a nyilvánosság és közvetlenség elve, emellett a kontradiktórium és fegyverek egyenlőségének elvének teljességgel is eleget tesz,⁹⁷⁰ ellentétben a nyomozási szakkal. A nyomozó szervek számára csak a bizonyítékok összegyűjtése kellene a feladatául tűzni. Ellenben jelenleg a nyomozás során fogatosított eljárási cselekmények tulajdonképpen megisméltődnek,⁹⁷¹ illetve a tárgyaláson a bíró a nyomozati szakban rögzített jegyzőkönyvekre támaszkodik, és összegzi azok megállapításait.⁹⁷² Tehát célszerű lenne a nyomozás határidejét minimalizálni, és ténylegesen csak a bizonyítékok beszerzésére összpontosítani, ezáltal gyorsítani az eljárást, és csökkenteni a letartóztatások hosszát.⁹⁷³

2013. november 19-ei hatállyal újraszabályozták az előzetes letartóztatás törvényi maximumát. A médiában ún. „lex ároktó” néven elhíresült törvénymódosítás

⁹⁶⁸ A 2009. évi LXXXIII. törvény indokolása, Általános indoklás 8. pontja

⁹⁶⁹ Farkas Ákos tanulmányában a büntetőeljárás hatékonyságának eléréséhez a megoldási javaslatok között jelöli meg a nyomozás gyorsabbá, illetve eredményesebbé tételét. in: FARKAS (2015) 74-76.

⁹⁷⁰ A büntetőeljárás azáltal veszítette el inkvizitívus jellegét, hogy a nyomozói, vizsgálói és ítélő funkció mind szervezeti, mind személyi tekintetben elvált egymástól, titkos eljárás nyilvánossá és ellenőrizhetővé vált. Ez pedig garanciát jelent arra, hogy a terhelt ne legyen kiszolgáltatott helyzetben és gyakorolhassa az őt megillető jogokat. in: FARKAS (2002) 92-93.

⁹⁷¹ BANATI (2010) 23.

⁹⁷² FANTOLY (2012) 257.

⁹⁷³ A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségeiről lásd bővebben: PAPAI-TARR (2012)

következőben a kiemelt tárgyi súlyú bűncselekmények gyanúja esetében teljesen eltörölte a jogalkotó a letartóztatás felső határát. Történt mindez a miatt a nagy nyilvánosságot kapott ügy következtében, amelyben megszökött a házi őrizetéből két ároktói férfi, akiket négy társukkal együtt bűnszövetségben, nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberöléssel és más súlyos bűncselekményekkel vádoltak. Mivel ügyükben a törvény által megszabott idő, négy év után sem született elsőfokú ítélet, meg kellett szüntetni az előzetes letartóztatást és a bíróság házi őrizetüket rendelte el. A két férfi a házi őrizetből Svájcba szökött, majd néhány nap múltán ott fogták el őket. Ennek az esetnek a kapcsán került ma is hatályos törvényünkbe, hogy nem szűnik meg az előzetes letartóztatás, ha a vádlottal szemben tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.⁹⁷⁴ Mindezt a jogalkotó azzal indokolta, hogy a közelmúlt sajnálatos eseményei rávilágítottak arra, hogy nem minden esetben elegendő a négy év az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatalára és az előzetes letartóztatás feltételeinek (különösen a szökés, elrejtőzés veszélyének) fennállta esetén, az előzetes letartóztatás megszűnése súlyosan veszélyezteti az eljárás befejezését.⁹⁷⁵ Emiatt különösen indokoltnak tartja a törvényhozó az előzetes letartóztatás időkorlátjának fenn említett esetekben történő eltörlését.⁹⁷⁶ Jóllehet a törvényhozó 2009-ben éppen az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára figyelemmel maximalizálta a letartóztatás hosszát. A törvény indokolása pedig kijelentette, hogy „a négy éven túli előzetes letartóztatást azonban már nem lehet kellően indokolni.”⁹⁷⁷ Éppen ennek a kijelentésének mond ellent a jogalkotó a 2013-as módosítással, mivel 2009-ben még a felső határ szabályozását a letartóztatás garanciájaként említette. Ennek ellenére a szigorítás további igazolásaképpen külföldi példákat is megemlít a módosítás indokolása, miszerint az Európai Unióban több országban – így Lengyelországban, Romániában, Svédországban, illetve Németországban – sincs abszolút határdeje a letartóztatásnak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőinél. Ugyanakkor ez az érvelés nem állja meg a helyét, mivel figyelmen kívül hagyja, hogy az egyes országokban különösen Németországban olyan egyéb garanciális rendelkezéseket tartalmaz a törvény – elsősorban a felülvizsgálat, illetve jogorvoslati lehetőségek – amelyek miatt a gyakorlatban nem fordul elő, hogy

⁹⁷⁴ Be. 132. § (3a) bekezdés

⁹⁷⁵ E jelenséget a szakirodalomban „szimbolikus büntetőeljárás jog”-nak is nevezik. vö:AMBRUS (2014b) 311.

⁹⁷⁶ 2013. évi CLXXXVI. törvény indokolása, 14. §

⁹⁷⁷ 2009. évi LXXXIII. törvény indokolása, 18. §

négy évig vagy annál hosszabb ideig tartanak valakit előzetesen letartóztatásban. A strasbourgi Bíróság korábban is ismertetett esetjogából pedig egyértelműen kiderül, hogy a Bíróság álláspontja szerint a négy éves vagy azt meghaladó fogvatartás nem tekinthető ésszerű időtartamnak. Véleményem szerint az igazságszolgáltatás felelősségének tekinthető, ha a terhelt a miatt tölt letartóztatásban hosszú éveket jogerős döntés nélkül, mert a hatóságok indokolatlanul késlekednek eljárási cselekmények elvégzésével és nem tesznek meg minden elvárható az eljárás mihamarabbi befejezése érdekében. Jóllehet minden ügyet egyedileg bírál el a testület, és nem az egyes országok eljárási törvényeit veszik vizsgálat alá, mégis korábban már sok országot elmarasztalt azért, mert az elsőfokú ítélet nélkül a gyanúsítottat vagy a vádlottat több mint három évig fogva tartották. Emellett az sem hagyható figyelmen kívül, hogy 2003 előtt hazánkban sem volt a letartóztatásnak maximális határideje, de épp azért illesztette a jogalkotó ezt a szabályt a törvénybe, mivel így akarta kikényszeríteni az eljárások gyors befejezését. Tehát a végső határidő eltörlése nem tekinthető megfelelő megoldásnak, mivel az egyértelműen nem ösztönzi a hatóságokat az eljárások mihamarabbi befejezésére, sőt további lehetőséget teremt azok időtartamának növelésére.

Ezt az álláspontot támasztja alá az is, hogy az alapvető jogok biztosa 2015-ben a Be. 132. § (3a) bekezdésének Alaptörvénnyel való összhangjának felülvizsgálatát indítványozta az Alkotmánybíróságnál.⁹⁷⁸ Ugyanis ahogyan az indítvány felhívta a figyelmet, az Alkotmánybíróság már a 11/1992. (III.5.) AB határozatban⁹⁷⁹ elvi érveléssel világított rá arra, hogy „*az alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módon reagálhat. A jogállam jogrendje senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat, mivel azok mindenkit alapjogként megilletnek.*” Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján az államnak olyan eljárási rendet kell kialakítania, amely nem kizárólag a hatékonysági szempontokat veszi figyelembe, hanem érvényre kell juttatnia a terhelt alkotmányos jogait is. Teljes mértékben egyetértve az Alapjogi Biztos indítványában kifejtett véleményével, idézve és egyben hangsúlyozva megállapítását, kijelenthető, hogy „*a jogállamiságból, az alkotmányos büntetőjogból következik, hogy az állam a büntetőeljárás sikertelenségének kockázatát nem háríthatja a terheltre.*”⁹⁸⁰ A

⁹⁷⁸http://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Alkotm%C3%A1nyb%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g+ind%C3%ADtv%C3%A1ny+az+el%C5%91zezes+letart%C3%B3ztat%C3%A1s+id%C5%91tartam%C3%A1r%C3%B3l+441_2014/ceab43cc-28b7-45de-bcd8-560451487af3;jsessionid=14B19DE356AB392F37F53AE1DFDF5ADB?version=1.1 (Letöltés: 2015. december 05.)

⁹⁷⁹ 11/1992. (III.5.) AB határozat, ABH 1992, 77.

⁹⁸⁰ Az Alapvető jogok biztosának indítványa, 3.

letartóztatás felső határidejének eltörlése pedig éppen ezt az „eljárás eredménytelenséget” hárítja rá a terheltre, amely az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütközik. Az alapvető jogok biztosáé mindemellett hivatkozott az Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdésének megsértésére is, mivel a letartóztatás alkotmányosságához, annak arányosságának vizsgálata megkerülhetetlen, ellenben felső határ hiányában az arányosság vizsgálata fogalmilag kizártnak tekinthető.⁹⁸¹ Felmerülhet mindemellett a kérdés, hogy nem lett volna-e helyesebb egyéb eszközöket keresni az eljárások elhúzódásának megakadályozására – mint például a nyomozási szak időtartamának csökkentése, illetve nem lett volna-e elegendő a házi őrizet szabályainak szigorítása, amire azóta bevezetett technikai nyomkövetés is megoldásként szolgál.⁹⁸²

A magyar szabályokkal ellentétben a német büntetőeljárás törvény nem rendelkezik a letartóztatás maximális határidejéről. Kivételnek a bűnisméltés veszélye indokán elrendelt letartóztatás tekinthető, mivel annak időtartama nem haladhatja meg az egy évet.⁹⁸³ Ugyanakkor e rendelkezés csak arra az esetre vonatkozik, ha kizárólag a bűnisméltés veszélyére alapozzák a letartóztatást. A szabályozás indokául a jogalkotó alkotmányossági problémára utalt, mivel a bűnisméltés veszélyén alapuló letartóztatás tulajdonképpen preventív célokat szolgál, amely idegen a letartóztatás intézményével, így a hatóságok kötelesek olyan gyorsan, ahogy lehetséges ezt az alkotmányossági szempontból megkérdőjelezhető helyzetet megszüntetni.⁹⁸⁴ Viszont felmerülhet a kérdés, hogy ha már egy letartóztatási ok esetében meghatároztak egy generális maximum határidőt, akkor miért nem hoztak létre a többi esetre vonatkozó felső határt is. Erre vonatkozóan a tudomány és a gyakorlat által mindig visszatérően előkerülnek reformjavaslatok egy generális maximum szabályozásának kialakítására.⁹⁸⁵ Ugyanakkor a letartóztatás felső határának törvényi hiányát a felülvizsgálat szabályainak szigorú kialakításával ellensúlyozza a német jogalkotó, mivel a letartóztatás hat hónapon túli fenntartásának összetett feltételei vannak. Emellett a letartóztatások alkotmányjogi kontrollját a német Szövetségi Alkotmánybíróság végzi, amelyet az alkotmányjogi panasz benyújtásának lehetősége biztosít. Továbbá az Alkotmánybíróság már korai

⁹⁸¹ Az Alapvető jogok biztosának indítványa, 4.

⁹⁸² A 2013. évi CXII. törvény a büntetőeljárások időszerűségének javítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról 2. § értelmében

⁹⁸³ StPO 122a. §

⁹⁸⁴ A szabályozás további kritikája, hogy amennyiben a hatóságok a letartóztatás indokát megváltoztatják például szökés veszélyére, akkor már értelemszerűen nem alkalmazható az egy éves maximum határidő. LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 306.

⁹⁸⁵ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 269.

döntésében kialakította az időtartam-korlátozásra vonatkozó elveket, amelyek a mai napig irányadóak.⁹⁸⁶ Így többek között a bíróságok nem hagyhatják figyelmen kívül a letartóztatás kivételes jellegét és az arányosság érvényesülése érdekében törekedniük kell, hogy a szabadságelvonás minél rövidebb ideig tartson, illetve az eljárás teljes szakaszában vizsgálni kell az alternatív kényszerintézkedések elrendelésének a lehetőségét. Az arányosság követelményét szigorúan kell értelmezni a gyakorlatban, ebből következik, hogy az egy éven túl fenntartott letartóztatás számát csak rendkívül kivételes esetekre kell leszűkíteni.⁹⁸⁷

A soron kívüli eljárás és az arányosság követelményének érvényesülése mellett Ausztriában a letartóztatás maximális határidejének törvényi meghatározása biztosítja a terhelt alapvető jogainak érvényesülését. Ennek alapján a tárgyalási szak megkezdéséig a letartóztatás időtartama a következő határidőket nem lépheti túl: ha a terhelt kollúzió veszélye miatt helyezték előzetes letartóztatásba, akkor maximálisan *két hónapig* tartható letartóztatásban. Ugyanakkor tovább is fenntartható a letartóztatás, ha kollúzió mellett más letartóztatási ok is fennáll, de a két hónap leteltét követően a kollúzió veszélyére már nem lehet hivatkozni.⁹⁸⁸ Felvetődhet a kérdés, hogy mivel főszabály szerint a letartóztatásra vonatkozó maximális határidők a tárgyalási szak kezdetéig érvényesek, mi történik abban az esetben, ha két hónapon belül megkezdtek a tárgyalást, de a két hónap letelte után is fenntarthatónak tartják ezen okra hivatkozva a letartóztatást, ugyanis a tárgyalási szakban főszabály szerint már nem érvényesülnek a maximális határidők. Azaz a határidő leteltét követően megállapítható-e kollúzió veszélye vagy sem? E kérdésre a válasz a törvény szövegének teleologikus értelmezésével adható meg *Schwaighofer* és *Venier* szerint.⁹⁸⁹ Ugyanis a jogalkotó célja e rendelkezéssel egyértelműen az volt, hogy az előzetes letartóztatás kollúzió veszélye esetén ne legyen fenntartható két hónapnál tovább. A hatóságoknak törekedniük kell arra, hogy e határidőn belül e letartóztatási ok megállapíthatóságát kiküszöböljék, például az érintett tanúkat, szakértőt kihallgassák, bizonyítékokat begyűjtsék, hogy ezáltal az nyomozás adatainak terhelt általi hamisítása, befolyásolása kizárható legyen. A törvényalkotó e két hónapos határidőt minden körülmények között elegendőnek tartja e hatósági kötelezettség teljesítésére.

⁹⁸⁶ 1BvR 513/65 vom 15.12.1965. BVerfGE 19, 342, 351.

⁹⁸⁷ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 279.

⁹⁸⁸ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 590.

⁹⁸⁹ SCHWAIGHOFER – VENIER (2013) 63.

Mindemellett további szabályként érvényesül, hogy amennyiben vétség elkövetésének megalapozott gyanúja áll fenn a terhelt ellen, akkor legfeljebb *hat hónapig* tarthat a letartóztatás, ha pedig bűncselekmény gyanúja miatt folyik az eljárás, legfeljebb *egy évig*. A maximális határidő *két év*, ha olyan bűncselekmény gyanúja miatt indult a büntetőeljárás, amelyre a törvény minimum 5 éves szabadságvesztés büntetését ír elő.⁹⁹⁰ A fiatalkorúakra eltérő határidők vonatkoznak (három hónap, illetve bűncselekmény esetén maximum egy év).⁹⁹¹ Emellett további megszorítást tartalmaz az osztrák törvény, mivel hat hónapon túl csak akkor tartható fenn a letartóztatás, amennyiben a nyomozás különös nehézségére vagy egyéb körülményeire tekintettel az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlyára elkerülhetetlen.⁹⁹² A meghosszabbítás idejéről a törvény nem rendelkezik. Ugyanakkor a letartóztatás meghosszabbítását konkrét tényekkel kell megindokolni, ellenkező esetben a megállapítható az alapjogsértés az Alapjogi panaszról szóló törvény 7. szakasza alapján. Amennyiben a maximális határidő letelt, és a nyomozási szak még nem fejeződött be, akkor a terheltet szabadon kell engedni. Csak abban az esetben lehet ismét letartóztatni, ha a tárgyalás lefolytatásához feltétlenül szükséges. Ez esetben a fogva tartás mindenkor maximálisan hat további hétre történhet.⁹⁹³ A letartóztatásra törvényi maximum csak a fő tárgyalás megkezdéséig érvényesül, azt követően csak az arányosság alapelve szab korlátot.⁹⁹⁴

Az osztrák eljárási törvény, mint látható összetett szabályokat tartalmaz a letartóztatás időtartamának szabályozására, mivel egyrésztől különbséget tesz a letartóztatási okok között, illetve az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlya között. Ugyanakkor kritikára adhat okot, hogy a letartóztatás maximális határideje Ausztriában kizárólag a nyomozási szakra korlátozódnak. Véleményem szerint a nyomozási szakban érvényesülő osztrák törvényi szabályok elfogadhatóak, ellenben az európai elvárásoknak és alkotmányossági követelményeknek is megfelelőbb lenne, ha egy generális maximumról is rendelkezne az osztrák StPO. Jóllehet az osztrák eljárási szabályok széleskörű és garanciális felülvizsgálati és jogorvoslati rendszert alakítottak ki, amely lehetővé teszi az alapjogi panasz benyújtását is az aránytalan, illetve megalapozatlan letartóztatások visszaszorítása érdekében.

⁹⁹⁰ oStPO 178. § 1. bek

⁹⁹¹ oJGG 35. § 3. bek.

⁹⁹² oStPO 178. § (2) bekezdés

⁹⁹³ BERTEL – VENIER (2012) 498.

⁹⁹⁴ SCHWAIGHOFER (2008) 343.

Álláspontom szerint megfontolandó lehet az a német illetve osztrák minta, amely különbséget tesz a letartóztatás időtartamában a különböző különös okok között. Így véleményem szerint érdemes lenne a kollúzió veszélyére alapozott letartóztatást maximálisan hat hónapra lehetővé tenni, amely a hatóságokat arra sarkallná, hogy mielőbb elvégezzék a szükséges eljárási cselekményeket, amely a soronkívüliség elvét is érvényre juttatná a gyakorlatban. Emellett alapjogvédelmi szempontból szintén támogatandó a bűnisméltés veszélyére való hivatkozást a német szabályok szerint egy évben maximalizálni, mivel a terhelt feltételezhető jövőbeli magatartására alapozni huzamosabb időn keresztül a szabadságelvonást, alkotmányossági szempontokból meglehetősen aggályos.

Összegzésképpen Nagy Ferencet idézve „*az individuális szabadságjogoknak mindig gátat kell szabnia az állam biztonságigényével szemben.*”⁹⁹⁵ A büntetőbíróságok döntései nyomán az emberi szabadságjogokba történő beavatkozásoknak szimbolikus-kommunikatív jelentősége van, amelynek politikai háttere van és elsődleges eszköze a média. A „lex ároktó”-hoz hasonló szimbolikus jogalkotásnak, amely során a törvényalkotó tulajdonképpen reagálva a társadalmi felháborodásra és elvárásokra módosít és szigorít törvényt, a jövőben nem szabad teret engedni. Emellett azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a letartóztatás törvényi határidejének meghatározása nem azt jelenti, hogy ezeket a határidőket minden esetben indokolt kihasználnia a jogalkalmazónak. Minden ügyben arra kell törekednie a hatóságoknak, hogy a terhelt letartóztatása a lehető legrövidebb ideig tartson, függetlenül a törvényben előírt maximális lehetőségektől.

5.6.3. Az előzetes letartóztatás megszűnése és megszüntetése

Mindegyik vizsgált eljárási törvény tartalmaz rendelkezéseket a letartóztatás megszűnéséről és megszüntetéséről, amely esetkörök lényegében nem mutatnak eltérést. A magyar büntetőeljárási törvény értelmében az előzetes letartóztatás *megszűnik*, ha a tartama meghosszabbítás vagy fenntartás nélkül lejárt, az eljárást jogerősen befejezték, a nyomozást megszüntették, annak határideje lejárt és az előzetes letartóztatást a bíróság nem hosszabbította meg, továbbá, ha a vádemelést elhalasztották.⁹⁹⁶ Ugyanis a törvényi

⁹⁹⁵ NAGY (2013) 125-131.

⁹⁹⁶ Be. 136. § (2) bekezdés

feltételek hiányában fenntartott előzetes letartóztatást meg kell szüntetni.⁹⁹⁷ A Be. a letartóztatás megszűnésére vonatkozóan fontos garanciális rendelkezésként rögzíti, hogy a letartóztatás a megjelölt esetekben megszűnik a nélkül is, hogy a hatóság arról külön határozatot hozna. Ugyanakkor a törvényi felsorolás nem teljeskörű, mivel a letartóztatás megszűnhet mindemellett a bíróság eljárás során más határozat meghozatalával is, mint például ha a letartóztatás helyett a terhelt házi őrizete, ideiglenes kényszergyógykezelése, óvadék kiszabása, vagy ha lakhelyelhagyási tilalom kerül elrendelésre. Továbbá a megszűnés esetkörébe tartozik az is, ha a terheltet felmentik vagy próbára bocsátják, megszüntetik az eljárást, rövidebb szabadságvesztésre ítélik, akkor is, ha a határozat nem jogerős.⁹⁹⁸

Az előzetes letartóztatást külön határozattal *meg kell szüntetni*, ha az elrendelésének bármelyik általános, illetve valamennyi különös oka megszűnt. Ennek alapja, hogy a letartóztatás valamennyi általános és különös feltételét az eljárás összes szakaszában, folyamatosan vizsgálni kell a bíróságnak és hivatalból megszüntetnie a letartóztatást, ha annak törvényi indokai nem állnak fenn.⁹⁹⁹ A törvény külön kiemeli, hogy az előzetes letartóztatást a vádirat benyújtásáig az ügyész is megszüntetheti.¹⁰⁰⁰ Emellett természetesen a bíróság az eljárás minden szakaszában jogosult bármikor megszüntetni a letartóztatást, amennyiben úgy ítéli meg, hogy annak feltételei nem állapíthatók meg, vagy az aránytalan beavatkozás a terhelt alapvető jogaiba. A német eljárási törvény emellett kimondja, hogy a letartóztatást főszabály szerint meg kell szüntetni, ha annak tartama a hat hónapot eléri. Kivételes esetekben lehetséges a hat hónapon túli fenntartás, így ha a nyomozás lefolytatása különös nehézségekbe ütközik, vagy egyéb körülmény indokolja.¹⁰⁰¹ Általában a gyakorlatban az összetett, szervezett bűnözéssel kapcsolatos, bonyolultabb ügyekben élnek a meghosszabbítás lehetőségével. Ugyanakkor ezekben az esetekben is törekedniük kell a hatóságoknak a nyomozás mihamarabbi lezárására.¹⁰⁰²

Amennyiben bármely általános feltétel megszűnik, akkor a letartóztatást mindenképpen, azonnal meg kell szüntetni és a terheltet szabadon kell engedni. Ha

⁹⁹⁷ BH2007. 41.; StPO 120. § (1) bekezdés, oStPO 177. § (1) bekezdés

⁹⁹⁸ StPO 120. § (1) bekezdés 2. mondat; MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 584.

⁹⁹⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt 259.

¹⁰⁰⁰ E szabály érvényesül a német és osztrák eljárási jogban is a vádemelés előtt, azt követően pedig ha az ügyész indítványozza a terheltet a bíróság szabadon engedi. StPO 120. § (3) bekezdés; oStPO 177. § (3) bekezdés. in: MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. ; HERKE 2002. 183

¹⁰⁰¹ StPO 121. § (1) bekezdés

¹⁰⁰² OLG Brandenburg StV 2000, 37.

például a megalapozott gyanú nem állapítható meg, akkor nem csupán a terhelt szabadon engedéséről kell rendelkezni, hanem az eljárás befejezését is jelentheti.¹⁰⁰³ A különös letartóztatási okok megszűnése esetén akkor kell megszüntetni a letartóztatást, ha azt csak egy ok miatt rendelték el, és az megszűnt, vagy több ok került megállapításra, de az mind indokolatlanná vált, illetve akkor is, ha valamely letartóztatást kizáró ok merült fel. Ugyanakkor, ha a letartóztatás elrendeléséről vagy fenntartásáról hozott határozat óta három hónap eltelt, akkor a bíróságnak minden esetben érdemben meg kell indokolnia minden letartóztatással kapcsolatos további döntését.¹⁰⁰⁴ Ha korábban nem ismert letartóztatási ok merült fel, azt a védelem tudomására kell hozni, hogy az ellen védekezéssel élhessen, illetve a bíróság szempontjából pedig ülés tartásának kötelezettsége merül fel az új letartóztatási okra való hivatkozás esetén. Ha pedig a terhelt szabadon engedését követően merül fel újabb letartóztatási ok, akkor az új okra történő hivatkozással rendelheti el a bíró új határozatban ügyészi indítványra a letartóztatás végrehajtását.¹⁰⁰⁵ Mindemellett a bíróság a letartóztatási okok vizsgálata mellett, nem hagyhatja figyelmen kívül azt a körülményt sem, hogy ha valamely alternatív kényszerintézkedés alkalmazása is elegendő az eljárás lefolytatásához, akkor meg kell szüntetni a letartóztatást.

E szabályt a német és az osztrák törvény explicit kiemeli a letartóztatás kötelező megszüntetési esetkörei között, eszerint a letartóztatást meg kell szüntetni, ha az a további fogvatartás aránytalan az ügy jelentőségéhez, illetve a várható büntetés mértékéhez.¹⁰⁰⁶ E rendelkezés az *arányosság követelményének* további érvényesülési garanciáját jelenti. Már abban az esetben is aránytalannak tekinthető a letartóztatás, ha annak tartama a várható büntetés háromnegyedét már túllépte.¹⁰⁰⁷ Az előzetes letartóztatás megszüntetése során az arányosság mellett a *soronkívüliség elvének* is érvényesülnie kell.¹⁰⁰⁸ Így a német Szövetségi Alkotmánybíróság több döntésében¹⁰⁰⁹ is kitért arra, hogy a GG. (2) bekezdéséből eredő kötelezettség, hogy a hatóságoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy a terhelt szabadságelvonása mihamarabb megszűnjön, és bírói döntés születhessen az ügyben. Ha a hatóságok nem teljesítik e feladatukat, akkor úgy tekinthető, hogy a letartóztatás fenntartása nem szükséges az

¹⁰⁰³ StPO 120. § (1) bekezdés, MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 349.

¹⁰⁰⁴ Be. 133. § (2) bekezdés

¹⁰⁰⁵ 94/2011. BK vélemény

¹⁰⁰⁶ StPO 120. § (1) bekezdés; oStPO 177. § (2) bekezdés; MEYER-GROBNER - SCHMITT (2014) 582.

¹⁰⁰⁷ OLG Hamm StraFo 2001, 179.; BERTEL – VENIER (2012) 495.

¹⁰⁰⁸ KIRCHBACHER (2008) 272.

¹⁰⁰⁹ BVerfGE 20, 45 (50); BVerfGE 20, 144 (156. ff.); BVerfG NStZ 2000, 153.; BVerfG NStZ 2005, 456.

eljárás biztos lefolytatása érdekében.¹⁰¹⁰ A nyomozó hatóságok elkerülhető késedelme által okozott jogsérelem minden esetben megnyitja a terhelt jogorvoslati lehetőségeit. A szövetségi legfelsőbb bíróság gyakorlata szintén megállapítja aránytalanság miatti jogsértést, ha a letartóztatás túlzott időtartamát a hatóságok indokolatlan késedelme okozta.¹⁰¹¹ Továbbá kiemelendő, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság kimondta, hogy a soronkívüliség elvének megsértése függetlenül a bűncselekmény súlyától megállapítható, mivel az eljárás tárgyát képező bűncselekmény tárgyi súlya sem igazolhatja az indokolatlan eljárási késedelmet.¹⁰¹² Véleményem szerint példamutató a német Alkotmánybíróság és a legfelsőbb bíróságok joggyakorlata, amely ilyen erős védelmet biztosít a soronkívüliség és arányosság elvének büntetőeljárás során történő érvényesülése és a terhelti jogvédelem érdekében. Mindez abban mutatkozik meg a leginkább, hogy számos bírósági és alkotmánybírósági döntésben marasztalták el az ügyben eljáró hatóságokat és mondták ki azok mulasztását, és a soronkívüliség elvének megsértése miatt szüntették meg a terhelt letartóztatását. E gyakorlat a magyar jogalkotók számára is minta lehet, és úgy gondolom, hogy szükséges lenne explicit a törvényben szabályozni, hogy amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a hatóságok nem tesznek meg minden tőlük telhetőt az eljárás mihamarabbi befejezése érdekében, akkor a soronkívüliség elvének megsértése miatt megszünteti a letartóztatást, ezáltal egy további megszüntetési okot létrehozva a törvényben.

5.7. Az előzetes letartóztatással szembeni jogorvoslati lehetőségek

5.7.1. Jogorvoslati lehetőségek a büntetőeljárás törvényben

Az előzetes letartóztatáshoz kapcsolódó törvényi garanciák között fontos helyet foglal el a letartóztatást elrendelő, fenntartó és megszüntető döntések megtámadhatóságának biztosítása. Ezeknek célja, hogy a terhelt személyi szabadságának elvonása ne történhessen meg alaptalanul és indokolatlanul ne tarthassák fenn a feltétlenül szükséges időtartamnál tovább. Ahogy HERKE monográfiájában is felhívta a figyelmet, már az 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról sem különíti el következetesen a letartóztatás elrendelése, meghosszabbítása, megszüntetése vagy megszüntetést megtagadó

¹⁰¹⁰ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt (253)-(255)

¹⁰¹¹ OLG Nürnberg StraFo 2008, 469.; OLG Oldenburg StraFO 2008, 118, 119.

¹⁰¹² BVerfG NJW 2006, 672.; StV 2007, 644.

határozatok elleni jogorvoslatok szabályait.¹⁰¹³ Ezen a hatályos törvényünk sem változtatott, így megmaradt a kissé széttűzdelt, sommás szabályozási mód. Ugyanakkor a gyakorlatban nagyobb problémaként értékelendő, hogy nem ritka a fellebbezések, illetve szabadlábra helyezési kérelmek formális és érdemi vizsgálatot nélkülöző, automatikus elintézése és a határozatok sablonos indokolása.¹⁰¹⁴

A nyomozás során a *letartóztatás elrendeléséről* feltétlen meghallgatást követően a nyomozási bíró indokolt végzéssel határoz. Az ülésen azonban nem folyhat pl. tanú- vagy szakértői bizonyítás a nyomozási bíró ezen eljárásában. Annak azonban nincs akadálya, hogy a gyanúsított vagy a védője okiratokat vagy tárgyi bizonyítási eszközöket csatoljon be, amelyek adott esetben ésszerű kételyt tudnak támasztani a kényszerintézkedés elrendelése törvényi előfeltételeinek megléte vagy az elrendelés szükségessége felől. Ha a letartóztatás ügyész által hivatkozott ok fennállásának megalapozottságára vonatkozó kétely reálisnak mutatkozik, a nyomozási bíró nem rendelheti el az előzetes letartóztatást. Ebből az következik, hogy a kihallgatás elsődlegesen a kényszerintézkedés elrendelési feltételeinek tisztázására irányul, és biztosítani kell, hogy a bűncselekménnyről a gyanúsított vallomást tehessen.¹⁰¹⁵

A nyomozási bíró az indítványról, annak előterjesztésétől számított három napon belül indokolt végzéssel határoz, amelyben az indítványnak helyt ad, részben ad helyt, vagy azt elutasítja. A határozat indokolásában a nyomozási bíró számot ad arról, hogy az előzetes letartóztatás általános feltételei fennállnak-e, és megindokolja, hogy az előzetes letartóztatás mely különös okát, milyen adatok alapján állapította meg. A határozat indokolásában ki kell térni a védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára.¹⁰¹⁶

A Be. 214. § (2) bekezdés értelmében a nyomozási bíró határozatát az ügyésszel, az indítványozóval és azzal kell közölni, akire rendelkezést tartalmaz. A közlésnek két formája van: egyrésztől kihirdetés útján azoknak, akik az ülésen részt vettek, ez ellen a fellebbezést nyomban kell bejelenteni. Másrészt, aki az ülésen nem vett részt, annak az

¹⁰¹³ HERKE (2002a) 247. A letartóztatás foganatosítása ellen is lehetséges jogorvoslattal élni, ugyanakkor ez leginkább a büntetés-végrehajtás területére tartozik, így e kérdéskör nem kerül vizsgálatra a dolgozatban. Az előzetes letartóztatás foganatosításával kapcsolatos jogorvoslatokat a 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (a továbbiakban Bv. törvény), a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 181-204. §, illetve az 56/2014. (XII. 5.) BM rendelet a rendőrségi fogdák rendjéről 22-23. § tartalmazza. A témáról lásd bővebben: JUHASZ (1997) 3-32.; JUHASZ (2012) 243-253.

¹⁰¹⁴ KIRALY (2008) 311.

¹⁰¹⁵ Be. 43. § (1) bekezdés d) pontja

¹⁰¹⁶ 93/2011. BK. vélemény 3.

üléstől számított három napon belül kell nyilatkoznia a fellebbezésről, amely határidő nem a tényleges készhez vételtől, hanem az ülés határnapjától számítandó.¹⁰¹⁷ Ez a szabály a védő vonatkozásában okozhat problémát, mivel a gyakorlatban többször is előfordul, hogy nincs jelen a meghallgatáson, így csak a kézbesített végzésből értesülhet a konkrét tényekről és érdemi fellebbezést is ennek birtokában tud benyújtani. Ellenben mivel az ülés napjától számítja a törvény a határidőt, így tulajdonképpen érdemi ismeretek nélkül tudja csak időben fellebbezést benyújtani, amely nem lehet kellőképpen megalapozott. Ugyanis, ha megvárna a kézbesítést, akkor a fellebbezésre rendelkezésre álló határidő is letelne. E problémára már HERKE is felhívta a figyelmet, mivel a korábbi Be. szabályozásban is megtalálható volt ez az anomália, amelyet a jelenleg hatályos törvény sem oldott meg.¹⁰¹⁸ Indokolatlan ugyanis a fellebbezési határidő ily mértékű korlátozása, mivel a védői fellebbezésnek nincs halasztó hatálya.¹⁰¹⁹ Így egyetértve HERKE álláspontjával célszerűbb lenne a védő vonatkozásában a három napos határidőt a kézbesítéstől számítani.

A letartóztatás elrendelésének megtagadása, illetve annak megszüntetése ellen kizárólag az ügyész élhet fellebbezéssel, amelyet a döntést követően azonnal bejelenthet, a megszüntető döntés ellen pedig, ha azt iratok alapján rendeli el a bíróság, akkor a kézbesítéstől számított három napon belül. Az elrendelés megtagadása elleni fellebbezésnek a gyakorlatban csekély a jelentősége, mivel az esetek döntő többségében az ügyészi indítványoknak helyt ad a bíróság, hiszen az ügyésznek nagyobb rálátása van az ügyre. Mindezt jól mutatja az alábbi táblázat, az ügyészi indítványok sikerességéről:¹⁰²⁰

Év	Előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyészi indítványok száma	Ügyészi indítványok alapján elrendelt előzetes letartóztatások száma	Az ügyészi indítványok sikeressége
2009	5960	5591	93,8%
2010	6355	5885	92,6%
2011	6245	5712	91,5%
2012	5816	5334	91,0%
2013	6673	6098	91,4%
2014	5319	4836	90,9%

¹⁰¹⁷ Be. 215. § (1) bekezdés

¹⁰¹⁸ HERKE (2002a) 248.

¹⁰¹⁹ Be. 215. § (5) bekezdés

¹⁰²⁰ Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; lásd: Magyar Helsinki Bizottság Kutatási Jelentés Magyarország. Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. 2015.október. 26.

Az ügyész nem csak a letartóztatás elrendelése ellen fellebbezhet, hanem más alternatív kényszerintézkedés alkalmazása miatt is. A törvény a védői fellebbezéssel ellentétben kimondja, hogy a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés megszüntetése miatt bejelentett ügyészi fellebbezés, feltéve, hogy a megszüntetést nem az ügyész indítványozta, a vádemelés előtt halasztó hatályú.¹⁰²¹

A vádirat benyújtása előtt a bíróság nem hivatalból, hanem ügyészi indítványra végzi el a *letartóztatás fenntartását*, amelyről a bírónak még a letartóztatás határidejének lejártát megelőzően kell döntést hoznia. A bíró alapvetően iratok alapján dönt, a már korábban ismertetett ülés tartásának kötelezettségének betartásával (tehát, ha új körülményre hivatkoznak, vagy hat hónapot eléri a letartóztatás teljes időtartama). Amennyiben a bíróság a letartóztatást továbbra is indokoltnak tartja, akkor fenntartja azt. E döntés ellen a terhelt és védője nyújthat be fellebbezést kézbesítéstől számított három napon belül. A nyomozási bíró pedig a fellebbezés beérkezését követően haladéktalanul elküldi a fellebbezés elbírálására jogosult törvényszéknek. Az illetékes törvényszék másodfokú tanácsa tanácsulésen bírálja el a fellebbezést.¹⁰²² A hazai gyakorlatban továbbá problémaként vetődhet fel, hogy miközben az előzetes letartóztatás elrendeléséről első fokon döntő bíró a terhelt meghallgatását követően eltekint a letartóztatás elrendelésétől, addig az ügyész fellebbezése alapján eljáró másodfokú bíróság a terhelt meghallgatása nélkül rendeli el a kényszerintézkedést. Ez pedig azt jelenti, hogy a másodfokú bíróság úgy dönt a letartóztatásról, hogy előtte a terheltnek nincs módja személyes meghallgatásra és így nem tud megfelelően védekezni az ügyészi indítványban foglaltakkal szemben. Ez pedig ellentétben áll az Egyezmény követelményeivel és a fegyverek egyenlőségének elvével.¹⁰²³ Éppen emiatt célszerű lenne a magyar szabályozásban bővíteni az ülés tartásának kötelező esetköreit. Véleményem szerint kötelezővé kellene tenni a döntések elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróságok számára az ülés tartását, a kontradiktórium elvének érvényesülése érdekében, ugyanis így a másodfokú bíróság személyes benyomás és nem kizárólag iratok alapján dönt a szabadságelvonásról.

Mindemellett a védelem számára a törvény egy sajátos jogorvoslati eszközt is biztosít, az ún. *szabadlábra helyezési kérelmet*, amely az előzetes letartóztatással

¹⁰²¹ Be. 215. § (5) bekezdés

¹⁰²² Be. 215. § (1)-(3) bekezdés

¹⁰²³ lásd: MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZAG (2015) 43.

megsértett állampolgári jog védelmére szolgál.¹⁰²⁴ A védelem akkor élhet ezzel a jogorvoslati lehetőséggel, amennyiben úgy ítéli meg, hogy olyan változás következett be a letartóztatást megalapozó körülményekben, amelyek fennállása miatt már nem megalapozott a terhelt előzetes letartóztatásban tartása és ezáltal indítványozza annak megszüntetését. A szabadlábra helyezési kérelmet a terhelt és a védője is indítványozhatja, ugyanakkor a törvény a kérelem alakszerűségére vonatkozóan semmilyen alaki követelményt sem támaszt.¹⁰²⁵ Az előzetes letartóztatás megszüntetése iránti indítványt a bíróság érdemben megvizsgálja, és erről indokolt határozatot hoz.¹⁰²⁶ Ugyanakkor annak megakadályozása céljából, hogy a védelem sorozatos, megegyező tartalmú indítványokat nyújtson be – ezáltal többletterhet róva a bíróságokra – a törvény egy megszorító rendelkezést tartalmaz a szabadlábra helyezési kérelemre vonatkozóan. Így ha a terhelt, illetőleg a védő az ismételt indítványban új körülményre nem hivatkozik, a bíróság az indítványt érdemi indokolás nélkül elutasíthatja. Ugyanakkor ebben az esetben is alakszerű határozatot kell hoznia a bíróságnak, csupán nem kell megindokolnia, hogy milyen okok miatt nem szünteti meg az előzetes letartóztatást.¹⁰²⁷

A törvény nem határozza meg, hogy mikor beszélhetünk ismételt kérelemről, így a letartóztatás fenntartását vagy felülvizsgálatát követő három hónapon belül benyújtott, új körülményre nem hivatkozó indítványt a bíróság érdemi indokolás nélkül elutasíthatja. E szabály általános érvényű, azaz az eljárás tárgyalási szakaszában is irányadó, tehát az eljárás tárgyalási szakaszára is vonatkozik, a határozat ellen pedig fellebbezésnek van helye.¹⁰²⁸ Ellenben ha az elrendeléstől vagy fenntartástól számítva három hónap eltelt, akkor nem mellőzhető a kérelem érdemi vizsgálata és indokolt döntést kell hozni a kérdésben.¹⁰²⁹ Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a védelem nem csak a bírósághoz, hanem az ügyészhez is intézhet kérelmet a letartóztatás megszüntetésére vonatkozóan, amelynek szabályairól a törvény hallgat. Az ismételt indítvány mellőzésének lehetősége csak a bíróságnak adott, az ügyésznek minden indítványt érdemben meg kell vizsgálnia, függetlenül annak tartalmától. Ezt követően pedig állásfoglalásával ellátva kell továbbküldenie az illetékes bíróságnak, aki pedig alakszerű végzésben dönt a letartóztatás fenntartásáról vagy megszüntetéséről.

¹⁰²⁴ HERKE (2002a) 250.

¹⁰²⁵ BH 2013. 88.

¹⁰²⁶ Be. 133. § (1) bekezdés; CZINE (2012) 489.

¹⁰²⁷ BH 2006. 9.; BH 2005. 244.

¹⁰²⁸ 4/2007. BK vélemény

¹⁰²⁹ Be. 133. § (2) bekezdés

A német StPO széleskörű jogorvoslati lehetőséget biztosít a fogvatartott terhelt számára, hogy kérelmezze a letartóztatásának megszüntetését: a letartóztatás iratok alapján történő felülvizsgálatának kérelme [StPO 117. § (1) bekezdés]; a személyes meghallgatáson alapuló felülvizsgálat lehetősége [StPO 117. § (1) bekezdés, 118.§]; a letartóztatási parancs elleni panasz (StPO 304. §); a negatív letartóztatási felülvizsgálati döntés elleni panasz [StPO 117. § (2) bekezdés]; a tartományi bíróság döntése elleni további panasz a tartományi legfelsőbb bírósághoz (StPO 310.§); illetve a nyomozási szakban a terhelt jogosult az ügyészhez indítvánnyal élni a letartóztatás megszüntetése érdekében (StPO 120.§), végső esetben pedig alapjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz (BVerfGG 90. §).

E számos lehetőség közül kiemelném a német gyakorlatban a leggyakrabban benyújtott és a terheltre nézve kedvező döntések tekintetében legeredményesebb jogorvoslati formát: a személyes meghallgatáson alapuló felülvizsgálatot („*mündliche Haftprüfung*”).¹⁰³⁰ Ennek az eredményességnek az oka nyilvánvalóan abban rejlik, hogy a védelem által szóban felhozott érveket és indokokat a letartóztatás megszüntetésére vonatkozóan a bíróság kevésbé hagyhatja figyelmen kívül és az esetek többségében inkább megfontolja azokat, mintha kizárólag az iratok alapján dönt a kérdésben. Ugyanis egy személyes meghallgatáson jobban érvényesül annak a lehetősége, hogy a védelem minden ténybeli és jogi indokot előterjesszen a bíróság elé, amelyek alátámasztják indítványukat. Emellett fontos előnye e jogorvoslati formának, hogy a személyes benyomás kedvezően hathat az elbírálás során.¹⁰³¹ Alakiségra vonatkozóan a törvény nem tartalmaz előírást, így akár írásban, vagy szóban, de jegyzőkönyvbe vétellel is kérelmezhető a felülvizsgálat e formája.¹⁰³² Célszerű már az indítványban megjelölni azokat a körülményeket, jogi érveket felvonultatni, amelyek igazolhatják a fogvatartás megszüntetését. A kérelem bírósághoz beérkezését követően a bíróság dönt a tárgyalás tartásának megengedhetőségéről, amelyről alakszerű határozatot hoz.¹⁰³³ E döntés ellen további fellebbezésre van lehetőség.¹⁰³⁴ Fontos szabály, hogy a tárgyalás megtartása előtt a védő számára biztosítani kell az iratbetekintést, azon aktákra vonatkozóan, amelyek a

¹⁰³⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 332.

¹⁰³¹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 117. § Rn. 39.

¹⁰³² SK-STPO KOMMENTAR BAND II (2010) 856.

¹⁰³³ Amennyiben a terhelt vagy védője indítványozza és a törvény szerinti követelmények teljesülnek, akkor a bíróságnak kötelező a tárgyalást megtartania, ebben az esetben ez nem mérlegelés kérdése. SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) 862.

¹⁰³⁴ StPO 304. § LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 118a Rn. 32.

letartóztatás kérdésében relevanciával bírnak. Ezáltal a védelem kellő információval rendelkezik, hogy érdemi és alapos védekezést fejtsen ki a bíró előtt.¹⁰³⁵

A törvény ugyanakkor korlátozza a kérelem benyújtásának lehetőségét, mivel csak akkor lehetséges e jogorvoslattal élni, ha a terhelt legalább három hónapja fogva van, és az utolsó személyes meghallgatáson alapuló felülvizsgálat óta két hónap eltelt. E megszorító rendelkezést az támasztja alá, hogy megakadályozza, hogy a tárgyalás miatt az eljárás elhúzódjon a hatóságok többletterhei miatt, ugyanakkor biztosítja a meghatározott időtartam leteltét követően a letartóztatás törvényi feltételeinek ismételt vizsgálatát.¹⁰³⁶ Emellett a német eljárási szabályok szerint a terhelt akkor is indítványozhatja szabadlábra helyezését, ha a 118.§ szerinti tárgyalás tartásának lehetősége kizárt. Ugyanis a terhelt a német eljárási szabályok alapján bármikor kérheti az iratok alapján történő bírósági felülvizsgálatot.¹⁰³⁷ Ugyanakkor ennek gyakorlati eredményessége csekély, mivel ha nem hivatkozik a védelem valamilyen új körülményre a letartóztatás indokolatlanságának igazolására, akkor a bíróság általában elutasítja az indítványt.¹⁰³⁸

A felülvizsgálati kérelmek mellett szubszidiáriusan biztosítja a törvény a terhelt számára, hogy mind az elfogatóparancs kibocsátása, mind pedig a letartóztatás fenntartása ellen panasszal („*Haftbeschwerde*”) élhet.¹⁰³⁹ E lehetőség mindig a legutolsó letartóztatás kérdésében döntő határozat ellen biztosított, és abban az esetben is megengedett, ha a terhelt nincs fogvatartásban, hanem valamely helyettesítő kényszerintézkedés hatálya alatt áll. SCHLOTHAUER¹⁰⁴⁰ szerint mindig egyedi ügyben kell a védőnek mérlegelnie, hogy melyik jogorvoslati lehetőség igénybevétele vezethet eredményre. A felülvizsgálati kérelem, kifejezetten a szóbeli meghallgatás tartásával történő, az új körülmények bemutatására – esetlegesen tanúk meghallgatásával – a leginkább alkalmas. Ezzel szemben a panasz inkább jogkérdés kifogásolására megfelelő, például ha az arányosság érvényesülését vagy a megalapozott gyanú fennállását kérdőjelezzik meg. A bíróság negatív döntését a védelem további panasszal („*weitere Haftbeschwerde nach § 310. Abs. 1.*”) támadhatja meg a tartományi legfelsőbb bíróság előtt, amely a német eljárási szabályokban kivételes esetnek¹⁰⁴¹ tekinthető, ezt a jogalkotó

¹⁰³⁵ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn 398.

¹⁰³⁶ LÖWE-ROSENBERG (2004) § 118. Rn. 5.

¹⁰³⁷ StPO 117. § (1) bekezdés; MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 565.

¹⁰³⁸ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 348-350.

¹⁰³⁹ StPO 304. §, 305. § (2) bekezdés

¹⁰⁴⁰ SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) 354.

¹⁰⁴¹ Mivel a német eljárási jogban általános szabályként érvényesül, hogy a megtámadott határozatról hozott

a terhelt alapjogának letartóztatással történő súlyos korlátozásával indokol. Ez pedig szükségessé teszi a minél többre tétű és hatékony kontrollrendszer kialakítását.¹⁰⁴²

Az osztrák szabályok a magyar és a német szabályokhoz hasonlóan több lehetőséget is biztosítanak a letartóztatással kapcsolatos döntések jogorvoslatára. Az oStPO 174. § (4) bekezdése értelmében a *letartóztatás elrendelése ellen* a terhelt a bíróság döntése ellen panasszal élhet, amelyet a tartományi ítéletábrához kell benyújtania írásban vagy elektronikus módon.¹⁰⁴³ A panasz benyújtására nyitva álló határidő 14 nap, amely a megtámadott határozat kihirdetésével veszi kezdetét.¹⁰⁴⁴ Ha a terhelt az előzetes letartóztatás elrendelése ellen nyújt be panaszt, eltekintenek a 14 napon belül tartandó letartóztatási tárgyalástól és a tartományi ítéletábra fog dönteni a panaszról. Ezáltal elkerülnek, hogy párhuzamosan járjon el a tartományi ítéletábra (a panasz miatt) és a tartományi törvényszék (egyesbíróként eljárva a letartóztatási tárgyalás miatt).¹⁰⁴⁵

Az osztrák törvény lehetővé teszi emellett a *letartóztatás fenntartásával szemben* az ún. *letartóztatási panaszt*, amelyet a határozat kihirdetésétől számított 3 napon belül be kell nyújtani az elsőfokú bíróságnál.¹⁰⁴⁶ A panaszban pontosan meg kell határozni a megtámadott határozatot és megjelölni a jogsértés mibenlétét.¹⁰⁴⁷ A jogorvoslati bíróság (*Oberlandesgericht*) lehetőséget ad továbbá a vádhatóságnak állásfoglalásának a benyújtására. Amennyiben a panasz elkésett vagy nem a jogosult nyújtotta be, vizsgálat nélkül elutasításra kerül. Ez esetben sem érvényesül az újítási tilalom (*Neuerungsverbot*), azaz a döntés során olyan új tényeket és körülményeket is figyelembe vehet a bíróság, amely a megtámadott határozat meghozatalát követően merült fel vagy került tudomásra.¹⁰⁴⁸ Amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy a terhelt előzetes letartóztatását megszünteti és az ezt megalapozó körülmények olyan vádlott társánál is fennállnak, aki nem nyújtott be panaszt, akkor a bíróság úgy tekinti, mintha ő is benyújtotta volna (*beneficium cohaesionis*).¹⁰⁴⁹ Amennyiben a rendes jogorvoslati lehetőségeket kimerítették, akkor a tartományi ítéletábra döntése ellen rendkívüli jogorvoslatként az

fellebviteli döntéssel szemben további jogorvoslattal nem lehet benyújtani. StPO 310. § (2) bekezdés

¹⁰⁴² MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 410.

¹⁰⁴³ HOLLAENDER (2007) 35.

¹⁰⁴⁴ oStPO 88. § (1) bek.; FABRIZY (2011) 442.

¹⁰⁴⁵ BERTEL – VENIER (2012) 486.

¹⁰⁴⁶ oStPO 176. § (5) bekezdés

¹⁰⁴⁷ FABRIZY (2011) 449.

¹⁰⁴⁸ HOLLAENDER (2007) 40.

¹⁰⁴⁹ HOLLAENDER (2007) 40.

alapjogi panasz biztosított, amelyet a legfelsőbb bíróság bírál el az alapjogi panaszról szóló törvény alapján (BGBl 1992/864.).¹⁰⁵⁰

Mint a fentiekből is látható, mind a német mind az osztrák jog széleskörű jogorvoslati alternatívákat biztosít a fogvatartott terhelt számára. Ami a bemutatott szabályozásokból különösen kiemelendő, hogy nem kizárólag iratok alapján dönt az eljáró bíróság a letartóztatásról, hanem több lehetősége van a terheltnek személyes meghallgatás útján védekezni a szabadságkorlátozó kényszerintézkedéssel szemben, a jogorvoslat és a hivatalbóli felülvizsgálat során egyaránt.

5.7.2. Alkotmányjogi panasz, mint a magyar jogorvoslati rendszer hiányossága

A magyar szabályokkal ellentétben a német és az osztrák jogrendszer is lehetővé teszi a letartóztatás kérdésében döntő bírói határozattal szemben a terhelt végső belső jog szerinti jogorvoslati eszközként alkotmányjogi panasszal forduljon az alkotmánybírósághoz. Ez fontos alkotmányos garanciaként értékelendő, hiszen a letartóztatással súlyos állami beavatkozás éri a terhelt személyi szabadságát, amely alapjog védelmét az alkotmánybíróság tudja legmagasabb szinten biztosítani. Ugyanis az alkotmányjogi panasz gyakran az egyetlen lehetőség az adott állam jogrendszerén belül, hogy az önkényes és túlzó időtartamú letartóztatásoknak gátat szabjon és a terheltet a jogtalanul elszenvedett letartóztatással okozott személyes és egzisztenciális károkat helyrehozza. Mindezek miatt is hiányossággként értékelendő, hogy a hazai szabályozás alapján ez nem lehetséges.

A mai Németországban az alkotmányjogi panasz régi jogintézménynek tekinthető, mivel azt a német szövetségi alkotmánybírósági törvény¹⁰⁵¹ vezetett be még 1951-ben, és 1969-ben került a német alaptörvénybe.¹⁰⁵² A panasz elbírálásáról tagállami szinten a különböző tagállami alkotmánybíróságok, míg szövetségi szinten pedig a Szövetségi Alkotmánybíróság dönt, amely jogintézmény az évek során a német alkotmánybíráskodási rendszer és jogvédelem legfontosabb eszközévé vált.¹⁰⁵³ A Grundgesetz egy egységes alkotmányjogi panaszról rendelkezik,¹⁰⁵⁴ de a Szövetségi

¹⁰⁵⁰ KIRCHBACHER (2008) 271.

¹⁰⁵¹ Gesetz über das Bundesverfassungsgericht (Bundesverfassungsgerichtsgesetz – BverfGG) Ausfertigungsdatum: 12.03.1951.

¹⁰⁵² KELEMEN (2011) 90.

¹⁰⁵³ TOTH – LEGENY (2000) 271.; A témáról részletesebben: HALMAI (1994) 46.

¹⁰⁵⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland 93. cikk (1)A Szövetségi Alkotmánybíróság dönt az alábbi ügyekben: 4a) pont alapján az alkotmányjogi panaszokról, amelyet bárki benyújthat, kifogásolva,

Alkotmánybírásról szóló törvény alkotmányjogi panasz eljárást szabályozó 15. fejezetben látható, hogy lényegében két típusa van az alkotmányjogi panaszoknak: egyrészt az érintett magánszemély által benyújtott normakontrollra irányuló kérelem (*Rechtssatzbeschwerde*), másrészt pedig a bírósági határozatok felülvizsgálatára irányuló alkotmányjogi panasz (*Urteilverfassungsbeschwerde*).¹⁰⁵⁵ A büntetőeljárás során a terhelt személyi szabadságának elvonásáról szóló döntés megtámadása az alkotmánybírásg előtt, értelemszerűen a második eljárási kategóriába sorolandó. A letartóztatás elleni panasz egy rendkívüli jogorvoslati forma, amely minden egyéb jogorvoslati lehetőség kimerítését követően lehetséges.¹⁰⁵⁶ Ugyanakkor nem egy plusz jogorvoslati eszköz az StPO-ban, hanem egy végső és szubszidiárius¹⁰⁵⁷ módja az esetleges alapjogsértés orvoslására és kompenzálására. Az alkotmányjogi panasz benyújtásának szigorú feltételei vannak, amely alapvetően nem a bírói jogértelmezés vagy gyakorlat felülvizsgálatára irányul, hanem kizárólag azt vizsgálja a testület, hogy a döntéssel sérült-e a terhelt alapjoga.

Az alkotmánybírásg az eljárást a letartóztatással kapcsolatos ügyekben a megtámadott határozat vizsgálata során kizárólag az alábbi szempontokra korlátozza: az ügyben eljáró bíróság a tényállást és a körülményeket egyedileg mérlegelés alá vette-e (1), a bíróság a döntéssel megsértette-e az eljárási alapjogokat (2), a döntés egy alkotmányjogilag megkérdőjelezhető/helytelen jogértelmezésen nyugszik-e, amely a személyi szabadságjog sérelmét okozta (3), a döntéssel objektíve megsértették-e az arányosság, illetve a soronkívüliség elvét (4), továbbá az ügy alapjául szolgáló norma összeegyeztethető-e az alaptörvénnyel (5).¹⁰⁵⁸ A panasz benyújtására a sérelmezett döntés kibocsátásától számított egy hónapos határidő áll rendelkezésére.¹⁰⁵⁹ A törvény nem állít kifejezett formai követelményeket a kérelem benyújtására, elegendő, ha tartalmából kiderül, hogy az adott bírói határozat alkotmányossági felülvizsgálatára irányul. A panasz indokolásával szemben a testület szigorúbb feltételeket támaszt, mivel annak a fellebbezés tartalmi elemeinek kell megfelelnie, amelyben részletesen meg kell jelölni,

hogy a közhatalom megsértette valamely alapvető jogát vagy valamely, a 20. cikk (4) bekezdésében, a 33., 38., 101., 103., 104. cikkben foglalt jogát.

¹⁰⁵⁵ BVerfGG 95. § (3) bekezdés; A két eljárás közötti lényeges különbség, hogy a normakontrollra vonatkozó panasz elsődlegesen az objektív jogrend alkotmányosságának védelmét szolgálja, ezzel szemben az egyedi határozat elleni alkotmányjogi panasz az alanyi jogvédelemre irányul. in: UMBACH – CLEMENS – DOLLINGER (2005) 1122.

¹⁰⁵⁶ BVerfGG. 90. § (2) bekezdés

¹⁰⁵⁷ Ez azt jelenti, hogy az alkotmánybírásg nem kívánja ellátni a rendes bíróságok hatáskörébe tartozó tevékenységet. Lásd bővebben: CSEHI (2011) 105.

¹⁰⁵⁸ BVerfG 62, 338. (343,347); BVerfG 7, 198 (230)

¹⁰⁵⁹ BVerfGG 93. § (1) bekezdés; MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 416.

hogy a döntés mely részét és milyen indok miatt (alapjogsértés konkrét megjelölése) tartja azt a kérelmező alkotmányellenesnek, illetve csatolni kell az azt megalapozó adatokat, korábbi döntéseket.¹⁰⁶⁰ A panasz benyújtásának nincsen a végrehajtásra felfüggesztő hatálya. Amennyiben az alkotmánybíróság megállapítja az alkotmányos sértést, akkor az alkotmányellenes bírói határozatot hatályon kívül helyezi és a BVerfGG 95. § (2) bekezdése alapján új eljárásra utasítja az illetékes bíróságot annak jelzésével, hogy haladéktalanul a Grundgesetz-nek megfelelő alkotmányos döntést hozzon. Ha a döntés meghozatalakor már a terhelt nincs fogvatartásban, akkor is megállapítja a sérelmezett döntés alapjogellenességét.¹⁰⁶¹

Az osztrák törvényi szabályozás meglehetősen egzakt szabályokat tartalmaz az alapjogi panasz benyújtására vonatkozóan. Ugyanis a Szövetségi törvény a legfelsőbb bírósághoz benyújtandó panaszról a személyi szabadság megsértése miatt (röviden Alapjogi panaszról szóló törvény: *Grundrechtsbeschwerdegesetz*, a továbbiakban: GRBG) teszi lehetővé a legfőbb bírói fórum előtti jogorvoslat lehetőségét. Fontos megjegyezni, hogy a törvény kizárólag a személyi szabadság sérelme esetére biztosít védelmet, de más alapjog, mint például a házijog vagy a magántitok megsértése ellen már nem.¹⁰⁶² A GRBG leszögezi, hogy az érintett a személyi szabadságát megsértő határozat miatt, a rendes jogorvoslati eszközök kimerítése után alapjogi panaszt nyújthat be a legfelsőbb bírósághoz.¹⁰⁶³ E rendelkezés nem vonatkozik a szabadságvesztés büntetés kiszabására és végrehajtására, illetve a megelőző intézkedésekre (büntetendő cselekmények miatt), tehát szűkebb körben lehetséges, mint a német szabályok alapján.¹⁰⁶⁴

Az alapjogi panasz benyújtásának alapvető *feltétele* a rendes jogorvoslati eszközök kimerítése, amely alapján csak olyan tényre lehet hivatkozni, amelyet már korábbi jogorvoslat során már megjelöltek.¹⁰⁶⁵ A törvény az alapjogsértés négy esetét határozza meg: ha a letartóztatás elrendelése vagy fenntartása az intézkedés céljához képest aránytalan (1); ha a letartóztatás tartama aránytalan (2); illetve ha a letartóztatás

¹⁰⁶⁰ BVerfG StV 2000, 233., 465.

¹⁰⁶¹ A rendelkezés megfogalmazása kapcsán kritikaként merült fel, mivel azt a benyomást kelti, mintha a törvény a Szövetségi Alkotmánybíróságot szuper-fellebviteli bíróságként jelölné ki. Ugyanakkor az alapeljárásban született határozat hatályon kívül helyezése az alapeljárást a korábbi állapotába helyezi vissza. Az ismét illetékessé vált rendes bíróság a továbbiakban az Alkotmánybíróság határozatához kötve van, de csak az alkotmányossági indokok kötik az eljáró bírót, de ez nem jelenti azt, hogy akár újra a korábbi eljárással azonos eredményre is jusson. in: ZAKARIAS (2011) 92.

¹⁰⁶² SCHROLL – SCHILLHAMMER (2014) 149.

¹⁰⁶³ BERTEL – VENIER (2013) 386.

¹⁰⁶⁴ SEILER (2009) 162.

¹⁰⁶⁵ FLORA (2001) 90.

feltételei, így a gyanú foka vagy a letartóztatási okok jogtalanul kerültek megállapításra (3) vagy a letartóztatás elrendelésénél vagy fenntartásánál a törvény előírásait jogtalanul alkalmazták (4).¹⁰⁶⁶ Továbbá az is személyi szabadság megsértésének minősül, ha a személyi szabadság elvonásáról szóló döntést megkésve hozták, azaz a soron kívüli eljárás követelményét sértették meg az eljárás során.¹⁰⁶⁷ Az arányosság követelményének fokozott biztosítása jelenik meg a legfelsőbb bíróság döntéseiben, miszerint az is jogsértésnek tekinthető, ha az eljáró bíróság későn rendelte el valamely alternatív kényszerintézkedés alkalmazását, jóllehet az ügy körülményei már korábban is indokoltá tették a letartóztatás mellőzését.¹⁰⁶⁸

Álláspontom szerint mindkét vizsgált jogban biztosított alapjogi panasz fontos védelmet biztosít a terhelt számára annak érdekében, hogy a szabadságának elvonására minden esetben csak a törvényben biztosított szabályok betartásával kerüljön sor. Követendő példának tekinthető, hogy az alkotmánybíróságok nem kizárólag a letartóztatási okok megalapozatlansága, hanem az arányosság és soronkívüliség elvének megsértése miatt is megállapítják a jogsértést, amely véleményem szerint a jogszabályi környezet mellett fokozott jogvédelmet biztosít a letartóztatás során érvényesülő alapelvek érvényesülése érdekében.

Ezzel szemben Magyarországon először 1989-es alkotmánymódosítást követően vált lehetővé, ugyanis az alkotmányjogi panasz benyújtása a korábbi Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény alapján. Az így létrehozott intézmény keretein belül az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll keretében meglehetősen tág hatáskört kapott, hiszen bárki konkrét érdekelttség nélkül is kezdeményezhetett eljárást a testületnél.¹⁰⁶⁹ Az Alaptörvény jelentősen megváltoztatta az Alkotmánybíróság hatáskörét a korábbi szabályokhoz képest.¹⁰⁷⁰ Az új szabályozás kiindulópontja az Alaptörvény, amely alkotmányi szintre emelte a panaszt, és annak két típusát különbözteti meg. Egyrészt a normatív alkotmányjogi panasz, másrészt német mintát követő individuális, azaz „valódi” alkotmányjogi panasz.¹⁰⁷¹ E reform az

¹⁰⁶⁶ WESSELY (2005) 97.

¹⁰⁶⁷ SEILER (2009) 163.

¹⁰⁶⁸ SCHROLL – SCHILLHAMMER (2014) 164.

¹⁰⁶⁹ Az Alkotmánybíróság 2011-ig negatív törvényalkotó szervnek minősült „Kelsen-i értelemben” Lásd: HALMAI (2005) 12. A témáról lásd bővebben: PACZOLAY (2012) szám 64-76.

¹⁰⁷⁰ 2012. január 1-je óta megszűnt a jogi érdek nélküli indítványozási lehetőség (*actio popularis*), ehelyett az alkotmányozó bevezette az érdekelttséghez kötött ún. „valódi”, vagyis a bírói döntéssel szemben igénybe vehető alkotmányjogi panaszt. A témáról lásd bővebben: TOTH (2014) 224-238.

¹⁰⁷¹ A német joggyakorlat az alkotmányjogi panasszal orvosolni kívánt jogsérelem esetében megköveteli annak személyes, tényleges és közvetlen voltát, amely feltételek fennállását a magyar Alkotmánybíróság is ellenőrzi. in: NASZLADI (2014) 235.; 238.

Alaptörvény indokolása szerint egy olyan további különleges jogorvoslatot biztosít, amely a legsúlyosabb jogsérelmek esetén lehetőséget ad az Alaptörvénnyel összhangban lévő döntés meghozatalára. Az új konstrukció célja a normakontroll-hangsúlyos alkotmánybíráskodás elmozdítása az egyéni jogvédelem irányába.¹⁰⁷² Ugyanis az Alkotmánybíróságnak az alkotmányjogi panasz alapján folytatott eljárásokban elsősorban jogvédelmi szerepe van, mivel az Alkotmánybíróságról szóló törvény¹⁰⁷³ (a továbbiakban Abtv.) 26-27. § értelmében az a feladata, hogy az Alaptörvényben biztosított alkotmányos alapjogok érvényesítése mellett a büntetőeljárás alkotmányos követelményeinek meghatározása és azoknak az alkotmányos garanciáknak a kijelölése, amelyeket a bűnügyben eljáró hatóságoknak mind a nyomozás, mind a bírósági eljárás során tiszteletben kell tartaniuk.¹⁰⁷⁴

Az előzetes letartóztatás vonatkozásában az individuális alkotmányjogi panasznak lehetne relevanciája, mint ahogyan a német, illetve osztrák szabályozásban is e megoldást alkalmazzák. Az Abtv. 27. §-a értelmében az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvényellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz. E lehetőség akkor biztosított, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Abtv. 27. §-a alapján tehát a bírósági döntésekkel szemben előterjeszthető alkotmányjogi panasz két esete különböztethető meg, az ügy érdemében hozott döntés, valamint a bírósági eljárást befejező egyéb döntés elleni alkotmányjogi panasz. Így az eljárást befejező egyéb döntések mellett az érdemi határozatok megtámadása lehetséges. Az Abtv. azonban nem határozza meg, hogy mit jelent az „érdemi határozat” és milyen döntések tartoznak ide, ezért az Alkotmánybíróságnak minden esetben egyedileg, az ügy jellegétől függően kell vizsgálnia azt, hogy mi tekinthető az ügy érdemében hozott határozatnak.

Az előzetes letartóztatás vonatkozásában megkerülhetetlen annak vizsgálata, hogy a nyomozási bíró kényszerintézkedés tárgyában meghozott döntése az ügy érdemében hozott döntésnek minősül-e. Az Alkotmánybíróság gyakorlata egyértelmű e kérdéssel kapcsolatban, mivel számos esetben megtagadta egy kényszerintézkedést

¹⁰⁷² CHRONOWSKI (2014) 91.

¹⁰⁷³ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról

¹⁰⁷⁴ 25/2013. (X.4.) AB határozat; ABH 2013, 771.

kifogásoló döntéssel szemben benyújtott alkotmányjogi panasz befogadását. A testület egy 2007-es határozatában¹⁰⁷⁵ megállapította, hogy „*az előzetes letartóztatásról szóló, a személyes szabadság elvonásával járó bírói döntés a terhelt szempontjából az eljárás során hozható legsúlyosabb "közbenső" határozat...az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról rendelkező végzést helybenhagyó döntés tehát nem az adott büntető ügyet érdemben lezáró végső döntés, ezért az alkotmányjogi panasz nem felel meg az Abtv. 27. §-ában előírt követelménynek.*” Az Alkotmánybíróság a Be. és az Abtv. szabályainak összevetésével értelmezte, hogy a jelenlegi jogszabályi környezetben az eljárás folyamán hozott bírósági határozatokkal szemben nincs lehetőség alkotmányjogi panasz benyújtására. Annak keretében kizárólag az ügyek érdemében hozott végső döntések és a bírósági eljárást befejező egyéb döntések vizsgálhatók. Az ügydöntő végzések – a tárgyalás mellőzésével hozott végzés és az eljárást megszüntető végzés – nem tekinthetők az Abtv. szerinti érdemi döntésnek, azonban ezek a határozatok is vizsgálhatók alkotmányjogi panasz keretében, mert megfeleltethetők az Abtv. 27. § második fordulatainak, a bírósági eljárást befejező egyéb döntésnek.¹⁰⁷⁶ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az előzetes letartóztatás elrendeléséről, fenntartásáról vagy megszüntetéséről szóló döntés nem ügydöntő határozat, mert nem a büntetőjogi főkérdésről szól, és nem zárja le érdemben a büntetőeljárást. Az Abtv. 27. §-ának értelmezése azonban nem teszi lehetővé alkotmányjogi panasz előterjesztését ezen döntésekkel szemben, mert a büntetőeljárás folyamán hozott, kényszerintézkedések elrendeléséről, fenntartásáról és megszüntetéséről szóló határozatok nem tartozhatnak bele az ügyek érdemében hozott végső döntések és a bírósági eljárást befejező egyéb döntések fogalmába.¹⁰⁷⁷

Ugyanakkor egyetértve Lévay Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolásával,¹⁰⁷⁸ az előzetes letartóztatással összefüggő jogsérelmek esetén a hazai jogorvoslati rendszerben ezáltal súlyos hiányosság figyelhető meg, azaz az alkotmánybírósági kontroll hiánya. Ezáltal ellentmondásos helyzet áll fenn, mivel az Emberi Jogok Európai Bírósága is különálló ügynek tekinti a terhelteket sújtó kényszerintézkedésekről szóló önálló bírói döntéseket, és rendszeresen vizsgálja azok

¹⁰⁷⁵ 10/2007. (III.7.) AB határozat, ABH 2007, 211.

¹⁰⁷⁶ 3002/2014. (I.24.) AB határozat, ABH 2014, 1163.

¹⁰⁷⁷ 3036/2013. (II.12.) AB határozat, ABH 2013, 1293.

¹⁰⁷⁸ 3002/2014. (I.24.) AB határozat, [32]

összhangját az Emberi Jogok Európai Egyezményével. Ezzel összefüggésben több alkalommal került sor Magyarország elmarasztalására is.¹⁰⁷⁹

Az Alkotmánybíróság általános érvénnyel állapította meg a 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban:¹⁰⁸⁰ „egyes alapjogok esetében az Alkotmány ugyanúgy fogalmazza meg az alapjog lényegi tartalmát, mint valamely nemzetközi szerződés. Ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság által nyújtott alapjogvédelem szintje semmiképpen sem lehet alacsonyabb, mint a nemzetközi (jellemzően a strasbourgi Emberi Jogok Bírósága által ki bontott) jogvédelem szintje. A *pacta sunt servanda* elvéből [Alkotmány 7. § (1) bekezdés, Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés] következően tehát az Alkotmánybíróságnak akkor is követnie kell a strasbourgi joggyakorlatot, az abban meghatározott alapjogvédelmi szintet, ha saját megelőző „precedens-határozataiból” ez kényszerűen nem következne.”¹⁰⁸¹ Minderre tekintettel véleményem szerint, amennyiben egyedi ügyben, egy adott jogalkalmazói döntés sérti az Egyezményben foglalt azon jogot, amely azonos az Alaptörvényben biztosított valamely alapjoggal, akkor az Alaptörvény Q) cikkéből az is következik, hogy az Alkotmánybíróságnak ügyelnie kell arra, hogy az adott jogszabályi rendelkezés illetve alapjogi kérdés olyan értelmezéssel érvényesüljön, amely a vállalt nemzetközi jogi kötelezettség teljesítését segíti elő, és egyúttal elejét veszi Magyarország elmarasztalásának az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.

Mindezzel ellentétben áll a hazai joghelyzet, mivel a strasbourgi Bíróság gyakorlata alapján – az Egyezmény 5. cikkével összefüggésben – az alkotmányjogi panasz is releváns hazai jogorvoslatnak minősül, ugyanakkor az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések tekintetében az Abtv. jelen rendelkezései okán ez nem érvényesül. Ez az ellentmondás ahhoz vezethet, hogy az Alaptörvényben és az Egyezményben is egyaránt garantált személyi szabadsághoz való jog megsértésekor előzetes letartóztatás esetén az Abtv. jelenlegi szabályai értelmében az *Alkotmánybíróság nem tudja betölteni alapjogvédő funkcióját, ehelyett az érintettnek közvetlenül az Emberi Jogi Bírósághoz kell fordulni jogvédelemért.*¹⁰⁸²

E jogszabályi hiányosság véleményem szerint orvosolható lenne, ha az Alkotmánybíróság változtatna joggyakorlatán és az előzetes letartóztatásról szóló döntést

¹⁰⁷⁹ Így például a Szepesi vs. Hungary (Application no. 7983/06), illetve a Darvas vs. Hungary (Application no. 19547/07)

¹⁰⁸⁰ 61/2011 (VII.13.) AB határozat, ABH 2011, 290.

¹⁰⁸¹ A 61/2011. (VII.13.) AB határozatot megerősítette a 7/2013. (III.3.) AB határozat, ABH 2013, 293. és a 8/2013. (III.1.) AB határozat, ABH 2013, 312.

¹⁰⁸² 3002/2014. (I.24.) AB határozat, [27]

ügydöntő határozatként kezelné, a strasbourgi gyakorlattal megegyezően. Ahogyan Bragyova András alkotmánybíró különvéleményében kifejtette: „az előzetes letartóztatásról szóló határozat ügydöntő abban, hogy jogszerűen fogva tartható-e a bűncselekménnyel vádolt, de az ártatlanság véelme [Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdés] miatt bűnösnek nem tekinthető személy. Ebben a kérdésben az előzetes letartóztatásról szóló bírói határozat ügydöntő: az „ügy” az előzetes letartóztatás jogszerűsége.”¹⁰⁸³ Álláspontom szerint ugyanis a nyomozási bíró által hozott, a személyes szabadság korlátozásáról szóló bírói döntés tárgya a kényszerintézkedés indokoltságának, nem pedig a büntetőjogi főkérdésnek a vizsgálata.

Ezt igazolja a 62/2006. (XI. 23.) AB határozat¹⁰⁸⁴ is, amely értelmében a nyomozási bíró az alkotmányos alapjogok védelmét biztosítja a vádemelést megelőző eljárási szakaszban. Ezzel összhangban fogalmazott a 166/2011. (XII. 20.) AB határozat¹⁰⁸⁵ is, amely kimondta, hogy a nyomozási bíró fő funkciója az eljárási garanciák érvényre juttatása és ennek keretében az alapjogvédelem. Amennyiben ez így van, akkor véleményem szerint a nyomozási bíró alapjogvédelmi tevékenységét – melyet önálló, a kényszerintézkedés ügyében hozott döntésében juttat kifejezésre – az Alkotmánybíróságnak kötelessége lenne felülvizsgálat alá vetni. A fentiekre tekintettel ugyanis e döntések megalapozottságának vagy önkényességének önálló alapjogvédelmi kontroll alá kell esniük.

Összegezve, mindaddig, amíg a magyar Alkotmánybíróság nem változtat eddigi joggyakorlatán vagy ameddig nem következik be jogszabályi változás az előzetes letartóztatást érintő alkotmányjogi panasz szabályozása vonatkozásában, a strasbourgi marasztaló ítéletek mechanikus ismétlésére lehet számítani.

¹⁰⁸³ 3002/2014. (I.24.) AB határozat, [48]

¹⁰⁸⁴ 62/2006 (XI.23.) AB határozat, ABH 2006, 697.

¹⁰⁸⁵ 166/2011. (XII.20.) AB határozat, ABH 2011, 545.

6. rész. A szabadságelvonás alternatívái a büntetőeljárásban

6.1. Problémafelvetések

A magyar jogtörténet már a Bünvádi perrendtartás óta ismeri az alternatív kényszerintézkedéseket, viszont azokat a Bp. még a hatályos német szabályokhoz hasonlóan nem önálló kényszerintézkedésként, hanem a letartóztatás végrehajtási formáiként határozta meg. A Bp. a mai magyar szabályoknál szélesebb körben rendelkezett a fogvatartás alternatíváiról, mivel szabályozta a lakhelyelhagyási tilalom mellett a házi fogságot és a biztosíték és a kezesség intézményét is.¹⁰⁸⁶ Az ezt követő évtizedekben háttérbe szorult e szurrogátumok alkalmazása, hiszen az 1953. évi III. törvény és az 1962. évi 8. tvr. is kizárólag a lakhelyelhagyási tilalmat ismerte. A változás 1973. évi I. törvény hatályba lépésével következett be, hiszen az már kifejezetten rögzítette a személyes szabadság és más állampolgári jogok biztosításának elvét, amely az alternatív kényszerintézkedések fokozatos bővülését és ezáltal a személyi szabadság fokozottabb védelmét eredményezte.¹⁰⁸⁷ Végül a ma is hatályos 1998. évi XIX. törvény – amely azóta számos alkalommal módosításra került – tovább bővítette a letartóztatás helyettesítésére szolgáló kényszerintézkedések alkalmazási körét, mivel lehetővé tette a lakhelyelhagyási tilalom és házi őrizet egyidejű elrendelését, illetve újra szabályozásra került az óvadék intézménye is.¹⁰⁸⁸ Így a hatályos magyar Be. 130. § (2) bekezdése értelmében a bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távortartást is elrendelhet.¹⁰⁸⁹ Ezek közé az alternatívák közé sorolható továbbá az óvadék is, amelyek mind külön cím alatt kerültek szabályozásra.¹⁰⁹⁰ Ugyanakkor jól mutatja az óvadék csekély hazai gyakorlati jelentőségét az is, hogy a letartóztatás alternatívái között nem sorolja fel a törvény a Be. 130. § (2) bekezdésében, illetve a többi helyettesítő kényszerintézkedéstől elkülönülve került szabályozásra.

¹⁰⁸⁶ Bp. 153. §; Bp. 161. §; 162-168. §; lásd: VAMBERY (1916) 179.; ANGYAL (1915) 395.; EDVI ILLES – VARGHA (1911) 162-168. §§, 537. §

¹⁰⁸⁷ HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) 303.

¹⁰⁸⁸ FARKAS – ROTH (2007) 164.

¹⁰⁸⁹ A három kényszerintézkedés között kissé idegen testként jelenik meg a távortartás, amely jóllehet a terheltet mozgásszabadságában korlátozza, mégis céljában és jellegében eltérő a másik két intézménytől, emiatt tényleges alternatívaként történő felsorolása vitatható.

¹⁰⁹⁰ HERKE a letartóztatást helyettesítő kényszerintézkedéseket két csoportra osztja: erkölcsi jellegű intézményekre: ide tartoznak a terhelt mozgását korlátozó intézkedések, azaz házi őrizet, lakhelyelhagyási tilalom és a távortartás. A másik csoportot az anyagi jellegű intézkedések képezik, azaz az óvadék. in: HERKE (2002a) 191-192.

Az alternatív kényszerintézkedések jóllehet kevésbé korlátozzák a terhelt alapvető jogait, vonatkozik rájuk az az elv, hogy nem bírhatnak előrehozott büntetés jelleggel,¹⁰⁹¹ nem írhatnak elő túlzott követelményeket a terhelt számára, illetve csak addig alkalmazhatóak, ameddig az szükséges és arányos az intézkedéssel elérni kívánt cél érdekében, mivel e hatósági beavatkozások is jelentős korlátozást jelentenek a terhelt számára.¹⁰⁹² Minden esetben mérlegelnie kell az eljáró bíróságnak, hogy elkerülhetetlen-e a terhelt alapjogainak korlátozása az eljárás hatékony lefolytatásához.¹⁰⁹³ Alkalmazásuk feltétele, hogy a letartóztatás törvényi okai megállapíthatók legyenek, ugyanakkor a jogszabályi rendelkezések és az ügy körülményei lehetővé teszik, hogy szabadságelvonás helyett alternatív kényszerintézkedést alkalmazzon a bíróság. Azaz fontos kritérium elrendelésük során, hogy a büntetőeljárás céljai akkor is elérhetőek legyenek, ha a letartóztatás helyett a terheltet az „ellenőrzött szabadság” állapotában hagyják.¹⁰⁹⁴

A nemzetközi dokumentumok és az Európa Tanács ajánlásai is próbálják ösztönözni az egyes tagállamokat, hogy a letartóztatást a büntetőeljárás során a lehető legszűkebb körre csökkentsék, és széles körben tegyék lehetővé a szabadságelvonással nem járó egyéb kényszerintézkedések alkalmazását. Az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdése értelmében a bíróságok kötelesek a fogvatartásról hozott döntésük során érdemben megfontolni olyan kényszerintézkedések alkalmazását, amelyek kevésbé súlyos jogkorlátozással járnak, de alkalmasak a terhelt eljárási cselekményen történő megjelenésének biztosítására, illetve elősegítik a büntetőeljárás törvény szerinti lefolytatását. E kötelezettség alapja a „*least restrictive measures*” elve, amely értelmében a hatóságoknak az eljárás eredményes lefolytatásának elérését elsődlegesen a terhelt jogait legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásával kell biztosítaniuk.¹⁰⁹⁵ A strasbourgi Bíróság álláspontja szerint az Egyezmény nem csupán a szabadlábbon történő védekezéshez vagy az ésszerű időtartamon belüli bíróság elé állításhoz való jogot garantálja, hanem arról is rendelkezik, hogy a szabadlábba bocsátás olyan feltételekhez is köthető legyen, amelyek biztosítják a terhelt eljárásról való jelenlétét, de nem eredményezi a terhelt letartóztatását.¹⁰⁹⁶ Egyezményesértő, amennyiben a tagállami eljárási törvény nem rendelkezik ilyen lehetőségekről, illetve az is, ha a hazai bíróságok

¹⁰⁹¹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 16.

¹⁰⁹² BVerfGE 53, 152, 159. NJW 1980, 1448, 1449.; BVerfG StV 1996, 156.

¹⁰⁹³ 2 BvR 2098/12 vom 17.1.2013. BVerfG

¹⁰⁹⁴ 1 BvR 513/65 vom 15.12. 1965, BVerfGE 19, 342, 352.

¹⁰⁹⁵ KADAR – KIRS – LUKOVICS – MOLDOVA – M. TOTH (2014) 26.

¹⁰⁹⁶ Howiecki vs. Poland (Application no. 27504/95) Judgment of 4 October 2001.

nem fontolják meg érdemben, hogy alternatív kényszerintézkedéssel elérhető-e a letartóztatással elérni kívánt cél.¹⁰⁹⁷

A magyar büntetőeljárás törvény ugyanakkor általános szabályként írja elő, hogy ha a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.¹⁰⁹⁸ Tehát a bíróságoknak elviekben elsődlegesen azt kell megvizsgálniuk, hogy a letartóztatás célja elérhető-e egyéb, szabadságelvonással nem járó kényszerintézkedéssel, és ezt a mérlegelést minden e tárgyban történő döntéshozatalkor el kell végezni.¹⁰⁹⁹ Mindennek ellenére mégis visszatérő problémaként jelentkezik hazánkban, hogy a bíróságok nagyon alacsony számban alkalmazták a csekélyebb jogkorlátozással járó kényszerintézkedéseket, mint a házi őrizet vagy a lakhelyelhagyási tilalom. A statisztikai adatok alapján látható, hogy a tavalyi évben összességében csökkent az előzetes letartóztatottak száma,¹¹⁰⁰ de ez a csökkenés nem tulajdonítható annak, hogy a bíróságok többször rendeltek volna el alternatív kényszerintézkedést a letartóztatás helyett. Éppen ellenkezőleg, arányaiban tulajdonképpen évek óta nem figyelhető meg változás az elrendelések számában.¹¹⁰¹

ÉV	Megvádolt személyek száma	Kényszerintézkedések száma vádemeléskor összesen	Ebből			
			őrizetben lévőek száma	előzetes letartóztatásban lévőek száma	lakhelyelhagyási tilalom alatt állók száma	házi őrizetben lévőek száma
2014	88506	4016	635	3066	183	108
2013	79039	3174	429	2502	161	74
2012	82887	3340	605	2500	164	61
2011	93568	3320	456	2641	151	47
2010	90927	3249	347	2667	181	42

¹⁰⁹⁷ Ambruszkiewicz vs. Poland (Application no 38797/03) Judgment of 04.05.2006.

¹⁰⁹⁸ Be. 60. § (2) bekezdés

¹⁰⁹⁹ BH 2007.216.; Emellett a BKv. 99. értelmében amennyiben a letartóztatással elérni kívánt cél biztosítható egyéb intézkedéssel, úgy azt kell a bíróságnak elrendelnie.

¹¹⁰⁰ Az adatok megtekinthetők a Büntetés végrehajtási Szervezet 2014-as Évkönyvében. Forrás: <http://bv.gov.hu/evkonyv> (Letöltés: 2015. május 9.)

¹¹⁰¹ Lásd: Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2014. év, Legfőbb Ügyészség, 2015. A kényszerintézkedések számának alakulása a vádemeléskor 9.p. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok654.pdf>

Az adatok alapján látható, hogy az esetek kevesebb mint 10%-ban kerül sor helyettesítő intézkedés alkalmazására. Azaz kijelenthetjük, hogy a magyar bírói gyakorlat elsődlegesen a teljes szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedés elrendelését preferálja, és csak kivételesen „kockáztatja meg” a kevésbé jogkorlátozó alternatívákat. A strasbourgi Bíróság több esetben is kifogásolta ezt a magyar joggyakorlatot, miszerint a magyar hatóságok meg sem fontolják az ilyen intézkedések elrendelését, az arra vonatkozó indítványokat sok esetben figyelmen kívül hagyják, pedig sok esetben lehetőség lett volna akár óvadék, akár házi őrizet alkalmazására, ezeket ugyanis kifejezetten biztosítja a magyar jog.

Mindemellett a Bíróság felhívta a figyelmet egy további problémára az alternatív kényszerintézkedések csekély számú alkalmazásával kapcsolatban. Ugyanis a *Varga és mások kontra Magyarország*¹¹⁰² ügyben megállapította, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága és az egy főre jutó szabad mozgástér elégtelen volta sértették az embertelen, megalázó bánásmódnak az Egyezmény 3. Cikkében foglalt tilalmát. A Bíróság emellett kimondta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága Magyarországon rendszerszintű probléma, és arra kötelezte Magyarországot, hogy 6 hónapon belül dolgozzon ki egy akciótervet a magyar büntetés-végrehajtási rendszerben fennálló strukturális problémák megoldására. Az ítélet szerint ennek módja a fogvatartottak számának csökkentése pl. a szabadságelvonással nem járó büntetések és kényszerintézkedések (házi őrizet, stb.) szélesebb körű alkalmazásával – a megoldás tehát nem egyszerűen új férőhelyek létesítése.

A német és osztrák eljárási törvények a magyarnál szélesebb körben rendelkeznek a letartóztatás alternatíváiról, mégis általános jelenség, hogy a szabadságelvonás alkalmazása nagyságrenddel meghaladja a helyettesítő kényszerintézkedések számát, de még így is jóval magasabb számban tekintenek el a bíróságok a szabadságelvonástól, mint hazánkban.¹¹⁰³ Az osztrák StPO a magyarhoz hasonlóan tartalmazza azt a szabályt, hogy amennyiben a letartóztatás feltételei megállapíthatóak, a bíróságnak minden esetben mérlegelnie kell, hogy az nem helyettesíthető-e más kényszerintézkedéssel. Ugyanis az arányosság követelményének fontos garanciájaként érvényesül az a szabály, miszerint a

¹¹⁰² Varga és mások kontra Magyarország (Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13) Judgment of 10 March 2015.

¹¹⁰³ Átlagosan 30%-ban rendelnek el letartóztatás helyett valamely alternatív kényszerintézkedést, amely még mindig magasabb arány a magyar joggyakorlatban alkalmazott 10%-hoz képest, de a német és osztrák szakirodalom további növekedést szorgalmaz. in: KRAMER (2009) 68-69.; Statisztikai adatokat lásd: www.destatis.de illetve www.statistik.at

letartóztatást nem lehet elrendelni vagy fenntartani, ha az ügy jelentőségéhez vagy a várható büntetés mértékéhez képest aránytalan lenne, vagy ha a letartóztatás célja más, enyhébb eszköz alkalmazásával is elérhető.¹¹⁰⁴ Az osztrák törvény az egyes alternatív kényszerintézkedéseket nem taxatív módon sorolja fel, hanem azokat csupán példálózó jelleggel határozza meg, amelyek egymás mellett is elrendelhetők, ezáltal teret engedve a bírósági jogalkalmazásnak.¹¹⁰⁵ Így az osztrák joggyakorlatban több olyan alternatívát is alkalmaznak, amelyeket a magyar jog nem ismer, többek között a terhelt fogadalma/kötelezettségvállalása;¹¹⁰⁶ vagy az ideiglenes pártfogó kirendelése.¹¹⁰⁷

6.2. Letartóztatási alternatívákra vonatkozó általános szabályok Németországban

A német szabályozás kissé eltér a hazai szabályoktól, így a letartóztatás alternatíváinak általános szabályozásának részletesebb bemutatása szükséges. A német StPO a jogalkalmazás számára nyitva hagyja a lehetőséget a legkevésbé jogkorlátozással járó, legalkalmasabb eszköz elrendelésére. Tehát csupán exemplifikatív felsorolás található a törvényben arra vonatkozóan, hogy a bíróság milyen előírásokat rendelhet el a terhelt számára meghatározott feltételek teljesülése esetén. A kötött törvényi felsorolás hiánya – az osztrák szabályokhoz hasonlóan – egy rugalmas rendszer kialakítását segíti elő, amely a bírák szabad belátására bízva, hogy milyen helyettesítő intézkedést alkalmaznak a szabadságelvonás elkerülésére. Ez pedig azért is bír különös jelentőséggel a német jogrendszerben, mivel például így külön jogalkotás nélkül került alkalmazásra az elektronikus felügyelet a büntetőeljárásban, mint letartóztatási alternatíva.

A hatályos német törvény nem önálló kényszerintézkedésként szabályozza a letartóztatási alternatívákat, hanem a letartóztatás eltérő végrehajtási módozataiként jelöli meg azokat. Ugyanis a letartóztatás elsődleges végrehajtási módja az elfogatóparancs alapján történő szabadságelvonás, viszont emellett a német StPO lehetőséget ad annak letartóztatással nem járó egyéb módon történő végrehajtására is. Ezt az intézményt a német jog az elfogatóparancs felfüggesztéseként szabályozza, mivel alternatív kényszerintézkedés alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha az elfogatóparancs végrehajtását felfüggesztik. A letartóztatás felfüggesztésére értelemszerűen az

¹¹⁰⁴ oStPO 173. § 1. bek. és 4. bek.

¹¹⁰⁵ FABRIZY (2011) 434.

¹¹⁰⁶ oStPO 173. § 5. bek.

¹¹⁰⁷ oStPO 179. §

arányosság elvéből levezethető¹¹⁰⁸ módon már annak kibocsátásakor is lehetőség van, amennyiben a szabadságelvonás nem tekinthető szükséges és arányos intézkedésnek az eljárás biztonságos lefolytatásához.¹¹⁰⁹ Tehát alapvető követelmény a német bíróságok számára is, hogy minden esetben hivatalból vizsgálják, hogy helyettesíthető-e a letartóztatás egyéb eszközzel.¹¹¹⁰ A bíróság döntését indokolással kell ellátnia, és pontosan meg kell határoznia a terhelt kötelezettségeit, amelyek megsértése a letartóztatás végrehajtásához vezethet.¹¹¹¹ Ugyanakkor a letartóztatás helyettesítésére szolgáló intézmények végrehajtását is meg kell szüntetni, amennyiben annak feltételei nem állapíthatók meg, illetve aránytalan alapjogkorlátozást jelent.¹¹¹²

A német StPO a letartóztatási okonként eltérő letartóztatási alternatívákat határoz meg, amelyek a leginkább alkalmasak lehetnek az adott letartóztatási ok kiküszöbölésére. A szurrogátumok alkalmazásának feltétele, egy olyan prognózis felállíthatósága (*Erwartungsprognose*), amely alapján megalapozottan feltehető, hogy az elrendelt helyettesítő intézkedés alkalmas arra, hogy csökkentse a letartóztatási ok megvalósulásának rizikóját.¹¹¹³ A felsorolt alternatívák külön-külön és egymás mellett is elrendelhetők, az eljáró bírónak mindig az adott ügy körülményeinek figyelembevételével kell döntenie a legalkalmasabb és legkevésbé alapjogkorlátozással járó – akár a törvényi felsorolásban nem megtalálható – intézkedés elrendeléséről. Ha több letartóztatási ok is megállapítható, akkor mindegyiket meg kell vizsgálni, hogy a letartóztatási ok kiküszöbölhető-e valamely helyettesítő intézkedéssel. Az elfogatóparancs felfüggesztése alapvetően nem korlátozódik meghatározott bűncselekménytípusokra, főszabály szerint minden olyan esetben alkalmazható, ahol a terhelt szabadságának elvonásának kérdése felmerül. Az uralkodó szakirodalmi vélemény¹¹¹⁴ szerint ez alól kivételt képez a szökés tényén alapuló letartóztatási ok, amikor kizárt az StPO 116. §-ának alkalmazása. Ezzel szemben megfigyelhető olyan álláspont¹¹¹⁵ is a német kommentárirodalomban, amely szerint szökés ténye esetén is

¹¹⁰⁸ 2 BvR 1070/79 06.02.1980. BVerfGE 53, 152, 159. NJW 1980, 1448, 1449. OLG Koblenz, Beschluss vom 9.12.2010 – 1 Ws 569/10.; LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 1.

¹¹⁰⁹ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 95.; MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 557.

¹¹¹⁰ GÖBEL (2009) 61.; HALLER – CONZEN (2011) 532-533.

¹¹¹¹ MARQUARDT – GÖBEL (1992) 38-39.

¹¹¹² 2 BvR 523/06. Beschluss vom 04.04.2006. BVerfG StV 2006, 251. KMR - STPO: KOMMENTAR ZUR STPO (2011) §116. 2.

¹¹¹³ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 301.

¹¹¹⁴ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 97.; MARKWORDT (2011) 49.

¹¹¹⁵ MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 558.p.; MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 296.; LÖWE-

elrendelhető valamely letartóztatási szurrogátum, ha az alkalmas az eljárás céljának biztosítására.

A törvény ugyanakkor eltérő szabályokat tartalmaz a szökés veszélye, kollúzió veszélye, a meghatározott bűncselekmény, illetve a bűnismétlés veszélye miatt elrendelt letartóztatást helyettesítő intézmények alkalmazására vonatkozóan. A terhelt szökésének veszélye kiküszöbölésére számos alternatívát felsorol a törvény,¹¹¹⁶ amely nem jelent kimerítő felsorolást. Azaz a differenciált szabályozás nem köti a bíróságokat, csupán iránymutatásként szolgál annak eldöntésére, hogy mely szurrogátum mely letartóztatási ok kiküszöbölésére a legalkalmasabb. Egy különbséget mégis felfedezhetünk a letartóztatási okok között, ugyanis szökés veszélye esetén, amennyiben annak feltételei megállapíthatóak, akkor a bíróságnak mérlegelés nélkül kötelező („*Muss-Vorschrift*”) elrendelnie az elfogatóparancs felfüggesztését. Egyéb esetekben a bíróság belátása szerint dönt a kisebb jogkorlátozással járó intézkedés alkalmazásáról („*Kann-Vorschrift*”).¹¹¹⁷ Ellenben a szakirodalom szerint az arányosság elvéből az következik, hogy a bíróságnak minden esetben fel kell függesztenie az elfogatóparancsot, amennyiben annak végrehajtása nem feltétlenül szükséges.¹¹¹⁸ A bíróság által elrendelt alternatívának a cél elérésére alkalmasnak kell lennie, így például a kollúzió esetén a bíróság megtilthatja a terheltnek a tette társával, tanúkkal vagy szakértővel történő kapcsolatfelvételt, illetve bármely olyan kötelezettséget megállapíthat, amely biztosítja a nyomozás rendes lefolytatását.¹¹¹⁹ A bűnismétlés veszélye esetén a törvény eltekint a példálózó felsorolástól, ilyen esetben is számításba jöhet bármely egyéb letartóztatási ok esetén megadott szurrogátum.¹¹²⁰ Így bűnismétlés veszélye esetén elrendelhető a terhelt beleegyezésével valamely terápiás kezelés megfelelő egészségügyi intézményben, vagy akár előzetes pártfogó felügyelet is.¹¹²¹

Az elfogatóparancs felfüggesztésének határidejére vonatkozóan nincs külön rendelkezés a törvényben, mivel a letartóztatás eltérő végrehajtási módjaként a letartóztatással megegyező szabályok érvényesülnek, így főszabály szerint hat hónapig

ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 2.

¹¹¹⁶ Az StPO 116. § (1) bekezdése tartalmazza, hogy mely alternatív intézkedéseket rendelheti el a bíróság különösen szökés veszélye esetén: jelentkezési kötelezettség, tartózkodási hely meghatározása, bírói utasítás, óvadék. in: LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. § Rn. 1.

¹¹¹⁷ Ez abból is következik, hogy ez utóbbi esetekben a törvény szövegezése feltételes módot használ, így azok alkalmazása a törvényi feltételek fennállása esetén is csupán fakultatív. in: KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 97.

¹¹¹⁸ JOECK (2011) §116. Rn. 8.

¹¹¹⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 26.

¹¹²⁰ MEYER-GROBNER - SCHMITT (2014) 559-560.

¹¹²¹ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 104.

tart, amely kivételesen meghosszabbítható.¹¹²² Ha az ügy körülményei megváltoznak, vagy új körülmény merül fel, akkor a helyettesítő intézkedés módosítható, a bíróság akár szigoríthatja is a terheltre rótt kötelezettségeket.¹¹²³ Az elfogatóparancs felfüggesztéséről szóló határozatot az StPO 116. § (4) bekezdése alapján a bíróság vissza is vonhatja, amennyiben a terhelt súlyosan megszegi kötelezettségeit, szökésére tett előkészületet, a bíróság előtti megjelenési kötelezettségének nem tett eleget és nem menti ki magát, általános bizalomvesztés merül fel a terhelttel szemben (*Vertrauenverlust*), illetve az ügy körülményeinek megváltozása teszi szükségessé a letartóztatás végrehajtását.¹¹²⁴ Azaz nem minden kötelezettségzegés sorolható e kitétel alá, ugyanis a pusztá hanyagság vagy tévedés még nem vonja maga után a letartóztatás elrendelését, de ha az sorozatos jelleggel történik, akkor megállapítható e visszavonási ok.¹¹²⁵ Az ún. bizalomvesztés esetköre tulajdonképpen egy gumiklauzulának tekinthető, mivel bármilyen olyan körülményt magába foglal, amely indíciomot képez arra vonatkozóan, hogy a terhelt nem működik közre a hatóságokkal.¹¹²⁶ Végül pedig a körülmények megváltozása magába foglalja az elfogatóparancs felfüggesztését követően fellépő vagy utólag ismertté vált olyan körülményeket, amelyek ha a felfüggesztés pillanatában is megállapíthatók lettek volna, akkor nem kerül sor az alternatív intézkedés elrendelésére.¹¹²⁷ A bírónak semmi esetre sem kötelező a letartóztatást elrendelnie, az ügy összes körülményének figyelembevételével mérlegelnie kell, hogy a helyettesítő intézmény módosítása elegendő-e az eljárás biztosítására.

A törvény nem tesz említést a bűncselekmény súlya miatt elrendelt letartóztatásról („*Tatschwere*”), mivel ebben az esetben objektív alapon rendelik el a terhelt letartóztatását, így elviekben nincs szükség alternatív intézkedés mérlegelésére. Ugyanakkor a német Szövetségi Alkotmánybíróság döntésében kimondta, hogy a katalogizált bűncselekmények gyanúja esetén is csak akkor rendelhető el a letartóztatás, ha valamely más letartóztatási ok is megállapítható.¹¹²⁸ Így függetlenül attól a tényről, hogy a törvény hallgat róla, mégis ilyen esetekben is kötelező a bíróságok számára a

¹¹²² MEYER-GROßNER- SCHMITT (2014) 557.

¹¹²³ MEYER-GROßNER – SCHMITT (2014) 561.

¹¹²⁴ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 47-48.

¹¹²⁵ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 107.

¹¹²⁶ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 336.

¹¹²⁷ 2 BvR 1874/12. Kammerbeschluss vom 27.9.2012. BVerfG; 2 BvR 1092/12. Kammerbeschluss vom 11.7.2012. BVerfG

¹¹²⁸ 1 BvR 513/65 vom 15.12.1965. BVerfGE 19, 342, 350.

letartóztatási szurrogátumok feltételeinek fennállásának vizsgálata és gyakorlati alkalmazása.¹¹²⁹

Összegzésképpen megállapítható, hogy a német eljárási szabályok a bíróságok számára széleskörű mérlegelési lehetőséget biztosítanak a letartóztatási alternatívák használatára, ezáltal elősegítve a terhelt személyi szabadságának védelmét. Azért is kiemelendő a német és osztrák szabályozás e tekintetben is, mivel a joggyakorlat nem ódzkodik e helyettesítő intézkedések alkalmazásától, ellentétben a magyar bírósági gyakorlattal. Ugyanis az elrendelhető intézkedések sokfélesége és kombinálhatósága által fokozottan érvényesül az arányosság követelményének elve, amely tovább erősíti a terhelt joghelyzetét a büntetőeljárásban. Jóllehet mind Németországban, mind Ausztriában a letartóztatások száma meghaladja az alternatív intézkedések számát, de folyamatosan törekszik a törvényalkotás mellett a joggyakorlat is további helyettesítő intézkedések alkalmazásának térnyerésének elősegítésére, mint például az elektronikus felügyelet kiterjesztése a büntetőeljárásokra.

6.3. Lakhelyelhagyási tilalom

A lakhelyelhagyási tilalom a büntetőeljárás sikerét biztosító kényszerintézkedések enyhébb formája, amely a személyi szabadságot legsúlyosabban korlátozó előzetes letartóztatás alternatívája.¹¹³⁰ A letartóztatással ellentétben nem vonja el a terhelt személyi szabadságát, hanem a terhelt mozgási szabadságát és a lakóhely szabad megválasztásának jogát korlátozza a büntetőeljárás zavartalan lefolytatása érdekében.¹¹³¹ Tehát a jogintézmény célja a terheltnek az eljárási cselekményeken való megjelenésének biztosítása, ezáltal a szökésének, elrejtőzésének, illetve bűnismétlésének megakadályozása.¹¹³² A német és osztrák eljárási törvények is tartalmazznak ehhez hasonló mozgásszabadságot korlátozó intézményt. A németeknél az StPO 116. § (1) bekezdés 2. pontjában kerül említésre az „*Aufenthaltsverbot*”, amely lényegében egy

¹¹²⁹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 2.

¹¹³⁰ Be. 137. § (1) bekezdés

¹¹³¹ Az 1896. évi Bünvádi perrendtartás újításaként jelent meg a tartózkodási hely változtatási tilalom, amelyet ekkor még nem tekintettek külön kényszercselekménynek, hasonlóan a mai német szabályokhoz. in: ANGYAL (1915) 395. A Bp. 161. §-ban úgy rendelkezett, hogy ha a bíró megszüntette a vizsgálati fogságot, akkor ezt követően megtilthatta a terheltnek, hogy meghatározott helységben tartózkodjon. Később az 1951. évi Bp. vezette be a mai értelemben vett lakhelyelhagyási tilalmat.

¹¹³² CZINE (2012) 499.

hatósági utasítást jelent a terhelt számára, hogy meghatározott helységet, területet a hatóság engedélye nélkül nem hagyhat el. Ausztriában is a német szabályokhoz hasonló hatósági utasítás vonatkozik a terhelt mozgásszabadságának korlátozására, amelyben a hatóság kijelöli azt a meghatározott területet, amely körzetből a terhelt engedély nélkül nem távozhat.¹¹³³

A lakhelyelhagyási tilalom tehát az előzetes letartóztatáshoz viszonyítva kevésbé jogkorlátozó kényszerintézkedés, amely a terhelt mozgásszabadságát meghatározott közigazgatási egységre korlátozza. Az intézkedés tartalma szerint kétféle tilalmat foglal magába:¹¹³⁴ egyrészt a terhelt meghatározott területet, körzetet engedély nélkül nem hagyhat el, másrészt a tartózkodási helyét, lakóhelyét nem változtathatja meg. A meghatározott területet – amely lehet egy település, de azon belüli kerület vagy városrész is – a terhelt munkahelyének és lakóhelyének közötti útvonal figyelembevételével kell behatárolni, mivel a lakhelyelhagyási tilalom alatt a terhelt végezhet a lakóhelyétől eltérő helyen is munkát.¹¹³⁵ Ugyanakkor azt hangsúlyozni szükséges, hogy e szurrogátum nem a terheltnek nyújtott kedvezmény, hanem egy adekvát jogi eszköz a letartóztatási okok elhárítására.¹¹³⁶

A bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára is dönthet az alternatív intézkedés alkalmazásáról, de akár a terhelt is kérelmezheti a szabadlábra helyezési indítványában. Alkalmazásakor a bíróságnak kettős feltételrendszert¹¹³⁷ kell vizsgálnia. Elsőként vizsgálni kell az előzetes letartóztatás általános és különös okainak meglétét.¹¹³⁸ Azaz tulajdonképpen az első lépés megegyezik az előzetes letartóztatás elrendelési feltételeinek vizsgálatával. Amennyiben annak törvényi okai megállapíthatóak, akkor másodszor a bíróságnak azt kell megvizsgálnia, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok biztosíthatóak-e lakhelyelhagyási tilalommal.¹¹³⁹ A törvény a letartóztatásra vonatkozó szabályokkal ellentétben kifejezetten rögzíti, hogy az eljáró bíróságnak milyen körülményeket kell mérlegelnie a döntés meghozatala során. Eszerint mindig a konkrét ügy összes körülményét figyelembe kell venni, különösképpen a szabadságelvonás helyettesítésekor a bűncselekmény jellegét, a terhelt személyi és családi, egészségügyi

¹¹³³ oStPO 173. § (5) bekezdés 4. pont

¹¹³⁴ KIRALY (2008) 314.

¹¹³⁵ BH2014. 238.

¹¹³⁶ KIRALY (2008) 315.

¹¹³⁷ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 223.

¹¹³⁸ A törvény egy letartóztatási okot sem zár ki előzetesen a vizsgálódási körből, bármelyik, vagy akár több ok fennállásakor is elrendelhető a lakhelyelhagyási tilalom. Nem úgy, mint az óvadék esetében, ahol kizárólag csak a Be. 129. § (2) b) pontos ok esetén lehetséges az elrendelése.

¹¹³⁹ Lásd : BH 2007. 216. ; BH 2014. 206.

körülményeit, illetve az eljárás során tanúsított magatartását, amely indokokat meg kell jelölni az elrendelő határozatban. E törvényi felsorolás közül bármelyik léte indokoltta teheti a szabadságelvonás elkerülését, ugyanis azok alternatívákként értelmezendők, így nem szükséges, hogy az összes körülmény alátámassza a bíróság döntését.¹¹⁴⁰

A bíróság a lakhelyelhagyási tilalmat elrendelő határozatában további korlátozásokat is előírhat a terhelt számára, mint például a rendszeres jelentkezési kötelezettség a rendőrségen vagy bizonyos helyek látogatásának vagy meghatározott személyekkel való érintkezés tilalma, amelyeket a törvény explicit nem határoz meg.¹¹⁴¹ E magyar szabály ellentétben áll a német illetve osztrák törvényi rendelkezésekkel, ugyanis ott ezek a korlátozások önállóan is elrendelhetők, nem kizárólag a lakhelyelhagyási tilalommal együtt, illetve e hatósági utasítások egymással kombinálhatóak és kiegészíthetők, például igazolvány letételével vagy jelentkezési kötelezettséggel.¹¹⁴² Emellett gyakran alkalmazzák olyan terheltek esetében is, akiket valamilyen terápiás kezelésre köteleznek (például alkohol elvonókúrával egyidejűleg vagy kábítószer-függőség esetén).¹¹⁴³ Mindhárom vizsgált jog lehetővé teszi, hogy a lakhelyelhagyási tilalom végrehajtásánál a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel is ellenőrizzék. Ennek indoka abban rejlik, hogy a terhelt jogkövető magatartása e kényszerintézkedés során nehézkesen ellenőrizhető. A terhelt számára előírt korlátozások megtartását mindegyik vizsgált országban a rendőrség¹¹⁴⁴ ellenőrzi, amely feladat megkönnyítésére szolgál a nyomkövető eszköz használata. Hazánkban ennek szabályait a házi őrizet végrehajtására vonatkozó külön jogszabály¹¹⁴⁵ tartalmazza, mivel a 2006. évi LI. törvény a házi őrizetet a lakhelyelhagyási tilalommal azonos módon határozta meg. A nyomkövető eszköz alkalmazásáról szintén a bíróság dönt, de csak a terhelt hozzájárulásával alkalmazható.

A lakhelyelhagyási tilalom időtartamát a Be. az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan, eljárási szakaszok szerint szabályozza. Konkrét időtartam kizárólag a vádirat benyújtását megelőzően található, ha az elrendelést követő hat hónapon belül nem kerül

¹¹⁴⁰ BH 2005.205.

¹¹⁴¹ CZINE (2012) 502.

¹¹⁴² FABRIZY (2011) 434.p.; ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) 249.

¹¹⁴³ OLG Frankfurt StV 1991, 27. KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls Rn. 16. 101.p.

¹¹⁴⁴ Emellett a lakhelyelhagyási tilalom megtartásának ellenőrzésére vonatkozóan csak a katona esetén van külön jogszabály, a 42/2002. (X.10.) HM-BM-IM-MeHVM együttes rendelet a szoros felügyelet alá helyezés végrehajtásának, valamint a katonával szemben elrendelt lakhelyelhagyási tilalom ellenőrzésének szabályairól

¹¹⁴⁵ 6/2003. (IV. 4.) IM-BM együttes rendelet a házi őrizet végrehajtásáról 7/A. §

sor a vádemelésre, akkor a lakhelyelhagyási tilalom fenntartását felül kell vizsgálni, amelyre az ügyésznek a határidő lejárta előtt öt nappal kell indítványt tennie.¹¹⁴⁶ Tehát az előzetes letartóztatással ellentétben az intézkedés fenntartásának szükségességét nem szükséges meghatározott időközönként felülvizsgálni. Álláspontom szerint indokolt lenne az előzetes letartóztatás időtartamára vonatkozó szabályok alkalmazása ilyen esetben is, mivel jóllehet enyhébb alapjogi beavatkozással jár annál, mégis a terhelt szabadságát korlátozza a büntetőeljárás során. Erre példaként hozható fel mind a német mind az osztrák törvényi szabályozás, ahol az összes alternatív kényszerintézkedés időtartamára a letartóztatásra vonatkozó szabályok irányadók.

A törvény lehetővé teszi a lakhelyelhagyási tilalom részleges feloldását, ha a terhelt életkörülményeiben lényeges változás következik be, a melyre vonatkozó kérelmet a terhelt védője is benyújthatja.¹¹⁴⁷ Ehhez hasonló rendelkezést találunk a német és osztrák StPO-ban is, ahol a meghatározott kötelezettségek utólagos részleges módosításáról beszélnek, de tartalmilag lényegében egyet jelent a magyar rendelkezéssel. Így például engedélyezhető a terhelt számára a kijelölt terület egyszeri vagy rendszeres elhagyása, illetve szükség esetén a lakóhely megváltoztatása.¹¹⁴⁸ A lakhelyelhagyási tilalom során előírt kötelezettségek megszegése esetén – ilyen, ha megszegi a lakhelyelhagyási tilalom szabályait, eljárási cselekményeken nem jelenik meg, és ha távolmaradását a terhelt utólag alapos okkal nem menti ki – akkor vele szemben őrizetbe vétel, házi őrizet, illetve előzetes letartóztatás rendelhető el, vagy rendbírsággal sújtható. Bármely megjelölt szankció alkalmazásánál a terhelt magatartásának sajátos körülményeit kell vizsgálni és mérlegelni a kötelezettségszegés súlyosságát, amely alapján a bíróság mérlegelése alapján dönt, hogy melyik elrendelése szükséges és arányos.¹¹⁴⁹

A lakhelyelhagyási tilalom megszűnik, ha annak tartama lejárt, az eljárást jogerősen befejezték, a nyomozást megszüntették, annak határideje lejárt és a lakhelyelhagyási tilalmat a bíróság nem hosszabbította meg, továbbá ha a vádemelést elhalasztották. Ezekben az esetekben a kényszerintézkedés a törvény erejénél fogva szűnik meg, arról nem szükséges külön alakszerű határozatot hozni.¹¹⁵⁰ Emellett értelemszerűen minden olyan esetben meg kell szüntetni a lakhelyelhagyási tilalmat, ha

¹¹⁴⁶ Be. 137. § (6) bekezdés

¹¹⁴⁷ EBH2009. 1939.

¹¹⁴⁸ BH2011. 130.

¹¹⁴⁹ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 228.

¹¹⁵⁰ 4/2007. BK vélemény

elrendelésének feltételei nem állapíthatók meg. Ugyanakkor tekintettel arra, hogy a lakhelyelhagyási tilalom csekély mértékben korlátozza a terhelt személyi szabadságát, így az alaptalan lakhelyelhagyási tilalom esetén nincs helye kártalanításnak.¹¹⁵¹ Összegzésképpen a lakhelyelhagyási tilalom teljes mértékben megfelelő alternatívája a letartóztatásnak, emiatt is szorgalmazandó lenne a gyakoribb alkalmazása, hiszen megfelel az arányosság elvének és alkalmas intézményként szolgálhat annak érdekében, hogy biztosítsa a letartóztatással elérni kívánt célokat.

6.4. Házi őrizet

A házi őrizet egy olyan büntetőpolitikai intézmény, amely alapvetően az egyik legfontosabb előzetes letartóztatást helyettesítő eszköznek tekinthető. A terhelt szabadságkorlátozásának szintjét tekintve az előzetes letartóztatás és a lakhelyelhagyási tilalom között áll. Ugyanis a magyar büntetőeljárás törvény értelmében a terhelt mozgásszabadságát és tartózkodási helyének szabad megválasztásának jogát korlátozza, amely kikötés a bíróság által kijelölt lakásra és az ahhoz tartozó bekerített helyre vonatkozik. E meghatározott helyet csak két, törvényben meghatározott célból hagyhatja el, kizárólag a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítására vagy gyógykezelés céljából.¹¹⁵² A törvényi indokok fennállása esetén is csak a bíróság által meghatározott időben és távolságra lehetséges a kijelölt lakás elhagyása. Tehát jól látható, hogy a házi őrizet szűkebb területre korlátozza a terhelt mozgásszabadságát a lakhelyelhagyási tilomnál, de az előzetes letartóztatás során kijelölt börtöncellánál enyhébb szabályokat tartalmaz. Ugyanakkor mindhárom jogintézmény célja a terhelt jelenlétének biztosítása a büntetőeljárás során, a különbség a szabadságkorlátozás mértékének foka.

A házi őrizet, illetve egyéb letartóztatást helyettesítő kényszerintézkedés alkalmazása azért is szorgalmazandó lenne a gyakorlatban, mivel a fogvatartottak egy büntetés-végrehajtási intézetben szigorú rezsim alatt állnak, örök felügyelete mellett egy kis cellába zárva, amit gyakran több emberrel kell megosztaniuk, ezáltal a magánszférájuk jelentős korlátozás alá kerül. Nem is beszélve a fokozott pszichikai megterhelésről, amely jóval megterhelőbb egy előzetes letartóztatásban lévő terhelt

¹¹⁵¹ Be. 580. §

¹¹⁵² Be. 138. § (1) bek.

részére (aki nem tudja, hogy mikor szabadulhat és milyen büntetés vár rá), mint egy jogerős büntetését töltő elítélt számára.¹¹⁵³ A letartóztatással szemben a házi őrizet sokkal kevésbé korlátozza a terhelt szabadságát, illetve a szabad mozgás lehetősége is meghatározott feltételek mellett biztosított számára (megszokott környezetben élhetnek, nem jelentkeznek a tipikus börtönártalmak, emellett napi szinten találkozhatnak hozzátartozóikkal).

A házi őrizetet a hatályos magyar Be. külön kényszerintézkedésként szabályozza, hasonlóan Ausztriához, mivel az oStPO 173a §-ban rendelkezik a „*Hausarrest*” szabályairól. Az osztrák és a magyar szabályozás alapjaiban megegyezik egymással, elrendelési feltételek, illetve a végrehajtás tekintetében.¹¹⁵⁴ Ezzel ellentétben a német jog az StPO 116. § (1) bekezdés harmadik pontjában a többi alternatív kényszerintézkedéssel együtt, a letartóztatás végrehajtási formájaként sorolja fel, mint hatósági utasítás, amely alapján a terhelt csak felügyelet mellett hagyhatja el a kijelölt lakást.¹¹⁵⁵ Németországban a házi őrizetet, a lakhelyelhagyási tilalommal együtt elsődlegesen a szökés veszélyének kiküszöbölése céljából rendelik el, bár nem kizárt más letartóztatási ok fennállása esetén sem. Ugyanakkor a német törvény *expressis verbis* kizárólag a szökés veszélye esetén rendelkezik e szurrogátumokról.¹¹⁵⁶ A gyakorlatban a házi őrizet a büntetőeljárás során főleg a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott intézkedés. Ezt támasztja alá az a törvényi megfogalmazás is, hogy a terhelt csak meghatározott felügyelet mellett hagyhatja el a kijelölt lakást, amely nem feltétlenül hatósági felügyeletet jelent.¹¹⁵⁷ A fiatalkorúak esetében szülő vagy törvényes képviselő, esetlegesen szociális gondozók is elláthatják ezt a feladatot, ezáltal tehermentesítve a rendőrséget, akik csak szűrőpróbaszerűen ellenőrzik a bírói döntés betartását.

Mivel a terhelt személyi szabadságának gyakorlásában a házi őrizet során lényegesen korlátozva van, és már-már szabadságtól való megfosztásnak is tekinthetjük, így az elrendelésére ügyészi indítvány alapján vagy hivatalból a nyomozási bíró, később az ügyben eljáró bíróság jogosult. További részletszabályaira (tartama, fenntartása és

¹¹⁵³ BERTEL – VENIER (2012) 477.

¹¹⁵⁴ A témáról lásd bővebben: KUPECKI (2015) 121-147.

¹¹⁵⁵ Emellett a német jogban nem kizárólag az elfogatóparancs felfüggesztése esetén alkalmazható kényszerintézkedés a „*Hausarrest*” kifejezés, hanem büntetőjogi szankcióként is használják. Ugyanis az ún. „*elektronische Hausarrest*”, azaz elektromos felügyelet eredendően szankcióként került alkalmazásra, és csak később kezdték el már a büntetőeljárás során a letartóztatás helyettesítésére használni, a bírói jogalkalmazás rugalmasságának köszönhetően. Erről részletesebben a következő alfejezetben.

¹¹⁵⁶ Emellett az StPO 116. § (1) bekezdése az exemplifikatív felsorolás során megemlíti: az időszakos jelentkezési kötelezettséget, a lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet, illetve óvadék adásának alkalmazását.

¹¹⁵⁷ MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) Rn. 9. 558.

megszüntetése) hatályos magyar Be.-ben az előzetes letartóztatás szabályait kell alkalmazni, hasonlóan az osztrák és német szabályokhoz.¹¹⁵⁸ Ennek megfelelően a házi őrizet elrendelésének *egyik feltétele* a szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény megalapozott gyanúja és az előzetes letartóztatás egy vagy több különös okának fennállása. A bíróság szabad mérlegelési körébe tartozik, hogy letartóztatás helyett elrendeli-e a terhelt házi őrizetét. Emellett *másik fontos feltétel*, hogy a bíróság ki tudjon jelölni egy olyan lakást, ahol a terhelt életvitelszerűen tartózkodhat és tartózkodik. Nem szükséges, hogy a kijelölt lakás a terhelt saját tulajdonát képezze, de olyan helynek kell lennie, ahol legálisan és életvitelszerűen tartózkodhat, általában valamely családtagnál.¹¹⁵⁹ Amennyiben mindkét feltétel teljesül, akkor a bíróság alakszerű határozatban jelöli ki a megfelelő lakást a házi őrizet végrehajtására. A határozatban mindemellett pontosan meg kell jelölni, hogy milyen célra, milyen időközönként és milyen távban hagyhatja el a terhelt a házi őrizetet, amely alapvetően csak nagyon szűk körben lehetséges, mivel az engedély nem lehet általános, sem rendszeres, kizárólag konkrét célhoz kapcsolódhat.¹¹⁶⁰

A döntés meghozatalakor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a házi őrizet akkor lehet elrendelni, amennyiben az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok azáltal is biztosíthatóak.¹¹⁶¹ A bíróságnak valamennyi eljárási szakaszban vizsgálnia kell a kényszerintézkedés indokoltságát.¹¹⁶² Ausztriában a helyettesítő kényszerintézkedések elsődlegességét mutatja az a rendelkezés, miszerint a bírónak döntésében konkrét tényekkel kell alátámasztania, hogy miért nem lehetséges a letartóztatás helyett házi őrizetet alkalmazni.¹¹⁶³ Az osztrák eljárási törvény 179. szakasza lehetővé teszi esetenként a bíróság számára, hogy az indítvány beterjesztését követően ideiglenes pártfogót rendeljen ki azzal, hogy a terhelt életviszonyairól és szociális körülményeiről tájékoztassa a bíróságot – beleértve annak a vizsgálatát, hogy a terhelt valamely foglalkozást vagy képzést a letartóztatás céljának veszélyeztetné – továbbá a házi őrizet feltételeinek végrehajtásának lehetőségéről.¹¹⁶⁴

Emellett nem hagyható figyelmen kívül a terhelt eljárás során tanúsított magatartása, illetve megjelenik mérlegelési szempontként a büntetőeljárás időtartama. A

¹¹⁵⁸ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 575.

¹¹⁵⁹ CZINE (2012) 507.

¹¹⁶⁰ BH2009. 235.; BH2014. 238.

¹¹⁶¹ 4/2007. BK vélemény

¹¹⁶² BH2002.348.

¹¹⁶³ BERTEL – VENIER (2012) 479.

¹¹⁶⁴ FABRIZY (2011) 437.

lakhelyelhagyási tilalommal ellentétben a magyar jogalkotó nem sorolja fel a terhelt személyi és családi körülményeit, jóllehet azokat a gyakorlatban már csak a lakásfeltételek vizsgálatakor is tekintetbe veszi a bíró. Tekintettel arra, hogy a házi őrizet alkalmazási feltétele az előzetes letartóztatással mutatnak egyezést, így e kényszerintézkedések tartamának szabályai megegyeznek.¹¹⁶⁵ Azaz a házi őrizetre irányadó az eljárási szakok szerint eltérő meghosszabbítási, illetve felülvizsgálati határidők, illetve a letartóztatásra vonatkozó maximális határidőre, illetve megszűnésre vonatkozó rendelkezések is.

A házi őrizet végrehajtása alapvetően önkéntes jogkövetésen alapul, amelynek ellenőrzése a rendőrség feladatát képezi. A házi őrizet foganatosításának több fokozata ismert az ellenőrzés intenzitásának mértékéhez mérten.¹¹⁶⁶ A legenyhébb ellenőrzési forma az időszakonkénti telefonon vagy személyes ellenőrzés, amely általában a csekély tárgyi súlyú bűncselekmények gyanúsítottjaival szemben kerül alkalmazásra. Ezt követi az a terhelti kötelezettség, amikor előírják számára a meghatározott időközönkénti jelentkezést, általában telefonon. A legkötöttebb végrehajtási mód pedig a folyamatos rendőri ellenőrzés tekinthető, amely azonban a magas végrehajtási költsége és a rendőrségi kapacitás hiánya miatt kivételes esetnek tekinthető.¹¹⁶⁷ A házi őrizet foganatosításának részletes szabályait a 6/2003. (IV.4.) IM-BM együttes rendelet szabályozza, miszerint az ellenőrzésnek három módja van: járőr útján, eseti ellenőrzéssel, illetve a bíróság rendelkezése alapján technikai eszközzel, amely gyakorlati alkalmazása elenyészőnek nevezhető.¹¹⁶⁸ Ezen belül a rendőrség ellenőrizheti, hogy a terhelt a kijelölt lakáson tartózkodhat-e, illetve azt a meghatározott célból és ideig hagyta-e el. Amennyiben a terhelt személyi, családi körülményeiben olyan lényeges változás következett be, az indokolttá teheti a bírói döntés felülvizsgálatát és a házi őrizet elrendelő határozat megváltoztatását. Az erre vonatkozó kérelmet a terhelt az ügyész útján indíthatja a vádirat benyújtása előtt.¹¹⁶⁹

A házi őrizet szabályainak megszegése, vagy szabályszerű idézés ellenére történő távolmaradás esetén, a terhelt őrizetbe vehető, előzetes letartóztatása rendelhető el illetve rendbírósággal sújtható. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a házi őrizet elrendelését semmiképpen sem szabad a bíróság kegyének, vagy jóindulatának tekinteni, mivel ez az

¹¹⁶⁵ Lásd : 99/2012. BK vélemény

¹¹⁶⁶ BERTEL–VENIER (2012) 481.

¹¹⁶⁷ HERKE (1998) 469-470.

¹¹⁶⁸ E témakört a következő alfejezet részletezi.

¹¹⁶⁹ CZINE (2012) 508.

intézmény a terhelt alapvető jogát biztosítja azáltal, hogy a házi őrizet során kevésbé korlátozzák szabadságában a büntetőeljárás során.¹¹⁷⁰ Ezt támasztják alá azok a törvényi rendelkezések is, miszerint a letartóztatáshoz hasonlóan a házi őrizetben töltött időt is beszámítják az esetlegesen kiszabott szabadságvesztés időtartamába, illetve a jogtalan házi őrizet esetén kártalanítás jár, azaz a szabadságkorlátozás kellően nagyfokú, így az semmi esetre sem tekinthető a terhelt számára adott kedvezménynek vagy előnynek.¹¹⁷¹

6.5. Elektronikus felügyelet, avagy a lábbilincs alkalmazása a házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom végrehajtása során („*elektronische Fußfessel*”)

A technika folyamatos fejlődésének köszönhetően nemcsak a bűnelkövetők eszköztára bővült, hanem ezzel egyidejűleg az igazságszolgáltatási szerveké is. Ennek kiváló példája az elektronikus nyomkövető eszköz alkalmazása a büntetőeljárások során, amelynek bevetése mindegyik vizsgált országban lehetséges. Ez a megoldás költséghatékonyabb a járőri felügyeletnél, továbbá állandó ellenőrzést biztosít, és a szökések kockázatát is minimalizálja.

Az elektronikus megfigyelés elterjedésének eredményeképpen az Európa Tanács szintén foglalkozott e jogintézménnyel és ajánlást fogalmazott meg annak érdekében, hogy elősegítse annak hatékony és minél szélesebb körű alkalmazását. E cél elérése érdekében 2014-ben kiadta a *CM/Rec (2014)4. számú ajánlását az Electronic Monitoringról az azt alkalmazó államok számára*. Fő célkitűzésként pedig azt jelölte meg, hogy olyan alapelveket fogalmazzon meg, amelyek az elektronikus ellenőrzés keretében arányos és hatékony felhasználást biztosítanak a büntető igazságszolgáltatás során az érintett személyek jogainak tiszteletben tartása mellett.¹¹⁷² Az elektronikus lábbilincs alkalmazásának két típusát különböztethetjük meg. Az egyik, amikor a klasszikus házi őrizet végrehajtását elektronikus bilinccsel ellenőrzik. Itt tulajdonképpen az érintett nem hagyhatja el a kijelölt lakást, csak a legszűkebb törvényben meghatározott esetben, ezt a megoldást követi hazánk büntetőeljárásai törvénye is. A másik típus pedig az elektronikus felügyelet (*electronic monitoring*), amely megengedőbb szabályokat tartalmaz, hiszen az érintett a végrehajtás során munkát vállalhat, meghatározott

¹¹⁷⁰ FABRIZY (2011) 437.

¹¹⁷¹ BH2011. 130.

¹¹⁷² Európa Tanács CM/Rec (2014)4. számú ajánlása II. pont

időtartamon és útvonalon belül mozoghat, természetesen végig viselnie kell a nyomkövető eszközt.¹¹⁷³ Ez utóbbi alternatívát fedezhetjük fel a német és az osztrák szabályozásban is bizonyos eltérésekkel, amelyeket a későbbiekben ismertetek.

Mivel ilyen eszköz alkalmazása szintén jelentős beavatkozás a terhelt személyi szabadságába, így mindhárom jogban kizárólag a bíróság rendelheti el, hogy a házi őrizet és a lakhelyelhagyási tilalom előírásainak betartását a rendőrség a gyanúsított mozgását nyomon követő technikai eszközzel ellenőrizze.¹¹⁷⁴ A köznyelvben lábbilincsként emlegetett elektronikus nyomkövető eszközt hazánkban a 2009-es Be. törvénymódosítás¹¹⁷⁵ eredményeképpen a lakhelyelhagyási tilalom végrehajtása során is lehet alkalmazni, de 2014. január 1-jéig mindkét kényszerintézkedés esetében csak a gyanúsított beleegyezésével lehetett használni,¹¹⁷⁶ azóta törvényben meghatározott kivételekkel hozzájárulás nélkül is elrendelhető. Az elrendelés előtt a bíróság a rendőrség segítségét kérheti az adott terület technikai feltételeinek felméréséhez. A szakemberek és informatikusok megállapítják, adottak-e a feltételek az eszköz üzemeléséhez, például van-e bekötve elektromos áram, van-e megfelelő térerő, hogy a készülék jeleket küldjön a megfigyelő központba. Emellett fontos emellett megjegyezni az alkalmazás kapcsán, hogy „az elektronikus nyomkövető eszköz alkalmazása a szökés vagy elrejtőzés veszélyét nem küszöböli ki, csupán a lakhelyelhagyási tilalom vagy a házi őrizet szabályainak megtartásának hatékony rendőri ellenőrzését, illetve a szabályok megszegése esetén a gyors rendőri intézkedést biztosítja.”¹¹⁷⁷

A Be. 138. § (4) bekezdése alapján a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz alkalmazásának elrendeléséhez csak szűk körben nem szükséges a terhelt hozzájárulását beszerezni. Így a terhelt beleegyezése nélkül akkor lehetséges, amennyiben a terhelttel szemben személy elleni erőszakos bűncselekmény¹¹⁷⁸ elkövetése miatt van folyamatban büntetőeljárás. A másik esetkör az az ügyek képezik, amikor a terhelt azért került házi őrizetbe, mert az előzetes letartóztatásának maximális határideje lejárt, ilyenkor ugyanis kötelező jelleggel kell a nyomkövető eszközt viselniük.¹¹⁷⁹ E két

¹¹⁷³ ÖNEL (2012) 2-3.

¹¹⁷⁴ A rendőrség ellenőrző tevékenységére a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, illetve a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet vonatkozik.

¹¹⁷⁵ 2009. évi LXXXIII. törvény 20.§, amelyet azóta a 2013. évi CLXXXVI. törvény 73.§ b) módosított

¹¹⁷⁶ Megállapította a 2013. évi CLXXXVI. törvény 16. §

¹¹⁷⁷ BH2014. 268.

¹¹⁷⁸ Btk. 459. § 26. pont, például: az emberölés [160. § (1)-(3) és (5) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (3)-(6) és (8) bekezdés]; a szexuális kényszerítés (196. §), a szexuális erőszak [197. § (1)-(4) bekezdés]

¹¹⁷⁹ Arra tekintettel került a törvénybe ez a módosítás, hogy az ún. „ároktői banda” sajtónyilvánosságot is kapott ügyében a terhelt az előzetes letartóztatás maximális határidejének lejártát követően házi őrizetbe

kivétel esetében a lábbilincs elrendelése nem képezi bírói mérlegelés tárgyát. Természetesen akkor nem lehetséges a nyomkövető eszköz bevetése, ha a szükséges technikai feltételek nem biztosíthatóak, például nincs áram a kijelölt lakásban.¹¹⁸⁰ Ilyen esetekben a bíró nem tudja elrendelni az eszköz alkalmazását, ugyanakkor a házi őrizetet folyamatos rendőri felügyelettel kell végrehajtani. Ugyanakkor a 3/2013. (XI.4.) BK vélemény úgy fogalmazott, hogy „a bíróságnak arra van jogszabályon alapuló jogosultsága, hogy a házi őrizetben lévő terheltnek a mozgását nyomon követő technikai eszközzel való ellátását rendelje el akkor, ha ehhez a terhelt írásbeli hozzájárulását adja és ha a rendőrség közlése szerint a kijelölendő lakásban a technikai eszköz alkalmazásának feltételei fennállnak.” Ellenben az a hatályos magyar szabályozás, amely nem minden esetben követeli meg a terhelt hozzájárulását a technikai eszközzel történő megfigyeléshez, ellentétben áll az Európai Tanács Electronic Monitoringról szóló CM/Rec(2014)4. számú ajánlásában foglaltakkal és számos külföldi ország gyakorlatával.¹¹⁸¹ Megjegyzendő, hogy sem a német, sem pedig az osztrák jog nem ismer ilyen kivételt, tekintettel a terhelt alapjogaiba történő sokrétű beavatkozásra, ami a későbbiekben még kifejtésre kerül.

A német és osztrák szabályozás is lehetővé teszi a terhelt elektromos nyomkövetővel történő megfigyelését, amelyet Ausztriában¹¹⁸² elektronikus házi őrizetként („*elektronisch überwachter Hausarrest*”), Németországban¹¹⁸³ pedig elektronikus felügyeletként („*elektronische Aufenthaltsüberwachung*” – EAÜ) emlegetnek a szakirodalomban. Alapvetően mindkét országban a szabadságvesztés büntetés alternatívájaként, főleg a terhelt reszocializációjának elősegítése céljából vezették be az elektronikus felügyeletet. A két ország vonatkozó részletszabályai nagymértékű hasonlóságot mutatnak, mivel az alkalmas szálláshelyen kívül

kerültek, ahonnan megszöktek, és a rendőrség Svájcban fogta el őket. Megjegyzendő, hogy a magyar igazságszolgáltatásnak közel öt év kellett hozzá, hogy nem jogerős ítéletet hozzon az ügyben.

¹¹⁸⁰ CZINE (2012) 509.

¹¹⁸¹ Európa Tanács CM/Rec (2014)4. számú ajánlásának IV. 15. pontja

¹¹⁸² Gesetz über elektronische Aufsicht im Vollzug der Freiheitsstrafe (EAsTVollzG) 30.07.2009 = BGI. 2009. 360. Ausztriában 2010 szeptembere óta van lehetőség elektronikus felügyelet alkalmazására elsődlegesen a szabadságvesztés alternatívájaként [StVG 156b. § (1)-(3)]; de a büntetőeljárásban az oStPO 173a § (1) bekezdése alapján is lehetséges. A Részletszabályokat a végrehajtási törvény (*Strafvollzugsgesetz*) tartalmazza.

¹¹⁸³ A 2011. január 1-jén bekövetkezett törvénymódosítás eredményeképpen az StGB 68b.§ (1) bekezdés Nr. 12, 3, 4 alapján lehetséges az elektronikus felügyelet alkalmazása. Több modellkísérlet pozitív eredményeinek köszönhetően a bíróságok – elsőként Frankfurtban – alkalmazták a büntetőeljárás során a letartóztatás helyett, annak alternatívájaként az elektronikus felügyeletet elrendelni, azaz tulajdonképpen törvényi szabályozás nélkül terjedt el a joggyakorlatban, az StPO 116. § (1) bekezdés exemplifikatív felsorolásának hála. in : MAYER (2004) 466-476.

megkövetelik a kereső tevékenység, illetve foglalkozás üzését (Ausztriában csupán lehetőség), amely napirend összeállítását teszi lehetővé, ez pedig a terhelt önkontrollját erősíti. A megfigyelés technikai kialakítása megegyezik a hazaival, azaz szükséges a terheltre erősített nyomkövető, egy beltéri egység, amelyek összeköttetésben állnak és jelzéseket küldenek a központba, ahol ellenőrizni tudják a terhelt mozgását.¹¹⁸⁴ Ugyanakkor a magyar szabályoktól eltérően mindkét országban az elektronikus felügyelet egy átmeneti intézkedést jelent a házi őrizet és a lakhelyelhagyási tilalom között. Ugyanis mindkét jog lehetővé teszi, hogy a terhelt napközben meghatározott célra (akár munkavállalás miatt, amelyet a magyar szabályok kizárnak) elhagyja a kijelölt lakást, amely a lakhelyelhagyási tilalommal állítható párhuzamba. Míg az esti és éjszakai órákat kell a lakásban töltenie, ez pedig a házi őrizettel egyező rendelkezés. Ezt a típusú elektronikus felügyeletet a magyar jog nem ismeri, de további letartóztatási alternatíva lehetne hazánkban a jövőben.

A letartóztatás vonatkozásában az elektronikus felügyelet elsődlegesen a terhelt eljárási jelenlétét biztosító intézmény, leginkább a terhelt szökésének megakadályozása céljából alkalmazzák, amely funkcióját az eddigi adatok alapján teljes sikerrel be is tölti.¹¹⁸⁵ Ugyanis a még eljárás alatt álló terhelt számára sokkal kevésbé jelent jogkorlátozást a lábbilincs viselete, mint a teljes szabadságelvonnással járó letartóztatás, hiszen ennek köszönhetően az eljárás alatt sem kell lemondania kereső tevékenységéről, ezáltal a családfenntartása sem kerül veszélybe, illetve szociális kapcsolatai is megmaradnak. Egyik vizsgált jogban sem feltétel, hogy a terhelt a saját lakásában töltsen a felügyelet időtartamát, elfogadható egy harmadik személy által felajánlott lakhely, de akár szociális otthon is lehet. Az elektronikus felügyelet végrehajtása során Ausztriában, ellentétben a büntetés végrehajtásával, a büntetőeljárás során a terheltnek nem kötelező kereső tevékenységet folytatnia, elégséges ugyanis ha „rendezett életviszonyokkal” rendelkezik.¹¹⁸⁶ Ezzel szemben Hessenben a letartóztatás helyett elrendelt elektronikus felügyelet során szükséges a foglalkozás igazolása, amely ellentmond annak a szabálynak, hogy az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartott nem kötelezhető

¹¹⁸⁴ BRÜCHERT (2002) 224.

¹¹⁸⁵ FÜNFSINN (2009) 696.

¹¹⁸⁶ A büntetés helyett alkalmazandó elektromos felügyelet esetén ugyanis az osztrák törvény megköveteli a normál munkarendben történő foglalkozást, amely átlagosan 38,5 órát jelent hetente. Németországban szintén kötelező a kereső tevékenység végzése, ugyanakkor megengedőbb szabályokkal, ugyanis elegendő a minimum heti 20 óra, tehát részmunkaidős tevékenység is. Ugyanakkor a foglalkozás fogalmát szélessen kell értelmezni, akár közhasznú munka is ide tartozik. in: HOCHMAYR (2012) 538.

munkavégzésre.¹¹⁸⁷ Az osztrák szabályok szerint a szabadságvesztés helyett elrendelt lábbilincs esetén az elítéltnak kell annak költségeit viselnie (napi 22 euró),¹¹⁸⁸ ugyanakkor ez a rendelkezés nem vonatkozik az eljárás alatt álló elektronikus felügyelet alatt álló terheltekre sem Ausztriában, sem Németországban. Mindkét vizsgált országban lehetőséget biztosítanak a terheltek számára, hogy napközben elhagyja a kijelölt lakását, de csak meghatározott célból, így különösen munkavégzés, tanulmányok, szükséges orvosi kezelés, illetve az életfenntartáshoz feltétlenül szükséges okból, de a lehető legrövidebb útvonalon. Az arányosság elvének és az ártatlanság vélelmének ellentmondó rendelkezés, miszerint míg a büntetés-végrehajtás során megengedett meghatározott óraszámban a heti szabadidő eltöltése a lakáson kívül, addig az elvileg ártatlannak tekintett terheltek számára mindkét jogban szigorúbb szabályok érvényesülnek, mint a már elítéltek esetén.¹¹⁸⁹

Az elektronikus felügyelet szabályainak megszegése esetén az osztrák szabályozás tartalmaz a legdifferenciáltabb rendelkezéseket, hiszen különbséget tesz a súlyos (szökési kísérlet, az eszköz manipulációja, újabb bűncselekmény elkövetése) és enyhe szabályszegés között. Súlyosabb esetben egyből elrendelik a terheltek letartóztatását, kevésbé súlyos esetek pedig figyelmeztetést, majd formális megrovást vonnak maguk után. Ezzel szemben sem a magyar sem a német szabályok nem alkalmaznak ilyen különbségtételt a szabályszegések között, jóllehet érdemes lenne megfontolni annak alkalmazását. Hiányosságként értékelendő emellett a német jogrendszerben, hogy az elektronikus felügyelet a joggyakorlatban terjedt el, amelyről az StPO nem tartalmaz rendelkezést. Ez alapvetően nem probléma, mivel az StPO példálózó felsorolása lehetővé teszi a jogalkalmazás számára az elektronikus bilincs elrendelését. Ugyanakkor a törvényi szabályok hiánya miatt nincs egzakt rendelkezés az elektronikus felügyelet szabadságvesztésbe való beszámítására vonatkozóan, amely hiátust a jogalkotónak mihamarabb rendeznie kellene.¹¹⁹⁰

Az elektronikus házi őrizet, illetve felügyelet tehát nem jelenti a terheltek szabadságának teljes elvonását, hanem a szabadságkorlátozás egy formája, ugyanis jóval kisebb alapjogkorlátozást jelent a terheltek számára a letartóztatáshoz képest. Mivel annak során a terheltek látogatókat fogadhat, szélesebb mozgástere van, mint egy büntetés-végrehajtási intézményben, ezért a letartóztatás megfelelő alternatívájának tekinthető

¹¹⁸⁷ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 99.

¹¹⁸⁸ StVG 156b. § (3) bekezdés

¹¹⁸⁹ HOCHMAYR (2012) 540.

¹¹⁹⁰ FÜNFSINN (2009) 697.

intézmény. Mindezen pozitívumok ellenére is kritikus hangok jelentek meg a német szakirodalomban az elektronikus lábbilincs ellen. A legfőbb ellenérv, hogy az elektronikus felügyelet a technika fejlődésével totális ellenőrzést tesz lehetővé, amely a terhelt alapjogaiba történő súlyos beavatkozásként értékelhető. Továbbá a megfigyelést biztosító eszköz meghibásodása lehetőséget teremt a terheltnek a bírói utasítások kijátszására, illetve szökés megkísérlésére.¹¹⁹¹ Emellett az elektronikus felügyelet a személyi szabadság mellett egyéb alapvető jogokat is korlátoz. Elsődlegesen a terhelt emberi méltóságához fűződő jogát, hiszen nagyfokú pszichikai megterhelést okoz a terhelt számára, mivel nyári időszakban rövidebb nadrággal viselve bárki számára látható, így stigmatizáló hatása is lehet.¹¹⁹² Továbbá a kritikusok szerint az elektromos bilincs tárggyá degradálja az embert, ezáltal a méltóságában sérti.¹¹⁹³ Emellett sérül a terhelt információs önrendelkezési joga is,¹¹⁹⁴ illetve a magánlakáshoz való joga és a lakóhely szabad megválasztásának joga, mivel a lábbilincs alkalmazásával az állam súlyosan korlátozza a terhelt e jogosultságait.¹¹⁹⁵ Ezzel szemben ellenérvként hozható fel, hogy a terhelt főszabály szerint beleegyezését adja az elektronikus lábbilincs viselésére, ugyanis ezáltal akarja elkerülni a letartóztatását, illetve a börtönben töltött időt. Emellett azáltal, hogy kizárólag bíróság rendelheti el és csak jogszabály alapján, akkor az nem kerülhet konfliktusba az érintett alapjogokkal.¹¹⁹⁶ Véleményem szerint nem lehet egyetérteni a felhozott kritikai észrevételekkel, mert a lábbilincs a terhelt fogvatartásának elkerülése miatt került alkalmazásra, mivel ez a helyettesítő intézkedés még mindig kevésbé jelent abszolút állami kontrollt az érintett felett, mint egy fogdában történő fogság. Így nem lehet egyetérteni azzal a véleménnyel, miszerint az elektronikus bilincs nagyobb pszichológiai hatással bír a terheltre, illetve nagyobb jogkorlátozással jár, mint a teljes szabadságelvonás. Ugyanis nagyobb hatalomgyakorlási képességet nem lehet elképzelni, minthogy a letartóztatással a terhelt szabadságát elvonják.¹¹⁹⁷ Így egyetértve *MAYER* véleményével miszerint, nem lehet alkotmányjogi aggály az elektronikus megfigyelés tekintetében, amennyiben az ellenőrzött személy a meghatározott alapjogainak korlátozásába beleegyezik és ezt a határt az intézkedés nem lépi túl.¹¹⁹⁸

¹¹⁹¹ ÖNEL (2012) 23.

¹¹⁹² 1 BvL 19/63 vom 16.07.1969, BVerfGE 27, 1. sog. „*Lebach-Urteil*” in: HAVERKAMP (2002) 188.

¹¹⁹³ DELEUZE (1992) 185.

¹¹⁹⁴ 1 BvR 536/72 vom 5. Juni 1973. BVerfGE 35, 202.

¹¹⁹⁵ ÖNEL (2012) 26-31.

¹¹⁹⁶ WALTER (1999) 291.p.; DEMBOWSKI (2003) 728.

¹¹⁹⁷ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) 102

¹¹⁹⁸ *MAYER* (2004) 25.

Hazánkban sajnálatos módon a gyakorlatban minden pozitívuma ellenére még mindig nem terjedt el kellő mértékben az elektromos felügyelet alkalmazása. Ennek hátterében sokszor a hiányzó pénzügyi erőforrás áll, mivel ilyen eszközök beszerzése nagyobb kiadással jár, jóllehet csak a beszerzés jelenti az egyszeri nagyobb kiadást, ugyanis már az alkalmazás során költséghatékonyabb, mint az állandó járőri felügyelet. Emellett további probléma, hogy sok terhelt esetében nincsenek meg a megfelelő körülmények, mint például áramhiány a lakásban, amely akadály esetén nem lehetséges a nyomkövető elrendelése. Véleményem szerint megfontolandó lehetne a magyar jogalkotás számára egy a német és osztrák típusú elektronikus felügyelet törvényi szabályozása, mivel az egy újabb letartóztatási alternatívát jelentene a magyar jogban, ezáltal szélesítené a bíróság által alkalmazható szurrogátumok körét.

6.6. Óvadék

Az óvadék olyan vagyoni természetű biztosíték, amely az előzetes letartóztatásnál enyhébb jogkorlátozást jelent, és vagyoni értéke folytán hivatott biztosítani, hogy a terhelt ne szökjön meg, illetve a hatóság megjelenésére felszólító határozatának engedelmeskedjen.¹¹⁹⁹ Tehát az óvadék a letartóztatás alternatívája, amely a terhelt eljárási cselekményeknél való jelenlétét biztosítsa a személyi szabadságának korlátozása nélkül.¹²⁰⁰ Az óvadék nem ismeretlen jogintézmény a magyar jogtörténetben, hiszen már 1848-as forradalom előtti időkben is lehetőség volt a gyanúsított szabadlábra helyezésére kezesség vagy óvadék ellenében.¹²⁰¹ Emellett az első kodifikált eljárási törvényünk (Bp.)¹²⁰² is ismerte mindkét jogintézményt, amely a terhelt személyi szabadságának elvonása nélkül biztosította az eljárási cselekményeken történő megjelenését. A Bp. részletesen szabályozta a ma óvadékként ismert kényszerintézkedés elődjének tekinthető biztosítékot, amelynek alkalmazási lehetősége 1945 után teljesen megszűnt.¹²⁰³ Majd fél évszázaddal később az 1998. évi XIX. törvény hozta vissza az óvadék intézményét újra a

¹¹⁹⁹ HERKE (2002a) 214.

¹²⁰⁰ CSEKA – FANTOLY – KAROLYI – LORINCZY – VIDA (2006) 319.

¹²⁰¹ A kezesség azt jelentette, hogy a kezes személyes felelősséget vállalt arra, hogy a gyanúsítottat meghatározott napon a bíróság elé állítja vagy ennek sikertelensége esetén maga fogja megfizetni a bírságot a gyanúsított helyett. Lásd bővebben: KARDOS (2007) 71.

¹²⁰² 1896. évi XXXIII. törvény a Bünvádi Perrendtartásról 162. §

¹²⁰³ 1363/1945. ME. számú rendelet helyezte a biztosíték intézményét hatályon kívül

büntetőeljárásba, amely tényleges bevezetése 2003-ban történt meg.¹²⁰⁴ A magyar óvadéknak megfelelő intézménynek felel meg az osztrák „*Kaution*”, illetve a német „*Sicherheitsleistung*”, amely utóbbi biztosíték adását jelenti.¹²⁰⁵ Tartalmát tekintve lényegében mindhárom jogban ugyanazt a célt szolgálja, azaz, hogy a letartóztatás reális alternatívája legyen.

Ennek ellenére a magyar joggyakorlatban mégis csekély mértékű az alkalmazása. Az óvadék 2003-as bevezetését követően meglehetősen sok kérelem érkezett a bíróságokhoz az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezés érdekében.¹²⁰⁶ Ugyanakkor az ügyészégi statisztikai adatok alapján láthatóvá válik, hogy az óvadék nem tekinthető reális letartóztatási alternatívának és nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mivel a vártnál kevesebben tudtak élni a lehetőséggel, hogy óvadék ellenében szabadlábon védekezhessenek.¹²⁰⁷ Ennek hátterében elsősorban az elrendelésének jogszabályi kötöttsége áll, hiszen csupán azokban az esetekben alkalmazható, amikor a letartóztatás elrendelésének alapjául a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja szolgál, azaz a terhelt szökésének, elrejtőzésének veszélyére tekintettel megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható. Tehát az óvadék elfogadása a törvény erejénél fogva kizárt, amennyiben az előzetes letartóztatásnak több oka is fennáll.¹²⁰⁸ Emellett az alkalmazást korlátozza az a jogalkalmazói értelmezés, miszerint a Be. 327.§ (2) bekezdésben szerinti letartóztatási ok – a nem jogerősen kiszabott szabadságvesztés tartamára tekintettel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől lehet tartani – nem azonos megítélésű a Be. 129.§ (2) bekezdés b) pontjával, így az nem tekinthető az óvadék elfogadását megalapozó indoknak.¹²⁰⁹ A magyarhoz hasonló rendelkezéseket találunk az oStPO-ban a kaució elrendelésének feltételei vonatkozásában, hiszen az akkor alkalmazható, amennyiben a letartóztatási

¹²⁰⁴ FÜLÖP – KISS (2008) 240.

¹²⁰⁵ Meg kell jegyezni, hogy a biztosíték a magyar jogban (Be. 586. §) teljesen más célt szolgáló jogintézmény, mivel az a tartósa külföldön élő terhelt számára egy lehetőség, hogy a távollétében lefolytathassák az eljárást. Tehát az óvadékkal ellentétben nem a terhelt eljárási cselekményét biztosítja, hanem éppen a távollétében történő eljárást teszi lehetővé. A legfőbb különbség a két intézmény között, hogy az óvadék az eljárás lefolytatásának biztosítására szolgál, míg a biztosíték vagyoni jellegű hátrányok, illetve eljárási költségek fedezésének biztosítására célozza. in: BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTTH – VARGA (2009) 262.

¹²⁰⁶ A jogintézmény bevezetésétől 2007. július 31-ig a nyomozási és vádemelési szakban a bíróság az összes beérkezett indítvány 40%-át fogadta el. in: FÜLÖP – KISS (2007) 38.

¹²⁰⁷ Az óvadékkal kapcsolatos felajánlások száma az évek során folyamatosan csökken, és természetesen ezzel egyidejűleg a bíróság által elfogadott óvadék is. 2014-ben 35,7 %-os csökkenés figyelhető meg a felajánlásokban. Lásd: <http://ugyveszseg.hu/repository/mkudok2034.pdf> 56. számú tábla. Óvadékkal kapcsolatos ügyészi és bírósági döntések

¹²⁰⁸ BH2004.312.

¹²⁰⁹ BH 2004.272.; BH 2004.135.; BH 2008. 238.

okok közül kizárólag a szökés veszélye áll fenn, ebből következően, ha a bűncselekmény legalább 5 év szabadságvesztéssel fenyegetett.¹²¹⁰ Ugyanakkor a törvény ebben az esetben megengedő rendelkezést tartalmaz, mivel kaució alkalmazására bármilyen büntetési tételű bűncselekmény esetén lehetőséget biztosít, mivel az öt évnél alacsonyabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények gyanúsítottai számára is biztosítani kell a kaució ellenében való szabadlábon történő védekezést. Továbbá amennyiben a terhelt szökése az óvadék elrendelésével is megakadályozható, akkor is elrendelhető, mivel a letartóztatásnak a súlyosabb bűncselekmények esetén is mindig arányosnak kell lennie.¹²¹¹

E törvényi szabályozások indokál nyilvánvalóan az a megfontolás szolgál, miszerint az óvadék alapvetően a szökés megakadályozására alkalmas intézmény, ugyanakkor véleményem szerint ily mértékű korlátozás teljes mértékben indokolatlan. Ugyanis az óvadék további letartóztatási ok fennállásának kiküszöbölésére is alkalmas lehet, amennyiben más alternatív kényszerintézkedéssel együtt rendelik el. Erre a Be. lehetőséget biztosít, mivel explicit a magyar Be. rögzíti, hogy az óvadék mellett lakhelyelhagyási tilalom vagy házi őrizet is megállapítható.¹²¹² Továbbá meg kell említeni, hogy a letartóztatás helyettesítésére szolgáló egyéb kényszerintézkedések esetén nincs ilyen megszorítás, ugyanis azok több letartóztatásra okot adó körülmény esetén is elrendelhetők. Ezekben az esetekben a bíróság mérlegelésére van bízva, hogy melyik alternatívát válassza a letartóztatás helyett, így a törvényalkotó nem korlátozza a bíró döntési jogát. Álláspontom szerint az óvadék esetében is indokolatlan ez a szabályozás. Ezt a véleményt támasztja alá az is, hogy ugyan a német eljárási törvény is elsődlegesen a szökés veszélye esetére irányozza elő az óvadék alkalmazását, ugyanakkor az egyes alternatívák kombinálhatósága miatt, más esetekben sem zárja ki annak elrendelését.¹²¹³

A hazai joggyakorlatot tekintve láthatóvá válik, hogy az óvadék alkalmazásának legnagyobb akadálya, ha a szökés veszélye mellett más letartóztatási ok is megállapításra került. Ide vonatkozik az a rendelkezés is, hogy főszabály szerint a bíró ülésen dönt az óvadék elrendeléséről, amelyen az ügyészt, a terheltet és a védőt meghallgatja, annak érdekében, hogy kellően megalapozott döntést tudjon hozni a kérdésben. Ugyanakkor az

¹²¹⁰ oStPO 180. § (1) bekezdés; ugyanis a törvény egy utalást tesz az oStPO 173. § (3) bekezdésében foglalt szabályra, miszerint: szökés veszélye nem állapítható meg, amennyiben a terhelt olyan bűncselekménnyel gyanúsított, amely legfeljebb 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett. E rendelkezés tehát az óvadék elrendelését nem korlátozza.

¹²¹¹ FABRIZY (2011) 457.

¹²¹² Be. 147. § (4) bekezdés

¹²¹³ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 314.

ülés tartása mellőzhető, ha a védelem újabb indítványában nem hivatkozik új körülményre, vagy ha a letartóztatás elrendelése a Be. 129. § (2) bekezdés b) ponton kívül más körülményen is alapul.¹²¹⁴ Tehát ezekben az esetekben a törvény erejénél fogva kizárt e letartóztatási alternatíva elrendelése, pedig elképzelhető, hogy az ügy egyedi körülményei alapján alkalmas lenne az eljárás céljának az elérésére, de a jogalkotó lehetőséget sem ad a bíróságnak a mérlegelésre. Tudniillik szinte sosem kerül sor arra, hogy csupán a b) pontra hivatkozással indítványozza az ügyész a terhelt letartóztatását. Ehelyett az tekinthető általánosnak, hogy legalább kettő, de inkább három okot is megjelölnek, ezzel alátámasztva a letartóztatás szükségességét, de ez által kizárva az óvadék elrendelésének lehetőségét.¹²¹⁵ Véleményem szerint ki kellene terjeszteni az óvadék alkalmazási körét a letartóztatásra okot adó más körülményekre is, ezáltal növelve gyakorlati megjelenését. Így megszűnne a bírák mérlegelési jogának korlátozása, és ténylegesen az ügy egyedi körülményeinek vizsgálata alapján dönthetnek a legalkalmasabb, eljárás lefolytatását leginkább biztosító és arányos kényszerintézkedés elrendelése mellett.

Az óvadék letételének engedélyezésekor tehát elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy a letartóztatás különös okai közül, a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja megállapítható-e- Ezen túlmenően mindegyik vizsgált jogban az eljáró bírónak figyelembe kell venni a döntés során a bűncselekmény tárgyi súlya mellett a terhelt eljárás során tanúsított magatartását is, illetve a terhelt személyi körülményeit és vagyoni helyzetét.¹²¹⁶ Tehát mindig a rendelkezésre álló, bűncselekményre és a terhelt körülményeire vonatkozó tények alapján kell döntenet. Ausztriában pedig egy, alternatív kényszerintézkedés alkalmazását szorgalmazó törvényi rendelkezést is találunk, nevezetesen, hogy a letartóztatást elrendelő döntésében a bíróságnak mindig meg kell indokolnia, hogy miért nem elegendő az óvadék elrendelése az eljárás céljának a biztosítására.¹²¹⁷ Ugyanis egyetértve HERKE időtlen megállapításával: a szükségtelen szabadságelvonás „*az egyik leghörszentebb állampolgári jogot, a személyi szabadság*

¹²¹⁴ BH2007. 184.

¹²¹⁵ A vizsgált ügyekben a bíróság egyetlen ügyben sem önállóan, csak a b) pontra hivatkozva rendelt el előzetes letartóztatást, minden esetben a d) ponttal együtt, illetve esetenként a b) és d) pont mellett megállapíthatónak ítélte a c) pontot is, amely miatt az óvadék kiszabására vonatkozó indítvány nem fogadható el. Szegedi Törvényszék: 2.Bf.436/2014/11.; 2.Bfk.1330/2013.; 3.Bkf.1042/2013/2.; Szegedi Járásbíróság: 15.B.2376/2013/3/II.; 13.B.614/2014.; Szegedi Törvényszék: 3.Bpkf.411/2014/2.; 2.Bkf.1229/2012/2.

¹²¹⁶ BH2005. 381.; HOLLAENDER (2007) 28. ; KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls Rn. 18.

¹²¹⁷ BERTEL –VENIER (2012) 501.

védelmét tiporja sárba...”,¹²¹⁸ amely miatt nem engedhető meg a sematikus indokolással ellátott, automatikus döntéshozatal a hatóságok részéről.

Az óvadék megállapítására mindegyik jogban a bíróság jogosult, amennyiben az óvadék letétele elegendő biztosítékként szolgál arra vonatkozóan, hogy a terhelt eljárási jelenlétét biztosítsa.¹²¹⁹ A jogrendszerek közötti különbség ugyanakkor, hogy míg a magyar jog alapján a bíróság kizárólag a terhelt vagy a védő indítványa alapján dönthet az óvadékról, addig a német jog és osztrák jog lehetővé teszi a bíróság számára, hogy hivatalból döntsön az óvadék elrendeléséről.¹²²⁰ Ugyanakkor az óvadék mértékét mindegyik jogban a bíróság szabadon határozza meg, amely során a bírónak hivatalból kell megvizsgálnia a terhelt tényleges személyi- és vagyoni körülményeit. Álláspontom szerint ugyanakkor szerencsésebb megoldás lenne a német, illetve az osztrák példa hazai átvétele, azaz ha megszüntetnék az óvadék magyar jog szerinti indítványhoz kötöttségét, és lehetséges lenne a hivatalbóli elrendelés. Emellett az arányosság elvének fokozott érvényesülését szolgálja az, ha az eljáró hatóságok hivatalból vizsgálják a letartóztatási szurrogátumok alkalmazhatóságát.¹²²¹ Ugyanis az ügyész a nyomozás uraként, nagyobb rálátása van a terhelt személyi és vagyoni helyzetét, így reális javaslatot tud tenni az óvadék összegére.

Egyik ország eljárási törvénye sem határoz meg főszabályként az óvadék kapcsán minimum- és maximumértéket, ezáltal is elősegítve az ügyek individuális kezelését és elkerülve, hogy ez a jogintézmény kizárólag a jómódú terheltek kiváltságává váljon. Ugyanakkor ezzel teljes mértékben ellentétes a Be. azon szabálya, amely a kiemelt jelentőségű ügyekben a bírói mérlegelést korlátozza, és hárommillió forintban határozza meg a kiszabható óvadék legalacsonyabb összegét.¹²²² Ugyanis álláspontom szerint nem indokolt a bírói mérlegelés korlátozása még a különösen súlyos bűncselekmények elkövetésével gyanúsítottak esetében sem, mivel az ellentmond az ártatlanság vélelmének. Összegzőképpen az eljáró bírónak minden esetben körültekintően kell eljárnia az óvadék mértékének megállapítása során, ugyanis a túl magas összeg teljesíthetatlenné teszi a terhelt számára az óvadék letételét, amely ellehetetleníti a szabadlábban történő védekezését, míg a túl alacsony összeg pedig nem bír kellő ösztönző

¹²¹⁸ HERKE (1996) 109.

¹²¹⁹ BH2004. 47.

¹²²⁰ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 321.; HOLLAENDER (2007) 28.

¹²²¹ Löwe-Rosenberg (2004) Neunter Abschnitt (145)

¹²²² Be. 554/H. §

erővel a terhelt eljárási jelenlétének biztosítására.¹²²³ Azaz úgy kell meghatározni az óvadék, illetve biztosíték összegét, hogy a terhelt erősebbnek érezze a pszichikai nyomást az eljárásban való részvételre, minthogy kockáztassa az összeg elvesztését.¹²²⁴

Mindhárom vizsgált eljárási törvény szerint az óvadékot nemcsak a terhelt, hanem az érdekében eljáró más személy is leheteti. A magyar Be. 2006. évi módosítását¹²²⁵ követően kialakult normaszöveg eltörölte a „letevő” fogalmát, ezáltal megszüntette azt a helyzetet, hogy egy eljárásban részt nem vevő személy önálló eljárási funkciót kapjon. Ennek ellenére nem kizárt, hogy a terhelt helyett más fizesse ki az óvadék összegét, annak eredetét a bíróság nem ellenőrzi, mivel a terhelt és a harmadik személy közötti mögöttes jogviszonynak nincs jelentősége a büntetőeljárásban.¹²²⁶ Ha az óvadékot más személy teszi le a terhelt érdekében, akkor is nyilatkoznia kell a terheltnek, hogy abba beleegyezik és neki kell az indítványt megtennie. Ennek indokául az szolgál, hogy elkerüljék az olyan eseteket, amikor a terhelt akarata ellenére egy harmadik személy lekötelezettjévé váljon, amely a szervezett bűnözés vonatkozásában merülhet fel.¹²²⁷

Az óvadéknak mindhárom jogban alapvetően több formáját is ismerik, eltérést a törvényi megjelenésében fedezhetünk fel. A német és osztrák törvényi szabályozás taxatív felsorolja a kaució/biztosíték formáit, amelyek a gyakorlatban teljesen megegyeznek. Ennek megfelelően az óvadékot készpénzben, vagy értékpapírban, ingatlan megterhelésével, zálogjoggal való ellátásával lehet teljesíteni; mindemellett arra is lehetőség van, hogy arra alkalmas kezes vállalja az óvadék teljesítését.¹²²⁸ Tehát mindkét jog elfogadja biztosítékként a zálogjogot is, amelyet nem polgári jogi fogalomként, hanem annál kiterjesztőbben kell értelmezni, vonatkozhat minden ingóra, ingatlanra, akár követelésre is.¹²²⁹ A magyar hatályos szabályozás óvadékként főszabály szerint a készpénz letételét ismeri el, de a gyakorlatban történhet banki átutalással is vagy jogszabály által meghatározott más igazolható módon is.¹²³⁰ Véleményem szerint a német és osztrák minta alapján megfontolandó lehetne az óvadék formáinak bővítése, amely

¹²²³ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 231.

¹²²⁴ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116.a § Aussetzung gegen Sicherheitsleistung Rn. 4.

¹²²⁵ 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról

¹²²⁶ KARDOS (2007) 77.

¹²²⁷ HERKE (1996) 110.

¹²²⁸ oStPO 180. § (3) bekezdés; HOLLAENDER (2007) 28.; StPO 116a § ; MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 562.

¹²²⁹ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 320. 106; KMR-STPO KOMMENTAR ZUR STPO (2011) 116a.§ 1.

¹²³⁰ Lásd részletesebben: a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII.2.) IM rendelet rendelkezik, amelyet az 5/2006. (VII.24.) IRM rendelet módosított, így lehetővé tette, hogy készpénz-helyettesítő fizetőeszközzel is teljesíteni lehet az óvadékot.

elősegíthetné az óvadékot megfizetni képes terheltek számának növelését is. Ezek alapján, egyetértve LAKY véleményével, megfontolandó lenne az óvadék formái közé a zálogjogot is bevezetni, hiszen az is vagyoni értéket testesít meg.¹²³¹ HERKE emellett a bemutatóra szóló állampapírt is megemlíti, mint lehetséges óvadék eszközt, amely szintén támogatandó vélemény, hiszen az óvadék formáinak bővítése növelheti az óvadék alkalmazási körét.

A német és osztrák szabályok mindemellett lehetővé teszik a személyes kezességet („*Bürgschaft*”) is, amely a magyar büntetőeljárás jogtörténetben sem ismeretlen. A kezességnek két formáját ismerik, az egyik, amikor a kezes személyes felelősséget vállal arra vonatkozóan, hogy a terhelt meg fog jelenni az egyes eljárási cselekményeken és közreműködik az eljárásban. Amennyiben ezt nem teszi meg a terhelt, akkor a kezesnek kell a bíróság által meghatározott összeget kifizetnie és így vállalni a felelősséget, a terheltet pedig a szigorúbb kényszerintézkedés hatálya alá helyezik.¹²³² A kezesség e formáját megfontolandó lenne a fiatalok vonatkozásában bevezetni, akik nem rendelkeznek megfelelő vagyonnal, így helyettük valamely családtagjuk léphetne fel kezesként. Egyetértve POLT véleményével, miszerint a „fiatalok azok, akiknél nagyban erősítheti az óvadék hatékonyságát a biztosítékot letevő személye, néha oly mértékben, hogy az óvadék anyagi jellege szinte eltörlődik mellette.”¹²³³ Így kimondottan fiatalok esetében lenne alkalmas a kezesség a fennálló letartóztatási ok kiküszöbölésére, de természetesen több letartóztatást megalapozó körülményeseten lehetőség lehetne a személyes kezesség kombinálására más alternatív kényszerintézkedésekkel.¹²³⁴

Az óvadék elrendelése esetén a terhelt akkor helyezhető szabadlábra, amennyiben az óvadék összege igazolható módon a bíróság rendelkezésére áll. A magyar szabályok szerint az óvadék kiszabása, ezáltal a terhelt szabadon engedése ellen csak az ügyész és a pótmagánvádló élhet fellebbezéssel, de az óvadék csökkentése miatt, illetve a párhuzamosan elrendelt házi őrizet vagy lakhelyelhagyási tilalom ellen a terhelt és védője is fellebbezhet.¹²³⁵ Az óvadék megszűnésének két módja lehet mindegyik vizsgált jogban. Az egyik az óvadék elvesztése, amely akkor következik be, amennyiben a terhelt megszegi az óvadéki határozatban írt kötelezettségeit (eljárási cselekményeken nem

¹²³¹ LAKY (1996) szám 344.

¹²³² KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116a § Aussetzung gegen Sicherheitsleistung Rn. 1.

¹²³³ POLT (1986) 15.

¹²³⁴ HERKE (1996) 111.

¹²³⁵ BH2004. 134.

jelenik meg, utólagos kimentéssel sem élt). A német szabályok még ide sorolják azt is, ha a terhelt kivonja magát a büntetés megkezdése alól, az osztrák StPO pedig azt is, ha a terhelt engedély nélkül hagyja el a lakását, de ezek szintén a terhelti kötelezettségek megszegését jelentik.¹²³⁶ Ebben az esetben az óvadék összege az államhoz kerül.¹²³⁷ Álláspontom szerint támogatandó lenne hazánkban is az az osztrák szabályozás, amely értelmében jóllehet az elveszett óvadék az államot illeti, de a sértett kártérítési igényében követelheti az óvadékból történő megfelelő arányú kielégítést.¹²³⁸ Jóllehet az óvadék főszabály szerint nem szolgálhat vagyoni kötelezettségek fedezetéül, de mégis gyakorlati szempontokból, egyetértve HERKE álláspontjával,¹²³⁹ úgy gondolom, hogy mivel elsősorban a sértett szenvedett kárt a bűncselekmény elkövetése miatt, a közérdek is azt kívánja meg, hogy az államra ellenszolgáltatás nélkül jutott vagyomból részesüljön. Ez vonatkozik különösen azokra az esetekre, amikor a terheltnek nincs elegendő vagyona, amelyből a sértett polgári jogi igény útján ténylegesen érvényesíthetné követelését. Szintén indokolt lenne, ha a sértett kárigényét követően az óvadék összegét a felmerült bűnügyi költségekre fordítanák, és csak az ezt követően maradt összeg kerülne az államhoz. Ez jóval racionálisabb rendszer lenne, amely nem idegen a magyar eljárási jogban, hiszen a Bp. is hasonló szabályokat tartalmazott.¹²⁴⁰ Az óvadék ezzel szemben felszabadul, ha a terhelt betartja az óvadéki határozat rendelkezéseit, illetve az eljárás végén, annak eredményétől függetlenül visszakapja az óvadék összegét. Ha a bíróság szabadságvesztést rótt a terheltre, akkor lehet visszaadni az óvadéket, ha a büntetés letöltését a terhelt megkezdte. A felfüggesztett szabadságvesztés esetén, az ítélet jogerőre emelkedésének napján jár vissza.¹²⁴¹

Az óvadék intézményével kapcsolatban számos érvet és ellenérvet lehet felvonultatni, mivel az egyik legvitatottabb letartóztatást helyettesítő jogintézmény a szakirodalomban.¹²⁴² Legfőbb érv az alkalmazása ellen, hogy az óvadék összegének megfizetése csak a vagyonos rétegek kiváltsága, ugyanis a szegényebb körülmények között élők helyzetüknél kevesebb lehetőségük van a szabadlábban történő védekezésre. Ez az érvelés egyértelműen cáfolható, mivel a bíróság az óvadék összegét a terhelt személyi körülményeit és vagyoni viszonyait figyelembe véve állapítja meg. További érv

¹²³⁶ Be. 148. §; MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 342-347. ; HOLLAENDER (2007) 29.

¹²³⁷ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 342.

¹²³⁸ HOLLAENDER (2007) 29.

¹²³⁹ HERKE (2002a) 231.

¹²⁴⁰ Bp. 168. §

¹²⁴¹ Be. 148. §; EBD2014. B.9. SEILER (2009) 160.

¹²⁴² KARDOS (2007) 83.; FÜLÖP – KISS (2008) 248.

az óvadék alkalmazása mellett, hogy az államnak minél szélesebb körben biztosítania kell megfelelő alternatívákat a letartóztatás helyettesítésére, mivel mindenkinek joga van a szabadlábban történő védekezésre.¹²⁴³ Emellett az ártatlanság vélelmének elvéből következik, hogy a jogerős bírói ítélet meghozatala előtt a terhelt ártatlannak tekintendő és így csak annyi jogkorlátozásnak kell alávetni, amennyi feltétlenül szükséges. Azaz összegzésképpen az óvadék a letartóztatás megfelelő alternatívájának tekinthető, amelynek gyakorlati alkalmazási körét, a bemutatott külföldi minták figyelembevételével, a magyar jogalkotónak bővíteni kellene. Ennek további indoka lehet az óvadék intézményének azon pozitív vonása, hogy alkalmazásakor a vagyoni kockázatot a terhelt viseli, mivel szökése esetén az óvadék összege rászáll az államra.¹²⁴⁴ Ellenben, ha megállapításra kerül a jogtalan letartóztatás, akkor az állam magas összegű kártalanítás fizetésére köteles, amely hibákat a jogalkalmazás során lehetne kiküszöbölni. Ennek érdekében pedig a törvénymódosításon kívül jogalkalmazói paradigmaváltásra is szükség lenne az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásával kapcsolatban.

6.7. Távoltartás

A távoltartás egy sajátos kényszerintézkedés, amelyet a jogalkotó az előzetes letartóztatásának egyik alternatívájaként szabályoz. Ennek indoka, hogy a jogintézmény a terhelt szabad mozgásához és tartózkodási helyének szabad megválasztásához való alkotmányos jogát korlátozza, jóllehet a jogintézmény elsődleges célja a sértett védelme. Ugyanis a távoltartás törvényi szabályozásának indokaként a családon belüli erőszakkal szembeni intenzívebb büntetőjogi fellépés indokolta.¹²⁴⁵ Ezáltal kívánta a jogalkotó biztosítani a családon belüli erőszak eseteiben a bíróságok és hatóságok előtti eljárásokban a soronkívüli eljárást és hatékony fellépést. Ez a megoldás azonban nem volt alkalmazható azokban az esetekben, amelyek azonnali intézkedést igényeltek, illetve még a büntetőeljárást megindítását megelőzően. E hiányosságnak a pótlása érdekében szükség volt a büntetőeljáráson kívül eső távoltartási formák kialakítására is. Ennek

¹²⁴³ Be. 5. § (2) bekezdés

¹²⁴⁴ HERKE (2002a) 215.

¹²⁴⁵ Az Országgyűlés 2003-ban alkotta meg a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV.16.) OGY határozatot. Mindezen törekvéseknek köszönhetően került be a törvénybe a távoltartás, mint kényszerintézkedés a 2006. évi LI. törvény hatályba lépését követően, 2006. VII. 1-től.

eredményképp elrendelhető a rendőrség által közigazgatási eljárásban ideiglenes megelőző távollattás, illetve polgári eljárásban bíróság által alkalmazható megelőző távollattás is, amelyekre jelen dolgozat keretében nem térek ki.¹²⁴⁶

A távollattás az előzetes letartóztatással ellentétben nem jár a személyi szabadság teljes elvonásával, mivel a lakhelyelhagyási tilalomhoz hasonlóan a mozgásszabadságot korlátozza. Ennek értelmében a terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni, a meghatározott személytől, e személy lakó- és munkahelyétől, e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani, illetve tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen. Ez utóbbi a vonatkozik mind a személyes találkozás, mind a kommunikációs eszközön történő kapcsolatfelvételre. Tehát látható, hogy a távollattás egyszerre jelent területi és személyi korlátozást.¹²⁴⁷ A terhelt mozgásszabadságának korlátozása a korábban kifejtett kényszerintézkedésekkel ellentétben nem területhez között, hanem a bíróság által meghatározott más személy(ek) tartózkodási helyéhez, amely személy a jogintézmény céljából adódóan elsősorban a büntetőügy sértettje. Ugyanakkor a terhelt a határozatban meghatározott tilalmazott helyeken kívül szabadon mozoghat. Ebből következik, hogy jöllehet a távollattás a terhelt személyi szabadságát enyhébb fokban korlátozza, mint a többi alternatív kényszerintézkedés, de más szempontból – mint például a tulajdonhoz való jog – jóval súlyosabb korlátozásnak veti alá a terheltet, mint a házi őrizet vagy a lakhelyelhagyási tilalom. Ugyanis a terhelt a meghatározott ingatlanból a használat jogcímétől függetlenül eltávolítható, azaz akkor is elrendelhető a terhelt távollattása, ha saját tulajdonú lakásról van szó.¹²⁴⁸

A távollattás alatt a terheltet érintő alapjogkorlátozás mértéke miatt a törvény annak elrendelését a bíróság hatáskörébe utalja. A távollattás elrendelésének *általános*

¹²⁴⁶ A büntetőeljárasi törvény módosítása nem volt mindenben alkalmas a családon belüli erőszak elleni védelemre, így az országgyűlés megalkotta a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattásról szóló 2009. évi LXXII. törvényt. Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V.6.) AB határozata szerint alkotmányossági szempontból elfogadható a távollattás jogintézményének a büntetőjog körén kívül történő szabályozása, de mivel az alapjogokat, elsősorban személyi szabadságot korlátoz, ezért a jogintézmény bevezetéséhez garanciális szabályok egyidejű megléte szükséges. Emellett leszögezte, hogy nem egyértelmű szabályokat tartalmaz a törvény, amely jogbizonytalanság a személyi szabadság aránytalan korlátozását eredményezheti. Lásd bővebben: HALMAI (2009) 113-117.; TOTH (2011) 15-34.; ALFÖLDI (2011)

¹²⁴⁷ BANATI – BELOVICS – CSAK – SINKU – TOTH – VARGA (2009) 233.

¹²⁴⁸ GILANYI (2006) 33.

feltétele az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan: a bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetettsége és az elkövetői megalapozott gyanú, illetve a letartóztatás szükségességének hiánya. Ugyanis a távollattartást kizárta teszi, ha a terhelttel szemben olyan kényszerintézkedést rendeltek el, amely természetéből eredően kizárná a távollattartás alkalmazását, ilyen az előzetes letartóztatás, ideiglenes kényszergyógykezelés, és a házi őrizet. Fontos szabály, hogy a távollattartást csak a büntetőeljárás megindulását követően lehet elrendelni.¹²⁴⁹ A törvény két *különös feltételt* nevez meg, amelyek közül legalább az egyiknek fenn kell állnia. Eszerint az első esetben a kényszerintézkedés fő célja annak megakadályozása, hogy a terhelt a sértett-tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével a bizonyítást megghiúsítsa, akadályozza vagy veszélyeztesse. Azaz a távollattartás egyik különös oka a kollúzió veszélyének fennállása a meghatározott személy vonatkozásában. A távollattartás további célja emellett a bűnisméltés megakadályozása, azaz a terhelt újabb bűncselekményt kövessen el a meghatározott személy sérelmére, ezáltal elkerülve a sértett kiszolgáltatását az eljárás során.¹²⁵⁰ Tehát a távollattartás különös okai illeszkednek az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdés c) illetve d) pontos különös okaihoz, csupán abban különböznek, hogy azoknak speciálisan a sértett irányában kell megvalósulniuk. Felmerülhet a kérdés, hogy a bíróságot befolyásolhatja-e valamely apokrif, azaz a törvényben meg nem jelölt ok is a távollattartás elrendelése során. Ilyen lehet például a terhelt pszichikai befolyásolása, vagy a sértett megnyugtatósa, sértett alapjogainak védelme, vagy akár a nyilvánosság megnyugtatósa is. Az ilyen okra alapított távollattartás elrendelése, ahogyan az előzetes letartóztatás esetében is, törvénytelen.¹²⁵¹

Mivel az eljárási törvényben a távollattartás kizárólag kényszerintézkedésként, az előzetes letartóztatás alternatívájaként került be a magyar jogba, így nem felel meg a jogintézmény céljaként megjelölt célkitűzéseknek, azaz nem nyújt gyors és hatékony védelmet az áldozatok számára.¹²⁵² További problémaként jelöli meg a szakirodalom, hogy nem elegendő a megindult büntetőeljárás, hanem a megalapozott gyanú közlése is szükséges ahhoz, hogy a terhelttel szemben e kényszerintézkedést a nyomozási bíró elrendelhesse.¹²⁵³ Ebből kifolyólag nem tekinthető gyors hatósági fellépésnek, mivel

¹²⁴⁹ Ha a büntetőeljárás megindításának feltétele, hogy a bűncselekmény sértettje magánindítványt terjesszen elő, akkor ennek megtörténte előtt, nem lehetséges a távollattartást elrendelni. Be. 138/A. § (3) bekezdés

¹²⁵⁰ Be. 138/A. § (2) bekezdés

¹²⁵¹ TOTH (2015a) 142-143.

¹²⁵² Ugyanis azáltal, hogy az előzetes letartóztatás alternatívájaként szerepel a törvényben, elsősorban nem a sértettek védelme, hanem sokkal inkább a bizonyítás sikerességének biztosítása a célja, s csak járulékos pozitívumként jelentkezik a bántalmazottak védelme. in: TOTH (2013) 108-113.

¹²⁵³ MATUSIK (2013) 13-14.

számos alkalommal előfordul, hogy a bíróság hetekkel az indítvány benyújtását követően kerül döntési helyzetbe. Emellett hosszú távú védelemnek sem minősíthető a távoltartás, mivel a büntetőeljárások átlagos hosszához képest rövid időtartamra, maximum hatvan napra rendelhető el. Ez pedig nem nyújthat elegendő védelmet a sértett számára, mivel ez csupán a büntetőeljárás töredékét fedi le, és annak leteltekor a terhelt újra felveheti a kapcsolatot a sértettel, visszaköltözhet közös lakásukba. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a magyar büntetőeljárás távoltartás működésének hiányosságaira mutatott rá az Emberi Jogok Európai Bírósága egy közelmúltban hozott döntésében,¹²⁵⁴ amelyben kiemelte a haladéktalan döntéshozatal szükségességét, és sérelmezte, hogy a döntések meghozatalára a magyar törvény nem tartalmaz speciális határidőt. Így egyetértve a vonatkozó szakirodalmi állásponttal,¹²⁵⁵ a távoltartást a büntetőeljárás végéig, de legalább a jogerős határozat meghozataláig kellene a távoltartást elrendelni, mivel a napokban meghatározott időtartam túl rövid a tényleges sértetti védelem kifejtésére és a családon belüli erőszak visszaszorítására. Ebből következik, hogy éppen a jogintézmény célja kérdőjelezheti meg a távoltartás büntetőeljárás kényszerintézkedések közötti elhelyezését.¹²⁵⁶

A német StPO a kényszerintézkedések között nem is rendelkezik a távoltartásról, de az elfogatóparancs felfüggesztése esetén alkalmazható alternatívák között fedezhetünk fel ahhoz hasonló rendelkezést. Ez pedig a 116.§ (2) bekezdésben szabályozott, elsődlegesen kollúzió veszélye esetén alkalmazható alternatíva, az ún. kapcsolatfelvétel tilalma („*Kontaktverbot*”).¹²⁵⁷ Ez alapvetően abban különbözik a távoltartástól, hogy ez nem célzottan a sértett védelmét biztosító intézkedés, hanem ténylegesen az eljárás eredményes lefolytatását hivatott biztosítani. Ugyanis a kapcsolatfelvétel tilalmát akkor rendelik el, ha már a nyomozás során ismertté váltak olyan tanúk, szakértők, akikkel a terhelt bármilyen kapcsolatfelvételt meg kell akadályozni annak érdekében, hogy a bizonyítékokat maradéktalanul fel lehessen deríteni. Azaz az intézkedésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy megakadályozza, hogy a terhelt a maga érdekében befolyásolhassa az eljárásban részt vevő egyéb személyeket.¹²⁵⁸ A távoltartásnak megfelelő intézmény az

¹²⁵⁴ Kaluczka vs. Hungary (Application no. 57693/10) Judgment of 24 April 2012.

¹²⁵⁵ MATUSIK (2013) 26.p. TOTH (2013) 113.p.;

¹²⁵⁶ Tóth (2015b) 96.p.

¹²⁵⁷ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 26.

¹²⁵⁸ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 310.

ún. „*Wohnungszuweisung*” a sértett büntetőeljárési jogon kívüli védelmi eszközének tekintik, így egyéb törvényekben került szabályozásra.¹²⁵⁹

Ausztriában az eljárási törvényben a távoltartás nem található meg a kényszerintézkedések között. A fogadalom, illetve kötelezettségvállalás¹²⁶⁰ körében értelmezhető, mivel a törvény utal a családon belüli erőszak áldozatainak védelmére. Ugyanis ezekben az esetekben a terhelt kötelezettséget vállal arra nézve, hogy az áldozattal semmilyen kapcsolatot sem tart fenn és meghatározott lakásba nem lép be és annak közvetlen környékét elkerüli és a Sicherheitspolizeigesetz 38a §¹²⁶¹ szerint kiszabott belépési tilalmat nem szegi meg, továbbá a lakáskulcsait le kell adnia a hatóság számára.¹²⁶² Tehát látható, hogy a távoltartásra vonatkozó szabályozás Ausztriában sem elsődlegesen a büntetőeljárési törvényben került részletezésre, mivel az alternatív kényszerintézkedések között csupán egy utaló szabályt találhatunk további jogszabályokra. Eszerint amennyiben szükséges, akkor a letartóztatás helyett a távoltartás is elrendelhető a megnevezett jogszabályok rendelkezéseire figyelemmel, de ez a távoltartás elrendelési körének csupán egy esete. Ugyanis a bíróság általi elrendelésnek nem feltétele a bűncselekmény gyanúja, elegendő a fenyegettség ténye, amennyiben a bíróság azt megalapozottnak tartja. Ebből is látható, hogy az osztrák megoldás gyors és hatékony segítséget képes nyújtani a családon belüli erőszak áldozatainak, és a bűncselekmények sértettjei számára.¹²⁶³

6.8. Egyéb alternatív kényszerintézkedések

A német és az osztrák eljárási törvények a magyarral ellentétben nem tételesen sorolják fel a letartóztatás helyett alkalmazható alternatívákat, hanem csupán példálózó jelleggel, ezáltal nem kötik meg az eljáró bíró kezét érvényre juttatva az arányosság követelményét. Ugyanis könnyen előfordulhat olyan eset, amikor egy törvényben nem szabályozott intézkedéssel elhárítható az adott letartóztatási ok és így biztosítható a büntetőeljárás

¹²⁵⁹ A „*Wohnungszuweisung*” német polgári törvénykönyvben (Bürgerliches Gesetzbuch 1361b. §) és az erőszakos cselekményekkel szembeni polgári jogi eszközökről szóló törvényben (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen – Gewaltschutzgesetz) került szabályozásra, elsődlegesen polgári jogi eszközként. A témáról lásd bővebben: SCHROTH (2011)

¹²⁶⁰ oStPO 173. § (5) bekezdés 3. pontja

¹²⁶¹ Bundesgesetz über die Organisation der Sicherheitsverwaltung und die Ausübung der Sicherheitspolizei (Sicherheitspolizeigesetz - SPG) (SPG) § 38a.

¹²⁶² HOLLAENDER 2007, 25.

¹²⁶³ TOTTH (2013) 110-116.

lefolytatása. Jóllehet ezek a helyettesítő kényszerintézkedések nem képesek a letartóztatással egyenértékű biztonságot kialakítani, mivel egy szabadlábon lévő terhelt nagyobb eséllyel képes kivonni magát az eljárás alól vagy befolyásolni bizonyítékokat, mint egy fogva lévő terhelt. Éppen emiatt is rendelkezik mindkét ország eljárási törvénye úgy, hogy az egyes alternatívákat külön-külön, illetve egymás mellett is alkalmazni lehessen, attól függően, hogy hány letartóztatási ok állapítható meg, illetve az eljárás biztosítása milyen mértékű szabadságkorlátozást követel meg. Azaz az eljáró bíróság a konkrét ügy egyedi körülményei figyelembe vétele mellett relatív szabadon dönthet a letartóztatási szurrogátum elrendelésének kérdésében. Ugyanakkor ezáltal sosem sértheti meg a terhelt emberi méltóságát és alaptörvényben biztosított emberi jogait.¹²⁶⁴ Ehhez kapcsolódik az a szabály, hogy a terheltnek minden esetben bele kell egyeznie a letartóztatás helyett alkalmazott kényszerintézkedésbe, nem lehet kényszeríteni semmilyen korlátozásra.

A német szabályok a korábban bemutatott lakhelyelhagyási tilalom, házi őrizet és óvadék mellett az StPO-ban a terhelt számára előírt rendszeres időközönkénti jelentkezési kötelezettségről („*Meldeauflage*”) tesz említést.¹²⁶⁵ Azaz a magyar szabályoktól eltérően önálló kényszerintézkedésként is elrendelhető. Ennek értelmében a bíróság előírhatja a terhelt számára, hogy meghatározott időközönként a rendőrségnél, az ügyészségnél vagy a bíróságon megjelenjen. bíróságnak minden esetben pontosan meg kell határoznia a kötelezettség teljesítésének időtartamát, a jelentkezésre kijelölt helyet és annak időközzeit.¹²⁶⁶ Amennyiben nem a bíróságnál kell a terheltnek megjelennie, akkor a kijelölt hatóság vagy személy rendszeresen értesíti a bíróságot a kötelezettség teljesítéséről.¹²⁶⁷ A kényszerintézkedés különböző intenzitásban rendelhető el attól függően, hogy milyen fokú a letartóztatási ok bekövetkezésének veszélye. Így íratlan szabályok szerint hetente egyszer kell jelentkezni a hatóságnál, de előírható akár napi megjelenési kötelezettség is, amennyiben szükségesnek ítéli a bíróság.¹²⁶⁸

A gyakorlatban az StPO 116. § exemplifikatív felsorolásának köszönhetően a német bíróság a jelentkezési kötelezettség mellett olyan korlátozásnak is alávetheti a terheltet, amelyeket nem szabályoz az eljárási törvény. Természetesen az ügy egyedi

¹²⁶⁴ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 24.

¹²⁶⁵ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 101.

¹²⁶⁶ KMR - STPO: KOMMENTAR ZUR STPO (2011) §116. 3.

¹²⁶⁷ MEYER-GROBNER – SCHMITT (2014) 558.

¹²⁶⁸ MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) Rn. 303.

jellegétől függően önállóan és egymás mellett is elrendelhetőek.¹²⁶⁹ Ilyen például a terhelt személyazonosító okmányainak (*személyigazolvány, útlevél*) elvétele, de ebben az esetben ki kell állítani számára egy ideiglenes igazolványt, amellyel igazolhatja magát. Ez alapvetően a szökés megakadályozására szolgáló intézkedés, különösképpen a külföldi terheltek esetében. A személyi igazolvány és útlevél elvételét általában a tartózkodás korlátozásával egyidejűleg szokták alkalmazni.¹²⁷⁰ Emellett helyettesítő kényszerintézkedésként még elrendelhető a *terhelt számlájának zárolása*, vagy a *vezetői engedély ideiglenes elvétele*, amelyek szintén alkalmas alternatívát jelenthetnek a szökés vagy a bűnisméltés megakadályozására. Továbbá a gyakorlatban szintén gyakran előfordul, hogy a bíróság utasítja a terheltet valamely csoportfoglalkozáson, *drogterápián történő részvételre*, illetve *pártfogó felügyeletet* is elrendelhet, az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellegétől és az ügy körülményeitől függően.¹²⁷¹

Ausztriában a német megoldáshoz hasonlóan példálózó felsorolást alkalmaznak a letartóztatási alternatívák szabályozására. Ugyanakkor a némettől ellentétben több olyan szurrogátum került bele a törvényi felsorolásba, amelyek a gyakorlatban alkalmazásra kerülnek. Ilyen például a *fogadalom vagy kötelezettségvállalás*,¹²⁷² amelynek célja annak biztosítása, hogy a terhelt az eljárás minden szakaszában a hatóságok rendelkezésére álljon és működjön közre az eljárás során.¹²⁷³ A törvény több esetkörét is szabályozza. Egyrészt a terhelt kötelezettséget vállal arra, hogy a büntetőeljárás jogerős befejezéséig nem szökik és nem rejtőzik el, illetve az ügyészség beleegyezése nélkül a tartózkodási helyét nem hagyja el. Továbbá a terhelt ígéretét jelenti arra nézve, hogy nem akadályozza, és nem nehezíti meg a nyomozást. Emellett családon belüli erőszak esetén pedig a terhelt kötelezettségvállalása, hogy a terhelt az áldozattal semmilyen kapcsolatot sem tart fenn és meghatározott lakásba nem lép be és annak közvetlen környékét elkerüli és a SPG 38a § szerint kiszabott belépési tilalmat nem szegi meg.¹²⁷⁴ Mindegyik esetben a terheltet az tartja vissza az ígéretének megszegésétől, hogy a bíróság egyértelművé teszi számára, hogy amennyiben nem teljesíti a vállalt kötelezettségeket, akkor letartóztatásba helyezik, ezáltal pszichikai nyomást gyakorolnak a terheltre.

¹²⁶⁹ KMR - STPO: KOMMENTAR ZUR STPO (2011) §116. 4.

¹²⁷⁰ KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) 116. § Aussetzung des Vollzuges des Haftbefehls 102.

¹²⁷¹ LÖWE-ROSENBERG (2004) Neunter Abschnitt § 116. Rn. 25.

¹²⁷² oStPO 173. § 5. bek.

¹²⁷³ MAYERHOFER – SALZMAN (2011) 574.

¹²⁷⁴ HOLLAENDER (2007) 25.

Emellett a törvény lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy *hatósági utasítások* keretein belül meghatározott cselekvési kötelezettségeket vagy tilalmakat írjanak elő a terhelt számára. Ennek alapján a terhelt tartózkodási helyének minden változását be kell jelentenie vagy meghatározott időközönként a rendőrségnél jelentkezni.¹²⁷⁵ Meghatározható az is, hogy a terhelt meghatározott helyen lakjon, illetve meghatározott helyet, környéket elkerüljön. Továbbá a terhelt számára előírható, hogy alkoholos italok fogyasztásától vagy egyéb kábítószerektől tartózkodjon, vagy megadott munkát végezzen. Mindezek mellett a terhelt beleegyezésével elrendelhető, hogy egyes orvosi kezeléseknél vesse alá magát, kiváltképp elvonókúrának vagy pszichoterápiának.¹²⁷⁶ Emellett a némethez hasonlóan az osztrák StPO alapján is elrendelhető a *személyazonosító okmányok leadása*, szintén elsődlegesen a terhelt szökésének megakadályozása érdekében.¹²⁷⁷

Az osztrák bíróságoknak lehetőségük van a büntetőeljárás során az *ideiglenes pártfogó kirendelésére*, amennyiben a terhelt ehhez hozzájárul és ennek következtében az előzetes letartóztatás elrendelése elkerülhető. Ideiglenes pártfogó elrendelése különösen szökés- vagy újabb bűncselekmény elkövetése esetén lehet indokolt.¹²⁷⁸ E kényszerintézkedés pozitívuma, hogy a pártfogó tevékenységével és életvezetési tanácsaival visszatarthatja a terheltet a további bünelkövetéstől.¹²⁷⁹ Az előzetes pártfogó felügyelő eljárása során a gondozási/segítői funkció az elsődleges a megfigyelő tevékenysége mellett. A pártfogó kirendelése maximálisan az eljárás jogerős befejezéséig tarthat.¹²⁸⁰

A bemutatott német illetve osztrák letartóztatást helyettesítő kényszerintézkedések széles skálája és azok kombinálhatósága hozzájárul ahhoz, hogy a bíróságok mindig a legmegfelelőbb és arányos intézkedést tudják alkalmazni és ne érezzék úgy, hogy a terhelt letartóztatása az egyetlen és legbiztosabb megoldás az eljárás biztosítása érdekében. Emellett a letartóztatások számának csökkentéséhez hozzájárul az alternatívák exemplifikatív felsorolása is, amely tág teret enged a bírák mérlegelési jogának gyakorlására. Véleményem szerint ilyen német, illetve osztrák szabályozási technika pozitív példát jelenthetne hazánk számára is, bár a jogbiztonság szempontjából

¹²⁷⁵ oStPO 173. § (5) bek. 4. pont

¹²⁷⁶ HOLLAENDER (2007) 25.

¹²⁷⁷ oStPO 173. § (5) bek. 5. pont

¹²⁷⁸ BERTEL – VENIER (2012) 499.

¹²⁷⁹ HOLLAENDER (2007) 27.

¹²⁸⁰ oStPO 179. §

megkérdőjelezhető olyan intézkedések alkalmazása, amelyeknek nincs megfelelő törvényi háttere. Álláspontom szerint hazánkban nem feltétlenül a példálózó felsorolást lehetne átültetni, mivel már fontos előrelépést jelent az is, ha a jogalkotó bővítené a jelenleg eljárási törvényben található letartóztatási alternatívák körét. Így különösen az ideiglenes pártfogó intézményének bevezetése, vagy az ideiglenes vezetői engedély elvételének engedélyezése mellett a jelentkezési kötelezettség önálló kényszerintézkedésként történő törvényi szabályozása megfontolás tárgyát képezhetné a jelenleg is zajló új büntetőeljárás törvény kodifikációja során.

7. rész Összegzés

Az értekezés egyes fejezeteiben különböző javaslatokat és megállapításokat teszek annak érdekében, hogy a személyi szabadság alkotmányos joga minél szélesebb körű védelemben részesülhessen a büntetőeljárás során. Ebben a részben összegzem a legfontosabb javaslataimat, amelyek az értekezésben elszórva jelennek meg. Véleményem szerint a jelenleg is zajló új büntetőeljárás kódex kodifikációja során megfontolandó megállapítások és felvetések, amelyek segítségül szolgálhatnak a kodifikátorok számára.

A bevezető részben felállított hipotézisem, miszerint: *„A személyi szabadság elvonásának hatályos büntetőeljárásjogi szabályai és annak joggyakorlata nem biztosít megfelelő alapjogi védelmet a terhelt számára és nem felel meg maradéktalanul a nemzetközi és uniós elvárásoknak”* álláspontom szerint – a dolgozatban feltárt problémák ismeretében – igazolást nyert. Mindezt a tény az értekezés alábbi legfontosabb megállapításaival támasztom alá:

- A személyi szabadsághoz való jog a terhelt alapvető jogai közül a legsúlyosabb korlátozásnak kitett jog, amely teljes elvonására is sor kerülhet a büntetőeljárás során. Éppen emiatt az emberi jogokba történő súlyos állami beavatkozás miatt, a *jogalkotóval szemben alapvető követelményként érvényesül, hogy olyan alkotmányos garanciákat dolgozzon ki, amelyek minimálisra csökkentik a jogkorlátozást.*
- A magyar Alaptörvény a „lehető legrövidebb időn belül” kifejezést használja a bíróság elé vezetés határidejének meghatározásaként. Tehát a nemzetközi egyezményekhez hasonlóan nem tartalmaz konkrét időpontot követelményként, bár talán kívánatos lenne ennél szigorúbb, maximális határidőt előíró rendelkezés, mivel az biztosítaná a terhelt számára a legmagasabb szintű jogvédelmet. *A német és osztrák alaptörvényi rendelkezések részletesebben és konkrétabban rendelkeznek a személyi szabadsághoz való jogról a hazai szabályoknál.* Ez leginkább abban jelenik meg, hogy az alkotmányok szabályai között megtalálhatjuk a bíróság elé állítás maximális időtartamát és a német Grundgesetz-ben pedig a tájékoztatási kötelezettség szélesebb körű biztosítását.
- *Az őrizetbe vétel* mindhárom vizsgált jogrendszer alapján az egyetlen olyan személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amelyet a rendőrség saját hatáskörében is foganatosíthat. Éppen ebből kifolyólag az őrizetbe vétel alkotmányos garanciákkal

kevésbé védett, mivel a szabadság elvonására csak rövid ideig kerül sor. Az őrizetbe vétel határideje Németországban a három vizsgált jog közül a legkisebb időtartamot foglal magába, így maximálisan érvényesül a *haladéktalanság és soronkívüliség elvének követelménye*. Mégis az osztrák törvényi szabályozás alapján látható, hogy az felel meg leginkább annak a nemzetközi dokumentumokban is rögzített követelménynek, miszerint a személyi szabadság elvonásának *független bírósági döntés*en kell alapulnia. Hiszen főszabály szerint Ausztriában előzetes bírói engedély szükséges az őrizetbe vétel elrendeléséhez, illetve jóval szigorúbb törvényi követelményeket határoz meg a törvény az őrizetbe vételre vonatkozóan a magyar és német szabályokhoz képest. Emellett példaértékűek az osztrák jog által biztosított alapjogvédelmi garanciák, úgy mint az *arányosság elvének törvényi szabályozásban történő fokozott megjelenése*.

- Megfontolandó lenne véleményem szerint egy olyan őrizetbe vételi határidő kialakítása, amely az osztrák szabályokhoz hasonlóan 48 órát biztosít az illetékes bírónak a letartóztatás indokoltságának vizsgálatára és ezáltal megalapozott döntés meghozatalára a további fogva tartás kérdésében. Álláspontom szerint az osztrák típusú őrizetbe vételi határidő alatt nagyobb lehetőség nyílik a letartóztatás okainak alaposabb vizsgálatára, és a bíróság indokolt döntést hozhat esetleges automatizmus nélkül a letartóztatás kérdésében.
- Az őrizetbe vétel vonatkozásában egyik legsürgetőbb törvényi módosítás lenne a *kötelező védői jelenlét szabályozása a terhelt első kihallgatása során*, és azt követően is a későbbi előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken.
- Emellett szükséges egy olyan *törvényi határidő meghatározása*, amely reálisan lehetővé tenné a védő számára a kihallgatáson, illetve az üléseken történő megjelenést, amely emellett biztosítaná a védelem számára a megfelelő felkészülést is a védekezés felépítésére.
- Véleményem szerint fontos lenne egy *törvényi határidő meghatározása*, amelyen belül a *hatóságoknak biztosítaniuk kell a védelemnek a nyomozati iratokat*, ezáltal reális lehetőséget biztosítva a védelem számára az ülésre való felkészülésre.
- Törvényi alapot kellene biztosítani arra, hogy a hatóságoknak ne csak a letartóztatást megalapozó nyomozati iratokat legyen szükséges a védelem rendelkezésére bocsátani, hanem az *üggyel kapcsolatos összes dokumentumot*. Emellett célszerű lenne a jogalkotónak törvényben rendelkeznie az *iratok megküldésének elmulasztását szankcionáló szabályról*.

- A szabadság elvonása az állam legerősebb eszköze az állampolgárok jogainak csorbítására, ezért semmilyen körülmények között sem szabad a letartóztatást kizárólag a represszív kriminálpolitikai eszközök érvényesítésére használni. A letartóztatás kizárólag *ultima ratio* jelleggel vethető be, *ha az állam legitim igénye a bűncselekmény felderítésére és az elkövető hatékony megbüntetésére más módon nem biztosítható*. Generálpreventív célok nem legitimálhatják a letartóztatást.
- Hazánkban sok esetben hiába ír elő a törvény az előzetes letartóztatás esetében soronkívüliséget, mégsem érvényesül az a gyakorlatban megfelelő mértékben. Figyelemre méltó az osztrák StPO-ban a *soronkívüliség elvének* ilyen fokozott mértékű megjelenése. A német és az osztrák gyakorlatban, számos eseti döntésben megállapították az alapelv megsértését, amely egyben az előzetes letartóztatás megszüntetésével járt, amely gyakorlatot célszerű lenne hazánkbanis alkalmazni. A jelenlegi magyar szabályozás mellett ugyanis a *soron kívüliség diszfunkcionálissá vált*, a ténylegesen sürgős elbírálást igénylő esetekben sem tartható a soron kívüli ügyintézés, amely indokoltta teheti a soron kívül folytatandó eljárások csökkentését.
- Továbbá a legtöbb problémát a *letartóztatás tényleges indokolása* jelenti. Az esetek többségében az elrendelő, de különösen a fenntartó végzésekben ugyanis a tényleges indokolás helyett a törvény szövegének megismétlésére kerül sor, amelyek nem felelnek meg a konkrét indokolási kötelezettségnek. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy az előzetes letartóztatást elrendelő, vagy azt meghosszabbító bírói döntéssel szembeni *minimális alkotmányos követelmény a kellő mélységű, a felhozott érveket érdemben vizsgáló és azokra reflektáló indokolás*.
- Véleményem szerint *önmagában a bűncselekmény tárgyi súlya nem alapozhatja meg* a terhelt letartóztatását, ugyanis az nem áll összefüggésben az intézmény általános céljával. Tehát a bűncselekmény büntetési tételben kifejeződő tárgyi súlya önmagában nem elegendő érv a letartóztatása, hanem kizárólag egy szempont.
- Álláspontom szerint egy osztrák szabályozáshoz hasonló *időkorlát felállítás* a *kollúzió veszélye miatti letartóztatás esetére* mindenképpen megfontolandó lenne hazánkban is. Véleményem szerint támogatandó lenne, ha hat hónapban maximalizálnák a kollúzió veszélyére alapozott letartóztatás időtartamát, ezáltal rákényszerítve a hatóságokat a soronkívüliség elvének tényleges betartására és a nyomozási szak mihamarabbi lezárására.
- Áttekintve a német és az osztrák jogszabályi rendelkezéseket véleményem szerint garanciális szempontból a bűnisméltés miatti letartóztatás vonatkozásában a

legmegfelelőbb törvényi szabályozás a két StPO összeillesztéséből kerülhet ki. Egyrészt a legegyszerűbben a német törvény tartalmazza a bűnismétlésre vonatkozó általános feltételeket. Így a hazai törvényben is érdemes lehetne megfontolni egy hasonló d) pontos letartóztatást: „*a bűnismétlés veszélye miatt akkor rendelhető el a letartóztatás, ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén, még a jogerős ítélet meghozatala előtt további jelentős tárgyi súlyú, azonos jogtárgyat sértő bűncselekményt követ el. Nem rendelhető el a letartóztatás, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más kényszerintézkedéssel biztosítható.*” A különös feltételeket pedig az osztrák rendelkezésekhez hasonlóan a bűncselekmény tárgyi súlya és a visszaesői minőség szerint lehetne szabályozni. A soronkívüliség elvének tényleges érvényesülésének biztosítására pedig megfontolandó lenne, ha a német szabályozáshoz hasonlóan *egy évben kerülne maximalizálásra a bűnismétlésre alapított letartóztatás*. Ezáltal biztosítható lenne, hogy csak rendkívül indokolt esetben kerüljön sor a terhelt személyi szabadsága elvonására egy feltételezésen alapuló, jövőben bekövetkező esemény miatt.

- Véleményem szerint a letartóztatással érintett ügyekben *nem szabadna a hatóságoknak a meghosszabbításra biztosított törvényi határidőt kihasználniuk*, mivel az ártatlanság védelme és a soronkívüliség elve is megköveteli a nyomozás mihamarabbi befejezését és az eljárás lezárását.
- Egyetértve HERKE álláspontjával a nyomozási bíró ténylegesen csak *formai meghosszabbítást* végez, anélkül hogy a letartóztatási okokat alátámasztó adatokat valójában megvizsgálná.¹²⁸¹ Emiatt álláspontom szerint a terhelt *személyes meghallgatásának esetköreinek bővítése* indokolt lenne a letartóztatás felülvizsgálata során. Így kötelezővé kellene tenni a döntések elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróságok számára az ülés tartását, a kontradiktórium elvének érvényesülése érdekében, ugyanis így a másodfokú bíróság személyes benyomás alapján dönthessen a szabadságelvonásról.
- Nincs olyan felismerhető alkotmányos érdek, amelyből következően a terheltnek a bírói meghallgatásra vonatkozó joga az eljárás tisztességének sérelme nélkül korlátozhatók lennének. Ez alapján szükségesnek tartom a Be. 309. § (1) bekezdésében szereplő lehetőség megszüntetését, amely alapján a bíróság a tárgyalás

¹²⁸¹ HERKE (2002a) 175.p.

elnapolása után tanácsulésen – tehát a terhelt távollétében is dönthet a letartóztatásról.

- Álláspontom szerint az osztrák felülvizsgálati rendszer a nyomozati szakban folytatott *letartóztatási tárgyalás a szóbeliség és közvetlenség elvének érvényesülése* miatt követendő példaként szolgálhat hazánk számára. Ugyanis ezáltal alkalmas arra, hogy a bíró személyes meggyőződése alapján, indokolt döntést hozhasson, ezáltal elkerülve az írásbeliség okozta automatizmust.
- *A nyomozás két éves határidejének lecsökkentése* azért lenne különösen fontos, mivel véleményem szerint nagyobb hangsúlyt kellene helyezni az eljárás során a bírósági szakra. Ugyanis ekkor érvényesül a nyilvánosság és közvetlenség elve, emellett a kontradiktórium és fegyverek egyenlőségének elvének teljességgel is eleget tesz, ellentétben a nyomozási szakkal.
- Úgy gondolom, hogy az igazságszolgáltatás felelőségének tekinthető, ha a terhelt amiatt tölt letartóztatásban hosszú éveket jogerős döntés nélkül, mert a hatóságok indokolatlanul késlekednek eljárási cselekmények elvégzésével. Tehát a végső határidő eltörlése nem tekinthető megfelelő megoldásnak, mivel az egyértelműen nem ösztönzi a hatóságokat az eljárások mihamarabbi befejezésére, sőt további lehetőséget teremt azok időtartamának növelésére. Ennek megfelelően szükségesnek tartom a „*korlátlan*” *letartóztatás lehetőségének megszüntetését*, és a korábbiakhoz hasonlóan minden esetben egy maximális felső határ szabályozását a törvényben. Teljes mértékben egyetértve az Alapjogi Biztos indítványában kifejtett véleményével, idézve és egyben hangsúlyozva megállapítását, kijelenthető, hogy „*a jogállamiságból, az alkotmányos büntetőjogból következik, hogy az állam a büntetőeljárás sikertelenségének kockázatát nem háríthatja a terheltre.*”¹²⁸²
- Álláspontom szerint megfontolandó lehet az a német illetve osztrák minta, amely *különbséget tesz a letartóztatás időtartamában a különböző különös okok között*. Így véleményem szerint érdemes lenne a kollúzió veszélyére alapozott letartóztatást maximálisan hat hónapra lehetővé tenni, amely a nyomozó hatóságokat arra sarkallná, hogy mielőbb elvégezzék a szükséges nyomozati cselekményeket. Emellett alapjogvédelmi szempontból szintén támogatandó a bűnismétlés veszélyére való hivatkozást a német szabályok szerint egy évben maximalizálni, mivel a terhelt

¹²⁸² Az Alapvető jogok biztosának indítványa, 3.

feltételezhető jövőbeli magatartására alapozni huzamosabb időn keresztül a szabadságelvonást, alkotmányossági szempontokból meglehetősen aggályos.

- Véleményem szerint példamutató a német Alkotmánybíróság és a legfelsőbb bíróságok joggyakorlata, amely *erős védelmet biztosít a soronkívüliség és arányosság elvének* büntetőeljárás során történő érvényesülése és a terhelti jogvédelem érdekében. Mindez abban mutatkozik meg a leginkább, hogy számos bírósági és alkotmánybírósági döntésben marasztalták el az ügyben eljáró hatóságokat és mondták ki azok mulasztását, és a soronkívüliség elvének megsértése miatt szüntették meg a terhelt letartóztatását. E gyakorlat a magyar jogalkotók számára is minta lehet, és úgy gondolom, hogy szükséges lenne explicit a törvényben szabályozni, hogy amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a hatóságok nem tesznek meg minden tőlük telhetőt az eljárás mihamarabbi befejezése érdekében, akkor a soronkívüliség elvének megsértése miatt megszünteti a letartóztatást.
- Sajnálatos módon hazánkban *jelenleg nem lehetséges előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntéssel szemben alkotmányjogi panaszt előterjeszteni*, mivel nem tekinthető az Abtv. 27. §-a alapján ügydöntő határozatnak, ellentétben az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával, amely önálló ügynek tekinti a kényszerintézkedésekről szóló bírói döntéseket. Egyetértve Lévay Miklós alkotmánybíró 3002/2014. (I.24.) számú alkotmánybírósági határozathoz csatolt különvéleményével¹²⁸³ úgy gondolom, hogy a *jelenleg hatályos szabályozás értelmében a magyar Alkotmánybíróság nem tudja betölteni megfelelően alapjogvédő funkcióját*. Ha az osztrák, illetve a német alapjogi panaszhoz hasonló lehetőség rendelkezésre állna hazánkban is, a jogséremlmek jelentős része orvosolható válna jogrendszerünkben, elkerülve a strasbourgi Bíróság marasztaló döntéseinek nagy számát.
- Nem tekinthetnek el az egyes eljáró bíróságok a letartóztatás *ultima ratio* jellegétől és az *arányosság alapelvétől* sem, azaz hogy a terhelt szabadságának elvonására az eljárás során kizárólag kivételes jelleggel, mint legvégső eszköz és csak meghatározott büntetőeljárás cél biztosítása érdekében rendelhető el, ha nincs arra más alkalmas eszköz. Ennek érdekében a jogalkotónak minél szélesebb körben kell a helyettesítő kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét megteremtenie az eljárási kódexekben. A bemutatott német illetve osztrák letartóztatást *helyettesítő*

¹²⁸³ 3002/2014. (I.24.) AB hat., ABK 2014/2. 79, 80

kényszerintézkedések széles skálája és azok kombinálhatósága hozzájárul ahhoz, hogy a bíróságok mindig a legmegfelelőbb és arányos intézkedést tudják alkalmazni és ne érezzék úgy, hogy a terhelt letartóztatása az egyetlen és legbiztosabb megoldás az eljárás biztosítása érdekében. Emellett a letartóztatások számának csökkentéséhez hozzájárul az alternatívák exemplifikatív felsorolása is, amely tág teret enged a bírák mérlegelési jogának gyakorlására. Véleményem szerint ilyen német, illetve osztrák szabályozási technika pozitív példát jelenthetne hazánk számára is, bár a jogbiztonság szempontjából megkérdőjelezhető olyan intézkedések alkalmazása, amelyeknek nincs megfelelő törvényi háttere. Álláspontom szerint hazánkban nem feltétlenül a példálózó felsorolást lehetne átültetni, mivel már fontos előrelépést jelentene az is, ha a jogalkotó bővítené a jelenleg eljárási törvényben található letartóztatási alternatívák körét. Így különösen az ideiglenes pártfogó intézményének bevezetése, vagy az ideiglenes vezetői engedély elvételének engedélyezése mellett a jelentkezési kötelezettség önálló kényszerintézkedésként történő törvényi szabályozása megfontolás tárgyát képezhetné.

- A magyar szabályoktól eltérően mindkét vizsgált országban az *elektronikus felügyelet* egy átmeneti intézkedést jelent a házi őrizet és a lakhelyelhagyási tilalom között. Ugyanis mindkét jog lehetővé teszi, hogy a terhelt napközben meghatározott célra elhagyja a kijelölt lakást, amely a lakhelyelhagyási tilalommal állítható párhuzamba. Míg az esti és éjszakai órákat kell a lakásban töltenie, ez pedig a házi őrizettel egyező rendelkezés. Ezt a típusú elektronikus felügyeletet a magyar jog nem ismeri, de további letartóztatási alternatíva lehetne hazánkban a jövőben.
- Az ügyészszégi statisztikai adatok alapján láthatóvá válik, hogy az *óvadék* nem tekinthető reális letartóztatási alternatívának és nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mivel a Be. csupán a 129. § (2) bek. b) pontja esetében ad az elrendelésre lehetőséget. Álláspontom szerint az óvadék esetében is indokolatlan ez a szabályozás. Ezt a véleményt támasztja alá az is, hogy ugyan a német eljárási törvény is elsődlegesen a szökés veszélye esetére irányozza elő az óvadék alkalmazását, ugyanakkor az egyes alternatívák kombinálhatósága miatt, más esetekben sem zárja ki annak elrendelését. Véleményem szerint *ki kellene terjeszteni az óvadék alkalmazási körét a letartóztatásra okot adó más körülményekre is*, ezáltal növelve gyakorlati megjelenését. Így megszűnne a bírák mérlegelési jogának korlátozása, és ténylegesen az ügy egyedi körülményeinek vizsgálata alapján dönthetnek a

legalkalmasabb, eljárás lefolytatását leginkább biztosító és arányos kényszerintézkedés elrendelése mellett.

- Véleményem szerint a német és osztrák minta alapján *megfontolandó lehetne az óvadék formáinak bővítése*, amely elősegíthetné az óvadékokot megfizetni képes terheltek számának növelését is.
- Végül pedig a nemzetközi egyezményekben támasztott követelmények ellenére, itthon az elmúlt években egyre erősödő irány hazánkban a *büntetőjog szigorítása és ezzel együtt a személyi szabadságjogok egyre szigorúbb korlátozása*. A büntetőjog területén sajnálatos módon olyan tendenciák figyelhetők meg, amelyek elvonják a joggyakorlat figyelmét a szabadság védelméről. Gondoljunk itt elsősorban a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetésére, illetve a „lex ároktó” folyamatként az előzetes letartóztatás maximális határidejének egyes esetekben történő megszüntetésére. *E szigorító törekvések ellentmondanak azoknak a nemzetközi tendenciáknak*, amely megköveteli, hogy az államok lehetőség szerint törekedjenek a szabadságelvonással járó intézkedések visszaszorítására a büntetőeljárás során.

A kézirat lezárásának ideje: 2016.07.12.

Irodalomjegyzék

A

ALBRECHT – ARNOLD – SCHÄDLER (2000) = Albrecht, Hans-Jörg – Arnold, Harald – Schädler, Wolfram: Der hessischer Modellversuch zur Anwendung der „elektronischen Fußfessel“. Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 2000/11.

ALFÖLDI (2011) = Alföldi Ágnes: A családon belüli erőszak megítélése és megelőzésének eszközei a magyar és európai uniós jogban. in: Jogelméleti Szemle 2011/3.

AMBRUS (2015) = Ambrus István: A kis értékű tulajdonsértések kezelésének néhánykérdése büntetőjogi nézőpontból. Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences Budapest ISSN 2064-4515

http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_15_Ambrus.pdf

AMBRUS (2014a) = Ambrus István: Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben. Kiadó: SZTE Állam – és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék. Szeged, 2014.

AMBRUS (2014b) = Ambrus István: Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Magyar Jog 2014/5. sz.

ANGYAL (1915) = Angyal Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve I. kötet. Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt. kiadó. Budapest, 1915.

ARSLAN (2011) = Arslan, Mehmet: Angemessenheit der Untersuchungshaftdauer in der Europäischen Menschenrechtskonvention und türkischem Recht. Annales XLIII, N. 60. 2011. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iaufdi/article/viewFile/1023016886/1023016075>.

ÁRVA (2013) = Árva Zsuzsanna: Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. Wolters Kluwer Kft. Budapest, 2013.

AUER (1938) = Auer György: A magyar bünvádi eljárási jog. Budapest, 1938.

B

BÁNÁTI (1999) = Bánáti János: Az előzetes letartóztatás: szabadságjogok versus bírói munkaterhek. In: Ügyvédek Lapja 1999/2. szám 19-24.p.

BÁNÁTI (2010) = Bánáti János: „Gyorsítás versus garanciák” in: Németh Zsolt – Pallagi Anikó (szerk.): Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60. éves Blaskó Béla tiszteletére. Budapest. Rendőrtiszti Főiskola, 2010.

BÁNÁTI – BELOVICS – CSÁK – SINKU – TÓTH – VARGA (2009) = Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: Büntető Eljárásjog. HVG Orac Kiadó, Budapest, 2009.

BÁRD (1992) = Bárd Károly: Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a magyar jog. Acta Humana 1992/6-7.

BÁRD (2007) = Bárd Károly: Emberi Jogok és Büntető Igazságszolgáltatás Európában. Magyar Közlöny Lap- és Könyvk. Kft. 2007.

BAYER – KÁLLAI (2010) = Bayer Judit – Kállai Gábor: Az emberi jogok alapjai. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 2010.

BECCARIA (1967) = Beccaria, Cesare: Büntett és büntetés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

BEDNARIK (2015) Bednarik Dorka: Emberi jogok a büntetőeljárásban. in: Belügyi Szemle 2015/6.

BELOVICS – GELLÉR – NAGY – TÓTH (2012) = Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános rész. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2012.

BENCZE Kézirat = Bencze Mátyás: Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbírószakok gyakorlatában c. kézírata

http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/publikcik/artatlansag_veleme_a_gyakorlatban.pdf

BÉRCES (2014) = Bérces Viktor László: A védői szerepkör értelmezésének kérdései – különös tekintettel a büntetőbírószak előtti eljárásokra. Pázmány Press. Budapest, 2014.

BERGER (1999) = Berger, Vincent: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. Budapest, 1999.

BERTEL – VENIER (2012) = Bertel, Christian – Venier, Anderas: Kommentar zur StPO. Jan Sramek Verlag, Wien, 2012.

BERTEL – VENIER (2013) = Bertel, Christian – Venier, Andreas: Strafprozessrecht. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. Wien, 2013.

BEULKE (2008) = Beulke, Werner: Strafprozessrecht. C.F. Müller Verlag. Heidelberg. 2008.

BIEBER – EPINEY (2009) = Bieber, Roland – Epiney, Astrid-Haag, Marcel: Die Europäische Union. Europarecht und Politik. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden 2009.

BLUTMAN (1993a) = Blutman László: A fogvatartás bírói felülvizsgálata: a habeas corpus az európai alapjogok között. in: Jogtudományi közlöny 1993/8-9.

BLUTMAN (1993b) = Blutman László: A letartóztatás időtartamának ésszerűsége az európai alapjogokban. in: Rendészeti Szemle 1993/6.

BLUTMAN (1999) = Blutman László: A szabadságmegvonás bírói felülvizsgálata. in: Halmai Gábor: Alapjogi bíráskodás II. Személyi szabadság és tisztességes eljárás. Budapest. Indok. 1999.

BLUTMAN (2012) = Blutman László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában. Jogtudományi Közlöny 2012/4. 145-156.p.

BLUTMAN (2010) = Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban. Hvg Orac Kiadó. Budapest, 2010.

BÓCZ (2000a) = Bócz Endre: A kényszerintézkedések büntető eljárásjogi és kriminalisztikai nézőpontból I. in: Ügyészek Lapja 2000/2.

BÓCZ (2008) = Bócz Endre: Kriminalisztika a tárgyalóteremben. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2008.

BÓCZ (2000b) = Bócz Endre: Módosítási javaslatok az új Be.-hez. In: Magyar Jog (2000) 47. évf. 8. sz.

BODONY (1999) = Bodony István: Előrehozott büntetés vagy eljárási kényszerintézkedés (Gondolatok az előzetes letartóztatásnak az 1998. évi LXXXVIII. törvény 45. §-ában megfogalmazott esetéről). in: Ügyészek Lapja 1999/2.

BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2016) = Bodony István – Hack Péter – Herke Csongor – Ignác György – Kadlót Erzsébet – Mohácsi Barbara: Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, elektronikus változat (Letöltés: 2016.01.15.)

BÖGÖLY – BUDAHÁZI – CSÁNYI – SLÉDER (2010) = Bögöly Gyula – Budaházi Árpád – Csányi Csaba – Sléder Judit: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2010.

BRODAG (2005) = Brodag, Wolf-Dietrich: Strafverfahrensrecht für Schulung und Praxis. Richard Boorberg Verlag. Stuttgart. 2005.

BRÜCHERT (2002) = Brüchert, Oliver: Der elektronisch überwachte Hausarrest – keine Alternative zur Freiheitsstrafe, Grundrechte-Report 2002.

BRÜNING (2005) = Brüning, Janique: Der Richtervorbehalt im strafrechtlichen Ermittlungsverfahren. Nomos Verlag, Baden-Baden. 2005.

BUERGENTHAL (2001) = Buergenthal, Thomas: Nemzetközi emberi jogok. Helikon Kiadó. Budapest, 2001.

C

CHRONOWSKI (2014) = Chronowski Nóra: Alkotmányjogi panasz és alkotmányvédelem. in: Fundamentum 2014/1-2.

CHRONOWSKI (2002) = Chronowski Nóra: A szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való alapvető jog. In: Jura 2002/2.

CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER (2006) = Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Petrétei József – Tilk Péter – Zeller Judit: Magyar Alkotmányjog III. Alapvető jogok. Dialóg campus Kiadó. Budapest-Pécs. 2006.

CZINE (2012) = Czine Ágnes: A kényszerintézkedések. In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

CZINE – SZABÓ – VILLÁNYI (2008) = Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. Hvg Orac Kiadó. Budapest, 2008.

CS

CSÉKA – FANTOLY – KÁROLYI – LŐRINCZY – VIDA (2006) = Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály: A büntetőeljárás jog alapvonalai I. Szeged, 2006.

CSÉKA – KIRÁLY – KRATOCHWILL – SZABÓNÉ NAGY – VARGHA (1982) = Cséka Ervin – Király Tibor – Kratochwill Ferenc – Szabóné Nagy Teréz – Vargha László (Szabóné Nagy Teréz szerk.) Magyar büntető eljárási jog I. Budapest, 1982.

CSEHI (2011) = Csehi Zoltán: Kérdések és felvetések a német típusú alkotmányjogi panasz magyarországi bevezetése kapcsán. in: Alkotmánybírósági Szemle 2011/1.

CSOMÓS (2015) = Csomós Tamás: Terítéken a Be. kodifikációja – Javaslatok a védőre vonatkozó új szabályozásra. In: Magyar Jog 2015/3.

D

DAHS (1982) = Dahs, Hans: Apokryphe Haftgründe. Erwartung einer hohen Strafe=Fluchtgefahr. Charakter der Straftat=Verdunkelungsgefahr. In:Festschrift für Hans Dünnebier zum 75. Geburtstag am 12. Juni 1982. Hrsg. von Ernst-Walter Hanack, Peter Rieß,Günter Wendisch. Gruyter Verlag. Berlin. 1982.

SK-STPO KOMMENTAR BAND II. (2010) =
Degener/Deiters/Frisch/Frister/Paeffgen/Rogall/Velten/Weßlau/Wohlers/Wolter:
Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung (SK-StPO) Band II. Carl
Heymanns Verlag 2010.

DELEUZE (1992) = Deleuze, Gilles: Das elektronische Halsband. Innenansicht der kontrollierten Gesellschaft. in: kriminologisches Journal 1992. Heft 3.

DEMBOWSKI (2003) = Dembowski, Barbara: Erfahrungen mit dem Modellprojekt „Elektronische Fußfessel“. in: Datenschutz und Datensicherheit. Wiesbaden:Vieweg, GWV-Fachverl. 27. 2003/12.

E

EDVI – VARGHA (1911) = Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bűnvádi perrendtartás zsebkönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1911.

EIDAM (2013) = Eidam, Lutz: Das Apokryphe an den apokryphen Haftgründen. HRRS Juli/August 2013/7-8.

ENGLANDER (2015) = Englander, Armin: Examens-Repetitorium Strafprozessrecht. C.F. Müller Verlag Heidelber. 2015.

EPPING (2007) = Epping, Volker: Grundrechte. Springer Verlag Berlin-Heidelberg. 2007.

ERDEI (2007) = Erdei Árpád: A rejtőzködő eljárási szankciók. In: Nagy Ferenc (szerk.) Ad futuram memoriam, Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapjának tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.

ESSER (2014) = Esser, Robert: Europäisches und internationales Strafrecht. Verlag C.H. Beck München, 2014.

F

FABRIZY (2011) = Fabrizy, Ernst Eugen: Die österreichische Strafprozessordnung kurzkommentar. ManzscheVerlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2011.

FANTOLY (2014) = Fantoly Zsanett: A büntető eljárásjog harmonizációja. in: Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014. (szerk. Hollán Miklós) Nemzeti Közszerológálati Egyetem Nemzetközi Intézet. Budapest, 2014. 71-81.p.

FANTOLY (2012) = Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2012.

FANTOLY (2015) = Fantoly Zsanett: A vádlott bejelentett távollétéről. In: Ügyvédvilág, 2015.02.25.<http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-vadlott-bejelentett-tavolleterol>

FANTOLY – GÁCSI (2013a) = Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási Büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt. Szeged, 2013.

FANTOLY – GÁCSI (2013b) = Fantoly Zsanett – Gácsi Anett: Eljárási büntetőjog. Dinamikus rész. Iurisperitus Bt. Szeged, 2013.

FARKAS (2015) = Farkas Ákos: A büntetőeljárás hatékonyságának korlátai. In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Printart-Press. Debrecen. 2015.

FARKAS (2002) = Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai, Osiris Kiadó, 2002.

FARKAS (2011) = Farkas Ákos: Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai büntetőjog fejlődésére. Miskolci Jogi Szemle 6. évfolyam. 2011. Különszám.

FARKAS (2010) =

Farkas Ákos : Új alkotmányos elv a magyar büntetőeljárás bizonyításban? a kölcsönös elismerés elve. in : A büntető ítélet igazságtartalma (szerk. Erdei Árpád) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2010. 45-57. p.

FARKAS – RÓTH (2007) = Farkas Ákos – Róth Erika: A Büntetőeljárás. Complex Kiadó. Budapest, 2007.

FAZEKAS (2012) = Fazekas Judit: Az alapvető jogok védelme az európai Unióban. in: Osztoivits Tamás (szerk): EU-jog. Hvg Orac Kiadó. Budapest, 2012. 241-254. p.

FÁZSI (2011) = Fázsi László: A bűnösség rejtett vétele. In: Miskolci jogi Szemle 6. évfolyam 2011/2.

FENYVESI (2002) = Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002.

FINKEY (1916) = Finkey Ferenc: A magyar büntető perjog tankönyve. Budapest, 1916.

FLORA (2001) = Flora, Margarethe: Das Neuerungsverbot und die Erschöpfung des Instanzenzuges im Grundrechtsbeschwerdeverfahren. in: JBl 2001. Heft 2. 123. Jahrgang

FREUND (2010) = Freund, Olaf: Die Anordnung von Untersuchungshaft wegen Flucht und Fluchtgefahr gegen EU-Ausländer. Nomos Verlag, Baden-Baden. 2010.

FÜLÖP – KISS (2007) = Fülöp Ágnes – Kiss Anna: Beszámoló az óvadék témakörében, 2007. szeptember 13-án megtartott kerekasztal-beszélgetésről. Ügyészek Lapja. 2007/5.

FÜLÖP – KISS (2008) = Fülöp Ágnes – Kiss Anna: Az óvadék elméleti és gyakorlati kérdései. Kriminológiai Tanulmányok 45. kötet. OKRI. Budapest, 2008.

FÜNFSINN (2009) = Fünfsinn, Helmut: Die elektronische Fußfessel in Hessen – Sicherheitsmaßnahme oder pädagogisches Hilfsmittel? in: Festschrift für Ulrich Eisenberg zum 70. Geburtstag. (Hrsg. Müller, Hennig Ernst – Sander, Günther M. – Valkova, Helena) Verlag C.H. Beck, München, 2009.

G

GÁCSI (2014) = Gácsi Anett Erzsébet: Megjegyzések a távollévő terhelttel szemben lefolytatott külön eljáráshoz, In (szerk. Schiffner Imola – Varga Norbert): Sale and community – adásvétel és közösség, Szegedi doktorandusz Konferenciák IV., Generál Nyomda Kft., Szeged, 2014.

GALLWAS (1995) = Gallwas, Hans-Ullrich: Grundrechte. Hermann Luchterhand Verlag. Berlin. 1995.

GILÁNYI (2006) = Gilányi Eszter: A távoltartás mint új kényszerintézkedés .Beszámoló az Országos Kriminológiai Intézetben 2006. március 23-án megtartott kerekasztal beszélgetésről. Ügyészek Lapja 2006/2.

GÖBEL (2009) = Göbel, Klaus: Handbuch der Rechtspraxis. Band 8. Strafprozess. Verlag C.H. Beck. München 2009.

GOMBOS (2013) = Gombos Katalin: Az Európai Unió alapjogvédelmi rendszere, különös tekintettel az alapjogi Chartára. in : Az alapjogvédelem nemzeti, nemzetközi és

jogösszehasonlító aspektusai (szerk. Antal Tamás-Papp Tekla) Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2013.

GRÁD – WELLER (2011) = Grád András – Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. HvG Orac Kiadó. Budapest, 2011.

H

HACK (2011) = Hack Péter: A védelem és a védő szerepének aktuális kérdései. In: Magyar Jog 2011/2.

HALLER – CONZEN (2011) = Haller, Klaus – Conzen, Klaus: Das Strafverfahren. Eine systematische Darstellung mit Originalakte und Fallbeispielen. Verlag C.F: Müller Heidelberg. 2011.

HALMAI (1994) = Halmai Gábor: Az alkotmányjogi panasz – jelen és jövő? Bírák Lapja. 1994/3-4.

HALMAI (2005) = Halmai Gábor: Hans Kelsen és a magyar Alkotmánybíróság. Világosság 2005/11.

HALMAI (2009) = Halmai Gábor: Távoltartás és személyi szabadság. Fundamentum 2009/2.

HALMAI – TÓTH (2008) = Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok. Osiris Kiadó. Budapest. 2008.

HARTMANN – SCHMIDT (2007) = Hartmann, Arthur – Schmidt, Rolf: Strafprozessrecht. Verlag Rolf Schmidt. Grasberg bei Bremen. 2007.

HAVERKAMP (2002) = Haverkamp, Rita: Elektronisch überwachter Hausarrestvollzug – Ein Zukunftsmodell für den Anstaltsvollzug? Max Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau, 2002.

HECKER (2012) = Hecker, Bernd: Europäisches Strafrecht. Springer-Verlag Berlin-Heidelberg, 2012.

Magyar Helsinki Bizottság Kutatási Jelentés Magyarország. Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. 2015.október.

HERKE (2009) = Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én. <http://www.mbjt.hu/HerkeCsongor20091014.pdf> (Letöltés: 2015.10.15.)

HERKE (2002a) = Herke Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs. 2002.

HERKE (2003) = Herke Csongor: A letartóztatás elrendelésének feltételrendszere, különös tekintettel az alaki feltételekre. In: Büntető eljárásjogi olvasókönyv. (Szerk. Tóth Mihály) Osiris Kiadó. Budapest, 2003.

HERKE (2001) = Herke Csongor: Az apokrif letartóztatási okok. Belügyi Szemle 2001/12.

HERKE (2002b) = Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elrendelése a terhelt várható magatartása alapján. In: Jogtudományi Közlöny 2002/1. 13-26.p.

HERKE (1996) = Herke Csongor: Az előzetes letartóztatást helyettesítő intézmények, különös tekintettel az óvadéokra. Bírák Lapja 1996/1-2.

HERKE (1998) = Herke Csongor: Gondolatok a házi őrizet magyarországi bevezetése előtt. Magyar Jog 1998/8.

HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) = Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A Büntető Eljárásjog Elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 2012.

HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2008) = Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: Új Magyar Büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2008.

HEGER (2013) = Heger, Martin: Strafprozessrecht. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart, 2013.

HOCHMAYR (2012) = Hochmayr, Gudrun: Elektronisch überwachter Hausarrest. Zur Regelung in Deutschland und Österreich. ZIS 2012/11.

HOFFMANN (2014) = Hoffmann Tamás: Nemzetközi jog (szerk. Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pár – Valki László) Complex Kiadó. Budapest 2014.

HOLÉ (2008) = Holé Katalin: Europol és jogállam, Biztonságunk ára. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2008.

HOLHÓS – KOVÁCS (2011) = Holhós – Kovács Szilárd: Az előzetes letartóztatás néhány gyakorlati kérdése. In: Debreceni Jogi Műhely 2011/1. (http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2011/elozetes_letartoztatás/)

HOLLAENDER (2007) = Hollaender, Eugen: Das neue Haftrecht. Verlag Österreich GmbH. Wien 2007.

HOLLAENDER (2005) = Hollaender, Eugen: Grundrechte und Verfassungsprinzipien im österreichischen Strafprozessrecht. nwV Verlag, Wien, 2005.

HÖMIG (2010) = Hömig, Dieter: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar. 9. Auflage. nomos Verlag. Baden-Baden. 2010.

HUFEN (2011) = Hufen, Friedhelm: Staatsrecht II. Grundrechte. Verlag C.H. Beck. München. 2011.

J

JARASS – PIEROTH (2009) = Jarass, Hans D. – Pieroth, Bodo: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar. Verlag C.H. Beck München. 2009.

JOECK (2011) = Joeck, Wolfgang: Studienkommentar StPO. Verlag C.H. Beck. München. 2011.

JUHÁSZ (2012) = Juhász Zsuzsanna: A fiataikorúak előzetes letartóztatásának egyes végrehajtási kérdései. In: Juhász Zsuzsanna, Nagy Ferenc, Fantoly Zsanett (szerk.) Sapientia: ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2012.

JUHÁSZ (1997) = Juhász Zsuzsanna: Az előzetes letartóztatás büntető eljárási és büntetés-végrehajtási reformjának szükségességéről in: Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Sectio Juridica et Politica 52:(6) 1997.

K

KÁDÁR – KIRS – LUKOVICS – MOLDOVA – M. TÓTH (2014) = Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára. Magyar Helsinki Bizottság, 2014.

KÁDÁR – NOVOSZÁDEK – SELLEI (2012) = Kádár András Kristóf - Novoszádek Nóra - Sellei Adrienn: Hogyan tehető átláthatóvá a kirendelési rendszer? In: Ügyvédek Lapja 2012/3.

KARDOS (2014) = Kardos Gábor: Nemzetközi jog. (szerk. Kende Tamás-Nagy Boldizsár – Sonnevend Pár – Valki László) Complex Kiadó. Budapest 2014.

KARDOS (2007) = Kardos Sándor: Az óvadék a büntetőeljárásban. in: Ad futuram memoriam: tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2007.

KARLSRUHER KOMMENTAR STPO (2013) = Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung | StPO § 112 Rn. 1 - 60 - beck-online. 7. Auflage 2013. (Letöltés: 10.2.2014.)

KK-STPO/LAUFHÜTTE (2013) = Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung: StPO mit GVG, EGGVG, EMRK 7., neu bearbeitete Auflage. Verlag C.H. Beck. 2013.

KARSAI (2009) = Karsai Dániel: Magyar ügyek Strasbourgban 2005-2008 között. Acta Humana. 2009/1-2. szám

KARSAI (2008) = Karsai Krisztina : A kölcsönös elismerés elve in : Az Európai Büntetőjog Kézikönyve (Szerk. Kondorosi Ferenc-Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2008.

KARSAI (2004) = Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK Kerszöv Kiadó. Budapest, 2004.

KELEMEN (2011) = Kelemen Katalin: Van még pálya. A magyar alkotmánybíróság hatásköreiben bekövetkezett változásokról. in: Fundamentum 2011/4.

KEMPF (2002) = Kempf, Eberhard: Die Rechtsprechung des EGMR zum Akteneinsichtsrecht und §§ 114, 115 Abs. 3, 115a Abs. 3 StPO. in: Festschrift für Peter Riess zum 70. Geburtstag am 4. Juni 2002. WdeG. Berlin, 2002.

KINDHÄUSER (2006) = Kindhäuser, Urs: Strafprozessrecht. Verlag Nomos. Bonn, 2006.

KINGREEN (2013) = Kingreen, Thorsten – Poscher, Ralf: Grundrechte. Staatsrecht II. C.F. Müller Verlag. Heidelberg. 2013.

KIRÁLY (2008) = Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

KIRCHBACHER (2008) = Kirchbacher, Kurt: Das neue Haftrecht. Fahndung und Festnahme. In: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/06.

KIS (2013) = Kis László: Titkos adatgyűjtés a büntetőeljárásban. Budapest: Complex Kiadó Kft., 2013.

KMR – STPO: KOMMENTAR ZUR STPO (2011) = Kleinknecht; Müller – Reitberger. Begr. von Th. Kleinknecht, - H. Müller: KMR - StPO: Kommentar zur Strafprozessordnung. Carl Heymanns Verlag. Köln. 2011.

KLESZEWSKI (2013) = Kleszczewski, Diethelm: Strafprozessrecht. Verlag Vahlen. München, 2013.

KONDOROSI (2008) = Kondorosi Ferenc : Alapjogvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában. in : Az Európai Büntetőjog Kézikönyve (Szerk. Kondorosi Ferenc-Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2008.

KOVÁCS (2011) = Kovács Péter: Nemzetközi Közjog. Osiris Kiadó. Budapest, 2011.

KRAMER (2009) = Kramer, Bernhard: Grundbegriffe des Strafverfahrensrecht. Verlag W. Kohlhammer Stuttgart. 2009.

KREY (2006) = Krey, Volker: Deutsches Strafverfahrensrecht. Band 1. Verlag W. Kohlhammer 2006.

KUPECKI (2015) = Kupecki Nóra: Az előzetes letartóztatás szabályai Ausztriában. in: FORVM V. évfolyam, 2015. 121-147.p.

KUPECKI (2014) = Kupecki Nóra: Kényszerintézkedések a Bűnvádi perrendtartásban. in: Jogelméleti Szemle 2014/1.

KÜHNE (2015) = Kühne, Hans-Heiner: Strafprozessrecht. C.F. Müller Verlag. 9. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Heidelberg, 2015.

L

LAKY (1996) = Laky Ferenc: A biztosíték jogintézményéről a büntetőeljárás törvény kodifikációjának jegyében. Magyar Jog 1996/6. szám

LEBUJOS (2006) = Lebujos Imre: Az előzetesen letartóztatottak pszichés problémái, különös tekintettel a deprivációkra. In: Börtönügyi Szemle 2006. 65-84. p.

LÖWE – ROSENBERG (2004) = Löwe-Rosenberg: Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Großkommentar. Band II. (Hrsg.: Rieß, Peter) 25. Auflage. De Gruyter Recht. Berlin, 2004.

M

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG KUTATÁSI JELENTÉS MAGYARORSZÁG (2015) = Magyar Helsinki Bizottság Kutatási Jelentés Magyarország. Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. 2015.október.

MARKWORDT (2011) = Markwordt Skehan, Anja: Die Einleitung der Untersuchungshaft. Eine rechtsvergleichende Studie zur Inhaftierung des Verdächtigen im Vorverfahren in Deutschland und den USA. Unter besonderer Berücksichtigung der Rechtssysteme der US-Bundesstaaten Kalifornien, Texas und New York. Optimus Verlag. Göttingen 2011.

MARQUARDT – GÖBEL (1992) = Marquardt, Klaus – Göbel, Klaus: Handbuch der Rechtspraxis, Band 8. Strafprozess. 4. Auflage. C.H. Beck München. 1992/1996.

MATUSIK (2013) = Matusik Tamás: A büntetőeljárás távoltartás szabályozásának jogalkalmazásbeli problémái. in: Belügyi Szemle 2013/9.

MATUSIK (2015) = Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. in: Magyar Jog 2015/5. 289-293.p.

MAYER (2004) = Mayer, Markus: Modellprojekt Elektronische Fußfessel. Wissenschaftliche Befunde zur Modellphase des hessischen Projekts. Freiburg 2004, (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht: forschung aktuell, research in brief, Nr. 23, <http://www.markus-mayer-info.de/Forschungaktuell23.pdf>

(Letöltés: 2016.02.17.)

MAYERHOFER – SALZMANN (2011) = Mayerhofer, Christoph – Salzmann, Harald: Das österreichische Strafrecht. Zweiter Teil. Verlag Österreich. Wien, 2011.

MAVI (1993) = Mavi Viktor: Az Európa Tanács és az emberi jogok. Imre L. Kiadó. Budapest, 1993.

MEYER-GÖBNER – SCHMIDT (2014) = Meyer-Goßner, Lutz – Schmidt, Bertram: Strafprozessordnung Kommentar. C.H. Beck. Verlag. München, 2014.

MEZEY (2000) = Mezey Barna (szerk.) A magyar jogtörténet forrásai. Szemelvénygyűjtemény. Osiris Kiadó, Budapest. 2000.

MOHÁCSI (2008) = Mohácsi Barbara: Bűnüldözési érdek contra emberi jogok – az online házkutatás alkotmányossági megítélése Németországban néhány tanulsággal. In. Magyar Jog 2008/12.

MOHÁCSI (2010) = Mohácsi Barbara: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése Németországban 2010/11. (58. évf.)

MORA – KOCSIS (1961) = Móra Mihály – Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Budapest. 1961.

MORGENSTERN (2014) = Morgenstern, Christine: Die Europäische Überwachungsanordnung. Über komplexes Ungetüm oder sinnvolles Instrument zur Untersuchungshaftvermeidung von Ausländern? in: ZIS 5/2014.

MÜNCHHALFFEN – GATZWEILER (2009) = Münchhalffen, Gaby – Gatzweiler, Norbert: Das Recht der Untersuchungshaft. Verlag C.H. Beck München. 2009.

N

NAGY (2014a) = Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog Általános rész I. Iusperius Bt. Szeged, 2014.

NAGY (2014b) = Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Általános rész II. Iusperius Bt. Szeged, 2014.

NAGY (2013) = Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományában. Akadémia Kiadó. Budapest, 2013.

NAGY (1999) = Nagy Gábor (szerk.): Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról. Hvg Orac Kiadó. Budapest, 1999.

NASZLADI (2014) = Naszladi Georgina: A német alkotmányjogi panasz hatása a hazai szabályozásra és az alkotmánybírósági joggyakorlata. in: JURA 2014/1.

NEUMANN (2012) = Neumann, Ulfrid: Der „Haftausschließungsgrund“ der Unverhältnismäßigkeit der Untersuchungshaft (§ 112. Abs. 1 Satz 2 StPO) – eine apokryphe Figur der Strafprozessrechtsdogmatik. in: Festschrift für Imme Roxin (Hrg. Schulz-Reinhard-Sahan) C.F. Müller Verlag.Freiburg, 2012.

NIMMERVOLL (2012) = Nimmervoll, Rainer: Die polizei-autonome Festnahme. LEXISNEXIS Verlag. Wien, 2012.

O

OSHDARI (2008) = Oshidari, Babek Peter: Ermittlungsmaßnahmen. In: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/4.

OSTENDORF (2012) = Ostendorf, Heribert: Strafprozessrecht. Nomos Verlag. Baden-Baden. 2012.

Ö

ÖNEL (2012) = Önel, Günes: Verfassungsmäßigkeit und Effektivität der „elektronischen Fußfessel“. Jahrbuch des Kriminalwissenschaftlichen Instituts der Leibniz Universität Hannover. Verlag Leibniz Universität Hannover, Hannover, 2012.

P

PAEFFGEN (2010) = Paeffgen, Hans-Ullrich: *SK-StPO*. Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung. Band II.(Hrsg. WOLTER, JÜRGEN) Carl Heymanns Verlag, Köln, 2010.

PACZOLAY (2012) = Paczolay Péter: Megváltozott hangsúlyok az Alkotmánybíróság hatásköreiben. Alkotmánybírósági Szemle 2012/2. szám

PÁPAI-TARR (2012) = Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest. 2012.

PETERS – ALTWICKER (2012) = Peters, Anne – Altwicker, Tilmann: Europäische Menschenrechtskonvention. Mit vergleichenden Bezügen zum deutschen Grundgesetz. Verlag C.H. Beck München. 2012.

PILNACEK – PSCHIEDL (2008) = Pilnacek, Christian – Pscheidl, Andreas: Strafverfahren und seine Grundsätze – Teil 1. in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/16.

POHL (1987) = Pohl, Günter: Praxis des Strafrichters. C.F.Müller Juristischer Verlag. Heidelberg, 1987.

POLT (1986) = Polt Péter: Az óvadékról. Belügyi Szemle. 1986/2.

PREMISSL (2008) = Premissl, Karl: Strafrechtsschutz und Grundrechte. facultas.wuv. Wien. 2008.

PUTZKE – SCHEINFELD (2009) = Putzke, Holm – Scheinfeld, Jörg: Strafprozessrecht. 2. Auflage. C.H. Beck. München, 2009.

R

RÓTH (2008) = Róth Erika: Eljárési jogok. A személyi szabadság eljárási garanciái. in: Emberi Jogok (szerk. Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila). Osiris Kiadó. Budapest, 2008.

RÓTH (2000) = Róth Erika: Az elítélés előtti fogvatartás dilemmái. Osiris Kiadó. Budapest 2000.

RÓTH (1997) = Róth Erika: Eljárásjogi garanciák a szabadságtól történő megfosztással kapcsolatos ügyekben, a kényszerintézkedések in: Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.): Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Bíbor Kiadó. Miskolc, 1997. 214-235.p.

RÓTH (1998) = Róth Erika: Tárgyalásra várva. Fogvatartási helyzetkép jogerős ítélet előtt. Magyar Jog 1998/5. 305-309.p.

ROXIN – ARZT – GUTHER (2013) = Roxin, Claus – Arzt, Guther – Tiedemann, Klaus: Einführung in das Strafrecht und Strafprozessrecht. C.F. Müller München/Bern/Freiburg. 2013.

ROXIN – SCHÜNEMANN (2012) = Roxin, Claus – Schünemann, Bernd: Strafverfahrensrecht. C.H. Beck. Auflage 27. 2012.

S

SACHS (2007) = Sachs, Michael: Grundgesetz Kommentar. Verlag C.H. Beck München. 2007.

SÁRI – SOMODI (2008) = Sári János – Somodi Bernadett: Alapjogok. alkotmánytan II. Osiris kiadó, Budapest. 2008.

SCHADE (2012) = Schade, Peter: Grundgesetz mit Kommentierung. 9. Auflage. Walhalla Fachverlag. Regensburg. 2012.

SCHÄFER (2014) = Schäfer, Gerhard: Anmerkung zu den Entscheidung des BVerfG vom 30.7.2014. (2 BvR 1457/14.) in: Juristische Rundschau. Gruyter Verlag. 2014/11.Heft

SCHLOTHAUER – WEIDER (2010) = Schlothauer, Reinhold – Weider, Hans-Joachim: Untersuchungshaft. C.F. Müller Verlag. 4. neubearbeitete Auflage. Berlin-Passau 2010.

SCHMIDT (2012) = Schmidt, Jens: Verteidigung von Ausländer. Transnationale Verteidigung. C.F. Müller Verlag. 2012.

SCHROLL – SCHILLHAMMER (2014) = Schroll, Hans Valentin – Schillhammer, Ernst: Rechtsmittel in Strafsachen. Manzsche Verlag- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2014.

SCHROTH (2011) = Schroth, Klaus: Die Rechte des Opfers im Strafprozess. C.F. Müller Verlag, München, 2011.

SCHWAIGHOFER (2008) = Schwaighofer, Klaus: Die neue Strafprozessordnung. Facultas.wuv. Wien, 2008.

SCHWAIGHOFER – VENIER (2013) = Schwaighofer, Klaus – Venier, Andreas: Höchstdauer der Untersuchungshaft wegen Verdunkelungsgefahr. in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2013/02.

SCHWENN (1984) = Schwenn, Johann: Straferwartung – ein Haftgrund. in: StV 1984, 133.

SEEBODE (1985) = Seebode, Manfred: Der Vollzug der Untersuchungshaft. de Gruyter Verlag. 1985.

SEILER (2009) = Seiler, Stefan: Strafprozessrecht. facultas.wuv. Wien, 2009.

SIEBER – SATZGER – HEINTSCHEL-HEINEGG (2014) = Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): Europäisches Strafrecht. Nomos Verlag. Baden-Baden, 2. Auflage. 2014.

SHAW (2008) = Shaw, Malcolm N.: Nemzetközi Jog. Complex Kiadó. Budapest, 2008.

SODAN (2009) = Sodan, Helge: Grundgesetz. Beck'scher Kompakt-Kommentar. Verlag C.H. Beck München. 2009.

SOMODY – SZABÓ – VISSY (2013) = Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel – Vissy Beatrix: Az alapjogi bírászkodás kézikönyve. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2013.

STREINZ (2005) = Streinz, Rudolf: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 16.6. 2005 – C-105/03/Maria Pupino. JuS, 2005.

SULYOK (2005) = Sulyok Gábor: Az emberi jogok nemzetközi jogi és európai uniós védelmének összehasonlítása. Acta humana: emberi jogi közlemények, 2005/2.

SZ

SZABÓ – NAGY (1999) = Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.): Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról. Hvg Orac Kiadó. Budapest, 1999.

T

TAMÁSI – BOLYKY (2014) = Tamási Erzsébet – Bolyky Orsolya: A távoltartás gyakorlati alkalmazásának körülményei. Iustum aequum salutare 2014/4.
http://epa.oszk.hu/02400/02445/00034/pdf/EPA02445_ias_2014_04_03.pdf

TÓTH (2015a) = Tóth Andrea Noémi: A távoltartás és az alapvető jogok. in: JURA 2015/1.

TÓTH (2015b) = Tóth Andrea Noémi: Múlt, jelen, jövő: merre tart a távoltartás? in: Pro futuro: a jövő nemzedékek joga, 2015/1.

TÓTH (2013) = Tóth Andrea Noémi: Távoltartás osztrák mintára? in: Debreceni Jogi Műhely 2013. évi (X. évfolyam) 3. szám (2013. július)

TÓTH (2011) = Tóth Éva: „Szabadíts meg a Gonosztól!” A távoltartás dilemmái. In: *Ügyészek Lapja* 2011/4.

TÓTH – LEGÉNY (2000) = Tóth Judit – Legény Krisztián (szerk.): *Összehasonlító alkotmányjog*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2000.

TÓTH (2014) = Tóth J. Zoltán: A valódi alkotmányjogi panasz használatba vétele: Az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában. in: *Jogtudományi Közlöny* 2014/5.

TÓTH (2009) = Tóth Gábor Attila: 55.§ A személyi szabadsághoz való jog In: Jakab András (szerk.) *Az Alkotmány kommentárja III. Századvég Kiadó Budapest, 2009.*

TÓTH (2001) = Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK Kerszöv Kiadó. Budapest, 2001.

TÓTH (2006) = Tóth Mihály: A magyar büntetőjog és büntető eljárásjog. ELTE JTI. Budapest, 2006.

TÓTH (2012) = Tóth Mihály: Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben. *Jogtudományi Közlöny* 2012/6.

TREMMEL (2000a) = Tremmel Flórián: A gyanú differenciált felmerülésének értékelése a büntető eljárásjogban. In: Gellér Balázs (szerk.) *Békés Imre ünnepi kötet*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2000.

TREMMEL (2001) = Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus kiadó. Budapest-Pécs. 2001.

TREMMEL (2000b) = Tremmel Flórián (szerk.): *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, 2000.

U

UMBACH – CLEMENS - DOLLINGER (2005) = Umbach, Dieter C. – Clemens, Thomas – Dollinger, Franz-Wilhelm (Hrsg.): Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Mitarbeiterkommentar und Handbuch. C.F. Müller Verlag. Heidelberg. 2005.

V

VÁMBÉRY (1916) = Vámbéry Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1916.

VENIER (1994) = Venier, Andreas: Zum Grundrecht auf gesetzmäßiges Verfahren in Haftsachen. in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 1994/22.

MANGOLD – KLEIN – STARCK (1999) = von Mangold, Hermann – Klein, Friedrich – Starck, Christian: Das Bonner Grundgesetz. Band 1. Verlag Franz Vahlen. München, 1999.

VOLK – ENGLÄNDER (2013) = Volk, Klaus – Engländer, Armin: Grundkurs StPO. Verlag C.H. Beck München. 2013.

VOLLMER – HEIDRICH (2012) = Vollmer, Walter – Heidrich, Andreas: Die Assessorklausur im Strafprozess. Verlag C.H. Beck. München. 2012.

W

WALTER (1999) = Walter, Michael: Elektronisch überwachter Hausarrest als neue Vollzugsform. In: ZfStrVo 1999/5.

WANKEL (2011) = Wankel, Bernhard: Verhaftung und vorläufige Festnahme. 116a. § Sicherheitsleistung. in: KMR - Kommentar zur Strafprozessordnung. Stöckel, Heinz (Hrsg.). Carl Heymanns Verlag, Köln, 2011.

WEIGEND (2008) = Weigend, Thomas: Der Zweck der Untersuchungshaft. in: Festschrift für Egon Müller. Verlag Nomos, Baden-Baden, 2008.

WIESNETH (2006) = Wiesneth, Christian: Handbuch für das ermittlungsrichterliche Verfahren. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart, 2006.

WEIßER (2006) = Weißer, Bettina: Die Wirkungen von EU-Rahmenbeschlüssen auf das mitgliedstaatliche Recht. Zugleich Besprechung von EuGH EuZW 2005, 433 („Pupino“). in: ZIS 12/2006.

WESSELY (2005) = Wessely, Wolfgang: Casebook Strafprozessrecht. Facultas Verlag- und Buchhandels AG, Wien, 2005.

Z

ZAKARIÁS (2011) = Zakariás Kinga: A bírósági határozatok ellen irányuló alkotmányjogi panasz a német szövetségi alkotmánybíróság Esra-határozatának tükrében. in: Alkotmánybírósági Szemle 2011/2.

Esetgyűjtemény

A Magyarország Alkotmánybíróságának határozatai

- 8/1990. (IV. 23.) AB határozat; ABH 1990, 42.
23/1990. (X.31.) AB határozat, ABH 1990, 88.
1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995,571.
25/1991. (V.18.) AB határozat ABH 1991, 414.
64/1991. (XII.17.) AB határozat; ABH 1991, 297. 342.,347.
9/1992. (I.30) AB határozat, ABH 2000, 2002.
11/1992. (III.5.) AB határozat ABH 1992, 77., 84-85.
26/1992. (IV.30) AB határozat, ABH 1992, 135.
30/1992. (V.26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 172.
879/B/1992. AB határozat, ABH 1996, 401.
42/1993 (VI.30.) AB határozat, ABH 1993,300.
1320/B/1993. AB határozat, ABH 195, 683.
22/1994. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1994, 127, 130.
75/1995. (XII.21.) AB határozat, ABH 1995, 376, 380.
31/1997. (V.16.) AB határozat, ABH 1997, 154.
3/1998. (II. 11.) AB határozat; 1998, 61.
6/1998. (III.11.) AB határozat, ABH 1998, 91.
49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 376-377.
5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75, 88-89.
19/1999. (VI.25.) AB határozat, ABH 1999, 265.,150.
26/1999. (IX.8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 270-272.
422/B/1999. AB határozat, ABH 2004, 1316, 1320, 1322.
18/2000. (VI. 6.) AB határozat; ABH 2000, 129–130.
36/2000. (X.27.) AB határozat, ABH 2000. 241, 273.
14/2002. (III.20.) Ab határozat, ABH 2002, 101.
41/2003. (VII.2. AB) AB határozat, ABH 2003, 430.
65/2003. (XII.18.) AB határozat, ABH 2003, 707, 716. 722-723.
209/B/2003. AB határozat, ABH 2008, 1926, 1942.
14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 255.
17/2005. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2005, 175, 185.
20/2005 (V.26.) AB határozat, ABH 2005,202.
62/2006 (XI.23.) AB határozat, ABH 2006, 697.
3/2007. (II.13.) AB határozat, ABH 2007,107,112.
10/2007. (III.7.) AB határozata, ABH 2007, 211.
39/2007 (VI.20.) AB határozat, ABH 2007, 464.
104/2007 AB határozat, ABH 2007, 880.
53/ 2009. (V.6.) AB határozat, ABH 2009. 410.
61/2011 (VII.13.) AB határozat, ABH 2011, 290.
166/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 545.
7/2013 (III.1.) AB határozat, ABH 2013, 293.
8/2013 (III.1) AB határozat, ABH 2013,312.
25/2013. (X.4.) AB határozat; ABH 2013, 771.
3036/2013. (II.12.) AB határozat, ABH 2013, 1293.
3002/2014. (I.24.) AB határozat, ABH 2014, 1163.

A német Szövetségi Alkotmánybíróság határozatai

- 1 BvR 550/52 vom 10. Mai 1957. BVerfGE 6, 389, 434. (Homosexuellen-Urteil)
- 1 BvR 29/58 vom 10.02. 1960. BVerfGE 10, 302, 322.
- 2 BvR 15/62. Urteil vom 3. Juli 1962. BVerfGE 14, 174.
- 1 BvL 12/63 vom 7. April 1964. BVerfGE 17, 306.
- 1 BvR 513/65. vom 15.12.1965. BVerfGE 19, 342.
- 1 BvR 58/66 vom 3. 05. 1966. BVerfGE 20, 45.
- 1 BvR 296/66 vom 27. 07. 1966. BVerfGE 20, 147.
- 1 BvL 19/63 vom 16.07.1969. BVerfGE 27, 1.
- 1 BvR 253/68, vom 14.11.1969. BVerfGE 27, 211, 219.
- 1 BvR 52, 665, 667, 754/66. vom 16. 03. 1971. BVerfGE 30 292, 316.
- 1 BvR 636/68 vom 04.05.1971. BVerfGE 31, 58, 67.
- 2 BvR 768/71 vom 14.03. 1973. BVerfGE 34, 380, 397.
- 2 BvL 4/73 vom 30. 05. 1973. BVerfGE 35, 185, 190.
- 1 BvR 536/72 vom 5. Juni 1973. BVerfGE 35, 202.
- 2 BvR 558/73 vom 12.12. 1973. BVerfGE 36, 264.
- 2 BvR 1013/77 vom 01.08. 1978, BVerfGE 49, 24, 56.
- 1 BvR 84/74. vom 11. 10. 1978. BVerfGE 49, 304.
- 2 BvR 1070/79 vom 06.02.1980. BVerfGE 53, NJW 1980, 1448.
- 2 BvR 1194/80 vom 07.10. 1981. BVerfGE 58, 208.
- 2 BvR 900/82 vom 07.12.1982. BVerfG 7, 198 (230)
- 2 BvR 1145/83 vom 26. 02. 1985. BVerfGE 69, 161.
- 2 BvR 1062/87. vom 14. 09. 1989. BVerfGE 80, 367, 373.
- 2 BvR 562/88. vom 30.10.1990. BVerfGE 83, 24.
- 2 BvR 86/91 vom 28.02.1991. BVerfG NJW 1991, 2821.
- 2 BvR 777/94. vom 11.07.1994. BVerfG: NJW 1994, 3219.
- 2 BvR 1769/97 vom 27.10.1997. BVerfG NStZ-RR 1998, 108.
- 2 BvR 1775/99 vom 30.09.1999. BVerfG NStZ 2000, 153.
- 2 BvR 2017/94; 2 BvR 2039/94 vom 01.03.2000. BVerfG StV 2000, 233., 465.
- 2 BvR 1444/00 vom 20. 2. 2001. BVerfG NJW 2001, 1123.
- 2 BvR 1473/01 vom 22. 01. 2002. BVerfGE 103, 142.
- 2 BvR 1451/01 vom 30. 1. 2002. BVerfG NStZ-RR 2002, 24, 25.
- 1 BvR 1084/99 vom 03.03.2004., BVerfGE 109, 279, 335.
- 2 BvR 109/05 vom 22.02.2005. BVerfG NStZ 2005, 456.
- 2 BvR 1737/05. vom 29. 11. 2005. BVerfG NJW 2006, 668, 669.
- 2 BvR 1964/05 vom 5. 12. 2005. BVerfG NWJ 2006, 672, 673.
- 2 BvR 1075/05 vom 19. 1. 2006. BVerfG NJW 2006. 1048.
- 1 BvR 518/02 vom 04.04.2006, BVerfGE 115, 320, 346.
- 2 BvR 971/07 vom 06.06.2007. BVerfG. StV 2007, 644.
- 2 BvR 1847/07 vom 19.9.2007. BVerfG StV 2008, 198.
- 2 BvR 2652/07 vom 23. 1. 2008. BVerfG StV, 2008, 198.

1 BvR 370, 595/07 vom 27. 02. 2008,
222.
2 BvR 1874/12. Kammerbeschluss vom
27.9.2012. BVerfG
2 BvR 1092/12. Kammerbeschluss vom
11.7.2012. BVerfG

2 BvR 2098/12 vom 17.1.2013. BVerfG
2 BvR 1457/14 BVerfG-Kammer.
Beschluss vom 30.7.2014. Juristische
Rundschau 2014(11). 488-490.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései

A.B. vs. Hungary (Application no. 33292/09.) 2013. április 16.
Ananyin vs. Russia Judgement of 30 July 2009. No. 13659/06.
Ambruszkiewicz vs. Poland (Application no 38797/03) Judgment of 4 May 2006.
Assenov and Others vs. Bulgaria T (90/1997/874/1086) Judgement of 28 October 1998
Artico gegen Italien, BNr. 6697/74. Urteil vom 13. Mai 1980 (Kammer)
Baksza vs. Hungary (Application no. 59196/08.) Judgement of 23.04.2013.
Bandur vs. Hungary (Application no. 50130/12.) Judgement of 5.07.2016.
Baranowski vs. Poland (Application no. 28358/95) Judgement of 28 March 2000.
Bárkányi vs. Hungary Judgement of 30 June 2009. Application no. 37214/05.
Belchev vs. Bulgaria Judgement of 8 April 2004. No. 39270/98.
Bochev vs. Bulgaria Judgement of 13 November 2008. No. 73481/01
Boicenco vs. Moldova Judgement of 11 June 2006. no. 41088/05.
Brogan And Others vs. The United Kingdom (Application no. 11209/84; 11234/84;
11266/84; 11386/85) Judgment of 29 November 1988.
Bülbül vs. Turkey Judgement of 22 May 2007. No. 47297/99.
Bykov vs. Russia Judgement of 10 March 2009. No. 4378/02.
Conka vs. Belgium Judgement of 5 February 2002. No. 51564/99.
Clooth vs. Belgium (Application no. 12718/87) 12 December 1991.
Csáky vs. Hungary (32768/03. sz. kérelem) 2006. március 28.
Czekalla gegen Portugal, Bsw. 38830/97 Urteil vom 10. Oktober 2002. NL 2002, S.
209. (NL 02/5/07)
Darvas vs. Hungary (19547/07. sz. kérelem) 2011. január 11.
Dayanan vs. Turkey (Application No. 7377/03) Judgment of 13.10.2009.
Deboub alias Husseinini vs. France (Application no. 37786/97) Judgement of 9.
November 1999.
De Wilde, Ooms and Versyp vs. Belgium (Application no. 2832/66; 2835/66; 2899/66)
Series A no. 12. Judgement of 18. June 1971.
Engel and Others vs. the Netherlands (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71;
5354/72; 5370/72) Judgement of 8 June 1976.
Ferencné Kovács vs. Hungary (Application no. 19325/09) Judgement of 20 December
2011.
Fox, Campbell and Hartley vs. The United Kingdom [12244/86, 12245/86, (1990) 13
EHRR 157, (1990) ECHR
Gál György vs. Hungary (Application no. 62631/11.) 2014. március 11.
Garcia Alva vs. Germany (Application No. 23541/94) Judgment of 13 February 2001.
Gosselin vs. France Judgement of 13 September 2005. No. 66224/01.
Huber vs. Switzerland Judgement of 23 Oktober 1990. No. 12794/87.
Hunvald vs. Hungary (Application no. 68435/10.) 2013. december 10.
I.H. and Others vs. Austria (Application No. 42780/98) Judgment of 20 April 2006.
Iłowiecki v. Poland (Application no. 27504/95) Judgment of 4 October 2001.

Imre vs. Hungary, Application no. 53129/99. Judgement of 2 December 2003;
 Jablonski vs. Poland (Application no. 33492/96.) Judgement of 21. December 2000.
 Kalashnikov vs. Russia (Application no. 47095/99) Judgement of 15 July 2002.
 Kaluczka v. Hungary (Application no. 57693/10) Judgment of 24 April 2012.
 Kerojärvi vs Finland (Application no. 17506/90) Judgment of 19 July 1995.
 Kolanis vs. the United Kingdom Judgement of 21 June 2005. No. 517/02.
 Koster vs. The Netherlands (Application no. 12843/87) Judgement of 28 November 1991.
 Kornakovs vs. Latvia Judgement of 15 June 2006. no. 61005/00.
 Krčmář and Others vs. The Czech Republic (Application no. 35376/97.) Judgement of 3. March 2000.
 Kress vs. France (Application no. 39594/98) Judgement of 7 June 2001.
 Labita vs. Italy (Application no. 26772/95) Judgment of 6 April 2000.
 Lamy vs. Belgium Judgement of 30 March 1989. no. 10444/83
 Laumont vs France (Application no. 43626/98) Judgement of 8 November 2001.
 18, 12383/86 Judgement of 30 AUG 1990.
 Lawless vs. Ireland (Application no 332/57) Judgement of 1 July 1961.
 Letellier vs. France (Application no. 12369/86) Judgement of 26 June 1991.
 Maglódi vs. Hungary, Application no, 30103/02. Judgement of 9 November 2004.
 Magyar László vs. Hungary (Application no. 73593/10.) Judgement of 02.05.2014.
 Maloum vs. France Judgement of 8 October 2009. No. 35471/06.
 Marguš vs. Croatia (Application no. 4455/10) Judgment of 27 May 2014.
 Matznetter vs. Austria (Application No. 2178/64) Judgement Of 10 November 1969.
 Mckay vs. The United Kingdom (Application no. 543/03) Judgment of 3 October 2006.
 Mironenko and Martenko vs. Ukraine Judgement of 10 December 2009. No. 4785/02.
 Moiseyev vs. Russia (Application No. 62936/00) Judgment of 9 October 2008.
 Muller vs. France No. 21802/93, Judgment of 17 March 1997.
 Nagy Gábor vs. Hungary (Application no. 33529/11.) 2014. február 11.
 Neumeister vs. Austria (Application No 1936/63) Judgement Of 27 June 1968.
 Nikolova vs. Bulgaria (Application no. 31195/96) Judgement of 25 March 1999.
 Olstowski vs. Poland (no. 34052/96) Judgement of 15 November 2001
 Osváth vs. Hungary (Application no. 20723/02) Judgment of 5 July 2005.
 Pauwels vs. Belgium Judgement of 26 May 1988. No. 10208/82.
 Rowe and Davis vs. The United Kingdom (Application no. 28901/95) Judgement of 16 February 2000.
 Ringeisen vs. Austria Judgement of 16 July 1971. Series A no. 13
 Salduz vs. Turkey (Application No. 36391/02) Judgment of 27.11.2008.
 Sarban vs. Moldova Judgement of 4 October 2005. No. 3456/05.
 Schiesser vs. Switzerland Judgement of 4. December 1979. No. 7710/76;
 Scott vs. Spain (Application no. 84/1995/590/676) Judgement of 18. December 1996.
 Shannon vs. Latvia Judgment of 24 of November 2009. No. 32214/03.
 Smirnova vs. Russia (Application no. 46133/99, 48183/99.) Judgement of 24. July 2003.
 Stögmüller vs. Austria (Application No 1602/62) Judgement Of 10 November 1969.
 Süveges vs. Hungary (Application no. 50255/12) Judgement of 5.01.2016.
 Svipsta vs. Latvia (Application no. 66820/01) Judgement of 9 March 2006.
 Szeloch vs. Poland Judgement of 22 February 2001. No. 33079/96
 Szepesi vs. Hungary (7983/06. sz. kérelem) 2010. december 21.
 Tomasi vs. France (Series A, No 241-A, Application No 12850/87) (1993) 15 Ehrr 1, 27 August 1992.

Toth vs. Austria (Application no. 11894/85) Judgement of 12 December 1991.
 Trzaska vs. Poland. (Application no. 25792/94) Judgement of 11 July 2000.
 Van der Tang vs. Spain (Application no. 19382/92) Judgement of 13 July 1995.
 Varga és mások kontra Magyarország (Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, Judgment of 10 March 2015)
 W. vs. Switzerland (Series A no. 254-A) Judgement of 26. January 1993.
 X.Y. vs. Hungary (Application no. 43888/08.) 2013.03.19.
 Žirovnický vs. The Czech Republic (Application no. 23661/03) Judgement of 30 September 2010 Final 21/02/2011.
 Zsák Ferenc v Hungary (Application no. 71747/11) 19 November 2013.

A magyar rendes bíróságok döntései

1/2014. büntető elvi határozat	BH 2004. 227.
2026/2009. számú büntető elvi határozat	BH2004.272. BH2004.312.
2217/2010. számú büntető elvi határozat	BH 2004. 313. BH2005. 205.
6/2013. számú büntető elvi határozat	BH 2005. 244.
52. BK vélemény	BH2005. 381.
93. Büntető Kollégiumi vélemény	BH 2006. 9.
99. Büntető Kollégiumi vélemény	BH 2006. 144.
1/2007. BK vélemény	BH 2006. 280.
4/2007. BK vélemény	BH 2007.216.
17/2007. BK vélemény	BH 2007.41.
52/2007. BK vélemény	BH2007.184.
93/2011 BK vélemény	BH. 2007.403.
94/2011. BK vélemény	BH 2008. 238.
99/2012. BK vélemény	BH 2009. 7.
3/2013. (XI.4.) BK vélemény	BH 2009. 8.
BK 122. állásfoglalás	BH 2009.42.
EBH 2003.933.	BH 2009. 43.
EBH 2003. 842.	BH2009. 235.
EBH2009. 1939.	BH 2010. 3.
EBH 2010. 2217.	BH 2011.129.
EBH 2013.B.6.	BH2011. 130.
EBD2014. B.9.	BH 2011.274.
BH 1993. 84.	BH. 2012. 116.
BH 1995. 145.	BH 2012. 189.
BH 1997/169.	BH 2012. 285.
BH 2001/2012.	BH 2012. 285.
BH 2002.88.	BH 2013. 88.
BH2004. 47.	BH 2014.139.
BH2004. 134.	BH 2014. 206.
BH2004.135.	BH2014 .238.
BH 2004. 226.	BH2014. 268.

Anonim határozatok közül közvetlenül hivatkozott döntések:

Kúria Bpkf.II.1268/2014/2. szám; Kúria Bpkf.I.1129/2014/4.szám; Kúria Bpkf.III.202/2014/2.szám; Kúria Bpkf.I. 462/2015/2.szám; Kúria BKf.II.1381/2012/3.szám;

Fővárosi Ítéltábla Bel.1. 10030/2014/2.

Szegedi Törvényszék 2.Bf.436/2014/11-15.; 2.Bfk.1330/2013.; 3.Bkf.1042/2013/2.; 3.Bpkf.411/2014/2.; 2.Bkf.1229/2012/2.

Szegedi Járásbíróság döntései:

6.B.3062/2012/2.:27.	5.B.1156/2013/2. szám;
B.1180/2013/6.;	6.B.2907/2012/2. szám;
6.B.2923/2012/2.;	18. Bny. 330/2013/2.;
7.Bny.235/2014/2.;	17.B.515/2013/3.,
B.2712/2012.;	27.B.348/2013/4.;
B. 515/2013.;	14.B.1572/2013/14/II.;
1.B.7004/2013/7-1.;	6.B.2907/2012/2.;
1.B.7004/2013/7-I. szám;	11.B.614/2014/2.
14.B.1573/2013/2. szám;	14.B.1573/2013/2. ;
16.Bny.706/2013/2. szám;	15.B.2376/2013/3/II.;
27.B.348/2013/4.;	13.B.614/2014.

A német és osztrák rendes bíróságok döntései

BGHSt 36, 396.	OLG Hamm StraFo 2001, 179.
OLG Frankfurt StV 1991, 27.	OLG Nürnberg StraFo 2008, 469.
OLG Köln StV 1991. 472.	OLG Oldenburg StraFO 2008, 118, 119.
OLG Bremen StV 1995, 85.	OGH 13.6.2006. 14 Os 59/06t
OLG Köln StV 1994, 582	OGH 19.6.2007, 11 Os 127/06w
OLG Köln StraFo 1998, 103.	OGH 19.11.2009, 13 Os 122/09d
OLG Frankfurt 2000, 151.	OGH 7.5.2009, 13 Os 37/09d
OLG Koblenz StV 2004, 491.	OGH 16.11.2010, 14 Os 154/10v
OLG Brandenburg StV 2014, 30.	OLG Koblenz, Beschluss vom
OLG Oldenburg StV 2009, 141.	9.12.2010 – 1 Ws 569/10.
OLG Frankfurt Beschl. v. 22.1.2014 – BvR 2248/13,2 BvR 2301/13.; Beschl. v. 7.3.2014 – 4 Ws 21/14.	
OLG Hamburg Beschl. v. 19.11.2013- 2 Ws 599/13, StV 2014, 235.	
OLG Frankfurt NStZ 1997, 200.	
OLG HammStV 2002, 205.	
OLG Köln NStZ 2003, 169. StV 2003, 517.	
OLG Brandenburg StV 2000, 37.	

Hivatkozott magyar jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi Perrendtartásról
1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról
1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
2007. évi CLXVIII. törvény a lisszaboni szerződés kihirdetéséről
2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról
az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény
1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről
2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről
6/2003. (IV. 4.) IM-BM együttes rendelet a házi őrizet végrehajtásáról
23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet
42/2002. (X.10.) HM-BM-IM-MeHVM együttes rendelet a szoros felügyelet alá helyezés végrehajtásának, valamint a katonával szemben elrendelt lakhelyelhagyási tilalom ellenőrzésének szabályairól
Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 62/2007. (XII.23.) IRM rendelet
A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet
a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII.2.) IM rendelet
56/2014. (XII. 5.) BM rendelet a rendőrségi fogdák rendjéről
16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

Hivatkozott német és osztrák jogszabályok

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1)
zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 23.12.2014 (BGBl. I S. 2438)

Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG)

Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2525) geändert worden ist

Gesetz über das Bundesverfassungsgericht (Bundesverfassungsgerichtsgesetz – BverfGG) Ausfertigungsdatum: 12.03.1951.

Völkerstrafgesetzbuch (VStGB) vom 26. Juni 2002 (BGBl. I S. 2254)

Jugendgerichtsgesetz (JGG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 11. Dezember 1974 (BGBl. I S. 3427)

Bürgerliches Gesetzbuch

Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen – Gewaltschutzgesetz

Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung – EO)

Bundesgesetz über die Organisation der Sicherheitsverwaltung und die Ausübung der Sicherheitspolizei (SPG)

Gesetz zur Verfolgung der Vorbereitung von schweren staatsgefährdenden Gewalttaten (GVVG), 03.08.2009, BGBl I.S.2437.

Seearbeitsgesetz (SeeArbG) vom 20. April 2013 (BGBl. I S. 868)

Eisenbahn-Bau- und Betriebsordnung vom 8. Mai 1967 (BGBl. 1967 II S. 1563)

Gesetz über den unmittelbaren Zwang bei Ausübung öffentlicher Gewalt durch Vollzugsbeamte des Bundes (UZwG) vom 10.03.1961.

Betäubungsmittelgesetz – BtMG, 28.07.1981.

Einführungsgesetz zur Strafprozessordnung (EgStPO) Vom 1. Februar 1877.

Gesetz über elektronische Aufsicht im Vollzug der Freiheitsstrafe (EAsTVollzG) 30.07.2009 = BGBl. 2009.

Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen vom 8. März 1971
(BGBl. I S. 157)

Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit; BGBl Nr. 684/1988.

Strafprozeßordnung 1975 (StPO) StF: [BGBl. Nr. 631/1975](#) (WV)

österreichische Jugendgerichtsgesetz (JGG)